

බුරුම රට මහාගජධායොං විහාරාධිපාසී
අතිපූජ්‍ය හදුන්ත උතුරු ජනකාභිවංස මාහිමියන් විසින් විරචිත

පටිඨාන ක්‍රී ලාභිය

අතිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්මාභිධාන
මහාස්වාමීන්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින් පරිවර්තනය කරන ලද
ප්‍රථම භාගය සමඟින්

ත්‍රිපිටකාවාය්
පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඡා හිමි
විසින් සම්පාදිතයි.

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය

මහාචාර්ය මගින් ප්‍රකාශිත වෙනත් ධර්ම ග්‍රන්ථ

පූජ්‍ය නාවල ධම්මානන්ද හිමි

- ඔබ හිඤ්ඤාවක් ද? (2022)

පූජ්‍ය මහව ඤාණාලෝක හිමි

- ස්වාක්ඛාතො (2018)
- ලෝකවිදු (2019)
- විනයසංදීපනී නම් මානිකවිද්‍යාචාර්ය ව්‍යාඛ්‍යානය - ප්‍රථම භාගය (2020)
- යතිවරාහිනන්දන (2021)
- විනයසංදීපනී නම් මානිකවිද්‍යාචාර්ය ව්‍යාඛ්‍යානය - ද්විතීය භාගය (2021)
- ආනාපානසති භාවනාව (2021)
- විනයසංදීපනී (2022)
- බුද්ධානුස්සති භාවනාව (2022)

බුරුම රට මහාගෙයායොං විහාරාධිපති

අතිපූජ්‍ය හඳුන්වන උග්‍ර ජනකානිවංස මාහිමියන් විසින් විරචිත

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ ප්‍රධාන අනුශාසක,

මහාකම්මට්ඨානාචාර්ය,

ත්‍රිපිටකධාරී ආචාර්යවරයාණන්ගේ

අතිපූජ්‍යයා හා උග්‍ර අරියධම්මානිධාන

මහාස්වාමීන්වරුන් වහන්සේ විසින් පරිවර්තනය කරන ලද ප්‍රථම
භාගය සමගින්

මහාවිහාරවංශාවතංස, විනය විභූෂණ, ගණපාමොක්ඛාවරිය, ශාසන
පෝතිකානිධි

පූජ්‍යපාද හුවරව්විලියේ ඤාණසීලානිධාන

මහාස්ථවිරයන් වහන්සේගේ

ශිෂ්‍ය

ත්‍රිපිටකාචාර්ය

පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤාණ නිමි

විසින් සම්පාදිතයි.

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය

ප්‍රථම මුද්‍රණය: ශ්‍රී බුද්ධ වර්ෂ 2566 ඛිනර මස අව සැටවක
නම් නිව්ය ලන් ඉරු දින (වස.ව. 2022 ඔක්තෝම්බර් මස 16)

ISBN - 978-624-5792-04-07

ප්‍රකාශනය

මහාවිහාරය බෞද්ධ ප්‍රකාශන

Web: www.mahaviharaya.lk

Email: mbp@mahaviharaya.lk

ධර්ම දනය පිළිබඳ විමසීම්:

සමිත හෙට්ටිආරච්චි : 077 971 3361

කැඳවුක නිර්මාණය: ජයනාත් පරාක්‍රම

මුද්‍රණය:

පියසිරි මුද්‍රණාලය

534/බී 3, අමරසිංහ මාවත, අතුරුගිරිය පාර, මාලබේ.

දුරකථනය : 011-2561 551

පූර්විකාව

‘පටිඨාන ත්‍රි රාශිය’ නමින් අද දින අංග සම්පූර්ණ පරිවර්තනයකට බඳුන් වන මේ ග්‍රන්ථය බුරුම ජාතික මහාගන්ධායොං විහාරාධිවාසී අතිපූජ්‍යපාද උභ්‍යාසනාකානිවංශ මාහිමිපාණන් අතින් විරචිත අගනා ග්‍රන්ථයකි.

අභිධර්මය ත්‍රිපිටක පාළියෙහි ඇතුළත් පරම ගම්භීර ධර්මය යි. ඒ අතුරින් ද; පටිඨාන ප්‍රකරණය අතිශය සියුම් නය ක්‍රම ඇතුළත් බැවින් ඉගැනීම දුෂ්කර ය. මේ දුෂ්කර බව මගහරවා ශිෂ්‍යයන්ට සුබාවබෝධය ඇති කරවීම පිණිස රචිත බොහෝ පරිවාර ග්‍රන්ථ ඇත.

බුරුම රටෙහි එවැනි ග්‍රන්ථ බහුලව දැකිය හැක. එනමුත් ලංකාවෙහි අභිධර්මයට ලියැවුණු පරිවාර ග්‍රන්ථ ඇත්තේ දෙකතුනක් පමණකි. මේ දුලභත්වය ගැඹුරු අර්ථ සුවසේ අවබෝධ කරගැනීම ට මහත් බාධාවකි.

විශේෂයෙන් ම පටිඨාන මහාප්‍රකරණය ඉගෙන ගැනීමට පෙරාතුව හැදෑරීමට සුදුසු ම පරිවාර ග්‍රන්ථයක් ලෙස අද දින අංග සම්පූර්ණ පරිවර්තනයකට බඳුන් වන ‘පටිඨාන ත්‍රි රාශිය’ නම් මේ ග්‍රන්ථය හඳුන්වා දිය හැක. බුරුම ජාතික මහාගන්ධායොං විහාරාධිවාසී අතිපූජ්‍යපාද උභ්‍යාසනාකානිවංස මහාස්ථවිරයන් වහන්සේ අතින් බුරුම භාෂාවෙන් විරචිතව ඇති එම ග්‍රන්ථය, සිංහල ශිෂ්‍ය භික්ෂූන් වහන්සේට ද ප්‍රයෝජනවත් වන ආකාරයෙන් පරිවර්තනය වීම සසුන් දියුණුව පිණිස හේතු වනවා නොඅනුමාන ය.

ග්‍රන්ථ කරණයට වඩා ග්‍රන්ථ පරිවර්තනය අතිශය දුෂ්කර කාර්යයකි. විෂය දැනුම සේ ම රචිත හා පරිවර්තන යන භාෂා දෙක පිළිබඳව ම සුවිශේෂී දැනුමක් පරිවර්තකයා සතු විය යුතු ය. ඒ මතු ද නොව පරාධ්‍යාය හොඳින් හඳුනන්නෙකු ද විය යුතු ය.

මහාවිහාරවංශාලංකාර, අභිධර්මඤ්ඤාසාහිධජ, ශාසන ජොතික, ථේරවාදි ධර්ම අධ්‍යයන පීඨයේ කථිකාචාර්ය, ත්‍රිපිටකාචාර්ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤාණ ස්ථවිරයන්වහන්සේ අවුරුදු කිහිපයක් පුරාවට බුරුම රට පරියප්ති මධ්‍යස්ථානයන් හි සැරිසරමින් ඒ ඒ තැනින් උගත යුතු ධර්ම කොටස් මනාව හදාරමින් විශේෂයෙන් ම අභිධර්මය පිළිබඳ විශේෂඥ දැනුමක් ඇතිකරගත් යතිවරයෙකි. උන්වහන්සේ බුරුම දේශයට වැඩම කරනුයේත්, එම දේශයේ දී ඉගෙන ගැනීම් කටයුතු කරනුයේත් ගුරුවරුන්ගේ ආරාධනා හා ආශීර්වාදය ඇතිව විමන් විශේෂත්වයකි. ගතින් සැතපුම් දහස් ගණනකින් ඇත සිට මේ කටයුතුවල නියුතු වූ ඒ සත්පුරුෂ ශිෂ්‍යවරයා, සිතින් ගුරුශිෂ්‍ය සබඳතා කිසි ලෙසකින්වත් අත්නොහළේය. හැකි සෑම විට ගුරුන් විමසා කටයුතු කිරීමට වගබලාගත් බව ද කිවමනාය.

එබඳු සත්පුරුෂ උගතෙකු අතින් ම මේ කටයුත්ත සිදුවීම පරිවර්තන කටයුත්ත පිළිබඳ විශ්වසනීයත්වය තහවුරුකිරීමට ප්‍රාමාණික සාධක වෙයි.

කර්තෘත්වහන්සේගේ මේ වැයම සම්බුදු සසුනේ චිරස්ථිතිය පිණිස ඒකාන්තයෙන් හේතුවන බව පවසනුයේ හදිසිරි සොම්ණසිනි. එය සහග්‍ර සංඛ්‍යාත සිසුන් පිරිසකට පටිඨාන මහාප්‍රකරණය පහසුවෙන් ඉගෙනීමට මහත් පිටුවහලක් වනු නොඅනුමාන යි. ග්‍රන්ථපරිවර්තන වැයම සර්වප්‍රකාරයෙන් මල්එල ගැන්වෙනුයේ එදිනට ය.

කඩුවෙල අතුලඤ්ඤාණ ස්ථවිරයන්වහන්සේගේ ධර්මඥාන හා ශාස්ත්‍රඥාන තවතවත් දියුණු වේවා! ලක්දිව බුදු සසුනට එය ආලෝකයක් වේවා!

මෙයට සසුන් දියුණුව පතන මා,
නුවරඑළියේ ඤාණසීල මහාස්ථවිර.

පෙරවදන¹

“නමෝ තස්ස භගවතෝ අරහතෝ සම්මා සම්බුද්ධස්ස”

ධම්මාරමො ධම්මරතො - ධම්මං අනුච්චිත්තයං
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු - සද්ධම්මා න පරිභායති
(ධම්මපදය - භික්ඛු වග්ග)

හද මැදුර ධර්ම මන්දිරයක් බවට පත්කොට ධර්මයෙහි ම සිත පිනවන, නැවත නැවත ධර්මය සිතන, ධර්මය මෙනෙහි කරන බෞද්ධයා නවලොවුතුරා ධර්මයෙන් නො පිරිහෙයි.

ධර්මය - අභිධර්මය, විනය, අභිවිනය නමින් ධර්ම විනය සතරාකාර වෙයි. සූත්‍ර පිටකය ධර්මය ය, අභිධර්ම පිටකය - අභිධර්මය ය. විනය පිටකයෙහි පාරාජිකා පාලි පාවිත්තිය පාලි ග්‍රන්ථ දෙක විනය ය. මහාවග්ග, චූළවග්ග, පරිවාර ග්‍රන්ථ තුන අභිවිනය ය.

විනය අභිවිනය - ආඥදේශනයකි. යථාපරාධ ශාසනයකි. සංවරාසංවර කථාවකි. සූත්‍ර පිටකය ව්‍යවහාර දේශනයකි. යථානුලෝම ශාසනයකි. දෘෂ්ටි ගතියන් නිරාකරණ කථාවකි. අභිධර්මය පරමාර්ථ ධර්ම දේශනයකි. යථාධර්ම ශාසනයකි. නාමරූප පරිච්ඡේද කථාවකි.

¹ අතිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්මාභිධාන මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් පළමු කොටස මුද්‍රණය කිරීමේ දී සම්පාදනය කරන ලද පෙරවදන ගෞරවයෙන් යුතුව මෙහි ඇතුළත් කර ඇත.

විනය උගෙන ශීලයෙහි පිහිටයි. සූත්‍ර උගෙන ධ්‍යාන සමාපත්ති අභිඥාබල වඩයි. අභිධර්මය උගෙන නාමරූප පරමාර්ථ ධර්ම විදර්ශනා වඩා මග පල නිවන සාක්ෂාත් කරයි. මෙසේ ධර්ම විනය මගින් සීල සමාධි ප්‍රඥා වඩා නිවන්මග ආලෝකවත් කරනු පිණිස පැරැණි උතුමෝ සුවිසුද්ධ වූ ත්‍රිපිටක ධර්මය ඉගෙන ගත්හ, උගැන්වූහ, ලියා තැබූහ, පාලි භාෂාව නොදත් අයට පහසුව පිණිස තම තමන්ගේ භාෂාවනට පරිවර්තනය ද කළහ.

බුරුම රටේ මන්ඩලේ අමරපුර නුවර මහාගන්ධායුං මහා පරිවේණාධිපතිව වැඩ විසූ මහා ග්‍රන්ථකාරක අභිපූජ්‍ය ජනකාභිවංස මහා නාහිමියන් වහන්සේ විසින් බුරුම බසින් ලියා මුද්‍රණය කරවන ලද (වීථි භාසාටිකා) චිත්ත වීථි - රූප වීථි විභාගය සහ (පටිඨාන තුන්පේසු) පටිඨාන ත්‍රිරාශිය නැමැති දහම් පොත් දෙක මා විසින් සිංහල බසට පරිවර්තනය කරන ලද්දේ 1964 අගෝස්තු මාසයේ දී අභිපූජ්‍ය හදන්ත අග්ගමහා පණ්ඩිත ඤාණින්ද නාහිමියන් වහන්සේගේ කාරුණික අනුග්‍රහයෙනි.

ආධුනිකව අභිධර්මය හදරන ශිෂ්‍යයන්ට උපකාර පිණිස මේ දහම් පොත් දෙක එකතු කොට මුද්‍රණය කරවා ධර්ම දනය කරන ලෙස සන්තුණුවත් ලසන්ත අලගියවන්ත ඇමතිතුමාත්, එම අමා ජයසිංහ අලගියවන්ත මැතිතුමියත් සිහිපත් කරන ලද්දේ පූජ්‍ය නාගපොකුණේ අරියසීල ස්වාමීන් වහන්සේ විසිනි. මෙය ඉතාමත් සතුටෙන් පිළිගත පින්වත් අමා ජයසිංහ අලගියවන්ත මැතිතුමියත්, පින්වත් ලසන්ත අලගියවන්ත ඇමතිතුමාත් මුද්‍රණය කරවා පිරිනමනුයේ ධර්ම දනය ම පුණ්‍ය සම්භාරයේ අගය අමිල බව දැන ඉමහත් ගෞරවයෙනි.

තව ද සම්බුද්ධත්ව ජයන්තිය (2600) නිමිත්තෙන් සහ ශ්‍රී කළ‍්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ සමසැට (60) වසර නිමිත්තෙන් අනුරපුර රුවන්මැලි මහා සෑ මළුවේ දී (2011.06.06 සහ 05) දෙදින තුළ සිදු කෙරෙන සාරාණිය පුණ්‍ය මහෝත්සවයේ දී පිරිනැමෙන මෙම ධර්ම දනය ද බුද්ධ පූජාවක් ම වේවා යන ප්‍රසාදනීය හක්තියෙනි.

මෙම ධර්මදනය කුශලානුභාවය සම්බුද්ධ ශාසන චිරස්තිය පිණිස වේවා. මෙහි ප්‍රථම කර්තෘවර අතිගරු පූජනීය මහාගන්ධායුං සෙයාඩෝ නම් වූ ජනකාභිවංස නාහිමිපාණන්ට සහ පරිවර්තනයට

අනුග්‍රාහකත්ව දැක්වූ අතිගරු පූජනීය හදන්ත අග්ගමහා පණ්ඩිත ඤාණන්ද නාහිමිපාණන්ටත් පැතු උතුම් බෝධියෙන් අමා මහා නිවන් සුව පිණිස හේතු වේවා. පින්වත් ලසන්ත අලගියවත්ත ඇමතිතුමාගේ සහ එම මැතිනියාගේ පියවරු දෙදෙනා, පරලෝ සැපත් සියලු ඤාති මිත්‍රාදීන්ටත්, අමා මහ නිවන් සුව පිණිස හේතු වේවා. ජීවත්ව සිටින ආදරණීය මවුවරු දෙදෙනාට ද ආයුෂ්චර්ණ සැප බල ප්‍රඥවත්, දෙලොව සුබ සෙතත්, ශාන්ත නිවන් සුව පිණිසත් වාසනා වේවා. සිතු පැතු සංකල්පනා සියල්ල සමෘද්ධ වේවා.

“සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිත්තා”

මෙයට,

මෙතැති,

නාලයනේ අරියධම්ම ස්ථවිර

නාලයන ආරණ්‍ය සේනාසනය

ඇදුරු පරපුරේ ආශීර්වාදය

තුන් ලෝ වැසි සත්ත්වයාගේ ඒකායන සැපය පිණිස මයි ලොවුතුරු බුදුරජාණන් වහන්සේලා මේ ලොවට පහළ වන්නේ, තම ජීවිතය පාරමී නැමැති මහා සාගරයේ ගිල්වා ලෝක සත්ත්වයා වෙනුවෙන් මෙලොවට පහළ වූ අප භාග්‍යවත් ගෞතම බුදුරජාණන් වහන්සේ ලොවුතුරු බුද්ධත්වයෙන් සත්වසක් ගිය තැන දෙවුලොව දී උතුම් අභිධර්මය දේශනා කළ සේක. බුදුරජාණන් වහන්සේගේ ශ්‍රී මුඛයෙන් වදළ මිහිරි ශ්‍රී සද්ධර්මයේ අති ගාමිහිරි කොටස මෙම අභිධර්ම පිටකය තුළ විදහා දක්වයි.

එසේ වදළ උතුම් ගමිහිරි ම ධර්ම කොටස පටිඨාන ප්‍රකරණය නැමැති රන් කොපුවෙහි ගිල්වා අතීතයේ පටන් වර්තමානය දක්වා ම මෙම රන් කොපුව ආරක්ෂා කළේ මහා සංඝයා වහන්සේ විසිනි. එසේ ම ආරක්ෂා කළ උතුම් ධර්මය (විචිත්තමතිගමිහිර-මනත්තනයමණ්ඩිකං) අතිශය අලංකාර යි, ඉතාමත් ගැඹුරු යි, ඒ වගේම අනන්ත නය ක්‍රමයකින් සමන්තාගත යි. අප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ මෙම උතුම් ගාමිහිරි ධර්මය විමල වූ පිරිසිදු ඥානයකින් සම්මිශ්‍රණය කරන අවස්ථාවේ (යස්සදෙනා නික්ඛමංසු සුභාජබ්බණ්ණරංසියො) ශ්‍රී ශරීරයෙන් අලංකාර ෂඩ්වර්ණ රශ්මින් නිකුත් විය. මෙසේ ප්‍රතිභාර්ය දක්වන මෙම උතුම් ගාමිහිරි ධර්මය විනාශය කරා නො ගොස් නැවත නැවතත් ඉගෙනීමෙන් සහ ධාරණයෙන් ආරක්ෂා කරන උතුම් හික්ෂු පරපුරක් වර්තමානයේ සිටීම ගැන අතිශය කෘතඥව සිති කරමු. බුරුම රට තුළ බුදු සසුන ආරක්ෂා කිරීමෙහි ලා මහත් කැපවීමක් කළ මහ තෙරුන් වහන්සේ නමක් වන ඌ. ජනකාභිවංස සයාබෝ විසින් බුරුම බසින් සම්පාදිත පටිඨාන ත්‍රි රාශිය නැමැති උතුම් ග්‍රන්ථය සිංහල ධර්මකාමීන්ට

මනාසේ හැදෑරීමට එය සිංහල බසට පරිවර්තනය කළේ 1964 දී අතිපූජ්‍ය හදන්ත අග්ගමහාපණ්ඩිත ඥාණින්ද නාහිමියන් වහන්සේගේ කාරුණික උපකාරය මත ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ මහානිකායේ අනුනායක, මහෝපාධ්‍යාය, ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රාම සංස්ථාධිපති හා ප්‍රධාන අනුශාසක ව වැඩසිටි මහාකම්මට්ඨානාවරය අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ ශ්‍රී අරියධම්ම මහා ස්වාමීන් වහන්සේ විසිනි. අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයේ සිට ග්‍රන්ථයේ අවසානය දක්වා එම පරිවර්තනය පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤ හික්ෂුව විසින් සිදු කළ බව මෙත් සිතින් ඉතා අගය කරමි. එසේ ම ලෝක සත්වයා කෙරෙහි අනුකම්පාවෙන් මෙම සිදු කළ ධර්ම සේවය අතිශය ප්‍රශස්ත ය.

මෙම පොත සම්පාදනයේ පටන් පරිවර්තනය මුද්‍රණය යන කටයුතු දක්වා ම වෙහෙසුන කැපවුණ මහා තෙරුන් වහන්සේලා ප්‍රධාන සැමට නිවන් පසක් වේවා. උපකාර කළ සැමටත් පරිශීලනය කරන සැමටත් මෙය දෑ සාදු සිත් ඇති කර ගත් සැමටත් අමා මහ නිවන ම පසක් වේවා!

මෙයට,

මෙතැනි,

පහලවිටියල ජනානන්ද ස්ථවිර

ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ නිකායේ මහෝපාධ්‍යාය,

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රාමාධිපති

ප්‍රධාන අනුශාසක හා ප්‍රධානාචාර්‍ය

ශ්‍රී කල්‍යාණධර්ම ආග්‍රාමය,

කොළඹ 07.

“පටිඨාන ත්‍රි රාශිය”

සුභාශංසනය

උතුම් ශ්‍රී සම්බුද්ධ දේශනාවේ ඇතුළත් 84,000 ක් ධර්මස්කන්ධය අතුරෙහි 42,000 වූ ධර්ම කොට්ඨාශයන් ඇතුළත් පරම ගම්භීර දේශනාව වන අභිධර්ම දේශනාව උගෙනීම බොහෝ සෙයින් මාර්ග ඵල නිවන් සුව අවබෝධය පිණිස කටයුතු කරන සැමට නාම රූප, පරමාර්ථ ධර්ම විදර්ශනා වශයෙන් දියුණු කිරීම උදෙසා මහත් පිටුවහලක් වන්නේය.

මෙම උතුම් අරමුණ මත ක්‍රියාත්මක වෙමින් ආධුනිකයන් ලෙස අභිධර්මය හදරන ශිෂ්‍යයන් උපකාර පිණිස ලියවුණ “පටිඨාන ත්‍රි රාශිය” නම් වූ උතුම් ග්‍රන්ථයෙහි පළමුවන කොටස ශ්‍රී කළ්‍යාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාධිපතිව වැඩ සිට අපවත් වී වදළ අති පූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම මහාස්වාමීන් වහන්සේ විසින් සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කරන ලද අතර එහි දෙවන කොටස සිංහලයට පරිවර්තනය කොට නව ග්‍රන්ථයක් ලෙසින් ලෝකවාසී බොදු ජන පිරිස වෙනුවෙන් ගෞරවයෙන් යුක්තව පුද කිරීමට ශ්‍රී කළ්‍යාණී යෝගාශ්‍රමීය හික්මුවක් වන දිද්දෙණිය, රණගිරිලෙන සේනාසනවාසී

පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤ ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ ගත් උත්සාහය ඉතාමත් අගනේය.

මෙම ග්‍රන්ථය අධ්‍යයනය කරමින් නිසි අවබෝධයෙන් කටයුතු කිරීමට බලාපොරොත්තු වන ආධුනික ශිෂ්‍යා පරම්පරාවට මෙම හස්තසාර පටිඨාන ත්‍රි රාශිය ග්‍රන්ථය මේ උතුම් බුදු සසුන තුළ ජීවමාන මාර්ගඵල ලාභිත්වයෙන් උතුම් නිවන් සුව අවබෝධ කර ගැනීම තුළින් මෙම බුදු සසුන ශෝභාමාන කරන්නට උපකාරී වේවා යන්න අපගේ පැතුම යි.

මෙම ග්‍රන්ථය අධ්‍යයනය කිරීමෙහි ලා බොහෝ සෙයින් වෙනෙසුන පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤ පිංවත් ආයුෂ්මතුන් ප්‍රධාන උපකාරී වූ සැමටත් උතුම් යහපත් සංකල්පනා මුදුන්පත් කරගෙන ශාන්ත රස ඇති උතුම් නිර්වාණාවබෝධයට පත්වීමට මෙම උතුම් ධර්ම දහමය කුශලය ද උපකාර වේවා යි ආශීර්වාද කරන්නෙමු.

සතං සමාගමො භොතු - යාව නිබ්බාණපත්තියා.

මේ වගට,
මෙෙත්‍රියෙන්

ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථා සංඝ සභාවේ
ගරු ප්‍රධාන සභාපති,
ත්‍රිපිටකාචාර්ය, කම්මට්ඨානාචාර්ය,
පූජ්‍යපාද මිත්‍රලාවේ විනිත ස්ථවිර වම්හ.

පොත ගැන වචනයක්.....

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය නමින් සකසා ඇති මෙම ග්‍රන්ථය අතිධර්ම විශාරද පිරිසට ප්‍රයෝජනවත් ය. මෙහි ප්‍රථම භාගය අතිපූජ්‍ය මහාකම්මට්ඨානාචරිය නාලයනේ අරියධම්මාභිධාන නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් සම්පාදිත ය. මෙම ග්‍රන්ථය එහි දෙවන කොටස යි. සුවිසි ප්‍රත්‍ය තුල අන්තර්ගත චිත්ත චෛතසික රූප යන පරමාර්ථයන් විස්තර වේ.

පටිඨාන ප්‍රත්‍ය ධර්ම ඉගෙන ගැනීම සියලු දෙනා විසින් ම කළ යුතු ය. නුවණ ඇති අයට පමණක් කළ හැකි ය. එක ප්‍රත්‍යයකට අයත් ධර්ම කෙනෙක් ද, ඒ සියල්ල අන්තර්ගත වේ. සිත් 89, චෛතසික 52, රූප 28, නිර්වාණය, ස්කන්ධ 05, ආයතන 12, ධාතු 18, ඉන්ද්‍රිය 22, පටිච්ච සමුත්පාද අංග 12, ඒකචෝකාර හව, චතුචෝකාර හව, පංචචෝකාර හව, කාම හව, රූප හව, අරූප හව, සඤ්ඤ හව, අසඤ්ඤ හව, නේවසඤ්ඤනාසඤ්ඤ හව යන සියලු කරුණු මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථයෙහි ඇතුළත් වේ. පාඨක ඔබහට මේ ග්‍රන්ථය කීප වතාවක් අධ්‍යයනය කළ යුතු බව සිත් තබා ගත යුතු ය.

මෙම දහම් ග්‍රන්ථය පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේ විසින් සම්පාදිත ය. උන්වහන්සේ බුරුම රටට වැඩම කොට භාෂාව ඉගෙන ගෙන දහම් දැනුම ලබා ගෙන මෙම ග්‍රන්ථය සිංහල භාෂාවට හැරවීමට කටයුතු කිරීම ඉමහත් දක්ෂකමකි. තෙරුවන් සරණින් ලේඛක කඩුවෙල අතුලඤ්ඤ ස්වාමීන් වහන්සේට නිරෝගී සුව දිගාසිරි ප්‍රාර්ථනා කරමි. ධර්මඤ්ඤාණය තව තවත් දියුණු වේවායි ආශීර්වාද කරමි.

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය සම්පාදනය කළ බුරුම රට මහාගන්ධාර්යෝ
විහාරාධිවාසී අතිපූජනීය උතුරු ජනකාභිවංස මාහිමිපාණන් වහන්සේ ද
විශේෂයෙන් සිහිපත් කරමි.

මෙයට

කහගොල්ලේ සෝමවංස මහාස්ථවිර

ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාග්‍රමය
ගල්දූව ආරණ්‍ය සේනාසනය
ගල්දූව - කහව
අම්බලන්ගොඩ
2022.10.06

ආශංසනා

“පරිච්චසමුප්පාදනයෝ පටිධානනයෝ චෙති පච්චයසඛිගහො දුට්ඨො චෙදිතඛිබ්බො.” පරිච්චසමුප්පාද නය පටිධාන නය වශයෙන් ප්‍රත්‍යසංග්‍රහ නය ක්‍රම දෙවැදෑරුම් වෙත්. “පච්චයසාමග්ගිං පරිච්චසමං සංගහෙන්වා ඵලානමුප්පාදො ඵතස්මාති පරිච්චසමුප්පාදො” (අභිධම්මත්ථසඛිගහො) ප්‍රත්‍ය සාමග්‍රියත් හේතුවත් සමච සංග්‍රහ කොට ඵලයන්ගේ උප්පාදය මේ සිද්ධවේනුයි පරිච්චසමුප්පාද නම්.

පරිච්ච පන ඵතස්මා - ඵලමෙතිති පච්චයෝ,
සම්භවො පහවො හෙනු - කාරණං පච්චයො මනො.

හේතුවක් නිසා මෙයින් ඵලයක් ගෙන දෙන්නේනුයි ප්‍රත්‍ය යි.
ඵනම් ඵය හටගැනීම ප්‍රභවය හේතු කාරණා වශයෙන් ද
හඳුන්වනු ලැබේ.

යො ධම්මො යස්ස ධම්මස්ස - ධීතිසුප්පත්තියාපි ච,
උපකාරකො හි සො තස්ස - පච්චයොති පවුච්චති.
(අභිධම්මාවකාරො)

යම් ධර්මයක් තෙම යම් ධර්මයකගේ ධීතියට උප්පත්තියට
උපකාරක වේ ද, ඒ ධර්මය තෙම වනාහි ඒ ධීති උප්පත්ති බවට
පත්වන ධර්මයාට උපකාර වන බැවින් ප්‍රත්‍ය යි කියනු ලැබේ.

“පටිඨානනයො පන ආහච්චපච්චයට්ඨිතිමාරඛින පච්චවති.”

(අභිධම්මතත්ථසඛිගනො)

පටිඨාන නය ක්‍රමය වනාහි විශේෂයෙන් ප්‍රත්‍ය සංඛ්‍යාත කාරණාව නිසා කියනු ලබන අර්ථ විග්‍රහයකි. “නානස්පකාරානි ධානානි පච්චයා එත්ථානි පටිඨානා.” නොයෙක් ආකාර වූ ස්ථානයන්හි හේතු කාරණාවන් නිසා සිදුවන ඵලය මෙහිදීත් පිහිටන්නා වූ අර්ථයෙන් පටිඨාන නම්. අනන්ත නය සමන්ත පටිඨාන මහාපකරණං තත්ථ දෙසිතනයො පටිඨානනයො. නොයෙක් නය ක්‍රම වලින් වූ හාත්පස සිහිය පිහිටුවන පටිඨාන මහාප්‍රකරණය නමින් එහි දේශිත නය ක්‍රමය පටිඨාන නය ක්‍රමය යි. මෙකී පටිඨාන නය ක්‍රමය වූ ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්ගෙන් පිවිස තික පටිඨාන දූක පටිඨානා දී සුවිසි පටිඨාන ධර්මයන්හි අර්ථ නය විභාගය මහා නය සාගරය නමින් ද දේශනා කරන ලදී. එකී නය සාගරයට පිවිසීම වශයෙන් හේතුප්‍රත්‍යාදී සුවිසි ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි අර්ථය ව්‍යාකරණය ධර්මතාවය සමග ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ප්‍රත්‍යනීක යන ත්‍රි රාශිය මනාව ඉගෙන ගත යුතු ය. එයට අර්ථයක් සපයනු වස් නොයෙක් තැන්හි ත්‍රි රාශී ග්‍රන්ථ පාලියෙන් සහ ස්වකීය භාෂාවන්ගෙන් ලියූ අතර එහි ඇති අර්ථයන් මනාව අර්ථවත් කරනු පිණිස ථේරවාදී සම්ප්‍රදායට අනුව මහතෙරුන් වහන්සේලා විසින් රචිත ග්‍රන්ථ පාදකකොට බුරුම රට මහාගන්ධාර්යොං විහාර වාසී ජනකාභිවංස මහතෙරුන් වහන්සේගේ පටිඨාන ත්‍රි රාශිය යන ග්‍රන්ථය හෙළ බසට මනාව අරුත් සපයන පූජනීය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤාණ ස්වාමීන් වහන්සේට තව තවත් උසස් ආකාරයෙන් මෙවැනි ම ග්‍රන්ථ ලක් බුදුසසුනට දායාද කිරීමෙහි ලා සියළු ශක්තිය ධෛර්යය වීර්යය වාසනාව නො අඩුව රත්නත්‍රයේ ආශීර්වාද බලයෙන් සහ දෙවියන්ගේ දැහැමි රැකවරණයෙන් ද, මෙපින් බෙලෙන් ද, ලැබෙවායි මෙත් සිතින් ආශීර්වාද කරමි හ.

සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතමුදිතන්තා!

මෙයට

දිගන සුගතවංස ස්ථවිර.

ප්‍රස්තාවනා

නමෝ තස්ස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

ථෙරවාදී ක්‍රමයට අභිධර්ම අධ්‍යයනය කොට එහි ප්‍රමාණික දැනුමක් ලබා ගෙන අනන්ත නය සමන්වාගත මහාපට්ඨාන ප්‍රකරණය ඉගෙනීමට කැමති ශිෂ්‍යයෙකු විසින් මූලිකව සිදු කළයුතු කෘත්‍යය නම් පට්ඨානයෙහි එන සුවිසි ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳව මනා අවබෝධයක් ලබා ගැනීම ය. ඒ සඳහා අභිධර්ම අධ්‍යයනය ඉතා උසස් මට්ටමින් පවතින්නා වූ මියන්මාරයේ බුරුම භාෂාවෙන් ලියවී ඇති ග්‍රන්ථ රාශියකි. ඒ අතරින් 'වීටී භ්‍රන්තින් පට්ඨාන තොං වැක් සු' ග්‍රන්ථය 1939 වර්ෂයේ දී අශින් ජනකාභිංවංස මහතෙරුන් වහන්සේ විසින් සම්පාදනය කරන ලද්දකි. කතුවරයන් වහන්සේ මන්ඩලේ නුවර අමරපුර ප්‍රදේශයේ මහාගන්ධායොං විහාරයෙහි වැඩ වාසය කරමින් හික්ෂුන් වහන්සේලාට ධර්මය, චිත්‍ය සහ ව්‍යාකරණය උගන්වමින් ශාසනයේ විරස්ථිතිය උදෙසා ග්‍රන්ථකරණයෙහි ද යෙදුණු මහෝත්තමයාණන් වහන්සේ නමකි. තව ද 2500 වෙනි සම්බුද්ධත්ව ජයන්තිය නිමිත්තෙන් බුරුම රට පැවති සයවන ධර්ම සංගායනාවේ දී ඡට්ඨසංගීති ඔවාදවරිය සංඝනායක, ඡට්ඨසංගීති භාරනිත්ථාරක, ඡට්ඨසංගීති පාලිපට්ටිසොධක, ඡට්ඨසංගීති ඔසානසොධෙය්‍ය පත්තපාඨක යන තනතුරු දරමින් කටයුතු කළ සේක.

යථෝක්ත ග්‍රන්ථය 1964 වර්ෂයේ දී අප උපාධ්‍යායෝක්තම අතිපූජ්‍යය නාලයනේ අරියධම්ම මාහිමිපණන් වහන්සේ විසින් ඤාණින්ද සයාචෝ නම් බුරුම ජාතික ස්වාමීන් වහන්සේ නමකගේ උපකාර ඇතිව "වීටී විභාගය සහ පට්ඨාන ප්‍රකරණ ත්‍රි රාශිය" යන නමින් පරිවර්තනය කරන ලද අතර තත් පරිවර්තනය සහජාත ප්‍රත්‍යය දක්වා පමණක් විය.

2022 වර්ෂයේ ජනවාරි මාසයේ පටන් අප විසින් දිද්දෙණිය රණගිරිලෙන ආරණ්‍ය සේනාසනයේ සබුන්මවාරින් වහන්සේලාට පටිඨාන මහාප්‍රකරණය ඉගැන්වීමේ පෙර සුදනමක් ලෙස පටිඨාන ත්‍රි රාශිය ඉගැන්වීමට ආරාධනාවක් ලැබුණි. එම පාඩම් මාලාවට උපකාර කර ගැනීම සඳහා මෙවැනි ග්‍රන්ථයක අවශ්‍යතාව තිබුණු අතර ඒ සඳහා මෙම පොතෙහි වටිනාකම අපට අවබෝධ වී තිබුණි. එබැවින් මේ වන විට පරිවර්තනය වී නොතිබුණු අඤ්ඤාමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයේ සිට ග්‍රන්ථයේ අවසානය දක්වා පරිවර්තනය කිරීම එම පාඩම් මාලාව අතරතුර දී අප විසින් සිදු කරනු ලැබීය.

අපගේ පරිවර්තනය ඇතැම් තැනක දී යම් යම් සංශෝධනයන් සහිතව බොහෝ සෙයින් වචනයෙන් වචනයට අනුව යමින් කරන ලද්දකි. ජනකාභිවංස මහතෙරුන් වහන්සේ ඇතැම් තැනක දී එකල ඇතැම් ධර්මාචාර්යයන් වහන්සේලාගේ විනිශ්චයන් කරුණු කාරණා දක්වමින් ප්‍රතික්ෂේප කොට ඇති නමුදු එහි ඇතැම් කොටස් අපගේ පරිවර්තනයෙන් නොසලකා හරින ලද්දේ එයින් සිංහල පාඨකයා වෙහෙසට පත් වන බැවිනි. එනමුත් එම ප්‍රතික්ෂේප අදහස් මේ වන විට ඇතැම් සිංහල පොත්වලට ඇතුළත්ව ඇති බව පෙනී ගිය තැනක දී නිවැරදි විනිශ්චය පිළිබඳව පාඨකයා දැනුවත් කරන අදහසින් පරිවර්තනය කළෙමි. මීට අමතරව ආචාර්ය මත සහ ස්වභාව යුක්ති දක්වමින් කරුණු ඉදිරිපත් කොට තිබූ ඇතැම් තැනක අටුවා ටීකා විනිශ්චයට අනුව කරුණු දැක්වීම ද අප අතින් සිදු විය. ඇතැම් කරුණු පැහැදිලි කිරීමේ දී යොදා ගෙන තිබූ බුරුම බසෙහි ප්‍රස්තාව පිරුළු සහ වෙනත් ව්‍යවහාරයන්ට සිංහල බසින් අර්ථ දීමට අපහසු බැවින් එබඳු තැන් ඉවත් කොට මූල අර්ථයට හානියක් නොවන ආකාරයකින් පරිවර්තනය කිරීම අප අතින් සිදු විය. තව ද කරුණු පහසුවෙන් මතක තබා ගැනීමට බුරුම බසින් ඇති “සොන්න බො” නැමැති කවි ද මෙම පරිවර්තනයෙහි නොමැති අතර මීට අතිරේකව පළමු පරිවර්තනයේ සංස්කරණය ද අප විසින් සිදු කෙරිණ.

අභිපූජනීය නා උයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් පරිවර්තනය කරන ලද “වීථි විභාගය සහ පටිඨාන ප්‍රකරණ ත්‍රි රාශිය” ග්‍රන්ථයෙහි චිත්ත වීථි විස්තර කෙරෙන වීථි විභාගය කොටස

ද ඇතුළත් වූයේ නමුදු මෙම ග්‍රන්ථයෙහි ඇතුළත් වන්නේ පටිඨාන ත්‍රි රාශිය පමණි.

උපකාරානුස්මාතිය

අප විසින් මෙම ග්‍රන්ථය පරිවර්තනය කොට රැස් කළ පුණ්‍ය ශක්තිය අනුමෝදනාවට විෂය වන සත්පුරුෂයෝ බොහෝ දෙනෙකි. ඒ කවර හෙයින් ද? යත්, සම්බුද්ධ ශාසනයේ සියලු බ්‍රහ්මවර්යාව ම සත්පුරුෂයන් මත පිහිටා ඇති බැවිනි.

ප්‍රථමයෙන් ම පටිඨාන මහාප්‍රකරණය හදාරනු කැමති සත්පුරුෂයන් හට උපකාර පිණිස මෙම ග්‍රන්ථය බුරුම බසින් සම්පාදනය කළ හදන්තාවාර්ය උභ. ජනාකාභිවංස සයාබෝ මහස්ථවිරයන් වහන්සේ මෙම පුණ්‍යඵලයට හිමිකම් කියන්නෝ ය. උන්වහන්සේ ප්‍රාර්ථනා කළ බුද්ධ රාජ්‍යයට පැමිණ වතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීමට අප විසින් රැස් කරන ලද මෙම කුශලය පාරමිතාවක් වේවා! දෙවනුව තත් ග්‍රන්ථය කොටසක් නමුදු සිංහල බසට පෙරළමින් අප හැම දෙනාට ම මෙම අති ගම්හිර පටිඨාන ප්‍රකරණය පරිශීලනයට උනන්දුවක් ජනිත කළෝ අපගේ උපාධ්‍යායෝක්තම අතිපූජ්‍ය නා උයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණෝ ය. ඔබ වහන්සේ ද ප්‍රාර්ථනීය අත්‍යුක්තම සම්බුද්ධ රාජ්‍යයට පැමිණීම පිණිස අපේ මේ කුශලය පාරමිතාවක් ම වේවා!

අතිශයින් සිල්වත් ගුණවත් ධර්ම විනය ධර සඟ පරපුරකට තෝතැන්නක් වූ ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංඝ සංස්ථාවට අද්‍යක්‍යයේ නායකත්වය දෙමින් මෙම ශාසනික කර්තව්‍යයට ආශීර්වාද එකතු කළ අතිපූජ්‍ය පහළවිටියල ජනානන්දභිධාන නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේට ද මෙම පුණ්‍යලාභය උන්වහන්සේ ප්‍රාර්ථනීය බෝධිඥානයකින් නිවන් අවබෝධය පිණිස හේතු වේවා! තව ද යෝගාග්‍රමීය සඟ පරපුර දිනෙන් දින ධර්ම ශාස්ත්‍රඥනයෙන් ද භාවනා ඥානයෙන් ද ඔප් නැංවෙනු බලා ආශංසන කරමින් තුටු වන ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රමයේ සභාපති ධුරන්දර අතිපූජ්‍ය මිත්‍රලාවේ විනිතාභිධාන නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ ද අපගේ මේ පින් බෙලෙන් දීර්ඝායුෂ ලැබ නිදුකින් සුවසේ නිවන් මඟ ගමන් කරත්වා.

පර්යාප්ති ශාසනය දියුණු කිරීමෙහි ලා ස්වභාවිකයන් යුතුව නිරතුරු වෙහෙසෙන අපගේ අභිවාද්ධිය නිරතුරු අපේක්ෂා කරන යතිවරයාණන් කෙනෙක් ලෙස ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ මහානිකායේ අතිපූජ්‍ය අධිකරණ නායක මහාචාර්ය අත්තංගනේ රතනපාලාභිධාන නායක මාහිමිපාණන් වහන්සේ පෙරමුණ ගනිති. අපගේ ග්‍රන්ථ කරණයෙහි ලා ස්වකීය ආශීර්වාදත්මක ආශංසනය එක් කළ උන්වහන්සේට ද මෙම පුණ්‍යශක්තිය තව තවත් ශාසනික මෙහෙවර සිදු කරමින් සුවසේ නිවනින් සැනසීම පිණිස හේතු වේවා! ශ්‍රී කල්‍යාණී යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ මහාලේඛකාධිකාරී ධුරන්දර පූජ්‍ය කහගොල්ලේ සෝමවංසාභිධාන මහස්ථවිරයන් වහන්සේ අපගේ මෙම ග්‍රන්ථකරණය මාහැඟි ශාසනික කර්තව්‍යයක් සේ සලකා අනුග්‍රහ දක්වූහ. අපට ආශංසන එක් කළ උන්වහන්සේට ද සුව ප්‍රතිපදාවෙන් නිවන් අවබෝධය පිණිස මෙම පුණ්‍යලාභය හේතු වේවා! අපගේ මෙම පරිවර්තනය කියවා බලා අපට අනුග්‍රහ පිණිස ආශීර්වාද එක් කළෝ කලක් අප අභිධර්මාධ්‍යයනයට මහත් සේ උපකාර කළ ඇදුරුවරයාණ කෙනෙක් වන පූජ්‍ය දිගන සුගතවංස මාහිමිපාණෝ ය. උන්වහන්සේට ද අපගේ මෙම පුණ්‍යශක්තිය උතුම් නිවන් අවබෝධය පිණිස හේතු වේවා!

සම්බුද්ධ ශාසනයේ විරස්ථිතිය පිණිස ධර්ම ශාස්ත්‍ර අධ්‍යයනයෙහි මෙන් ම මතු පරපුර වෙනුවෙන් දයාද කිරීමේ වගකීම අප සතු බව අපට කියා දෙමින් මෙවන් කර්තව්‍යයන් උදෙසා අප මෙහෙය වූ නියමුවාණෝ අන් කිසිවෙකුත් නොව අප ගුරුදේවෝත්තමයන් වහන්සේය. අතිපූජ්‍ය නුවරඑළියේ ඤාණසීලාභිධාන ගුරුදේවෝත්තම ලොකු ස්වාමීන් වහන්සේ අපගේ මෙම පුණ්‍යලාභය සාදර සිතින් අනුමෝදන් වෙත්වා! උන්වහන්සේ ප්‍රාර්ථනා කරන පරිද්දෙන් සුවසේ මෙම ජීවිතයේ ම උතුම් මහරහත් භාවයෙන් නිවන් පසක් කර ගැනීමට මෙම කුශල ශක්තිය හේතු වේවා! තව ද අප අතහැරීම ප්‍රවෘත්තියට පත් තැන් පටන් ධර්ම විනයෙන් මෙන් ම ආධ්‍යාත්මික මග පෙන්වීමෙන් ද අප ශක්තිමත් කළ පූජ්‍ය ගලේවෙල ඤාණදස්සන ස්වාමීන් වහන්සේට ද මෙම පුණ්‍ය ශක්තිය උතුම් චතුරාර්ය සත්‍යය අවබෝධය පිණිස ම හේතු වේවා! එපමණක් නොව නිරතුරු අප දිරිමත් කරමින් ශාසනික වගකීම අපට

සිහි කර දුන් පූජ්‍ය කුණ්ඩසාලේ අරණගවේසී ස්වාමීන් වහන්සේ ද මෙම කුශලය අනුමෝදන් ව උතුම් නිවනින් සැනසෙත්වා.

අපගේ අභිධර්ම අධ්‍යයනයෙහි දී අපට මහෝපකාරී වූවෝ 2015 වර්ෂයේ අවසන් භාගයේ දිද්දෙණිය රණගිරිලෙන ආරණ්‍ය සේනාසනයට වැඩම කරමින් සඟ පිරිසට අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහය කියා දුන් ත්‍රිපිටකාචාර්ය, අභිධර්ම විශාරද පූජ්‍ය දිගන සුගතවංස ස්වාමීන් වහන්සේ සහ 2016 වර්ෂයේ දී ආරණ්‍යයෙහි තේවාසිකව වැඩ හිඳිමින් ධම්මසංගණි ප්‍රකරණයේ පටන් යමක ප්‍රකරණය දක්වා කියා දුන් පූජ්‍ය නාමල්ගමුවේ පඤ්ඤසේඛර ස්වාමීන් වහන්සේ ය. උන්වහන්සේලාගෙන් ලද සදූපකාරය ද පුණ්‍යානුමෝදනා ශීර්ෂයෙන් යුතුව මෙන් සිහින් සිහිපත් කරමි.

මෙම පොතෙහි පරිවර්තනය ආරම්භ කළ අවස්ථාවේ පටන් සෝදුපත් බලමින්, නොයෙක් ආකාරයෙන් සංස්කරණ කටයුතුවලට මග පෙන්වූ පූජ්‍ය දිද්දෙණියේ අරියදස්සන ස්වාමීන් වහන්සේගේ උපකාරය කෘතඥතා පූර්වකව සිහිපත් කරමි. ග්‍රන්ථයෙහි ඇති ගණධීප්ථාන පැහැදිලි කරදුන් මියන්මාරයේ ජයින්-උ-ලේවින් ප්‍රදේශයේ ජයින්සා ග්‍රාමවාසී අශින් මණ්ඩල ස්වාමීන් වහන්සේගේ කාරුණික උපකාරය ද සිහිපත් කරමි. මෙම පරිවර්තනයෙහි සෝදුපත් බලමින් අඩුපාඩු සකස් කළ පූජ්‍ය නේපාලයේ සෝමරතන ස්වාමීන් වහන්සේගේ උපකාරය ද කෘතඥතා පූර්වකව සිහිපත් කරමි. සෝදුපත් බැලීමේ දී සහ වෙනත් කටයුතුවල දී උපකාර කළ පූජ්‍ය ගල්පොතුගොඩ ඤාණවංස ස්වාමීන් වහන්සේ ද, පූජාපිටියේ සූරියරතන ආයුෂ්මතුන් වහන්සේ ඇතුළු දිද්දෙණිය ආරණ්‍යවාසී ආයුෂ්මතුන් වහන්සේලා ද මෙන් සිහින් සිහිපත් කරමි. අපගේ ශාසනික කටයුතු වල දී උපකාර කරමින් අපව දිරිමත් කරවන ගාල්ලේ ඤාණෝභාස ස්වාමීන් වහන්සේ ඇතුළු කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් වහන්සේලා ද මෙන් සිහින් සිහිපත් කරන අතර තව ද මියන්මාරයේ දී අප හට ධර්මයෙන් ආමිසයෙන් අනුග්‍රහ කරන්නා වූ සියලු ස්වාමීන් වහන්සේලා ද මෙන් සිහින් සිහිපත් කරමි. මෙම කුශලයේ ශක්තිය මේ සියලු ස්වාමීන් වහන්සේලාට සුවසේ පාරමිතා ධර්මයන් සපුරා ප්‍රාර්ථනීය බෝධියකින් අමාන සඛ්ඛ්‍යාත නිර්වාණය අවබෝධ කර ගැනීමට උපකාර වේවා! සියලු සමයක් ප්‍රාර්ථනා සඵල වේවා!

මෙම ධර්ම ග්‍රන්ථය මුද්‍රණය සඳහා ශාසනාභිවාද්ධිකාමී සත්
 චේතනාවෙන් යුතුව ඉතාමත් උනන්දුවෙන් ස්වකීය දයකත්වය දුන්
 නිවන් මග පදනමේ සුපින්වතුන් සහ අශාන් මුදිත පීරිස් මහතා යන
 අයට මෙම ධර්ම දනය සුඛ ප්‍රතිපදාවෙන් ඉතාම ඉක්මන් මොහොතක
 දී නිවන් අවබෝධය පිණිස හේතු වේවා! තව ද අපගේ
 මෙම ග්‍රන්ථකරණයෙන් රැස් කර ගත් අප්‍රමාණ කුශල ශක්තිය
 සුඡ්වත්ව සිටින දයාබර මැණියන්ට සහ පියාණන්ට නිදුක් නිරෝගි
 සුවය පිණිසත් චිර ජීවනය පිණිසත් ආධ්‍යාත්මික ශක්තියක් වේවා!
 නිරතුරු පහන් සිතින් උපකාර කරන පිටකවරය නිර්මාණය කර දුන්
 පින් කැමති ජයනාත් පරාක්‍රම මහතාට ද මේ කුශලය නිවන් මග පාරමී
 ධර්මයක් ම වේවා! පැවිදි වූ දින පටන් සිවුපසයෙන් උපකාර
 කළ ලංකාවේ සහ මියන්මාරයේ දයක කාරකාදීන්ටත් සියලු ගිහි පැවිදි
 කළ්‍යාණ මිත්‍රයන්ටත් අනුමෝදන් කරමු. ඒ සියල්ලෝ ම සුඛ
 ප්‍රතිපදාවෙන් නිවන් අවබෝධ කර ගනිත්වා!

සියලු සත්වයෝ සුවපත් වෙත්වා!

මීට

මෙත් සිතින්,

පූජ්‍ය කඩුවෙල අතුලඤ්ඤාණ හිමි.

තිපිටක කම්භෝජ විහාරය,

උතුරු ශැන් ප්‍රාන්තය,

නෞන්ජො නගරය,

මියන්මාරය.

2022-10-07

පටුන

පූර්විකාව	iii
පෙරවදන	v
ඇදුරු පරපුරේ ආශීර්වාදය.....	viii
‘පට්ඨාන ත්‍රි රාශිය’ සුභාශංසනය	x
පොත ගැන වචනයක්	xii
ආශංසනා	xiv
ප්‍රස්තාවනා	xvi
1. ත්‍රි රාශි නිදන කථාව	01
2. හේතු ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	05
3. ආරම්භණ ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	13
4. අධිපති ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	16
☞ ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය	16
☞ සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යය	22
5. අනන්තර සහ සමනන්තර ප්‍රත්‍යයන්ගේ ත්‍රි රාශිය	29
6. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ද්වි රාශිය	36
7. අඤ්ඤාමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	43
8. නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	47

✿ සහජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය	48
✿ පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය	48
• වක්‍රපුරේජාත නිස්සය	49
• වක්‍රාරම්මණපුරේජාත නිස්සය	56
9. උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	61
✿ ආරම්මණපනිස්සය ප්‍රත්‍යය	62
✿ අනන්තරූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය	62
✿ පක්‍රපනිස්සය ප්‍රත්‍යය	63
10. පුරේජාත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	71
✿ වක්‍රපුරේජාත ප්‍රත්‍යය	72
✿ ආරම්මණපුරේජාත ප්‍රත්‍යය	72
11. පච්ජාජාත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	76
12. ආසේවන ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	85
13. කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	90
14. විපාක ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	96
15. ආහාර ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	100
✿ රූපාහාර ප්‍රත්‍යය	101
✿ නාමාහාර ප්‍රත්‍යය	103
16. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	105
✿ සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය	106
✿ පුරේජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය	106
✿ රූප ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය	107
17. ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	111
18. මාර්ග ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	113

19. සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	115
20. විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	117
ආ සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය	118
ආ පුරේජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය	120
ආ පච්ජාජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය	121
21. අත්ථි ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	123
22. නත්ථි ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	123
23. විගත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	123
24. අවිගත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය	123
25. ත්‍රි රාශියේ ස්වරූප බෙදීම	129

“නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස”

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය

පටිඨාන ත්‍රි රාශි භාෂා ටීකාවේ සිංහල අනුවාදය

01. ත්‍රි රාශි නිදාන කථාව

පටිඨාන නය - පටිඨාන ශබ්දයෙහි ‘ප’ උපසර්ග පදය නානාප්‍රකාර (නානාවිධ) සංඛ්‍යාත අර්ථය (අර්ථයන්) කියයි. ‘ධාන’ ශබ්දය ‘පච්චය’ ශබ්දයට පර්යාය වී කාරණ සංඛ්‍යාත අර්ථය කියයි. හේතුව යනු, එළයාගේ උත්පාදයට උපකාර වන ප්‍රත්‍යය ශක්තිය හා ශක්තිමත් ධර්ම රාශිය මැ යි. ‘නානප්පකාරානි ධානානි එත්ථානි පටිඨානං’. එත්ථ, මේ ග්‍රන්ථයෙහි, නානප්පකාරානි, නානාප්‍රකාර වූ, ධානානි, කාරණ සංඛ්‍යාත වූ ප්‍රත්‍යය ශක්ති හා ශක්තිමත් ධර්මයෝ, (සත්ති ඇත්තාහුය; දෙසන ලදහ) ඉති, එහෙයින් ප්‍රත්‍යය ශක්ති ශක්තිමත් ධර්ම රාශිය වදාරා ඇති බැවින්, කං, මේ ග්‍රන්ථය, පටිඨානං, පටිඨාන නම් වේ.

විස්තර කරන්නෙමි. හේතු සය අතුරෙන් එක ම මෝහ හේතුවෙහි හේතු ශක්තිය ය අධිපති ශක්තිය ය සහජාත ශක්තිය මේ ආදී වශයෙන් ඇත්තා වූ ශක්තින්ගේ වශයෙන් බොහෝ ශක්තිහු ඇත්තාහ. මෙසේ එක එක ධර්මයකට කියන ලද බොහෝ වූ ශක්තිහු ද පටිඨාන පාළියෙහි දේශනා කරන ලදහ. එක ම හේතු ප්‍රත්‍යයෙහි ධර්ම වශයෙන් හේතු සය ම වෙති. මෙසේ ධර්ම වශයෙන් බොහෝ වූ ශක්තිමත් ප්‍රත්‍යය ධර්ම රැසක් ද පටිඨාන පාළියෙහි දේශනා කරන ලද්දේ ය. ඒ පටිඨාන ග්‍රන්ථයෙහි ආවා වූ “මෙ නම් ධර්මය මෙ නම් ධර්මයට මෙ නම් ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර වේ යැයි අවබෝධය දෙන වචන ක්‍රමය පටිඨාන නය නම් වේ. (සතිමත්ත ඛන්ධුමත්ත කීවා සේ ශක්තිය ඇත්තා වූ ධර්මයෝ ‘සත්තිමත්ත’ යයි කියනු ලැබේ.

ත්‍රි රාශිය - පටිඨාන නයෙහි ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ප්‍රත්‍යානික යැයි කියන ත්‍රි රාශිය ප්‍රමාණ වේ. මේ ත්‍රි රාශිය දන්නේ නම්, පටිඨාන පාළිය ගැන අවබෝධය සුඛර වේ. ඒ ත්‍රි රාශිය පිළිකොට දක්වන 'ත්‍රි රාශිය' නම් වූ බුරුම ස්වරූප පොතට බුරුම අටුවාව යැයි කීම සුදුසු ය. එහෙයින් ත්‍රි රාශිය ප්‍රධාන කොට අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ ගැඹුරු තැන් ද ඇතුළත් කොට විස්තර කරන්නෙමි. මේ පටිඨාන නයෙහි ත්‍රි රාශියෙහි අර්ථ විවරණය කරන්නෙමි.

ප්‍රත්‍යය - පච්චය පදයෙහි පති+අය කියා පද සිද්ධිය යුතු යි. 'පති' ශබ්දය 'නිසා' යන අර්ථය කියයි. 'අය' ශබ්දය වනාහි 'ඉපදවීම' යන අර්ථය කියයි. "පටිච්ච ඵලං අයති එකස්මාති පච්චයො, එකස්මා - මේ හේතුවෙන්, ඵලං, ඵල නමැති ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මය, පටිච්ච, නිසා, අයති, උපදවයි, පවත්වයි. ඉති, එහෙයින්, සො, ඒ හේතු වූ ධර්මය, පච්චයො, පච්චය නම් වේ. මේ විග්‍රහවෙහි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට ඉපද පැවැත්මට හේතුවන ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යය කියා කියනු ලැබේ යයි දත යුතු.

(හේතු ධර්මයෙන් තොරව ඵලධර්මයන්ට ඉපදිය නොහැකි බැවින් "පටිච්ච හේතු ධර්මයන් නිසා" යයි කිය)

මේ 'පච්චය' ශබ්දය අභිධෙය්‍යාර්ථ ශබ්දාර්ථ වශයෙන් 'හේතුව' 'කාරණය' යන අර්ථය කියයි. ලක්ෂණාර්ථ වශයෙන් 'උපකාර' කියන අර්ථය කියයි. නූපන්නා වූ ඵල ධර්මයාගේ උත්පාදයටත් අන්‍ය හේතුවකින් උපදවන ලද ඵල ධර්මයකට ස්ථිතික්ෂණයේ දී 'පැවැත්වීමටත් අනුබල දීමටත් උපකාර' යයි කියති.

උපමාවක් - ධනවතෙක් දුගියෙකුට රැකියාවක් දීමත් ලැබුණා වූ රැකියාවෙන් ඉවත් නොකර පැවැත්වීමටත් 'අනුග්‍රහය'යි ලෝකයේ කියන්නාක් මෙනි.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න හා ප්‍රත්‍යානික

"පච්චයකො, හේතු ධර්මය නිසා, උප්පන්නං, උපන්නා වූ ධර්ම" යන උපකාරක ප්‍රත්‍යය නිසා උපදනා වූ ඵල ධර්මයට ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න යයි කියනු ලැබේ. ප්‍රත්‍යානික යන පදය වනාහි පච්චනික යයි පාළියෙහි ආවා වූ පදය ය. පච්චනික පදය "පති+අනික"

කියා පද සිදිය යුතු. 'පති' ශබ්දය විරුද්ධාර්ථය කියයි. 'අනික' ශබ්දය හත්ථානික (ඇත් සමූහය) යන තැන මෙන් සමූහ සංඛ්‍යාත අර්ථය කියයි. එහෙයින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයට ඇතුළත් නො වී, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයට විරුද්ධ ධර්ම සමූහයට පව්වනික යයි කියනු ලැබේ.

ඇතැම් ඇදුරු කෙනෙක් 'ප්‍රත්‍ය ධර්මයාගේ උපකාරය නොලැබ ප්‍රත්‍ය ධර්මය හා විරුද්ධව උපදන බැවින් ප්‍රත්‍යනික යයි කියනු ලැබේ' යයි අදහසක් කියති. ඔවුන් කියන ක්‍රමයට වන්නේ නම් මෝහමූල ද්වයෙහි මෝහය හේතු ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුළත් වීමෙන් පසු ප්‍රත්‍යනිකයෙහි ද ඇතුළත් වේ. එවිට ඒ මෝහමූල ද්වයෙහි මෝහය 'තමා ම තමාගේ සතුරා වන ප්‍රත්‍යනිකය වේ' ඒ නිසා ඇතැම් ඇදුරු වචනය විමසිය යුතු ය.

"කුසලං ධම්මං පටිච්ච කුසලා ධම්මො උප්පජ්ජති හේතු පච්චයා (පෙ) නහෙතු පච්චයා" ආදී වශයෙන් පාළියෙහි ම "හේතු ප්‍රත්‍යය නිසා උපදනා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මය, හේතු ප්‍රත්‍යය නිසා නොඋපදනා වූ ප්‍රත්‍යනික ධර්ම යයි" ඉතා පැහැදිලිව ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයා හා ප්‍රත්‍යනිකය අනුලෝම ප්‍රතිලෝම වශයෙන් දේශනා කොට වදාරා ඇති බැවින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයාගේ විරුද්ධ ධර්ම රූපට (ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නො වී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයට විරුද්ධ ධර්ම සමූහයට) ප්‍රත්‍යනික යයි කියන බව නිසැකව අවබෝධ කරගත යුතු යි.

ආරාධනාව - පටිච්චසමුප්පාද නය ක්‍රමයෙන් හේතුඵල සම්බන්ධය දළ වශයෙන් දැන ගැනීමෙන් පසු පටිඨාන නයට පැමිණි කල්හි හේතුඵල සම්බන්ධයෙහි මෙ නම් ධර්මය මේ නම් ධර්මයට මෙ නම් ශක්තියෙන් උපකාර වේ යයි සියුම් වශයෙන් දැන ගන්නා බැවින් "කල්ප සම්භාර වූ මහා අවකාශ ලෝකය හා සත්ත්වයන්ගේ නාමරූප ස්කන්ධ ශරීරය මවන්නා වූ දෙවියෙක් නැත (සර්වබලධාරී දෙවියෙක් නැත) ස්කන්ධ ශරීරයන්හි සියල්ල කරන්නා වූ හෝ විඳින්නා වූ කෙනෙක් ජීවත්මයක් නැත" යන සමයක් දෘෂ්ටිය පැහැදිලිව නිර්මලව අනාත්මතාව ඉතා ම ප්‍රකටව අවබෝධ වන්නේය. ඒ නිසා දැන් කියන පටිඨාන නය ත්‍රි රාශියෙහි ශක්ති පමණින් ඤාණය යොදවා ප්‍රීතියෙන් උත්සාහවත් විය යුතු ය.

ප්‍රශ්න

1. පරිච්ඡාන නම කීමට හේතු කරුණ දක්වා පරිච්ඡාන පදය විග්‍රහ කරන්න.
2. පච්චය පදය විග්‍රහ කොට පච්චය ශබ්දයාගේ ශබ්දර්ථ ලක්ෂණාර්ථ දෙක දක්වන්න.
3. 'පච්චයෝ' උපකාර යයි කී තැන කුමකට උපකාර වේ යයි කියන්නේ ද?
4. 'පච්චයුප්පන්න' පදය විග්‍රහ කොට, පච්චයුප්පන්න නම් ධර්මයන් සැකෙවින් දක්වන්න.
5. ප්‍රත්‍යතීක යනු කුමන ධර්මයක් ද? කිනම් පාලියකින් ගෙන ප්‍රත්‍යතීක යි කියනු ලැබේ ද?

02. හේතු ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

‘හේතුපච්චයෝ’ යන ප්‍රත්‍යයෝද්දේශයෙහි ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ප්‍රත්‍යානික වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ඒ තුන අතුරෙන් ලෝභ දෝස මෝහ අලෝභ අදෝස අමෝහ යන මේ හේතු ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ සයදෙන හේතු ප්‍රත්‍ය ඇත්තා වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

සහේතුක සිත් එක් සැත්තැව ය, මෝහමූල ද්වයෙහි මෝහ වර්ජිත වෛතසික දෙපණස ය, සහේතුක චිත්තජරූපයෝ ය. සහේතුක ප්‍රටිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ය යන මේ ධර්මයෝ හේතු ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ නම් වෙති.

අහේතුක සිත් අටලොස ය. ඡන්ද වර්ජිත අනාසමාන දෙළොස ය, මෝහමූල ද්වයෙහි මෝහ ය, අහේතුක චිත්තජරූපයෝ ය, අහේතුක පටිසන්ධිකර්මජරූපයෝ ය, ඛාහිර රූපයෝ ය ආභාරජ රූපයෝ ය, උතුජ රූපයෝ ය, අසඤ්ඤසත්ත්වකර්මජ රූපයෝ ය, පවත්තිකර්මජ රූපයෝ ය යන මේ ධර්මයෝ හේතුප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ නම් වෙති.

හේතුපච්චයෝ - හේතුප්‍රත්‍ය යන්නෙහි, ශක්තිමත්ත වූ හේතු සය ද, ඒ හේතු සයෙහි ශක්තිය ද ලැබේ. පැහැදිලි කරන්නෙමි. ලොකු ගස්වල මුදුන් මුල් තිබේ. ඒ මුදුන් මුල්වලින් සම්පූර්ණ ගස නොවැටී ස්ථිරව පිහිටා දියුණුවට පත්වේ. ඒ මුදුන් මූලෙහි සම්පූර්ණ ගස නොවැටී ස්ථිරව පිහිටා දියුණුවට පත්කළ හැකි ශක්ති විශේෂයක් ඇත්තාක් මෙන්, ලෝභාදී හේතු සයෙහි ද සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ස්ථිරව පිහිටුවිය හැකි ශක්ති විශේෂයක් ඇත. විස්තර කරන්නෙමි. යම්කිසි ඉෂ්ටාරම්මණයෙකිහි ලෝභ නමැති මූලය උපන්නේ නම් සියලුම සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ඒ අරමුණෙහි ශක්තිමත් වෙති. ලෝභ මූලය ශක්තිමත් වූ පමණට සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ශක්තිමත්ව උපදිති. ලෝභ මූලය බලවත් වීමෙන් වේතනාව බලවත්වීම නිසා අනාගත විපාක දෙන කාලයේ දී ද බොහෝ දුක්

විපාක ලෝභය මුල් වූ බලවත් කර්මය විසින් හොඳටම ලබාදෙයි. දෝසාදිය මුල් වූ තන්හි ද මේ නය ක්‍රමය මැයි. මෙසේ මුදුන් මුලකට බඳු වූ සම්බන්ධ අරමුණෙහි සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයන් ස්ථිරව පිහිටුවීමට සමර්ථ වූ ශක්ති විශේෂය හේතු ශක්තිය නම් වේ. මේ ශක්ති විශේෂයෙන් උපකාර නොලබන්නා වූ අහේතුක චිත්තයෝ වනාහි මුල් නැති බැවින් සුළඟට කම්පා වෙන්නා වූ දියසෙවෙල මෙන් සම්බන්ධ අරමුණෙහි සම්බන්ධ කෘත්‍යයෙහි ස්ථිරව පිහිටිය නොහැකිය.

**මුදුන් මුල තම ගස - යහතින් තීර කරන ලෙස
නම් රු දමුත් සහදෑ - තර කරන සැත් හේතු නම්**

රූපයනට උපකාරවන ආකාරය

හේතු සය සහජාත චිත්ත වෛතසිකයන්ට හා චිත්තජ රූප පටිසන්ධිකර්මජ රූපයනට උපකාරක වන බැවින් සම්බන්ධ අරමුණෙහි ශක්තිමත්ව සහජාත චිත්ත වෛතසිකයන්ට අනුග්‍රහ කරන්නාසේ රූපයනටත් ස්ථිරව පිහිටීමට උපකාර කළ හැකි නොවේ ද, පිළිතුරු මෙසේය. රූපයෝ අනාරම්භික බැවින් සම්බන්ධ අරමුණෙහි බලවත් වීමට රූප ධර්මයන්ට උපකාර විය නොහැකිය. හේතු ශක්තියෙහි ඇත්තා වූ ධර්මයන් හා එකට උපදනා බැවින් පමණක්ම හේතු ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් කෙරෙහි රූප ධර්මයෝ ඇතුළත් වෙති.

උපමාවක් - නුවණැති පුරුෂයෙක් විශාල නිවසක් සහ ගෙවැස්සන් පාලනය කිරීමේ දී අඹුදරුවෝ එම පුරුෂයා කෙරෙහි නිති අපේක්ෂාවෙන් ස්ථිරව සිටියේ නමුදු නිවස එම පුරුෂයා කෙරෙහි එසේ නො පවතියි. එසේ වුව ද එම නිවස ඒ පුරුෂයාගේ පාලන ප්‍රදේශය තුළ ඇතුළත් වේ. පුරුෂයාගේ පාලන ප්‍රදේශය තුළ එම ගෙය ඇතුළත් වන්නාක් මෙන් රූප ධර්මයෝ ද හේතු ප්‍රත්‍යයාගේ විෂයට පරයට ඇතුළත් වේ. (ගෙදර ප්‍රධානියා මෙන් හේතු ධර්මයෝ ද, අඹුදරුවන් මෙන් සහජාත චිත්ත වෛතසිකයෝ ද, ගෙය මෙන් චිත්තජ රූප පටිසන්ධි කර්මජරූපයෝ සැසඳෙති. සහජාත, කම්ම, ඉන්ද්‍රිය, ධ්‍යාන, මග්ග ප්‍රත්‍යයෝ රූපයනට උපකාර වීමේදීත් මේ ක්‍රමය මැයි.)

තව නය ක්‍රමයක් - එක රූපාරම්මණයෙක්හි ලෝභ උපදින විට දැසක් ඒ රූපාරම්මණයෙහි තදින් ඇද ගනී. එමෙන් රූපාරම්මණයෙහි දැස තදින් ඇදගෙන සියලු ශරීරය උපදවීමට ලෝභ හේතුව චිත්තජ රූපයන්ට හේතු ශක්තියෙන් උපකාර කරමින් ම උපදී. දෝස හේතුව උපකාර වීමේ දී කෙනෙකු කෙරෙහි මුළු සිරුර ගසනාකාරයෙන් ද රෝගාකාරයෙන් ද (රූප උපදී) මෝහ හේතුව උපකාරවීමේ දී මෝඛයකුගේ ආකාරයෙන් (රූප උපදී) අලෝභාදී හේතු උපකාරවීමේ දී ඉටු අනිටු ආදී ආරම්මණයන්හි ඇලුම් ගැටුම් ආදියත් නැත. දෝසයත් නොයිපද ඇණය නිසා මුළු සිරුර සැහැල්ලු සන්සිඳුනු ආදී ආකාරයෙන් ද සහජාත චිත්ත වෛතසික රූපයන්ට උපකාර වෙමින් උපදිති. (සහජාතාදීහු උපකාර කිරීමේ දී ද සුදුසු පරිදි කල්පනා කටයුතුය)

විග්‍රහ **“හිනොති පතිට්ඨාති එත්ථාති හෙතු”** එත්ථ, මේ ධර්මයෙහි, **හිනොති පතිට්ඨාති** - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ පිහිටත්, **ඉති**, ඒ නිසා, **හෙතු**, හේතු නම් වේ, මෙතැන හෙතු ශබ්දය ‘කාරණ’ නම් වූ අර්ථය නොකියයි. සම්බන්ධඵල ධර්මයාගේ පිහිටීමට ප්‍රධානව උපකාර නමැති ‘මූල’ අර්ථය කියයි. **“හෙතු ච සො පච්චයො වාති හෙතු පච්චයො”** හෙතු ච, හේතු වූයෙන්, **සො**, ඔහු ම ය. **පච්චයො ච**, ප්‍රත්‍යය (උපකාර) වූයෙන් ඔහු ය, **ඉති**, ඒ නිසා, **හෙතුපච්චයො**, හෙතුපච්චය නම් වේ. මේ විග්‍රහවෙහි ශක්තිමත්ත නම් වූ හේතු සය පමණක්ම ප්‍රධානව ලැබෙති. නමුත් මිනිසා ය මිනිසාගේ ශක්තියයි කී තන්හි මිනිසා යනු එක ශරීරයකි. මිනිසාගේ ශක්තිය යනු ඔහුගේ චිත්ත ශක්ති යැයි කියා පදරුත් ගත්තා සේ, මෙහි දී හේතු ශක්තිය හා ශක්තිමත්ත ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් වෙන් කරනු නොලැබේ. ලෝභය යනු ආශාකරන ස්වභාවයකි. ලෝභයේ හේතු ශක්තිය ද සම්බන්ධ අරමුණෙහි ස්ථිරව පිහිටන්නා වූ ආශා කිරීමේ ස්වභාව මැයි. මෙසේ ශක්තිය හා ශක්තිමත්ත ධර්මයන් වෙන්කිරීමක් නොලැබෙන බැවින් **“හෙතු ච සො පච්චයො ච”** යි කියන ලද විග්‍රහවෙහි ශක්තිමත්ත ධර්මයන් මුඛ්‍ය වශයෙන් කීවේ නමුත් ඒ ධර්මයන්ගේ හේතු ශක්ති විශේෂය ම ස්වරූපාර්ථ වෙති. ඒ එසේම ය, **ක්‍රසලාධම්මා අක්‍රසලාධම්මා** ආදී වශයෙන් ඇත්තා වූ ධම්මසංගණි මාතෘකා උද්දේශයෙහි ස්වරූප ධර්මය ප්‍රධාන කොට දක්වන්නා සේ මේ හේතුපච්චයෝ ආරම්මණ පච්චයො ආදී උද්දේශයෙහි ස්වරූප

ධර්මයන් ප්‍රධාන කොට දක්වන්නේ නොවේ. ඒ ඒ ධර්මයන්ගේ උපකාරක ශක්ති ඇත්තා වූ ශක්ති විශේෂය ම ප්‍රධාන කොට දක්වනු ලැබේ. ඒ නිසා ප්‍රත්‍ය ක්‍රමයෙහි ශක්තිය ම ප්‍රධානාර්ථය කටයුතු ය.

(පරිච්ඡේද 2 වන කොටස) ඉතිහාසය වා "හෙතු ව සො පච්චයො චාති" ධර්මමෙතෙව ධර්මසත්තිං දස්සෙති. නහි හෙතුපච්චයො චාති ආදිකො උදෙසො කුසලාදි උදෙසො විය ධර්මප්‍රධානතො අථ බො ධර්මානං උපකාරප්‍රධානතාති"

පච්චයෝදෙස (පච්චය = ප්‍රත්‍යයන්ගේ + උදෙස සංඛේප ස්වරූප දැක්වෙන පාලිය) පරිච්ඡේදයෙහි "හෙතුපච්චයො ආරම්භණ පච්චයො -පෙ- අවිගත පච්චයො" යි සූචිසි ප්‍රත්‍ය ස්වරූප මාත්‍රයක් ම දැක්වෙන පාලිය පච්චයෝදෙස නම් වේ. ඊට පසු "හෙතු හෙතු සම්පයුක්තකානං ධර්මානං තං සමුට්ඨානඤ්ච රූපානං හේතු පච්චයෙන පච්චයො" ආදී වශයෙන් විස්තර දැක්වෙන පාලිය පච්චයෝදෙස පාලිය නම් වේ. මේ ත්‍රි රාශිය පොතෙහි පච්චයෝදෙසය මුල්කොට දක්වන ලද බැවින් "හේතු පච්චයො යන ප්‍රත්‍යයෝදෙසයෙහි" යයි දක්වන ලදී."

ස්වරූපයෝ-පෙ-තෙවදැරුම් වෙති - හෙතු පච්චයො යන ප්‍රත්‍යයෝදෙසයෙහි ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය, ප්‍රත්‍යනික යන තුන ම නොමැත. හේතු සය යැයි කියන ලද ප්‍රත්‍ය ධර්ම කොටස පමණක් ම ලැබෙති. නමුත් ඒ ප්‍රත්‍යයන් හා සම්බන්ධ වී උපකාර ලබන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ ද උපකාර නොලබන්නා වූ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ද එක් කොට දක්වනු කැමැත්තෙන් "හෙතු පච්චයො යි කියන ලද ප්‍රත්‍යයෝදෙසයෙහි ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය ප්‍රත්‍යනික වශයෙන් තෙවදැරුම් වෙත්" යැයි කියන ලදී. එහි අදහස නම් "හෙතුපච්චයො" යැයි කියන ලද ප්‍රත්‍යයෝදෙසය සමඟ සමඟ සම්බන්ධව ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය ප්‍රත්‍යනික යන තුන අවබෝධ කර ගත යුතු ය යන්න යි.

ප්‍රත්‍යයෙහි ඇත්තා වූ ධර්මයෝ නම් වෙති - තීන්ත කුඩුවෙහි කටු පැන දමා ඇතැයි කීවොත් තීන්ත කුඩුවෙහි කටුපැන ඇත යන්න අදහස් වේ. එමෙන් ඒ ඒ ප්‍රත්‍ය ශක්තිය තුළ ඇතුළත්

කොට තබන ලද්දක් මෙන් ප්‍රත්‍ය ශක්ති ඇත්තා වූ ධර්මයන්ට “ ප්‍රත්‍යයෙහි ඇත්තා වූ ධර්මයෝ” යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ, (මේ හේතු ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍ය ධර්ම රැස පැහැදිලි ය) ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි මෝහමූල ද්වයෙහි මෝහය වර්ජිත කළේ නමුත් ලෝහමූල දෝසමූලයන්හි යෙදෙන්නා වූ මෝහය ඇති බැවින් වෛතසික දෙපණස යැයි කිය. චිත්තජ රූපයෝ ද සහේතුක චිත්තයන් නිසා උපදින රූපයෝ ය. අහේතුක චිත්තයන් නිසා උපදින රූපයෝ ය යන දෙකොටස අතුරෙන් අහේතුක චිත්තජ රූපයන් වර්ජිත කොට **“සහේතුක චිත්තජ රූපයයි”** කිය. කර්මජ රූපය ද පටිසන්ධි කාලයේ උපදින කර්මජ රූපයෝ ය, පවත්ති කාලයේ උපදින කර්මජ රූපයෝ ය යන දෙක අතුරෙන් පවත්ති කර්මජ රූප වර්ජිත කරන බැවින් ද, පටිසන්ධි කර්මජ රූප අතුරෙන් ද, සහේතුක පටිසන්ධි සිත් හා උපදනා වූ කර්මජ රූපයෝ ය, අහේතුක පටිසන්ධි සිත් හා උපදනා වූ කර්මජ රූපයෝ ය යන දෙකොටස අතුරෙන් අහේතුක පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන් වර්ජිත වන බැවින් ද, **“සහේතුක කර්මජරූප”** යයි කිය. (අහේතුක චිත්තජ රූප හා අහේතුක පටිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ හේතු ධර්ම සය හා සහජාතව නො උපදනා බැවින් ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් වන්නාහ. පවත්ති කර්මජ රූපයන් ගැන කරුණු දක්වන තැන විස්තර ප්‍රකට වන්නේය)

ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න උපදනා ආකාරය - ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න උපදින විට හේතු ධර්ම සය ම සහේතු සිත් වෛතසික චිත්තජ රූප පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට පිළිවෙලක් නොමැතිව සියල්ල එකවර ම උපකාර වන්නේ නැත. එකට උපදනා වූ ධර්මයන්ට ම උපකාර වෙති. වෛතසික සම්ප්‍රයෝගය හොඳට දන්නේ නම් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් උපදනාකාරය අවබෝධකර ගැනීමට පහසු ය. ඒ නිසා ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න උපදින ක්‍රමය සවිස්තරව නොදක්වා නයමාත්‍රය පමණක් ම දක්වන්නෙමි. ආචාර්යවරයන්ගෙන් චිත්තයන් හා යෙදෙන ක්‍රමයන් විචාරා දත යුතුයි.

ලෝහ මූල ප්‍රථම චිත්තයෙහි සම්ප්‍රයෝග වෛතසික 19. එකුන්විස්සකි. ඒ ලෝහමූල ප්‍රථම චිත්තයෙහි ඇත්තා වූ ලෝහය ප්‍රත්‍ය නම්. ලෝහය හා යෙදෙන චිත්ත වෛතසිකයෝ ද ලෝහමූල ප්‍රථම

සිත නිසා උපදින චිත්තය රූපයෝ ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. ඒ සිතෙහි ඇත්තා වූ මෝහය ප්‍රත්‍ය නම්. මෝහය හා යෙදෙන සිත් වෛතසිකයෝ හා චිත්තය රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. (ලෝභය ප්‍රත්‍යය වන විට මෝහය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මෝහය ප්‍රත්‍යය වන විට ලෝභය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යයි ප්‍රත්‍යයන් මාරුවී උපකාරවන අයුරු සිහිකරන්න.)

මහාකුශල් ප්‍රථම චිත්තයෙහි නියතයෝගී වෛතසික 33 තෙතිසකි. ඒ ප්‍රථම මහා කුශල් සිතෙහි ඇත්තා වූ ආලෝභය ප්‍රත්‍යය නම්. අලෝභය හා යෙදෙන්නා වූ චිත්ත වෛතසිකයෝ ද ප්‍රථම මහාකුශල සිත නිසා උපදනා වූ චිත්තය රූපයෝ ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. (අදේස අමෝහයන් ද මේ නය ක්‍රමයෙන් කියන්න. මේ ප්‍රථම සිතෙහි අලෝභ අදෝස අමෝහ හේතු ධර්ම තුන ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වශයෙන් මාරුවී ඔවුනොවුන්ට උපකාර වෙති. විරති අප්‍රමාණයන් සම්ප්‍රයෝග වන කල්හි ද යෙදෙන වෛතසික ධර්මයන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් කෙරෙහි ඇතුළත් කොට කියන්න)

පටිසන්ධිකත්‍ය ඇතිව මහාවිපාක ප්‍රථම චිත්තය හා වෛතසික 33 තෙතිස උපදින කාලය - ඒ ප්‍රථම මහා විපාක සිතෙහි අලෝභය ප්‍රත්‍යය නම්. අලෝභය හා සහජාත වන චිත්ත වෛතසික හා සහජාත කර්මජරූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙති (අදේස අමෝහයන් ද මාරුකර ප්‍රත්‍යයන් දක්වන්න. අරූප භූමියෙහි උපදනා වූ හේතු රූපයන්ට උපකාර නොවන බැව් ද සිහිකරන්න)

ප්‍රත්‍යනීකය - හේතු ධර්මයන් හා එකට ඉපදීමක් නැති ධර්මයන්ට හේතු ශක්තියෙන් උපකාර නොලැබෙන බැවින් ඔවුන් හේතුප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් කරති. **"පච්චනීය"** පටිඨානපාලියෙහි වදාරා ඇති ක්‍රමයට මේ ප්‍රත්‍යනීකයෙහි රූපධර්ම පමණක්ම වෙන වෙනම නම් වශයෙන් වෙන්කොට දැක්වෙති. එහි (ඒ ප්‍රත්‍යනීකයෙහි) අහේතුක චිත්ත වෛතසික අහේතුක චිත්තජරූප අහේතුක පටිසන්ධි කර්මජරූපයන් අවබෝධය. බාහිර රූප යනු සත්ත්ව සන්තානයෙන් පිටත වන, පරිච්ඡාදියෙහි ඇති අනිත්ථිය බද්ධ උතුරුපසයෝ ය. ආභාරජරූප යනු සත්ත්ව සන්තානයෙහි අනුභව කරන ආභාරයෙන් ජනිත වන්නා වූ රූපයෝ ය. උතුරුපස යනු ද සත්ත්ව සන්තානයෙහි

සෘතුවෙන් උපදනා වූ රූපයෝ ය. මේ උතුරු රූපයට ඉන්ද්‍රිය බද්ධ උතුරු රූපයයි කියනු ලැබේ. (ජීවිතින්ද්‍රිය හා අසම්බන්ධ වූ අවිඤ්ඤාණක රූපයට අනිත්‍රියබද්ධ කියා ද, ජීවිතින්ද්‍රිය සම්බන්ධ වූ සවිඤ්ඤාණක රූපයට ඉන්ද්‍රිය බද්ධ රූප යැයි ද කියනු ලැබේ)

(මූලටිකාව) බාහියන්ති එතෙන අනිත්‍රියබද්ධ රූපං දස්සෙති. පුන ආහාර සමුට්ඨානං උතුසමුට්ඨානන්ති එතෙහි සබ්බං ඉන්ද්‍රියබද්ධ ආහාර උතුසමුට්ඨානරූපං

අසඤ්ඤාසත්ත්ව කර්මජරූප යනු අසඤ්ඤාසත්ත්ව බ්‍රහ්මසත්තානයෙහි පූර්වකර්මයෙන් පටිසන්ධි පවත්නි කාලයන්හි උපදනා රූපයෝ ය. (අසඤ්ඤාසත්ත්ව උතුරු රූප වනාහි ඉන්ද්‍රිය බද්ධ උතුරු රූපයන්හි ඇතුළත් වෙති) ප්‍රචාත්ති කර්මජරූප යනු කාම භූමියෙහි හා රූප භූමියෙහි සත්ත්ව සත්තානයන්හි පටිසන්ධි චිත්තයාගේ ධීනික්ෂණයේ පටන් ප්‍රචාත්ති කාලයෙහි ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා උපදනා වූ කර්මජ රූපයෝ ය. (අසඤ්ඤා සත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ වනාහි වෙන් කරන ලද මේ ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයන්හි ඇතුළත් නොකට යුතු ය. ප්‍රතිසන්ධි කර්මජරූපයෝ චිත්තය හා එකට ඉපදීම් පිහිටීම් වශයෙන් සහජාත හේතූන්ගේ උපකාරය ලබති. ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයෝ වනාහි සිත හා සම්බන්ධයක් නැත්තාහ. පූර්ව වූ කර්මයම සම්බන්ධය වේ. ඒ නිසා කර්ම ශක්තිය ඇතිතාක්ම සිත නැතත් නිරෝධයට සමවත් කාලයේ දී ඒ ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයෝ උපදිති. ඒ නිසා ප්‍රචාත්තිකර්මජ රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යනික වන්නාහ.

(පට්ඨාන පච්චය නිද්දේස අට්ඨකථාව) පටිසන්ධියංහි කම්මජ රූපානං චිත්තපට්ඨද්ධා පවත්ති. චිත්තවසෙන උප්පජ්ජන්ති ච කිට්ඨන්ති ච -පෙ- පවත්තියං පන තෙසං චිත්තෙ විජ්ජමානෙපි කම්මපට්ඨද්ධාව පවත්ති න චිත්තපට්ඨද්ධා. අවිජ්ජමානෙ වාපි චිත්තෙ නිරෝධං සමාපන්නානං උප්පජ්ජති යෙව.

ප්‍රශ්න

1. හේතු ශක්තිය උපමාවක් හා ගලපා දක්වන්න.
2. හේතු ධර්මයෝ රූපයන්ට උපකාර වන ක්‍රම දෙකක් දක්වන්න.

3. හේතු යන්නෙහි කාරණාර්ථය, මූලාර්ථය යන දෙකෙන් කුමන අර්ථයක් ගන්නේද?
4. හේතුවේදය යනාදියෙහි ශක්ති, ශක්තිමත්ත දෙක අතරින් කුමක් ප්‍රධාන වශයෙන් ගන්නා ලද්දේ ද?
5. හේතුවේදය යනාදියෙහි ශක්ති, ශක්තිමත්ත දෙක අතරින් කුමක් ප්‍රධාන වශයෙන් ගන්නා ලද්දේ ද?
6. කිනම් පාලියකට පවිත්‍රදේශය කියා කියනු ලැබේද?
7. "ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ ධර්මයෝ" යන්නෙහි "ඇත්තාවූ" යන වචනයේ අභිධේයාර්ථය පැහැදිලි කරන්න.
8. දේසමූල ප්‍රථම චිත්තයෙහි චෛතසික හා චිත්තජ රූපයන් ද ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දක්වන්න.
9. රූප විපාක ප්‍රථම චිත්ත චෛතසිකයන් හා පටිසන්ධිකර්මජ රූපයන් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ක්‍රමය දක්වන්න.
10. ඉතිරි රූපයන් එක් රූපයක් කොට ප්‍රත්‍යයනික නොකොට කුමක් හෙයින් බාහිර රූප ආහාරජරූප ආදී වශයෙන් වෙන් වෙන් කොට කියන ලද ද?
11. බාහිර රූප හා උතුරුරූපයන් වෙන් කොට දක්වන්න.
12. කුමක් හෙයින් ප්‍රවෘත්ති කර්මජරූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යයනික වන්නාහු ද?

03. ආරම්භක ප්‍රත්‍යයේ හි රාශිය

ආරම්භක පච්චයෝ යන ප්‍රත්‍යයෝද්දේශයෙහි ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය, ප්‍රත්‍යනීක වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ඔවුනතුරෙන් වර්තමාන අතීත අනාගත වූ සිත් එකුත් අනුව ය (89) චෛතසික දෙපණස ය, අට්ඨසි රූපය ය කාලවිමුක්ත වූ නිබ්බාන පඤ්ඤාත්තිය ය යන මේ අරමුණු සය ආරම්භක ප්‍රත්‍යයෝ ඇත්තා වූ ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ නම් වෙති.

එකුත් අනු චිත්තය දෙපණස් චෛතසිකය යන මේ ධර්මයෝ ආරම්භක ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ නම් වෙති.

චිත්තජරූප පටිසන්ධි කර්මජ රූප බාහිර රූප ආභාරජරූප උතුජරූප අසඤ්ඤ සත්ත්ව කර්මජරූප ප්‍රචාත්ති කර්මජරූප යන මේ ධර්මයෝ ආරම්භක ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයෝ නම් වෙති.

ආරම්භකපච්චයෝ ආරම්භක පදය හා ආලම්බන පද ස්වභාවාර්ථ වශයෙන් සමාන නමුත් ශබ්දර්ථ වශයෙන් විශේෂයක් ඇත. ඒ දෙපදයෙහි විග්‍රහය ආරම්භක සංග්‍රහයෙහි දක්වා ඇත.

ආරම්භක ශබ්දය 'ඉතා රමණීය' නමැති අර්ථයට කියයි. වචන ලද නානා ගෙඩි මල් ඇති අරම් උයන් ඉතාම රමණීය 'සිත් අලවන බැවින්' ඒ උයන්හි ඉතා රමණීය 'සිත් අලවන' ශක්ති විශේෂයක් ඇත්තාක් මෙන් රූපාදි ආරම්භකයන්ගේ ද චිත්ත චෛතසිකයන් ඇලුම් කරවන ශක්ති විශේෂයක් ඇත. ඒ නිසාම යම්කිසි ඒ සිතකට අරමුණකින් වෙන්ව ඉපදිය නොහැකිය. මෙසේ චිත්ත චෛතසිකයන් ඉවත් නොකොට රමණය කරවන ශක්ති විශේෂය ආරම්භක ශක්තිය නම්.

පාඩම් කළ යුතු -

උයනෙකහි සිත්කළු - බව මෙන් තමා වෙත නම්
පුන පුනා එළවන - සැත්වේය ආරම්භක,

ආලම්බන ශබ්දය වනාහි 'අල්වා ගැනීම' යන අර්ථයට කියයි. දුබල කෙනෙකුට දඬුවක් සැරයටියක් හෝ ලණුවක් අල්වාගෙන

නැගිටීමට සිටීමට ඒ සැරයටිය හෝ ලණුවෙහි එල්බී ගැනීමට ශක්ති විශේෂයක් ඇතිවක් මෙන් ආරම්භණයන්හි ද විත්ත වෛතසිකයන්ට එල්ලී ගැනීමට හැකි වූ ශක්ති විශේෂයක් ඇත. ඒ නිසා මොන ම විත්තයකට වෛතසිකයකට යම්කිසි අරමුණකින් තොරව නොඉපදිය හැකිය. මෙසේ විත්ත වෛතසිකයන්ට එල්ලී ගැනීමට උපකාරවන ශක්ති විශේෂය ආලම්බන ශක්තිය නම්.

පාඩම් කළ යුතු -

දුබලක යටි රැහැන් - එල්බී නැගෙනු මෙන් සිත්
එල්බෙන සොබා සැත් - ආලම්බ නම් දනු වෙසෙස්

නාම, ප්‍රඥප්ති සහ නිර්වාණ ආරම්භණයෝ ද එකට පිඩු නො පවතියි. සැරයටියට අන්‍යන්ගේ උපකාරයක් නොමැතිව තනිව ම නැගී සිටීමට හැකි වනු මෙන් මෙම නාම, ප්‍රඥප්ති සහ නිර්වාණ යන ධර්මයෝ අන් අයගේ උපකාරයක් නොමැතිව ආරම්භණික සිත්වලට ප්‍රත්‍ය වේ. ලණුවක කුඩා කෙඳි සමූහගතව පවතින්නාක් මෙන් රූපාරම්භණයෙහි රූප කලාපයෝ සමූහගතව පවතී. ලණුවක කුඩා කෙඳි සමූහගතව පවතිමින් උපකාර කරනු මෙන් රූප ධර්මයෝ සමූහගතව සිට තමන්ගේ ආරම්භණික සිත්වලට ප්‍රත්‍ය වේ. එබැවින් නාම ආරම්භණ සහ ප්‍රඥප්ති, නිර්වාණයෝ සැරයටියකට සමාන ය. රූපාරම්භණයෝ ලණුවකට සමාන ය යැයි ග්‍රන්ථයන්හි කියා තිබේ.

ප්‍රත්‍යය - ප්‍රත්‍ය ධර්මයෙහි "වර්තමාන අතීත අනාගත වූ" යන වචනය විත්ත වෛතසික රූපයන් හා සම්බන්ධ වේ. "කාලවිමුක්ත වූ" යන වචනය නිබ්බාන පඤ්ඤාත්තින් හා සම්බන්ධ වේ. විත්ත වෛතසික රූපාරම්භණයෝ වර්තමාන අතීත අනාගත තුන් කාලයෙහි සුදුසු පරිදි ලැබෙන අරමුණු වෙති. නිබ්බාන පඤ්ඤාති අරමුණු වනාහි ඒ තුන් කාලයෙන් මුක්ත වූ බැවින් කාල විමුක්ත නම් වූ අරමුණු ය. කාලවිමුක්ත වන ආකාරය ආරම්භණ සංග්‍රහයෙහි දක්වා ඇත. "අරමුණු සය ආරම්භණ ප්‍රත්‍යයේ ඇත්තා වූ ප්‍රත්‍යධර්මයෝ නම් වෙති" යන තැන වනාහි අට්ඨසි රූපය අතුරෙන් රූප සද්ද ගන්ධ රස ඵොට්ඨබ්බ රූප පස රූපාරම්භණාදී අරමුණු පස වෙති. ඉතිරි රූපයන් හා විත්ත වෛතසික ප්‍රඥප්තිහු වනාහි ධර්මාරම්භණය වෙති. ඒ නිසා

චිත්ත චෛතසික රූප නිබ්බාන පඤ්ඤාත්ති යන කොටස් පසට ම අරමුණු සය යයි කියති. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ පැහැදිළි ය.

ප්‍රත්‍යනීක - ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයෝ වනාහි අරමුණක් නොගත හැකි බැවින් අනාරම්භික නම් ලත් සියලු රූපයෝ ය. ඒ සියලු රූපයන් එක් සමූහයක් කොට නොකියා "චිත්තජරූප පටිසන්ධි කර්මජරූප" යනාදී වශයෙන් වෙන් කොට කීම ප්‍රත්‍යනීක පාලියෙහි ආක්‍රමයට කීමකි.

ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය - "වක්ඛුද්ධාරික වීරිය උපදින කල්හි පච්චුප්පන්න රූපාරම්භණය ප්‍රත්‍යය වේ. ඒ රූප අරමුණ අරමුණු කරන පඤ්චද්ධාරාවර්ජනාදි වූ වක්ඛුද්ධාරික වීරී චිත්ත චෛතසිකයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති" මේ ආදී වශයෙන් වීරී ස්වරූපයෙහි ආරම්භණ දැක්වූ ක්‍රමයට ඒ ඒ අරමුණ අරමුණු කරන්නා වූ වීරී චිත්ත චෛතසිකයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. ඒ වීරීයගේ අරමුණ ආරම්භණ ප්‍රත්‍යය වේ යැයි වෙන් කොට දැනගත ය.

ප්‍රශ්න

1. ආරම්භණ, ආලම්බන, දෙපදයේ අර්ථයන් වෙත වෙනම දක්වා අරමුණු සයේ ආරම්භණ ශක්තිය ආලම්බන ශක්තීන් ද දක්වන්න.
2. චිත්ත චෛතසික රූප නිබ්බාන පඤ්ඤාත්තීන් අරමුණු සය වශයෙන් වෙන්කර දක්වන්න.
3. සෝත ද්ධාරික වීරීය ලියා ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අයුරු දක්වන්න.
4. අතීත රූපාරම්භණය අරමුණු කරන කාමජවන මනෝ ද්ධාරික වීරීයක් ලියා ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අයුරු දක්වන්න.

04. අධිපති ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

අධිපති පච්චයෝ යන ප්‍රත්‍යයෝද්දේශයෙහි අධිපති ප්‍රත්‍යය ආරම්භණාධිපති සහජාතාධිපති වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. ඒ දෙක අතුරෙන් ආරම්භණාධිපති ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ප්‍රත්‍යනික වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වේ.

ඒ තුන අතුරෙන් ගරුකොට ගන්නා ලද වර්තමාන අතීත අනාගත ඉෂ්ඨ වූ නිෂ්පන්න රූප අටලොස ය - දේසමූල දෙසිතය මෝහමූල දෙසිත ය දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණය ය යන මොවුන් වර්ජිත කොට ඇති සිත් 84 ය. දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා වර්ජිත කොට ඇති චෛතසික 47 ය. කාලවිමුක්ත වූ නිබ්බානය ය යන මේ අරමුණු සය ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ නම් වූ ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

ගරු කොට ගන්නා වූ ලෝහමූල සිත් 8 ය. මහා කුසල් සිත් 8 ය. මහා ක්‍රියා ඤාණසම්පයුත්ත සිත් 4 ය. ලොකුත්තර සිත් 8 ය. දේස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා අප්පමඤ්ඤාවන් වර්ජිත කොට ඇති චෛතසික 45 ය යන මේ ධර්මයෝ ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ නම් වෙති.

කිසි ධර්මයක් ගරු කොට අරමුණු නො කරන්නා වූ ද ගරු කොට අරමුණු නො කරන අවස්ථාවෙහි වූ ද ලෝකික සිත් එක් අසූවය, චෛතසික දෙපනසය, චිත්තජාදී රූප කොටස් සතය යන මොහු ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ය.

ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය

තමා හා සම්බන්ධ ආරම්භණික ධර්මයන්ට ඊශ්වරභාවයෙන් පැවැතිය හැකි ශක්තිය ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය නම් වේ. පැහැදිළි කරන්නෙමි. රූපාරම්භණය සාමාන්‍ය රූපාරම්භණය, ඉතා ලක්ෂණ රූපාරම්භණ කියා දෙකක් ඇත. සාමාන්‍ය රූපාරම්භණයෙහි ආරම්භණ ශක්තිය මාත්‍රයක් ඇත. ආරම්භණාධිපති ශක්තිය නැත. ඉතා ලක්ෂණ රූපාරම්භණයෙහි වනාහි ආරම්භණ ශක්තිය ආරම්භණාධිපති ශක්තිය යන දෙකම ඇත. ආරම්භණාධිපති ශක්තිය

ඇත්ත වුව ද රජපාලනමය ක්‍රියා අරමුණු කරන ආරම්භක ලෝභ මූල සිතට ඊශ්වරත්වයෙන් ඇලුම් කටයුතු බවට පත්වේ. අරමුණු නොකර නොබලා නොසිටිය හැකිවේ. පහාවතී රජපාලනමයයාගේ ආරම්භකාධිපති ශක්තිය නිසා බෝසත් කුස රජතුමා යොදුන් සියයක් දුර මග එක් දිනකින් පාගමනින් ගියේය. ගුත්තිල විණා ඇදුරුතුමාගේ විණා ශබ්දය නමැති ශබ්ද ආරම්භාධිපති ශක්තිය නිසා වෛශ්‍යාවක් සීමැදුරු කවුළුවකින් පැන්නාය. මේ ආදී වශයෙන් සාමාන්‍ය අරමුණට වඩා ඊශ්වර භාවයෙන් යුත් ශක්ති විශේෂය ඇත්ත වූ අරමුණ ආරම්භකාධිපති ශක්තිය ඇත්ත වූ අරමුණ නම් වේ. ඒ නිසා ප්‍රත්‍යාධර්මයෙහි “ඉතා ගරුකොට අරමුණු කරනු ලබන්නාවූ” යැයි ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි “ඉතා ගරුකොට අරමුණු කරන්නාවූ” යැයි ද කිය. ඉතාම ගරු කළ අරමුණු කරන චිත්ත වෛතසික ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ යැයි දත යුතු.

පාඩම් කළයුතු

“නානාරමුණු මත්වලට වැඩි යුත් ඉසුරු
නම් ගරු කොට රමණ අධිපති වේ රමුණු සැත්”

ප්‍රත්‍යය - “වර්තමාන අතීත අනාගත”යි කියන ලද විශේෂණය රූප චිත්ත වෛතසිකයන්හි සම්බන්ධකරනු. “ඉෂ්ට වූ”යි කී විශේෂණය ද නිෂ්පන්න රූපයන් කෙරෙහි සම්බන්ධ කරනු. අටවිසි රූපයන් අතුරෙන් අනිෂ්පන්න රූප දශය පරමාර්ථව නොලැබේ. ප්‍රඥප්ති ස්වභාව මාත්‍රයක් ම වන බැවින් ඉතා ගරු වශයෙන් අරමුණු නොවෙති. නිෂ්පන්න රූප අතුරෙන්ද අනිෂ්ටාරම්භය වූ නිෂ්පන්න රූපය ඉතා ගරු වශයෙන් අරමුණු නොවේ. ඒ නිසා “ඉෂ්ට වූ නිෂ්පන්න රූප අටලොස” යැයි කිය. චිත්තයන් අතුරෙන් දේසමූල මෝහමූල දුක්ඛසහගත කාය විඤ්ඤාණ චිත්තයෝ වනාහි ඉතා ගරුකොට අරමුණු කළ හැකි චිත්තයෝ නොවෙති. ඒ නිසා සම්ප්‍රයුක්ත දේස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡාවන් හා එකට උපදින චිත්තයෝ අත්හරින ලදහ. (මේ ක්‍රියාශීලියෙහි කියන ලද ක්‍රමයෙන් මෙතම් ආරම්භක සිත මෙතම් අරමුණ ඉතා ගරුකොට අරමුණු කරයි කියා වෙන්කොට නොදත හැකිය. ඒ නිසා අටුවා වචනයට අනුව ආචාර්යවරයන් විසින් කියා ඇති කාව්‍ය වශයෙන් සම්බන්ධ අරමුණු සහ ආරම්භක චිත්තයන්ද වෙන්කොට දත යුතුයි.)

පාඩම් කටයුතු -

1. දො මො දුකින් සහගිය - සිතහැර ලොවී සෙසු සිත් (76)
චතුෂ් ඉටු නිපන් රූ යන - මෙසැම ලොමුල් සිත ගරු කෙරේ
2. සතලොස් පින් ලොවී සිත් - ගරු කෙරෙත් මාකුසල් අට
තම තම මග පලනිවන් - ගරුකරති නැණයුත් අට.
3. අමාමහ නිවනත් - ලොවිතුරු උතුම් සිත් අට,
ගරු කෙරෙතියි වදාලෝ - සැසි මුනි තිලොනා.

ලෝහමූල සිත -පෙ- ගරුකර අරමුණු කරයි

ලෝහමූල සිත් අට, දෝසමූල මෝහමූල දුක්ඛ සහගත කායවිඤ්ඤාණ සිත් වර්ජිත කොට ඇති ලෝකික සිත් 76 සසැත්තෑව ය. ඒ සිත් හා යෙදෙන 47 සත් සාමුසක් වූ චෛතසිකය ඉෂ්ට වූ චතුසමුට්ඨානික නිෂ්පන්න රූප අටලොස ය යන මොවුන් ගරු වශයෙන් අරමුණු කරත්. ගරු කරයි කීවේ නමුත් ශ්‍රද්ධාව විසින් ගරු කිරීම නොවේ. ආශා කිරීම් වශයෙන් පමණක්ම යයි කියන ලදී. චතුෂ්ඉෂ්ටරූප යනු කම්ම චිත්ත උතු ආහාර යන සමුට්ඨාන සතර (4) නිසා සුදුසු පරිදි උපදනා වූ ඉෂ්ටාරම්මණ නිපන් රූපයෝ ය. මෙතැන ඉෂ්ට යනු ස්වභාව ඉෂ්ටයට වඩා පරිකල්පිත ඉෂ්ටාරම්මණය ද ගනු ලැබේ. "තමාගේ ආසනය සිංහාසනයය" කීවාසේ ශුද්ධ ඉෂ්ට නූනත් යමෙක් සිතීම් වශයෙන් ඉෂ්ටාරම්මණයි සිතා ඉතා ගරු වශයෙන් ගන්නා බව සිහිකරන්න. මේ කථාවට අනුව "ඉතා ලක්ෂණ රූපාරම්මණය අරමුණු කොට ඉතාම ගරුකොට ගන්නා වූ චක්ඛුද්වාරික මනෝද්වාරික වීරිය උපදීමේ දී රූපාරම්මණය ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යය වේ. ලෝහ ජවනය ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යයගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය ය. තමාගේ ලෝකික ධ්‍යානය ගරුකොට ආශා කිරීමේ දී ලෝකික ධ්‍යාන චිත්ත චෛතසිකයෝ ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යය වෙති. ලෝහජවනය ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යයගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති" යනාදී වශයෙන් දත යුතුයි.

කාම කුශල් සිත් අට ලෝකීය කුශල් සහලොස අරමුණු කරන ක්‍රමය - මහා කුශල් සිත් අට ලෝකික කුශල් සිත් සහලොස ගරුකොට අරමුණු කරති. තමාගේ කුශලය හෝ වේවා, අනුන්ගේ කුශලය හෝ වේවා මෙනෙහි කොට අරමුණු කිරීමේ දී ද, තමාගේ ධ්‍යාන කුශලයන් බලවත්ව කැමතිතාක් මෙනෙහි කරන ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා කුශල් සිත් පහළ වන කාලයේ දී ද ලෝකික කුශලාරම්භණය ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය නම්. ඉතා ගරුකොට අරමුණු කරන්නා වූ මහා කුශලජවන චිත්ත වෛතසිකයෝ තෙතිස ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ නම්. විරති චේතනාව විනික්කම්තබ්බ ධර්මයන් අරමුණු කරයි. අප්පමඤ්ඤා වනාහි ප්‍රඥප්තිය පමණක් අරමුණු කරයි. ලෝකික කුශල ධර්මයෝ විනික්කම්තබ්බ හෝ පඤ්ඤාත්ති ධර්ම හෝ නොවන බැවින් විරති අප්පමඤ්ඤා වර්ජිතකොට වෛතසික තෙතිසයැයි කියන ලදී. එසේ අප්පමඤ්ඤාවන්ගේ අරමුණ වන සත්ව ප්‍රඥප්තිය ගරු කරනු ලබන අරමුණු කෙරෙහි ඇතුළත් නොවන බැවින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි අප්පමඤ්ඤා කිසි සේත් ඇතුළත් නොවන්නාහ.

ඤාණසම්ප්‍රයුක්ත කුශලක්‍රියා අට ලොචතුරු දහම් අරමුණු කරන සැටි - ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුශල මහා ක්‍රියා සිත් අට තම තමා ලග ඇත්තා වූ ලෝකුත්තර ධර්ම නවය ඉතාම ගරු වශයෙන් අරමුණු කරති. සෝතාපන්න පුද්ගලයාගේ ඤාණසම්ප්‍රයුක්ත මහා කුශලය ප්‍රත්‍යාවේක්ෂා වීථි උපදිනා කාලයේ හා සමාපත්තියට සමවදින කාලයේ තමාගේ සෝවාන් මාර්ගය ඵලය නිර්වාණය, ඉතා ගරු කොට අරමුණු කරයි. අත්‍යයන්ගේ මාර්ගඵල නිර්වාණය වනාහි සාමාන්‍ය වශයෙන්ම අරමුණු කරයි. තමන්ගේ සකදාගාමී අනාගාමී මගපළ නිවන්හි ද මේ නය ක්‍රමය මැයි, රහතන් වහන්සේගේ ඤාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහාක්‍රියා සිත තමන් සතු අර්හත් මාර්ගඵල නිර්වාණයන් ගරු කොට අරමුණු කරයි. ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් වන ආකාරය අවබෝධ කර ගැනීම පහසු ය.

ලොචතුරු සිත් අට (8) නිවන අරමුණු කරති - ලොචතුරු සිත් ද අමාත මහා නිර්වාණය ඉතා ගරු කොට අරමුණු කරත්, මෙහිදී ද අනුන්ගේ නිවන තමාගේ මගපළවලින් කිසිසේත් අරමුණු නොකළ හැකි බැවින් තමාගේ මගපළ තමාගේ ම නිර්වාණය අරමුණු කරන්නේ

යැයි දත යුතුයි. “නිර්වාණය ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යය වේ. තමාගේ මගපල සිත් විරති හා එකට යෙදෙන සතිස් (36) චේතසිකයෝ ආරම්භණාධිපතිගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ” යයි දතයුතු මේ ලොච්ඡුරා සිත් නිවන නියතයෙන් අරමුණු කරන බැවින් නියතයෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති. ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුලත් නොවෙත්.

ප්‍රත්‍යනීකය - “කිසි ධර්මයක් ගරු කොට අරමුණු නො කරන්නා වූ ද ගරු කොට අරමුණු නො කරන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන තැන ‘අරමුණු කරන අවස්ථාවෙහි’ යන වචනය අනේකාන්තික ය. අනියත බැවින් කියනා ලද වචනයකි. ‘අරමුණු නොකරන්නා වූ’ යන වචනය ඒකාන්තික ය. නියත බැවින් කියනා ලද වචනයකි. ඒ නිසා ‘ගරු කොට අරමුණු කරන අවස්ථාවෙහි’ යන වචනයෙන් ලෝභ මූල සිත් අටය මහා කුශල් සිත් අටය. ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා ක්‍රියා සිත් සතර ය යන මෙම ධර්ම කොටස දැක්වෙති. මේ ධර්මයන්ට කියන ලද ආරම්භණයන් ගරු වශයෙන් අරමුණු හෝ වේවා අන්‍ය අරමුණක් හෝ වේවා ගරු කොට නොගෙන සාමාන්‍ය වශයෙන් අරමුණු කරන කාලයක් ද ඇත. ගරු කොට අරමුණු නොකරන කාලයේ දී ප්‍රත්‍යනීකයන් කෙරෙහි ඇතුලත් වෙති. ‘ගරු කොට අරමුණු නො කරන්නා වූ’ යන වචනයෙන් ගරු වශයෙන් අරමුණු කළ යුතු නොවන්නා වූ (ලෝභ මූල 8, මහාකුශල 8, ඥාණ සම්ප්‍රයුක්ත මහා ක්‍රියා 4 යන මෙයින් අන්‍ය වූ) ලෝකික සිත් දැක්වෙති. රූප ධර්මයෝ වනාහි අනාරම්භණිකයෝ බැවින් ගරුකොට අරමුණු කරද්ද නොකරත් දැයි සැකයක් නැත.

ප්‍රශ්න

1. රූප අරමුණෙහි ආරම්භණ ශක්තිය ආරම්භණාධිපති ශක්තිය යන දෙක වෙන් කොට දැක්වන්න.
2. “ගරුකොට අරමුණු කරනු ලබන - ගරුකොට අරමුණු කරන” යන වචනවල අදහස පැහැදිලි කරන්න.
3. “වර්තමාන අතීත අනාගත” යන විශේෂණය හා “ඉෂ්ට වූ” යන විශේෂණ පදයන් කොතැනක සම්බන්ධ වෙත් ද?

4. ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි අනිෂ්පන්න රූපයන් කුමක් නිසා නොදක්වන ලද ද?
5. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් අතුරෙන් මෙනම් ධර්මය විසින් මෙනම් අරමුණ ගරුකරනු ලැබේ යැයි කාවායයට අනුව වෙන්කර දක්වන්න.
6. යෝගාවචරයා තමාගේ ධ්‍යාන සිත බලවත්සේ මෙනෙහි කිරීමේදී ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දක්වන්න.
7. අභිඥ සිතින් අනුන්ගේ මාර්ගඵල නිර්වාණයන් ගරු කොට අරමුණ කළ හැකිද? නොකළ හැකි නම් කාවාය පදයෙහි කිනම් වචනයෙන් එය කියවේ ද?
8. "ගරුකොට අරමුණු කිරීමේ දී අරමුණු නොකිරීමේ දී" යන වචනවල අදහස දක්වන්න.
9. ප්‍රත්‍යනිකයෙහි "ගරුකොට අරමුණු නොකිරීමේ දී" යන වචනය කොතැනක සම්බන්ධ වේද? (කරුණු කියා විස්තර කරනු)
10. ලෝභමූල චිත්තය යම්කිසි රූපාරම්මණයක් "ගරුකිරීමේ දී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ප්‍රත්‍යනික දෙක අතුරෙන් කුමකට ඇතුළත් වේද? ගරු නොකරන කල්හි කුමක් හි ඇතුළත් වේද?"

සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යය

සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න, ප්‍රත්‍යනීක වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ඒ තුන අතරින් අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ ද මෝලීහ දෙසින හා හසිකුප්පාද සිත් වර්ජිත කොට ඇති සාධිපතිඡවන දෙපණසක් වූ නාම ස්කන්ධයෙහි ඇති ඡන්ද විරිය විමංස, සාධිපති ඡවන දෙපණස යැයි කියන ලද චිත්තයන්ගේ වශයෙන් අධිපති ධර්ම තුන හෝ සතර අතුරෙන් එක එකක් යන මේ ධර්මයෝ සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ අධිපති ධර්මයන් හැර සාධිපති ඡවන දෙපණස ය, විචිකිච්ඡාව හැර වෛතසික එක් පණස ය. සාධිපති චිත්තජ රූපයෝ ය යන මේ ධර්මයෝ සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යය සම්බන්ධී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන අවස්ථාවෙහි වූ ද කාම සිත් සිවුපණස ය, මහද්ගත විපාක නවය ය, වෛතසික දෙපණසය, අධිපති ප්‍රත්‍යය ලැබෙන කල්හි සාධිපති ධර්ම තුන හෝ හතර අතරින් එක එකක් ය, නිරාධිපති චිත්තජ රූපයෝ ය, උතුජ රූපයෝ ය, අසංඝ්ඤාසත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූපයෝ ය යන මේ ධර්ම සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යනීක වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

සහජාතාධිපති - ආරම්මණාධිපතියට උපමාව ආරම්මණ ස්වරූපයට අනුව සැරයටි ලනු උපමාවම ය. මේ සහජාතාධිපති ස්වභාවයට වනාහි සක්විති වශයෙන් උපමා දක්වති. මේ ග්‍රන්ථයෙහි වනාහි තමාගේ රටෙහි වෙත රජෙක් නැති ස්වර්ශ්වර වූ අධිරාජයකු වශයෙන් උපමා දක්වන ලදී. අධිරාජයා වනාහි තම රටෙහි සියලු රාජකාර්‍යයෙහි අධීශ්වර වන්නේ යම් සේද (වන්නාක් මෙන්) එසේ සහජාත චිත්ත වෛතසික නාමස්කන්ධයන් අතුරෙන් එකක් ප්‍රධාන වී සහජාත චිත්ත වෛතසිකයන්ට අධිපති විය හැක්කා වූ ශක්තිය සහජාතාධිපති ශක්තිය නම් වේ. පැහැදිලි කරනෙමි. බෝසත් සුමේධ තාපසතුමන්ට දීපංකර බුදුරජාණන් වහන්සේ හමු වූ කාලයේ බුදු වීමේ කැමැත්ත බලවත් සේ පහළ වූයේය. මුලු මහත් සක්වළ ගිනි

අගුරු රාශියකින් පිරී ඇති විට දකුණු 'සක්වල' පර්වතයේ සිට ගිනි අගුරු රැස නොසලකා එය මැඩ සුරභාවයෙන් පැනගොස් උතුරු දෙස පව්වට පැමිණෙන කාලයේ බුදුවන්නේ යැයි කියන්නේ නම් ඒසා විශාල ගිනි අගුරුගොඩ නොසලකා ශුරභාවයෙන් මැඩගෙන වහාම පැනගොස් බුදුව ලැබීමට අදහස් විය. එමෙන් ඡන්දය බලවත් වී මහාකුශල සිත් උපදින කල්හි එකට උපදින ධර්මයෝ ඡන්දයට අනුවර්තනයව ඡන්දය ප්‍රධාන තැන පිහිටුවා උපදිත්. පඤ්ඤා විරිය චිත්තයන් ද ඒ ක්ෂණයේ දී සම්බන්ධ කෘත්‍යයෙහි ඡන්දයට අනුව උපදින්නාහ. මහෝෂධ ජාතකයෙහි ප්‍රශ්න ව්‍යාකරණයෙහි දී ප්‍රඥාව අධිපති වී ඇත. මහාජනක ජාතකයෙහි රුවල් නැව බිඳී මුහුදේ පිහිනන වේලාවේ දී විරිය අධිපති වී ඇත. ඒ ඒ කෘත්‍යයෙහි දී චිත්තය අධිපති වී ඇති ආකාරය විස්තර තැන්වලින් බලාගන්න. මෙසේ එකට උපදින ධර්මයන්ට ඊශ්වර වශයෙන් එකක් ප්‍රධාන වන්නා වූ ශක්ති විශේෂය සහජාතාධිපති ශක්තිය නම් වේ.

සිය රටෙහි අදිරද - සැම රද කිසෙහි අධිපති
නම් හට එසේ සහදෑ - ඉසුරුවන සැත්වේය අධිපති

එක එකක්ම අධිපති වීමට හේතුව සමූච්චය ස්වරූප භාෂාටිකාවෙහි "අධිපති එකොව ලබිහි" යන වාක්‍යයෙහි විස්තර කොට තිබේ" මෙසේ ය,

ද්විභෙතුක තිභෙතුක ජවනෙස්වෙව යථා සම්භවං අධිපති එකොව ලබිහි.

ද්විභෙතුක තිභෙතුක ජවනෙස්වෙව - ලෞකික විපාකවිත්තයෝ පූර්වකර්මය නිසා උපදනා නිසා ව්‍යාපාරයක් 'උනන්දුවක්' ඇති සිත් නොවෙත්. ව්‍යාපාරයක් නැතිනම් කුමක් නිසා එල සිත් අධිපති නාමයෙන් කියනු ලැබේ දැයි ප්‍රශ්නයකි. එලසිත් වනාහි මාර්ග අනුරූපව ක්ලේශ උණුසුම නැවත සන්සිඳවන බැවින් පටිප්පස්සම්භන ව්‍යාපාරය ඇත්තාහු වෙති. ඒ නිසා ජවනයන්හි ම අධිපති ලැබෙති. ජවනයන් අතුරෙහුත් අභේතුක ජවනයක් වන (හසිතොත්පාදය) හා ඒකභේතුක වන (මෝහමූල) දෙසිතෙහි අධිපති ප්‍රත්‍යය නොලැබේ. ඡන්දය යෙදුනේ නමුත් කුමක් හෙයින් විචිකිච්ඡා සහගත සිත අධිපති නොවන්නේ ද, කුමක් හෙයින් හසිතොත්පාදය

අධිපති නොවන්නේ ද,” යැයි පැනයකි. එම සිත් පූර්වාභිසංඛාර වශයෙන් ශක්තිමත් වීමට උපකාර ලැබෙන සුදුසු ජවනයන් නොවන නිසාය. එසේ පූර්වාභිසංඛාර නොලැබ කෙසේ නම් බලවත් වන අධිපති ශක්තිය ලබන්න ද? ඒ නිසා ඒකභේතුක ජවන අභේතුක ජවනයන්හි අධිපති නොලැබී, ද්විභේතුක ත්‍රිභේතුක ජවනයන්හි ම අධිපති ලැබීම සුදුසුය. (අකුසල පද අනුට්ඨාප)

යථා සම්භවං එකොව - ද්විභේතුක ජවනයන්හි අධිපති වන්නා වූ ධර්මයෝ චිත්ත ඡන්ද විරිය කියා තුනක් (3) වෙති. ත්‍රිභේතුක ජවනයන්හි ප්‍රඥවත් සමග සතර (4) කි. එහෙත් තම රටෙහි අදිර්ඡවරු එකෙකු ම වන්නාක් මෙන් එකට උපදින චිත්ත චෛතසිකයන් අතුරෙන් ද අධිපති වන්නා වූ ධර්ම එකක් ම වේ. ඒ තුන (3) හෝ සතර (4) අතුරෙන් කුමන ධර්මය අධිපති වන්නේ ද? ශක්තිමත් ධර්මය අධිපති වන්නේය. කුමන ධර්මයක් ශක්තිමත් වන්නාහු ද, වාසනානුරූපව පූර්වාභිසංඛාර බලයෙන් යුක්ත වූ ධර්මය ශක්තිමත් වීමට සුදුසු වේ.

විස්තර කරන්නෙමි. ඇතැමෙක් පෙර ආත්ම වාසනානුරූපව ‘අච්චායික’ නොවරදවා වහා කළ යුතු කෘත්‍යයෙහි දී ‘චිත්තවතො කිං නාම න සිජ්ඣති’ සිතේ ශක්තිය ඇත්තේ නම් කුමක් ද සිදු නොකළ හැක්කේ යැයි සිත ම විග්‍රහකරත්. නගා සිටුවති. මේ වනාහි, මූලික සිත සකස් කිරීම නමැති පූර්වාභිසංඛාරය වේ. ඒ පූර්වාභිසංඛාරය නිසා පසුපස චිත්ත චෛතසිකයන් උපදිනා කාලයේ දී සිත අධිපති වේ. ඇතැමෙක් වනාහි “ඡන්දවතො කිං නාම න සිජ්ඣති” ඡන්දය ඇත්තේ නම් සිදු නොකළ හැක්කේ කුමක්දැයි ඡන්දය මුල් කරති. ඇතැමෙක් “විරියවතො කිං නාම න සිජ්ඣති” උත්සාහය ඇත්තේ නම් ඒකාන්තයෙන් සමෘද්ධවන්නේ යැයි විරියය ම ප්‍රධාන කරති. තව කෙනෙක් වනාහි “පඤ්ඤවතො කිං නාම න සිජ්ඣති” ඤාණය ඇත්තේ නම් කුමක් සිදු නොකළ හැකි දැයි නිරන්තරයෙන් ඤාණය ම දියුණු කරයි. (පිහිට කර ගනියි) ඒ සියල්ලම පූර්වාභිසංඛාර ම වෙති. ඒ පූර්වාභිසංඛාරය නිසා පසු පසු සිත් උපදිනා කල්හි ඒ ඒ ධර්මයට ශක්තිය ලැබේ. ඒ ශක්තිමත් ධර්ම එක එකක්ම අධිපති වන බැවින් “**යථා සම්භවං එකොව** - සුදුසු පරිදිව ලැබෙන ධර්ම එක එකක් ම අධිපති වන්නේ යයි” කියන ලදී. (පූර්වාභිසංඛාරය නිසා පසු පසු සිත්

එකෙකක් අධිපති වන්නේ යයි යන වචනය ද වාසනා ලැබීමට පෙර අවස්ථාව ගැන කී වචනයකි. සම්බන්ධ කෘත්‍යයෙහි “ඡන්ද විත්ත විරිය විමංසාවෝ එක එකක් නිතර ම ශක්තිමත් ව පවතින පුද්ගලයෙකුගේ පූර්වාභිසංඛාර නොලැබත් අධිපති විය හැකිය. මහබෝසත්වරු පැමිණි කාලයේ පහළ කරන ශක්තිමත් ඡන්දාදීන් උපදනාකාරය කල්පනා කර දැනගන්න)

මූලික අධ්‍යාපනය උපකාර ලැබීමේ දී දියුණු වන සැටි -
සමූච්චිය කාණ්ඩ භාෂාවකාවෙහි දක්වන ලද ආකාරයට “**චිත්තවතො කිං නාම න සිජ්ඣති**” ආදී වශයෙන් පූර්වාභිසංඛාර වශයෙන් උපකාර ලබන්නා වූ ධර්මයෝ පමණක්ම අධිපති විය හැකි නම් එස්ස වේදනාදි ධර්මයෝ ද එසේ උපකාර දෙන බැවින් අධිපති වීමට නොහැකි දැයි ප්‍රකාශනයකි. පිළිතුර - උපකාර කිරීමෙන් දියුණු කරවීම සැම ධර්මයක්හි ම නැත. මූලින් ම (ප්‍රකෘතියෙන් ම) දියුණුවීමට සුදුසු අධ්‍යාපනය ඇත්තේ නම් පමණකි උපකාර නිසා දියුණු විය හැකි වනුයේ. අධිපති වීම පිණිස උසස්වීම ද සාමාන්‍ය උපකාරයකින් ශක්තියකින් නොකළ හැකි. උපමාවක් - ප්‍රකෘතියෙන්ම නිදාගන්නාසුළු පුද්ගලයා, මන්ද පුද්ගලයා, අනුන්ගේ උපකාරය ගරු නොකරන පුද්ගලයා යන මොවුහු අත්‍යයන්ගේ අනුග්‍රහය නිසා (විශේෂ වශයෙන්) ප්‍රකට වශයෙන් (බලවත්) ශක්ති සම්පන්න නොවන්නාහ. ස්වල්ප වශයෙන් ම දියුණු වුවත් ප්‍රකට වශයෙන් දියුණුවක් නොලැබේ. එසේම එස්ස වේදනා සඤ්ඤා චේතනාදිහු පූර්වාභිසංඛාර වශයෙන් උපකාර දුන්නේ නමුත් එස්සයේ එස්ස ශක්තිය, වේදනා සඤ්ඤාවන්ගේ විදිම් ශක්තිය, හැදිනීමේ ශක්තිය ප්‍රකටව (තිබෙන පමණට වඩා) දියුණුවීමක් නැත. චේතනා සංඛ්‍යාත ධර්මය උවත් අනුන්ගේ කැමැත්තට අනුව ශක්තිය දියුණු වන්නේ නැත. ඡන්ද විත්ත විරිය විමංසයන්ගේ ශක්තියෙන් චේතනාව ද ශක්තිමත් වේ යයි කියා තිබේ. ප්‍රකෘතියෙන් (මූලින්) උසස් අධ්‍යාපනය ලැබුවහු වනාහි උපකාර දෙන්නේ නම් වහාම දියුණුවට ශක්තිය ලැබේ. එසේ ප්‍රකෘතියෙන්ම අධ්‍යාපනය ඇත්තා වූ ඡන්දාදීහු පූර්වාභිසංඛාරයෙන් උදවු දෙන්නාහු නම් අධිපතිවීම නිසා පැහැදිලි වශයෙන් ශක්තිය දියුණු විය හැකිය. එසේ පූර්වාභිසංඛාර නිසා දියුණුව හෝ පිරිහීම දෙකම නැත්තා වූ දෙකෙක්ම වෙන්කරන ලද එස්සාදී ධර්මයන්ට අධිපති නොකියා ඡන්දාදීහුම අධිපති භාවයෙන් කියන ලදහ.

ප්‍රත්‍යය - “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ” යන වචනය මෝහ මූල හසිතෝත්පාදයෙන් අන්‍ය වූ කාමජවනයන් සඳහා කීමකි. කාමජවන නාමස්කන්ධයෙහි ඇත්තා වූ ඡන්ද විරිය විමංස සහ කාමජවන චිත්තය යන මොවුහු ඒ ඒ ක්ෂණයේදී අධිපති ප්‍රත්‍යය වී, අධිපති නොවන්නා වූ ක්ෂණයේ දී අධිපත් ප්‍රත්‍යය නොවෙති. “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ” යන වචනය අර්පණා ජවන පිළිබඳ කීමකි. අර්පණා ජවන නාමස්කන්ධයෙහි ඇත්තා වූ ඡන්ද විරිය විමංස චිත්තයන් අතුරෙන් එක එකක් නියතයෙන් අධිපති වන්නාහ.

“සාධිපතිජවන දෙපණසක් වූ නාමස්කන්ධයෙහි ඇති ඡන්ද විරිය විමංස” යැයි කී තැන අධිපති හා එකට උපදනා ජවනයට “සාධිපති ජවනය”යි කියනු ලැබේ. ඒ ජවනය යනු චිත්ත චෛතසික සංඛ්‍යාත වූ සතර නාමස්කන්ධ වන බැවින් “සාධිපතිජවන දෙපණසක් වූ නාමස්කන්ධයෝ” යැයි කීහ. ඒ වචනයෙහි සාධිපති ජවන දෙපණසෙහි ඇත්තා වූ ඡන්ද විරිය විමංස වශයෙන් අධිපති ධර්ම තුන පමණක් ලැබෙති. චිත්තාධිපතිය ඇතුළත් නොවේ. ඒ නිසා “සාධිපති ජවන දෙපණස යැයි කියන ලද චිත්තයන්ගේ” යැයි අනුසන්ධිය දක්වති. අධිපති ධර්ම තුන හෝ හතර අතුරෙන් එක එකක් යැයි කී තැන තුනක් යි කීම විමංසාධිපති නොලැබිය හැකි අතුළල ජවන සහ ඤාණවිජ්ජාසුත්ත ජවනයන් සඳහා ය. සතර යැයි කීවේ විමංසාධිපතිය ඇත්තා වූ ත්‍රිභේතුක ජවනය සඳහා ය. (ජවනයෝ ම අධිපතිවීමට යුතුකම හා මෝහ මූල හසිතෝත්පාද ජවනයන් අත්හැරීම ගැන සමුච්චය කාණ්ඩ භාෂාටීකාවේ දක්වන ලදී.)

ප්‍රත්‍යයෝක්තන්ත - “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන වාක්‍ය බණ්ඩය “සාධිපති ජවන දෙපණසය, විචිකිච්ඡාව හැර චෛතසික එක් පණස ය. සාධිපති චිත්තජ රූපයෝ” හා සම්බන්ධ කරනු. ඒ දෙක අතරින් “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ” යනු ප්‍රත්‍යයෙන් උපකාර ලබන ක්ෂණය ය. එය කාමජවන චිත්ත චෛතසික චිත්තජ රූපයන් සඳහා කියන ලදී. “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ” යනු උපකාරය නියතයෙන් ලැබෙන ක්ෂණය ය. එය අර්පණා ජවන චිත්ත චෛතසික චිත්තජ රූපයන් සඳහා කියන ලදී. “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ අධිපති ධර්මයන් හැර සාධිපති ජවන දෙපණසය, විචිකිච්ඡාව හැර චෛතසික එක් පණස ය” යැයි කී තැන ඡන්දය අධිපති වන

ක්ෂණයේ දී ඡන්දය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නොවන බැවින් වර්ජිත වේ. විරිය විමංස චිත්තයෝ ද අධිපති වන ක්ෂණයේදී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නොවිය හැකි බැවින් බැහැර වෙති. එසේ අධිපති වන ක්ෂණයේ දී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් නොවන නමුත් අධිපති නොවන ක්ෂණයේදී ඇතුළත් වන බැවින් ස්වරූප ගැනීමේදී අඩු නොකොට “සාධිපති ජවන දෙපණසය, විචිකිච්ඡාව හැර වෛතසික එක් පණස ය” යැයි කියනු ලැබේ. විචිකිච්ඡාව වනාහි තමා යෙදෙන මෝහ මූලද්වය ඇතුළත් නොවන බැවින් බැහැර කරන ලදී.

ප්‍රත්‍යනීකයෝ - “අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන වචනය අධිපති ප්‍රත්‍යය ලැබිය යුතු ලෝභ මූල, දෙස මූල, මහාකුසල, මහාක්‍රියා ජවනයන් හා ඒ සමඟ යෙදෙන්නා වූ වෛතසිකයන් සඳහා කියන ලදී. ඒ ධර්මයෝ අධිපති ප්‍රත්‍යය ලැබෙන කල්හි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වී අධිපති නොලැබෙන කල්හි මේ ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් වෙති. “අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන්නා වූ ද” යන වචනය වනාහි අධිපති ප්‍රත්‍යය කිසිසේත් නොලැබිය හැකි වූ මෝහමූල සිත් ය, අභේතුක ක්‍රියා ය, කාම විපාක ය, මහද්ගත විපාක ය යන මේ සිත් හා ඔවුන් සමඟ යෙදෙන්නා වූ වෛතසිකයන් සඳහා කියන ලදී. ඒ ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යනීකයෙහි නියතයෙන් ඇතුළත් වෙති.

“අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ ද මෝමූහ දෙසිත හා හසිතුප්පාද සිත් වර්ජිත කොට ඇති සාධිපතිජවන දෙපණසක් වූ නාම ස්කන්ධයෙහි ඇති ඡන්ද විරිය විමංස, සාධිපති ජවන දෙපණස යැයි කියන ලද චිත්තයන්ගේ වශයෙන් අධිපති ධර්ම තුන හෝ සතර අතුරෙන් එක එකක්” යනු වනාහි ප්‍රත්‍යය ලැබෙන කල්හි ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ ධර්මයන් ම දක්වන වචනයකි. ලෝභමූල ප්‍රථම සිතෙහි ඡන්දය ප්‍රත්‍යය වන විට එය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් විය නොහැකි බැවින් ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් වේ. මේ ආදී වශයෙන් ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ ධර්ම එකෙකක් ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් වේ යයි දතයුතු. “නිරාධිපති චිත්තජ රූප” යනු අධිපති නොලැබෙන්නා වූ සිත නිසා උපදින රූපයෝ ය.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අයුරු - ලෝභ මූල සිතෙහි වෛතසික එකුත් විස්සක් යෙදෙති. චිත්තය බලවත් වන කල්හි උපන්

සිත අධිපති ප්‍රත්‍යය වේ. ඡන්ද විරියයන් හා එකට උපදනා වෛතසික දහනවය සහ විත්තජ රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. (මෙහිදී ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ සිත ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් වේ.) ඡන්දය බලවත් වීමේ දී ඡන්දධිපති වන ආකාරය ද, විරියය බලවත් වීමේ දී විරිය අධිපති වන ආකාරයන් ද විස්තර කොට දත යුතු ය. ඤාණය හා යෙදෙන්නා වූ මහාකුශල ආදියෙහි ද ඤාණය බලවත් වීමේ දී විමංසාධිපති ප්‍රත්‍යය වන ආකාරය ද දැනගන්න. ප්‍රත්‍යය ඇත්තා වූ එක එක ධර්මය ප්‍රත්‍යනීකයෙහි නියතයෙන් ඇතුළත් වෙති.

ප්‍රශ්න

1. සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය උපමාවක් සමඟ දක්වන්න.
2. මුහුදේ පිහිටීමේ දී මහාජනක බෝසතාණන්ගේ සිතෙහි විරියාධිපති ඇත්තා වූ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වනු.
3. ප්‍රත්‍ය ධර්මයෙහි “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ, අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ” යන දෙපදයේ අභිප්‍රාය දක්වා ඒ දෙපදයට සම්බන්ධ ධර්ම කොටස ද දක්වන්න.
4. සාධිපති ජවන යන වචනයේ අදහස දක්වනු.
5. “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වචනයේ “අධිපති ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ද අධිපති ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවෙහි වූ ද” මේවායේ අභිප්‍රාය වෙන් කොට, මේ දෙපදයට සම්බන්ධ ධර්ම කොටස ද වෙන්කොට දක්වනු.
6. ප්‍රත්‍යනීකයෙහි “අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන අවස්ථාවෙහි වූ ද, අධිපති ප්‍රත්‍යය නොවන්නා වූ ද” යන වචන දෙකට සම්බන්ධ ධර්ම රාශීන් වෙන් කොට කියන්න.
7. ඉගෙනීමට බලවත් ඡන්දය ඇති පුද්ගලයාගේ මහා කුශල ප්‍රථම විත්ත වෛතසික දක්වා, ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දක්වතොත් ඡන්දය ප්‍රත්‍යනීකයෙහි ඇතුළත් කිරීම සුදුසු ද නොවේ දැයි ද දක්වනු.

05. අනන්තර සහ සමනන්තර ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

අනන්තර ප්‍රත්‍යය

අනන්තර ප්‍රත්‍යය යන ප්‍රත්‍යයෝද්දේශයෙහි ස්වරූපාර්ථයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය ප්‍රත්‍යනීක වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ඒ තුන අතුරෙන් රහතන් වහන්සේලාගේ වූහි සිත හැර පූර්ව පූර්ව වූ සිත් එකුත් අනුව (89) ය. චෛතසික දෙපණසය යන මේ ධර්මයෝ අනන්තර ප්‍රත්‍ය ඇත්තා වූ (වන්නා වූ) ධර්මයෝ නම් වෙති.

රහතන් වහන්සේගේ වූහිසිත හා පසු පසු වූ සිත් එකුත් අනුව (89) ය. චෛතසික දෙපණසය (52) යන මේ ධර්මයෝ අනන්තර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ නම් වෙති.

චිත්තජ රූප, පටිසන්ධි කර්මජරූප, බාහිරරූප, ආභාරජරූප, උතුජරූප, අසඤ්ඤ සත්ත්ව කර්මජරූප, පවත්ති කර්මජරූප යන මේ ධර්මයෝ අනන්තර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයෝ නම් වෙති.

සමනන්තර ප්‍රත්‍යය ද මිට සමානය

අනන්තර පච්චයෝ - අනන්තර යන්නෙහි අන්තර ශබ්දය අන්තර කාලයට ද, මුල් සිතටත් පසු සිතටත් මධ්‍යයෙහි ඇති ධර්මාන්තරයට ද කියනු ලැබේ. දෙවැනි නයෙහි “අන්තරයති අතරක් තබයි. ඉති, ඒ නිසා, අන්තරං, අන්තර නම් වේ. යයි නාම ධාතුවෙන් කල්පනා කරයි. “නත්ථි යෙසං අන්තරන්ති අනන්තරා” යෙසං, යම් ධර්මයක් හට, අන්තරං, අතරක් නොහොත්, අතරක් දක්වන්නා වූ ධර්මයක්, නත්ථි, නැද්ද, ඉති, ඒ නිසා, තෙ, ඒ ධර්මයෝ, අනන්තරා, අනන්තර නම් වෙති. මේ විග්‍රහ තේරුමෙන්, පූර්ව සිත, පසු සිත යන දෙකම අනන්තරයයි කියවෙන්නේ නමුත්, එසේ අන්තරයක් නැත්තා වූ පූර්ව සිත ප්‍රධානම වන බැවින්, පූර්වචිත්තයාගේ ශක්තියම අනන්තර ප්‍රත්‍ය වේ.

නැවත විස්තර කරනෙමි: පූර්ව පූර්ව චිත්තයන්හි තමාගේ නිරෝධයෙන් පසු නැවත සිත් කොටසක් ඉපදවිය හැකි ශක්ති විශේෂයක් තිබේ. එසේ සිත් ඉපදවීමේ දී ද “කොයි කවර සිතක් හෝ

උපදිවායි” කියා යම්කිසි උපකාරයක් නොකරත්, විථි කාණ්ඩයෙහි දක්වන ලද චිත්ත නියාමයට අනුව, වක්ඛවිඤ්ඤාණ සිත තමා (ලගට) අනතුරුව සම්පට්ච්ඡනය උපදවීමට ද, සම්පට්ච්ඡන සිත තමාට අනතුරුව සන්තීරණ සිත ඉපදවීමට ද, මේ ආදී වශයෙන් තමාට අනතුරුව සම්බන්ධ චිත්ත වෛතසිකයන් ම උපදවීමට උපකාර කරයි. ඒ නිසා තමාට අනතුරුව සුදුසු පරිදි චිත්තයන් චිත්ත නියාමයට අනුව උපදවීමට සමර්ථ වූ පූර්ව පූර්ව චිත්තයාගේ ශක්තිය අනන්තර ප්‍රත්‍යයයි දකියුතු.”

පාඩම් කළයුතු

“නියමය අනුවැ සිත් - අනතුරුව ඉපදීමට
උපකාර වන සැත් - අනන්තර පස නමැයි දකියුතු”

සමනන්තර ප්‍රත්‍යය

“සුට්ඨු අන්තරාති සමනන්තරා” සුට්ඨු, අතිශයින්, අනන්තරා, අතරක් නැත්තා වූ ධර්මයෝ නොහොත්, කිසිසේත් අතරක් දක්වන ධර්මයක් නැත්තා වූ ධර්මයෝ, **සමනන්තරා**, සමනන්තර නම් වෙති. (සං + අනන්තර - යි පද සිදිය යුතුය. සං සබ්දය, අතිශය අර්ථයට කියයි.) අතිශයින් අතරක් නැතිව පසු සිත් උපදවීමට උපකාර විය හැකි පූර්ව චිත්තයාගේ ශක්තිය සමනන්තර ප්‍රත්‍යය නම් වේ. “**අතිශයින් අතරක් නැති**” යන වචනයේ අදහස වනාහි පූර්ව සිත පසුසිත යැයි සිත් දෙකොටස වෙන් කළ හැකි වුවත් පූර්ව චිත්තයාගේ භංගය හා පසුවිත්තයාගේ උප්පාදයට අතරක් නොලැබෙන බැවින් එකම සිතක් මෙන් උපදින බැවින් ‘අතිශයින් අතරක් නැති’ යයි කීහ.

පැහැදිළි කරන්නෙමි. රූප ධර්මයෝ 8 ය. 9 ය. ආදී වශයෙන් පිඬුකොට කලාප කොට උපදින බැවින් සමහන් වශයෙන් ප්‍රකට වෙති. ඒ නිසා මේ රූප කලාපය ය, මේ කලාපයෙන් උඩ පිහිටියේය. යට පිහිටියේය. වම්පස පිහිටියේය. දකුණුපස පිහිටියේ යැයි වෙන් කිරීමට එක් කලාපයෙක්හි අතරක් ඇත. නාම ධර්මයන්ගේ වනාහි එසේ සටහනක් ද නැත. එකක්ෂණයෙක්හි සිත් දෙක තුන එකට ඉපදීමක් ද නැති බැවින් එසේ වෙන් කිරීමක් නොලැබේ. පූර්ව චිත්ත අපර චිත්තයන් එක සිතක් මෙන් හැඟෙන ලෙස (එකිනෙකට) සම්බන්ධව උපදී.

පාඩම් කළ යුතු

“කිසි සටහනක් නැත - සිත්හි එකැතින් එකසැණ
දෙක තුන එකට පිඬු වී - ඉපදීමෙන් කැලම නැත”

මෙසිත උඩ යට හෝ - වම දකුණු පස හෝ කියා වෙන් කළ
නොහැකි වී - පෙර පසු දෙසිත එකමෙන්

“අතිශයින් ඉඩ නොපා - පසු සිත ඉපදවීමට,
උපකාර සැත් විසෙස් - සමනන්තරයෙහි දත යුතු”

තත්ථ පුරිම පච්ඡිමානං නිරොධුප්පාදන්තරාභාවතො
නිරන්තරුප්පාදනසමත්ථතා අනන්තරපච්චයො, රූපධම්මානං විය
සණ්ඨානාභාවතො පච්චයපච්චයුප්පන්නානං
සභාවට්ඨානාභාවතො “ඉදමිතෝ හෙට්ඨා උද්ධං කිරියන්ති”
විභාගාභාවා, අත්තනා එකත්ථමිව උපනෙත්වා සුට්ඨු
අනන්තරභාවෙන උප්පාදනසමත්ථතා සමනන්තරපච්චයතා
(මූලටීකාව)

මේ ටීකා වචනය අනන්තර සමනන්තරයන්ගේ ශක්ති
විශේෂයක් නොදක්වන වචනයකි. ‘සං’ ශබ්දය ගැන විශේෂ වූ
තේරුමක් දක්වන වචනයකි. අනන්තර සමනන්තරයන්ගේ වනාහි
ස්වරූප ධර්ම වශයෙන් හා උපකාරක ශක්ති වශයෙන් විශේෂයක්
නැත. රූපයාගේ උත්පාදයට ම උපවය සන්තති කියා දෙකක් වදාළා
සේ එක ශක්ති විශේෂයටම අනන්තර සමනන්තර යැයි
චේතෙය්‍යථිකධාසයට අනුව දෙකක් කොට වදාළහ. මෙය සත්‍යයකි.
පසුවිත්තයට, අන්තරයක් නැතිව ඉඩදීමට උපකාර විය හැකි පූර්ව
චිත්තයාගේ ශක්තිය ඇතැම් ශ්‍රාවකයෙකුට ‘අනන්තරපච්චයෝ’ යැයි
වදාළ මාත්‍රයෙන් අවබෝධ වේ. ඇතැම් ශ්‍රාවකයෙකුට වනාහි “සං”
ශබ්දය ඇතුළත් කොට ‘සමනන්තර පච්චයෝ’ යැයි අතිශයින්
අන්තරයක් නැතිව උපකාරවේ යැයි දේශනා කිරීමෙන් අවබෝධ වේ.

ඒ නිසා අට්ඨ කථාවේ “යො අනන්තරපච්චයො. ස්වෙව
සමනන්තරපච්චයො ඛ්‍යාඤ්ජනමෙව හෙත්ථ නානං, උපවය සන්තති
ආදීසු විය’යි කීහ. (ඛ්‍යාඤ්ජනමෙව නානං” යන්නෙහි ශබ්ද විශේෂ
වනාහි අනන්තරයෙහි “සං” ශබ්දය නොකියා සමනන්තරයෙහි සං

සබ්දය ඇතුල් කරන ලදී. එසේ නමුත්, ශබ්දයෙහි වෙනස්කම් සංසබ්දය නිසා 'අතිශයින්' යන අර්ථයත් වැඩිවීම පමණකි. 'බාහුජනමෙව' යන්නෙහි 'එව' ශබ්දය වනාහි ස්වරූප විශේෂයක් නොලැබෙන බව (ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න විශේෂයක් නැති බව) දක්වයි.

වාදාන්තරයක් - ආචාර්ය ආයුෂ්මත් රේවත ස්ථවිරයෝ වනාහි 'අත්ථානන්තරත්‍යය, අර්ථ ද්‍රව්‍ය පරමාර්ථ ධර්මයන් අතරක් නැතිව උපදිනා බැවින්, අනන්තරපච්චයෝ, අනන්තර ප්‍රත්‍ය නම් වේ, කාලානන්තරත්‍යය. කාලයකින් අතර නැතිව උපදින බැවින් සමනන්තරපච්චයෝ, සමනන්තර ප්‍රත්‍ය නම් වේ' යැයි අනන්තර ප්‍රත්‍යය හා සමනන්තර ප්‍රත්‍යය විශේෂ කොට කියති. ඒ කතාවට අනුව වක්ඛු විඤ්ඤාණයේ භංගය හා සම්පට්ච්ඡන චිත්තයාගේ උත්පාද අන්තරයෙහි පරමාර්ථ ධර්මයකින් අන්තරයක් නැතිව වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිත විසින් සම්පට්ච්ඡන සිතට උපකාර කිරීම අනන්තර ශක්තිය නම්. වක්ඛු විඤ්ඤාණ සිතේ භංගක්ෂණයේ දී කාලයකින් අතරක් නැතිව සම්පට්ච්ඡන සිත ඉපදීමට උපකාර වනුයේ සමනන්තර ශක්තිය නම් වේ යැයි කියවේ. ඒ ආයුෂ්මත් රේවත ස්ථවිරයන්ගේ කථාව 'නිරෝධ සමවතට සමවැදීමට මුලින් නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤ ජවන් සිත, සමවත ඇතුළේ දී කාලානන්තරයකින් පසුව ඵලජවනයට සමනන්තර ශක්තියෙන් උපකාරවේ' යනුවෙන් වදාළ පාලිය සමඟ නොගැලපේ යැයි අටුවාවේ කියා ඇත.

නැවත විස්තර කරමි - අටුවාවෙහි "නිරෝධ සමවතට සමවැදීමේ දී පූර්ව වූ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤ ජවන් සිත සමාපත්තියෙන් නැගිටින කාලයේ ඵලජවනයට, සමවන් කාලයේ කාලයෙන් අතරක් ඇතත් පරමාර්ථ ධර්මයකින් අතරක් නූන බැවින් අනන්තර සමනන්තර ශක්ති දෙක විසින් ම උපකාර කරනු ලැබේ. අසඤ්ඤ සත්ත්ව භූමියට යාමට පෙර කාම භූමික වූති සිත අසඤ්ඤ සත්ත්ව භූමියෙහි කල්ප (500) පන්සියයක කාලයක් අතර වූයේ නමුත් අසඤ්ඤ සත්ත්වයෙන් නැවත කාම භූමියෙහි උපදින්නා වූ පටිසන්ධි සිතට උපකාර කරයි. ඒ නිසා අනන්තර සමනන්තරයන්හි කාල අන්තරයක් නැතිකම නොකිය යුතු. පරමාර්ථ ධර්මයකින් අතරක් නැතිකම පමණක්ම අනන්තර සමනන්තර යැයි ගතයුතු ය. මේ අටුවා

අදහසට අනුව අන්තර්ගතයෙහි අන්තර්ගතය අන්තර්ගතය වූ ධර්මයක් ම ගත යුතු. කාලාන්තරය නොගත යුතුය.”

මූලධර්මයෙහි - කාලය යනු පරමාර්ථ ධර්මයන්ට ඉපදීමට අවකාශය ගැන කියනු ලබන පඤ්ඤාත්මයකි. නිරෝධ සමවතට සමවත් කාලය, අසඤ්ඤාසත්ත්වයෙහි උපදින කාලයයි. නාම ධර්මයන්ට උපදීමට නාමකාලය නොවේ. රූප ධර්මයන්ට උපදීමට රූප කාලය වේ. නාම ධර්මයන්ගේ පරම්පරාවට නාම කාල අන්තරයක් ඇති නැති බව සුදුසු පරිදි කල්පනා කටයුතු වේ. නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ජවනය හා ඵලජවනය ය, අසඤ්ඤාසත්ත්ව පූර්ව චුති ය හා පසුපටිසන්ධිය යන මොවුන්ගේ නාම කාලාන්තරයක් නැත. එසේ නාම කාල අන්තරයක් නැති බව ම අන්තර්ගත කියා ගැනීමට සුදුසු බැවින් ආයුෂ්මත් රේවත ස්ථවිරයන්ගේ කථාවට උසස් කොට දක්වා ඇත. මේ අදහස අන්තර්ගත සමන්තර යන්නෙහි කාල අන්තරයක් නොලැබීම, පරමාර්ථ ධර්මයකින් අතරක් නොලැබීම යන මේ දෙක ම ගනු ලැබෙයි.

වෝදනාවක් - නිරෝධ සමවතට සමවත් කාලයේ සහ අසඤ්ඤා සත්ත්ව භූමියෙහි උපන් කාලයෙහි රූපධර්ම පමණක් උපදිති. ඒ රූප ධර්මයෝ නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ජවනය හා ඵලජවනයන්ට ද, අසඤ්ඤා සත්ත්වයට පූර්වචිත්තය හා පසු පටිසන්ධියට ද අන්තර්ගත වන්නේ නොවේදැයි? වෝදනාවක් වේ.

පිළිතුර: රූපපරම්පරාව සහ නාමපරම්පරාව ප්‍රකෘතියෙන්ම අසමාන වෙති. ඒ නිසා රූප ධර්ම පරම්පරාව නාම ධර්ම පරම්පරාවෙහි ඇතුළත් කිරීමට නොහැකිය. ඒ නිසා පූර්ව පූර්ව ජවනය පසු පසු ජවනයන්ට උපකාර වන්නාසේ ද, පූර්ව පූර්ව භවංගය පසු පසු භවංගයට උපකාර වන්නා සේ ද, නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ජවනය ඵලජවනයට ද අසඤ්ඤාසත්ත්ව භූමියට යාමට පෙර කාම භූමියෙහි වූ සිත අසඤ්ඤාසත්ත්වයෙන් නැවත කාම පටිසන්ධියට ද පරමාර්ථ ධර්මයන් අතර නොවී එකම සම්බන්ධය ඇතිව උපකාර වේ.

ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ - රහතන් වහන්සේගේ වූ සිතෙන් පසුව උපකාර ලැබිය යුතු සිතක් නො උපදනා බැවින් ප්‍රත්‍ය

ධර්මයෙහි රහතන් වහන්සේගේ වුනි සිත හැර, වුනියට පූර්ව ජවනය හෝ භවංගය රහතන් වහන්සේගේ වුනි සිතට උපකාර වන බැවින් රහතන් වහන්සේගේ වුනි සිත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් වේ.

ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වන ක්‍රමය:- වීථි චිත්ත පරම්පරාව බලා සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් හා එකට උපදින පඤ්චද්වාරාවජ්ජනය ප්‍රත්‍යය නම්. සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසිකයන් සමඟ එකට උපදින වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සිත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න නම්. මේ ආදී වශයෙන් තදාරම්මණය තෙක් ද, දෙවැනි තදාරම්මණ චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යය. ප්‍රථම භවංග චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය. ප්‍රථම භවංග චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යය ය. දෙවැනි භවංග චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය යනාදී වශයෙන් ද නිරෝධ සමචන් කාලයේ සමවතට සමවැදීමට පූර්වයෙන් නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන කුශල (හෝ) ක්‍රියාජවන චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යය. සමචන් නැගිටින කාලයේ අනාගාමී ඵල ජවනය හෝ අර්හත් ඵලජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය. පූර්වභවයෙහි වුනි චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යය ය. මේ භවයේ ප්‍රතිසන්ධි චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය. අසඤ්ඤසත්ත්ව භූමියට යාමට පූර්වයෙහි කාම භූමියෙහි වුනි චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යය (අසඤ්ඤසත්ත්ව භූමියෙන් වුනව්) නැවත කාම භූමියෙහි උපදනා පටිසන්ධි චිත්තෝත්පාදය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය. මෙසේ පිරිනිවන් නොපාන තෙක් පූර්ව පූර්ව චිත්ත වෛතසිකයෝ පසු පසු චිත්ත වෛතසිකයන්ට අනන්තර ශක්තියෙන් උපකාර වෙති. රූපධර්මයෝ වනාහි එසේ උපකාර නොලබනා බැවින් නියතයෙන් ප්‍රත්‍යනිකයෙහි ඇතුළත් වෙති. (මේ ප්‍රත්‍ය දෙකෙහි අනන්තර ප්‍රත්‍යය සක්විති රජකු දිවංගතවීමට සමානය. සමනන්තර ප්‍රත්‍යය සක්විති රජකුගේ නෛෂ්ක්‍රමයට සමානයැයි පූර්වාචාර්යයෝ උපමාවක් දැක්වූහ. (අටුවාවෙහි උපමාවක් දක්වා නැත.) සක්විති රජකු දිවංගත වීමෙන් හෝ නෛෂ්ක්‍රමය කිරීමෙන් පසු දෙටු රාජ කුමාරයා රාජ්‍යයට පත්වීම නියමයෙන් වෙන්නා සේ එසේම පූර්ව පූර්ව චිත්ත වෛතසිකයන් නිරුද්ධ වන කල්හි නියාම ධර්ම ක්‍රමයට පසු පසු සිත් ඉපදීමට අනන්තර සමනන්තර ශක්තියෙන් උපකාර කොට නිරුද්ධ වෙති. පූර්වාචාර්යයෝ වනාහි දිවංගත වීම නෛෂ්ක්‍රමයට වඩා දෙටු පුත් රජ වීම පිණිස නියත කාරණයකි. අනන්තරයට ද වඩා 'සං' ශබ්දයෙන් විශේෂවත් වූ සමනන්තරය නියතය. ඒ නිසා පූර්වාචාර්ය උපමාව

මාරුකොට අනන්තරය හා නෛෂ්ක්‍රමය ද, සමන්තරය හා දිවංගත වීම ද සමාන වේ යැයි කියන ලදී)

ප්‍රශ්න

1. අනන්තර පදයෙහි අන්තර ශබ්දය කුමන අර්ථයකට (කවරෙක්හිලා) කියනු ලැබේ ද?
2. කිනම් ශක්තියකට අනන්තර ප්‍රත්‍ය යැයි කියනු ලැබේද?
3. සමන්තරයෙහි “අතිශයින් අතරක් නැති” යන කථාවෙහි අතිශයින් අතරක් නැති බව පැහැදිලි කොට පෙන්වන්න.
4. අනන්තරය හා සමන්තරයේ රූප වශයෙන් ශක්ති වශයෙන් විශේෂ ද සමාන ද, සමාන නම් කුමක් නිසා ප්‍රත්‍ය දෙකක් කොට දේශනා කරන ලද්දේ ද?
5. පරමාර්ථ ධර්මයකින් අතරක් නැති බව අනන්තරය, කාලයකින් අතරක් නැති බවට සමන්තරය යැයි කියන කෙටිවාදයෙහි ඒ වාදය ඉවත් කිරීමට අටුවාවේ කිනම් කරුණක් කොතැනක දක්වා ඇත්ද?
6. නිරෝධ සමවතට සමවදින කාලයේ ඊට මූලින් ඇති චතුක්ථාරූප්පජ්ජවනය නිරෝධයෙන් නැගිටින කල්හි ඵලජ්ජවනයට උපකාර වීමේ දී ද, අසඤ්ඤසත්ත්ව භූමියට යාමට මූලින් ඇති චුතිසිත අසඤ්ඤ සත්ත්වයෙන් නැවත කාම භූමියේ පටිසන්ධි සිතට උපකාර වීමේ දී ද, රූප පරමාර්ථ ධර්මයේ අතරක් කරන්නාහුය යනු ද සන්දිනක් හා කල්ප 500 පන්සියයක කාලයක් අන්තර වන්නාහුය යනු ගත යුතුද නොගත යුතු දැයි (මූලටීකා අදහසට අනුව) කල්පනා කළ යුත්ත වීමසන්න.
7. ප්‍රත්‍යයෙහිලා රහතන් වහන්සේන්ගේ චුතිසිත අත්හරින ආකාරය ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඒ චුතිසිත ඇතුලත් වන ආකාරය ද පැහැදිලි කරන්න.
8. මේ ප්‍රත්‍ය දෙකට උපමාවක් දක්වා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය වක්ඛුද්වාරික වීරියකට අනුව දක්වන්න.

06. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ද්විරාශිය

සහජාත පච්චයෝ යන ප්‍රත්‍යයෝද්දේශයෙහි ස්වරූපාර්ථයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වශයෙන් දෙවැදෑරුම් පමණක් වේ.

ඒ දෙක අතුරෙන් අන්‍යෝන්‍යයන්ට ද, අන්‍යෝන්‍ය නාමස්කන්ධ චිත්තජ රූප පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද උපකාර ඇත්තා වූ සියලු සිත් එකුත් අනූව ය, වෛතසික දෙපණස ය යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි සතර නාමස්කන්ධයෝ ය, ඔවුනොවුන් සහ උපාදාරූපයන්ට උපකාර ඇත්තා වූ චිත්තජරූප පටිසන්ධි කර්මජරූප බාහිරරූප ආභාරජරූප උතුජරූප අසඤ්ඤසත්ත්ව කර්මජරූප, ප්‍රවෘත්ති කර්මජරූප වශයෙන් සියලු මහාභුත සතර ය, ඔවුනොවුන්ට උපකාර ඇත්තා වූ පඤ්චවෝකාරයෙහි පටිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝය, හදය වස්තුව යන මේ ධර්මයෝ සහජාත ප්‍රත්‍ය වන්නා වූ ධර්මයෝ නම් වෙති.

ඔවුනොවුන්ගෙන් උපකාර ලබන්නා වූ සියලුම එකුත් අනූ චිත්තයෝය. වෛතසික දෙපණස යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි සතර නාමස්කන්ධයෝය, උපාදාරූප ඇතුලු සතර මහා භූතයෝ ය, පඤ්චවෝකාර පටිසන්ධිනාමස්කන්ධයෙන් උපකාර ලබන්නා වූ හදය වස්තුව ය. හදය වස්තුවෙන් උපකාර ලබන්නා වූ පඤ්චවෝකාර පටිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය යන මේ ධර්මයෝ සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ නම් වෙති. (ප්‍රත්‍යනීක ධර්ම නොලැබෙති)

සහජාත පච්චයෝ:- ජායති, උපදී, ඉති, ඒ නිසා, ජාතො, ජාත නම් ("ජන" ධාතුවට "ත" ප්‍රත්‍ය විය "ජනාදීනමා තිමිති" යන සූත්‍රයෙන් න, හට ආ කරන ලදී) සහ- එකට, ජාතො, උපන් ධර්මය, සහජාතො, එකට උපන් ධර්මය නම් වේ. තෙල්පහන දැල්වීම හා සමගම ආලෝකය පහළවීමට උපකාර වන්නාක් මෙන් තමාගේ ඉපදීමත් සමගම එකට ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය හට උපදීමට උපකාර විය හැකි ශක්ති විශේෂය සහජාත ප්‍රත්‍ය නම් වේ. එසේ සහජාත වශයෙන් උපකාර වීමේ දී එකට උපදින සියලුම ධර්මයන්ට සහජාත ශක්තිය නැත. පැහැදිළි කරන්නෙමි. මවුපිය දෙදෙනෙක් කුඩා ළදරුවන්

සමග ගමනක් යාමේදී ඔවුපිය දෙදෙනාට නම් ඔවුනොවුන්ට උපකාර කළ හැකි බලයක් ඇත. නමුත් පුංචි ළදරුවන්ට එසේ විශේෂ ශක්තියක් නැත. එසේ චිත්ත චෛතසිකයන් ඔවුනොවුන්ට ද මහාභූතයෝ ඔවුනොවුන්ට ද, ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ හා භෘදය වස්තුව ඔවුනොවුන්ට ද සහජාත ශක්තියෙන් උපකාර කළ හැකි නමුත් එකට උපදින අන්‍ය රූපයන්ට විශේෂ බලයක් නැති බැවින් ඒ එකට උපදින රූපයන් විසින් සහජාත ශක්ති වශයෙන් පෙරළා උපකාර නොකළ හැකිය.

පාඩම් කරන්න:

“තෙල් පහනක එළිය - දැල්වෙනු සමග දිස්වෙන,
එමෙන් සහදෑ දම්හට - උපකාර සහජාත නම්”

නාමස්කන්ධ හා රූප:- ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය සංග්‍රහ වචනයට අනුව සුදුසු පරිද්දෙන් විස්තර කරනෙමි. “ඔවුනොවුන්ට ද, ඔවුනොවුන් නාමස්කන්ධ චිත්තජරූප පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද, උපකාර ඇත්තා වූ සිත් එකුත් අනුව ය චෛතසික දෙපණස ය යන පවත්නි පටිසන්ධි නාමස්කන්ධ සතර”යි කියන ලද වචනය, “චිත්ත චෛතසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාත රූපානඤ්ච” යන සංග්‍රහ වචනයට සිංහලෙන් දෙන ලද තේරුම ය. ඒ වචනයෙන් ලැබෙනුයේ නාමස්කන්ධ යැයි කියන ලද සතර නාමස්කන්ධයෝ හා චිත්ත චෛතසික ධර්මයෝම ය. ඒ නාමස්කන්ධය ද, ප්‍රවෘත්ති කාලයේ ඇති නාමස්කන්ධය, ප්‍රතිසන්ධි කාලයේ වූ නාමස්කන්ධය කියා දෙකක් වේ. ඒ දෙක අතුරෙන් ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධය තම තමා ඔවුනොවුන්ට ද, එකට උපදනා වූ ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද, උපකාර වෙති.

ප්‍රවෘත්ති නාමස්කන්ධයෝ වනාහි ඔවුනොවුන්ට ද එකට උපදනා ද වූ චිත්තජ රූපයන්ට ද උපකාර වෙති. ඔවුනොවුන්ට ද, අන්‍යෝන්‍ය නාමස්කන්ධයෝ චිත්තජරූප පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද යැයි කියන ලද පාඨ දෙකට බෙදා ගත යුතු ය. ඒ දෙක අතුරෙන් පළවැනි පාඨයෙන් වතුචෝකාර භූමියෙහි උපදනා වූ නාමස්කන්ධයන් සහ පඤ්චෝකාර භූමියෙහි රූප නොඋපදවිය හැකි වක්ඛුචිඤ්ඤාණාදී නාමස්කන්ධයන් දක්වති. දෙවැනි පාඨයෙන්

පඤ්චෝකාර භූමියෙහි පටිසන්ධි නාමකන්ධයන් හා රූප ඉපදවිය හැකි ප්‍රවෘත්ති නාම ස්කන්ධයෝ දක්වන ලදහ. 'ඔවුනොවුන්ට' යන්නෙහි නාමස්කන්ධයෝ ඔවුන් ඔවුන් හට මාරුවෙමින් උපකාර කරත් යැයි කියන ලද්දේ වේ.

පළමුවැනි පාඨයෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අයුරු - චතුර්වෝකාර භූමියෙහි පටිසන්ධි කාලයෙහි අරූප විපාක චිත්ත චෛතසික සංඛ්‍යාත වූ පටිසන්ධි නාමස්කන්ධ ඉපදීමේ දී විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යය වෙති. විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. වේදනාස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. සෙසු නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යය ය. වේදනාස්කන්ධය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් එක ස්කන්ධයක් ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඒ සෙසු තුන ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි එක ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න යැයි ද, ස්කන්ධ දෙකක් ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි ස්කන්ධ දෙක ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න යැයි ද, මාරුකොට දැක්විය යුතු ය. චතුර්වෝකාර භූමික ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහි හා පඤ්චෝකාර භූමියෙහි රූප ඉපදවිය නොහැකි චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදිය උපදීමේදී ද මේ නය ක්‍රමයට සමානය.

දෙවැනි පාඨයෙන් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අයුරු:- පඤ්චෝකාර භූමියෙහි ප්‍රතිසන්ධි කාලයේ සම්බන්ධ වන චිත්ත චෛතසික සංඛ්‍යාත නාමස්කන්ධ හා කර්මජ රූපයන් උපදීමේ දී විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන සහ කර්මජරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඒ ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යය වේ. විඤ්ඤාණස්කන්ධය හා කර්මජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී ක්‍රමයෙන් එක් ස්කන්ධයක් ප්‍රත්‍යය වේ. ස්කන්ධ තුනක් සහ කර්මජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වේ. ස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යය වේ. එක ස්කන්ධයක් හා කර්මජරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ස්කන්ධ දෙකක් ප්‍රත්‍යය වේ, ස්කන්ධ දෙකක් හා කර්මජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යැයි මාරුකොට දැක්විය යුතුය. (කර්මජ රූපය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ම ඇතුළත් වේ. හේ වනාහි ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුළත් නොවේ) ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහි ලෝභමූල ප්‍රථම චිත්ත චෛතසික සංඛ්‍යාත නාමස්කන්ධ

සහ ඒ සිත නිසා චිත්තජරූප උපදීමේ දී විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි ස්කන්ධ තුන හා චිත්තජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදි ක්‍රමයෙන් සිත් උපදිනා උපදින ක්‍රමයට දැනගත යුතුයි.

මහා භූත හා උපාදාරූප

“ඔවුනොවුන්ටද, උපාදරූපයන්ට ද, ඇත්තා වූ චිත්තජ රූප පටිසන්ධිකර්මජ රූප (පෙ) සියලු මහාභූත සතර” යන වචනය “මහාභූතා අඤ්ඤමඤ්ඤං උපාදා රූපානඤ්ච” යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ එන පාඨයට සිංහලෙන් දී ඇති තේරුම ය. ඒ වචනයෙහි මහාභූත සතර ඔවුනොවුන්ට පෙරළා උපකාර කරත්, තමන් හා එක කලාපයෙහි පිහිටි එකට උපන් උපාදාරූපයන්ට ද උපකාර වන බව දත යුතු යි. චිත්තජ පටිසන්ධිකර්මජ යනාදි වචනයෙහි චිත්තජ මහාභූත පටිසන්ධි කර්මජ මහාභූතාදී වශයෙන් මහාභූතයන් සඳහා ම කියන ලද බව දත යුතු. “සියලු මහාභූත” යනුවෙන් එකක් කොට නොකියා චිත්තජ පටිසන්ධි කර්මජ ආදී වශයෙන් එක එක වෙන් කොට කීම පාලියෙහි වදාළ ක්‍රමයට වෙන් වෙන්ව පැහැදිලි වීමටය.

ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය:- චිත්තජ රූප කලාපයෙහි රූප පිඬුකොට රූප 8 ය, 9 ය ආදී වශයෙන් ඉපදීමේ දී එහි ඇත්තා වූ පඨවි ධාතුව ප්‍රත්‍යවේ ඉතිරි මහාභූත තුන හා උපාදා රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඉතිරි මහාභූත තුන ප්‍රත්‍යය වේ, පඨවි ධාතුව හා උපාදාරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් එක් ධාතුවක් ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි ධාතු තුන හා උපාදාරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ධාතු දෙකක් ප්‍රත්‍යය වේ. ඉතිරි ධාතු දෙක සහ උපාදාරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යැයි දත යුතු. මෙහිදී මහාභූතයෝ ඔවුනොවුන්ට පෙරළා උපකාර විය හැකි ය. උපාදාරූපයන් ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුළත් නොවේ. සැමවිටම ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. එසේම ප්‍රතිසන්ධි කාලයෙහි කායදසක කලාප ආදිය, බාහිර උතුජ කලාප, ආහාරජ කලාප, ශරීරයෙහි උතුජ කලාප, අසඤ්ඤසත්ත්ව කර්මජ කලාප, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ කලාපයන්හි ඇතුළත් වූ මහා භූත හා උපාදාරූප ද මෙම ක්‍රමයට විස්තර කරන්න.

ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ හා හෘදය වස්තුව:- ‘ඔවුනොවුන්ට ඔවුනොවුන්ගෙන් උපකාර ලබන්නා වූ පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි

නාමස්කන්ධය හෘදය වස්තුව' යැයි කී වචනය 'පටිසන්ධිබ්‍රණ වත්ථුවිපාකා අඤ්ඤාමඤ්ඤං' යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ එන පාඨයට සිංහලෙන් දී ඇති තේරුම ය. මේ වචනයෙහි පඤ්ඤාවෝකාර භූමියෙහි ප්‍රතිසන්ධි චිත්ත චෛතසිකයන් හා කර්මජ කලාපයෙහි හෘදය වස්තුව ඇතුළත් වී ඇති බැවින් ප්‍රතිසන්ධි චිත්ත චෛතසික සංඛ්‍යාත නාම ස්කන්ධ සතර ප්‍රත්‍යය වේ. හෘදය වස්තුව ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. හෘදය වස්තුව ප්‍රත්‍යය වේ. ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ සතර ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය යැයි පඤ්ඤාවෝකාර භූමියෙහිදී පමණක් සත්ත්වයන්ගේ සෑම ප්‍රතිසන්ධියක් පාසා ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දත යුතුයි.

මේ විස්තර කරන ලද්දේ සහජාත ප්‍රත්‍යයට අදාළ ස්වරූපාර්ථ කොටස් තුන ය. එනම් -

1. ඔවුනොවුන්ට ද, අන්‍යෝන්‍ය නාමස්කන්ධයන්ට ද චිත්තජ රූප පටිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද, උපකාර කරන්නා වූ සතර නාමස්කන්ධයෝය.
2. ඔවුනොවුන්ට ද උපාදාරූපයන්ට ද, උපකාර වන්නා වූ සතර මහා භූතයෝය.
3. ඔවුනොවුන්ට උපකාර වන්නා වූ ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ, හෘදය වස්තු රූපයෝය. මෙසේ සහජාතය තුන්වැදෑරුම් වේ. මෙය 'තිව්ඛො භොති සහජාත පච්චයො' යනුවෙන් අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයෙහි දැක්විය.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ඔවුනොවුන්ට උපකාර ඇත්තා වූ සිත් 89 එකුත් අනුව ය, චෛතසික දෙපණස ය යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ සතරය' යන්නෙහි 'නාමස්කන්ධ සතර ඔවුනොවුන්ට අනුමානිතව (පෙරළා) ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති. විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වුවොත් ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ඒ විඤ්ඤාණස්කන්ධයට අනුමානිතව (පෙරළා) ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඉතිරි නාමස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යය වුවහොත් ඒ නාමස්කන්ධ තුනට අනුමානිතව (පෙරළා) විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් ඔවුනොවුන්ට ප්‍රත්‍ය වන ආකාරය දත යුතුය.

‘උපාදාරූප හා සහජාත වන සියලුම මහාභූත සකර’යි කී තැන ‘සියලුම’ යනු විත්තජමහාභූත, පටිසන්ධි කර්මජ මහාභූත, බාහිර මහාභූත, උතුජ මහාභූත, අසඤ්ඤසත්ත්ව කර්මජ මහාභූත, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ මහාභූත වශයෙන් සියලුම මහාභූත යැයි කියන ලද්දේ වේ. ඒ මහා භූතයෝ ද ඔවුනොවුන්ට උපකාර වෙමින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. පට්ඨි මහා භූතය ප්‍රත්‍යය වී නම් ඒ පට්ඨි මහාභූතය උපකාර කරගෙන ඉතිරි මහාභූත තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යනාදි වශයෙන් දත යුතුය. උපාදාරූපයෝ වනාහි නිත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඒ නිසා “සියලුම උපාදාරූප” යයි ක්‍රි රාශියෙහි නොකිවත් ඉන් අදහස් වනුයේ “සියලුම උපාදාරූපයෝ” යැයි දත යුතුයි.

“පඤ්චවෝකාර පටිසන්ධිනාමස්කන්ධයෙන් උපකාර ලබන්නා වූ හෘදය වස්තුව ය. හෘදය වස්තුවෙන් උපකාර ලබන්නා වූ පඤ්චවෝකාර පටිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය” යන වචනයේ අර්ථය සුගම ය. අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ද මෙම පාඨය පැමිණෙයි.

ප්‍රත්‍යනීක:- මේ සහජාත ප්‍රත්‍යයෙහි සියලුම සංඛත ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි ඇතුළත් වන බැවින් ප්‍රත්‍යනීක දැක්වීමට අවශ්‍ය නැත. නිබ්බාන පඤ්ඤාත්ති ඉතිරි වූවත් හේතුවෙන් උපදනා වූ ඵල සංඛ්‍යාත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි අසංඛත සංඛ්‍යාත නිර්වාණය හා ප්‍රඥප්තිහු නියතයෙන් ඇතුළත් නොවන බැවින් ඒ ධර්මයන් නිසා ද ප්‍රත්‍යනීක දැක්වීමට නොහැකිය. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ක්‍රිරාශිය යැයි නොකියා ද්විරාශිය යැයි දැක්වූයේ මේ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න පමණක් පැමිණෙන බැවිනි.

ප්‍රශ්න

1. සහජාත ශක්තිය උපමාවක් සමඟ දක්වන්න.
2. විත්තචෙතසිකාධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං සහජාතරූපානඤ්ච යන අභිධර්මාර්ථසංග්‍රහ පාඨයෙහි සිංහල තේරුම පෙන්වන්න.
3. ඒ වචනයෙහි ලැබෙන ‘විත්ත චෙතසික ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං’ යි කිනම් කලෙක කිනම් කිනම් ධර්ම කොටසකට දක්වා ‘විත්ත චෙතසික, ධම්මං, සහජාත රූපානඤ්ච’ යනුවෙන් කිනම් කලෙක කුමන ධර්ම කොටසකට දක්වන කියන ලද ද?

4. ඒ වචන දෙකින් පළමු වචනයෙහි ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය ද, දෙවැනි වචනයෙහි ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය ද වෙන වෙනම දක්වන්න.
5. 'මහාභූතා අඤ්ඤාමඤ්ඤං උපාදාරුපානඤ්ඤං' යන සංග්‍රහ පාඨයෙහි සිංහලට පෙරළා අර්ථ දක්වන්න.
6. චක්ඛුදසක කල්‍යාණයෙහි ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දක්වන්න.
7. 'පටිසන්ධික්ඛණේ චක්ඛු විපාකා අඤ්ඤාමඤ්ඤං' පාඨයෙහි සිංහල තේරුම දක්වා ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ක්‍රමය දක්වන්න.
8. 'තිව්ඛෝ හෝති සහජාත පච්චයෝ' යන්නෙහි සහජාත තුන ගණන්කර පෙන්වන්න.
9. මේ සහජාත ප්‍රත්‍යය හා සම්බන්ධ කොට කුමක් නිසා ප්‍රත්‍යානීක නොගන්නා ලද ද. නිබ්බාන පඤ්ඤාත්තින් ප්‍රත්‍යානීකයකැ යි නොකියන්නේ කුමක් නිසාද, කරුණු දක්වා විස්තර කරන්න.

07. අක්කමක්ක ප්‍රත්‍යයේ හි රාශිය

අක්කමක්කපච්චයො යන ප්‍රත්‍යයොද්දේශයෙහි ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න , ප්‍රත්‍යනික වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ඔවුනොවුන්ට උපකාර වන එකුන් අනු චිත්තය ය, වෛතසික දෙපනසය යන ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවෘත්ති නාම ස්කන්ධයෝ ය, ඔවුනොවුන්ට උපකාර වන චිත්තජ, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ, බාහිර, ආභාරජ, සෘතුජ, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ මහාභූතයෝ ය, පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයන්ට ප්‍රත්‍යය වන හෘදය වස්තුව ය, හෘදය වස්තුවට ප්‍රත්‍යය වන පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය යන මොහු **අක්කමක්ක** ප්‍රත්‍ය වන ධර්මයෝ ය.

අන්‍යොන්‍ය වශයෙන් උපකාර ලබන එකුන් අනු චිත්තය ය, වෛතසික දෙපනසය යන ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවෘත්ති නාමස්කන්ධයෝ ය, ඔවුනොවුන්ගේ උපකාරය ලබන සකල මහාභූතයෝ ය, හෘදය වස්තුවෙන් උපකාර ලබන පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය, පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන හෘදය වස්තුවය යන මොවුහු **අක්කමක්ක** ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

නාමස්කන්ධයන්ගෙන් ප්‍රත්‍ය ලබන චිත්තජ රූපයෝ ය, හෘදය වස්තුවෙන් අන්‍ය වූ ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ය, මහාභූතයන්ගෙන් ප්‍රත්‍ය ලබන චිත්තජ, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ, බාහිර, ආභාරජ, සෘතුජ, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ උපාදාය රූපයෝ ය යන මොහු **අක්කමක්ක** ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනිකයෝ ය.

අක්කමක්කපච්චයො - අක්කමක්ක යන්නෙහි ‘අක්ක’ යනු ලිඛිතය යි (තනි පදය යි). ‘සි’ විභක්තිය තබා එයට ‘අං’ ආදේශ කොට, අක්කං යැයි සිද්ධ වේ. අනතුරුව “සබ්බාදිතං විතිභාට” යන මොග්ගල්ලාන සූත්‍රයෙන් ‘අක්කංඅක්කං’ යැයි ද්විරූපයක් කොට, පෙර පදයෙහි ‘අං’ ලොප් කොට, මකාරාගාමයෙන් “අක්කමක්කං” යන පදය සිද්ධ වේ. අක්කමක්කං - අන්‍යොන්‍ය, හුන්වා - වෙමින්, පච්චයො - උපකාරක ශක්තිය,

අඤ්ඤාමඤ්ඤාපච්චයො - අඤ්ඤාමඤ්ඤා පච්චය නම් වේ. පාද තුනකින් සාද ඇති බංකුවක පාද තුන එකිනෙකට උපකාර කරයි. එක් පාදයක් කැඩුණහොත් සෙසු පාද දෙකින් උපකාර කිරීමට, දරා ගැනීමට නොහැකි වන්නා සේ තමා හා සමඟ පහළ වන්නා වූ ධර්මයන් එකිනෙකට උපකාර කරන්නා වූ ශක්තිය අඤ්ඤාමඤ්ඤා ප්‍රත්‍යය නම් වේ.

ප්‍රත්‍යය - “ඔවුනොවුන්ට උපකාර වන එකුත් අනු චිත්තය ය” ආදී වශයෙන් ප්‍රත්‍යයන් සඳහා කියන ලද වාක්‍ය කණ්ඩයන් තුන “1. චිත්තචෙතසිකා ධම්මා අඤ්ඤාමඤ්ඤං, 2. මහාභූතා අඤ්ඤාමඤ්ඤං, 3. පටිසන්ධික්ඛණෙ වත්ථුච්චාකා අඤ්ඤාමඤ්ඤන්ති ව තිච්චො හොති” යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ පාඨයේ පරිවර්තනය යි.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - “අන්‍යෝන්‍ය වශයෙන් උපකාර ලබන” යන්නෙහි අදහස සහජාත ප්‍රත්‍යයේ කී ආකාරයෙන් දකුණු වේ. ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ආකාරය සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ක්‍රමයෙන් දකුණු වේ.

ප්‍රත්‍යනීක - “නාමස්කන්ධයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන චිත්තජ රූපයෝ ය හදය වස්තුවෙන් අන්‍ය වූ ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ය” යන තැන ප්‍රවෘත්ති කාලයේ දී පඤ්චවෝකාර භවයෙහි චිත්ත චෛතසික සහ චිත්තජ රූප පහළ වන විට දී, නාම ස්කන්ධයෝ අන්‍යෝන්‍යව ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න බවට පත් වනුයේ නමුදු චිත්තජ රූපයෝ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න බවට පත් නො වෙති. සහජාතව පහළ වන්නා වූ නාමස්කන්ධයන්ගෙන් උපකාරය ලබන්නා වූ චිත්තජ රූපයෝ ප්‍රත්‍යනීකයෝ වෙති. පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයන් සහ කර්මජරූපයන් පහළ වන විට දී, නාමස්කන්ධයෝ සතර දෙන එකිනෙකට අඤ්ඤාමඤ්ඤා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙත්. එම ප්‍රතිසන්ධි ස්කන්ධයන් හා සහජාතව පහළ වන හදය වස්තුව හැර සෙසු කර්මජ රූපයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නවලට ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යනීකවලට ඇතුළත් වේ. “ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ සතර ප්‍රත්‍ය ය, - හදය වස්තුව ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය, හදය වස්තුව ප්‍රත්‍ය ය - නාමස්කන්ධ සතර ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය” යනුවෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යෝත්පන්න තුළ ඇතුළත් වේ.

“මහාභූතයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන චිත්තජ, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ” යනුවෙන් දක්වන ස්ථානයෙහි චිත්තජ උපාද රූප, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ උපාද රූප ආදී වශයෙන් ‘උපාද රූප’ යන පදය සමඟ සම්බන්ධ කරගන්න. චිත්තජ කලාපයන් පහළ වන සෑම අවස්ථාවක දී ම මහාභූතයෝ සතරදෙන එකිනෙකට අඤ්ඤමඤ්ඤ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඒ මහාභූත සතරෙන් උපකාර ලබන සහජාතව පහළ වන්නා උපාද රූපයෝ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යනීකවල පමණක් ඇතුළත් වෙති. ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ උපාදරූප ආදියෙහිදී ද “කර්මජ කලාපයෙහි මහාභූතයෝ එකිනෙකට ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ, ඒ කර්මජ මහාභූතයන්ගෙන් උපකාර ලබන සහජාතව පහළ වන්නා වූ උපාදරූපයෝ ප්‍රත්‍යනීක ය” යන ආදී වශයෙන් දතයුතු වෙත්.

දක්වන ලද වචනයට අනුකූලව චිත්ත චෛතසිකයන්ගේ සහජාත ශක්තිය චිත්තජ රූපයන්හි පවතිනුයේ නමුදු අඤ්ඤමඤ්ඤ ශක්තිය නොපවතියි. මහාභූතයන්ගේ සහජාත ශක්තිය උපාදරූපයන්හි පවතිනුයේ නමුදු අඤ්ඤමඤ්ඤ ශක්තිය නො පවතියි. මෙසේ ගත් කල සහජාත ශක්තියේ විෂයපථය පුළුල් වන අතර අඤ්ඤමඤ්ඤ ශක්තියේ විෂය පථය පටු වීම නිසා සහජාත ප්‍රත්‍යය උපදින වාරයක් පාසා අඤ්ඤමඤ්ඤ ශක්තිය නොමැති වීම හේතුවෙන් “සහජාතාදිපච්චයො හොත්තොයෙව හි කොචි අඤ්ඤමඤ්ඤපච්චයො න හොති” යනුවෙන් මූලටීකාවෙහි වදළන.

ප්‍රශ්න

1. අඤ්ඤමඤ්ඤ ශක්තිය උපමා සහිතව දක්වන්න.
2. “ඔවුනොවුන්ට උපකාර කරන” වන්නෙහි “උපකාර කරන” යන අර්ථය විස්තර කරන්න.
3. “චිත්තචෛතසිකා ධම්මා අඤ්ඤමඤ්ඤං” ආදී වශයෙන් යැයි අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ පැමිණි කරුණු තුන විස්තර කරන්න.

4. ලෝහ මූල විත්ත වෛරසය සහ විත්ත රුපයේ එක්ව පහළ වන විටදී කවර ධර්මයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා ප්‍රත්‍ය වෙන් ද? ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සමග පැහැදිලි කරන්න.
5. මෙම විත්ත වෛරසයන්ගෙන් (නාම ස්කන්ධයන්ගෙන්) උපකාර ලබන විත්ත රුපයෝ කවර පාඨයේ ඇතුළත් වේ ද?
6. වක්ඛු දශක කලාපයෙහි කවර ධර්මයෝ අඤ්ඤාමඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ ද? ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් සමග දක්වන්න.
7. වත්ථු දශක කලාපයෙහි මහාභූත සතරෙන් උපකාර ලබන උපාද රුප සය කවර පාඨයේ ඇතුළත් වේ ද?
8. මහාභූත සතර ඔවුනොවුන් කෙරෙහි සහජාත ශක්තිය ද අඤ්ඤාමඤ්ඤා ශක්තිය ද ඇත. උපාද රුපයන්හි සහජාත ශක්තිය පමණක් පවතිමින් අඤ්ඤාමඤ්ඤා ශක්තිය නොපවතී. මෙසේ ඇති කල්හි මෙම ශක්ති දෙක අතරින් කවර ශක්තියක විෂය පථය පුළුල් වේ ද?

08. නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

නිස්සයපච්චයෝ යන ප්‍රත්‍යයොද්දේශයෙහි නිස්සය ප්‍රත්‍යය සහජාත නිස්සය පුරේජාත නිස්සය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති.

එයින් සහජාත නිස්සය සහජාත ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය.

නිස්සය - “නිස්සයන්ති එත්ථාති නිස්සයෝ” එත්ථ - මෙම ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි, පච්චයුප්පන්නා - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ, නිස්සයන්ති - පිහිටත්, ඉති - එබැවින්, සො - ඒ ප්‍රත්‍යය, නිස්සයෝ - නිස්සය නම් වේ. පොළොව වෘක්ෂයන් පිහිටනා ස්ථාන භාවයෙන් වෘක්ෂයන්ට ආධාර වශයෙන් උපකාර කරන්නාක් මෙන් ඇතැම් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ පිහිටීමට උපකාර වීම් වශයෙන් ද (අධිට්ඨානාකාරවසෙන), වස්ත්‍ර කඩදසි ආදිය චිත්‍රකර්මයන්ගේ පැවැත්මට උපකාර කරන්නාක් මෙන් ඇතැම් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ පැවැත්මට උපකාර වීම් වශයෙන් ද (නිස්සයාකාරෙන), උපකාර කරන්නා වූ ශක්තිය නිස්සය ප්‍රත්‍යය නම් වේ. “ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ පිහිටීමට උපකාර වීම්” යන්නෙන් පිහිටනා ස්වභාව ඇත්තා වූ පඨවි ධාතුව සහ වක්ඛු වස්තුව ආදී වස්තු රූප සය අපේක්ෂා කරයි. “ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ පැවැත්මට උපකාර වීම්” යන්නෙන් පඨවි ධාතුව හැර සෙසු මහාභූත තුන ද චිත්ත චෛතසික සම්බන්ධ නාමස්කන්ධයන් ද අපේක්ෂා කරයි. එබැවින් මෙම නිග්‍රය ශක්තියෙන් උපකාර වීම යෝගී ඥානයෙන් සලකා බැලූ විට වක්ඛු ආදී වස්තු රූපයෝ සය සහ පඨවි ධාතුව උපකාර වන අධිට්ඨානාකාරයෙන්, එනම් වෘක්ෂයන් පිහිටනා පොළොවෙහි පිහිටන උපමාවෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ පිහිටීමට උපකාර වන ආකාරය ප්‍රකට වේ. සෙසු මහාභූත තුන සහ නාම ධර්මයෝ නිස්සයාකාරයෙන්, එනම් දෑක්වෙන වස්ත්‍ර කඩදසි ආදිය චිත්‍රකර්මයන්ගේ පැවැත්මට උපකාර වන උපමාවෙන් ප්‍රකට වේ ය යැයි දත යුතු ය. (මූලටිකා - තරුආදීනං පථවී විය අධිට්ඨානාකාරෙන පථවිධාතු සෙසධාතුනං, වක්ඛාදයො ව වක්ඛුච්ඤ්ඤාණාදීනං උපකාරකා චිත්තකම්මස්ස පටාදයො විය නිස්සයාකාරෙන ඛන්ධාදයො තං තං නිස්සයානං ඛන්ධාදීනං.)

සහජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය

ඉහත කියන ලද සහජාත ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ම පිහිටීමට සහ පැවැත්මට උපකාර වීම නම් නිශ්‍රය ශක්තිය වන බැවින් සහජාත නිස්සය යන නම ලැබේ. විස්තර කරන්නෙමි - පඨවි මහාභූතය සෙසු මහාභූතයන් සහ උපාද්‍ය රූපයන්ගේ පිහිටන ස්ථානය ද, එක්ව උපදනා සහජාතය ද වේ. සෙසු මහාභූත තුන ද පඨවි මහාභූතය සහ උපාද්‍ය රූපයන්ගේ පිහිටන ස්ථානය ද එක්ව උපදනා සහජාතය ද වේ. මෙසේ පිහිටීමට සහ පැවැත්මට උපකාර ස්වභාව ඇත්තා වූ ධර්මයන්හි ම පමණක් සහජාත ප්‍රත්‍යය ශක්තිය ඇත. එක්ව ඉපදීම් මාත්‍රයෙන් ම සහජාත ප්‍රත්‍යය ශක්තිය නො ලැබේ. මහාභූත හා සමඟ එකට උපදින උපාද්‍ය රූපයන්ගේ ද, විත්ත චෛතසික ධර්මයන් සමඟ එකට උපදින විත්තජ සහ ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ගේ ද, පිහිටීමට සහ පැවැත්මට උපකාරක ස්වභාවයක් නැත. එබැවින් ඒවා සහජාත ප්‍රත්‍යයන් බවට පත් නොවී සහජාතයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න බවට පමණක් පත් වේ. මේ අනුව එක් ප්‍රත්‍යයකගේ ප්‍රත්‍ය ශක්තිය ඒ හා සමාන වන්නා වූ සෙසු ප්‍රත්‍යයන්ගේ ප්‍රත්‍ය ශක්තිය සලකමින් බැලීමෙන් නිවැරදි අවබෝධයක් ලබා ගත හැකිය.

පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය

පුරේජාත නිස්සය වත්ථුපුරේජාත නිස්සය, වත්ථාරම්මණපුරේජාත නිස්සය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති. ඒ අතරින් වත්ථුපුරේජාත නිස්සය ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න හා ප්‍රත්‍යානික වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

ප්‍රචාන්ති කාලයෙහි වක්ෂුරාදි වස්තු සය වත්ථුපුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය වන ධර්මයෝ ය. විස්තර වශයෙන් කියන හොත් මෙසේ ය. මන්දායුෂ්ක, අමන්දායුෂ්ක, මධ්‍යමායුෂ්ක වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන වක්ෂු ප්‍රසාදයන් අතුරෙන් මධ්‍යමායුෂ්ක වන පළමුවන අතීත භවාංග චිත්තය සමඟ ඉපදුණු වක්ෂු වස්තුව ය, එසේ ම මධ්‍යමායුෂ්ක වන - පෙ- ශ්‍රෝත වස්තුව ය, ස්‍රාණ වස්තුව ය, ජීව්වා වස්තුව ය, කාය වස්තුව ය, ප්‍රතිසන්ධ්‍යාදි පූර්ව පූර්ව චිත්තයන් සමඟ උපදනා හෘදය වස්තුව ය, නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටිනා අවස්ථාවෙහි පූර්වයෙහි එක් චිත්තක්ෂණයක කාලයේ උපදනා හෘදය වස්තුව ය,

මරණාසන්න කාලයෙහි ව්‍යුති විත්තයෙන් සතළොස් වන විත්තය සමග උපදනා වස්තු සය ය යන මොවුහු වත්පුපුරෙජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය වන ධර්මයෝ ය.

පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා අවස්ථාවෙහි වූ ද, උපදනා වූ ද ප්‍රචාන්ති කාලයට අයත් වූ අරූප විපාක වර්ජිත සප්ත විඥාන ධාතුහු ය, වෛතසික දෙපණස ය යන මොවුහු වත්පුපුරෙජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

චතුරවෝකාර භූමියෙහි උපදනා අවස්ථාවෙහි වූ ද, උපදනා වූ ද ලෝභ මූල සිත් අට ය, මෝහ මූල සිත් දෙක ය, මනෝද්වාරාවර්ජනය ය, මහා කුශල අට ය, මහා ක්‍රියා අට ය, අරූපාවචර සිත් දොළොස ය, සෝවාන් මාර්ගවිත්ත වර්ජිත ලෝකෝත්තර සිත් සත ය, ද්වේෂ ඊර්ෂ්‍යා මච්ඡරිය, කුක්කුච්ච අප්‍රමාණ වර්ජිත වෛතසික සසාලිස ය යන ප්‍රචාන්ති ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය, පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි පසළොස ය, වෛතසික පන්තිස ය, විත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාන්ති කර්මජ රූප ය යන මේ ධර්මයෝ වත්පුපුරෙජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානිකයෝ ය.

වත්පුපුරෙජාන නිස්සය

1. වස්තු රූපයක් වීම ද 2. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ ඉපදීමට පෙර පහළ වීම හේතුවෙන් පුරේජානය වීම ද 3. පිහිටීමට සහ පැවැත්මට උපකාරක නිශ්‍රය ශක්තිය වීම ද, යන මෙම අංග තුනෙන් සමන්විත වන ධර්මයන් පමණක් වත්පුපුරෙජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. එබැවින් වක්ඛු වස්තු ආදී වස්තු රූප සයෙහි පමණක් මෙම වත්පුපුරෙජාන නිශ්‍රය ශක්තිය ඇත. (පුරේජාන වන අවස්ථාවේ දී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පහළ වීමට පෙර පහළ වීම පමණක් යැයි නොගත යුතු. අත්ථි ප්‍රත්‍යයේ දී (ඉදිරියේ පැමිණෙන) පුරේජානත්ථි හේතුවෙන් “මූලින් ඉපිද අස්ථිත්වයෙන් ස්ථිති ක්ෂණයේ දී විද්‍යමාන වන්නා වූ (තවමත් භවිතයට නොපැමිණි) ධර්මයෝ ම පුරේජානයෝ ය” යැයි දත යුතු වේ.

ප්‍රත්‍යය - කෙටි (පළමු) ක්‍රමයේ දී “ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහි වක්ෂුරාදි වස්තු සය” යැයි කෙටියෙන් දක්වා එය විස්තර වශයෙන් දැක්වීම සඳහා “විස්තර වශයෙන් කියන හොත් මෙසේ ය. මන්දායුෂ්ක අමන්දායුෂ්ක” ආදී දෙවන ක්‍රමය දැක්වූහ. එයින් වක්කු ආදී වස්තු රූප පස ප්‍රතිසන්ධි ක්ෂණයේදී වක්කු විඤ්ඤාණයට ප්‍රත්‍ය නොවේ. ප්‍රතිසන්ධි සිත සමග ඉපදුණු හදය වස්තුව ද ප්‍රථම භවාභිගයේ උත්පාද ක්ෂණයට පැමිණි පසු (එනම් ප්‍රවෘත්ති කාලයේ දී) ප්‍රත්‍යය වේ. මෙසේ වස්තු රූපයන් සය ම ප්‍රවෘත්ති කාලයේ දී තමාට අනුරූප සිත්වලට ප්‍රත්‍යය වීම හේතුවෙන් ප්‍රථම ක්‍රමයට අනුව “ප්‍රවෘත්ති කාලයෙහි වක්ෂුරාදි වස්තු සය” යැයි දැක්වූහ. (මන්දායුෂ්ක අමන්දායුෂ්ක බෙදීම විටී භාෂාටිකාවේ දී දැක්වූහ. දැන් මෙම ග්‍රන්ථයේ අදහස කියන්නෙමි)

මධ්‍යමායුෂ්ක වන පළමුවන අතීත භවාංග චිත්තය හා ඉපදුණු වක්ෂු වස්තුවය - “වක්ෂුර්විඤ්ඤා සිත උපදින කාලයේ ධීතික්ෂණයේ පිහිටියා වූ ධීතියට පැමිණියා වූ වක්ෂුර්ප්‍රසාද ජාති 49 එකුත් පණසක් වෙති” යැයි විටී භාෂා ටිකාවේ දැක්වීය. එම හතළිස් නවයක් වන්නා වූ ඒ වක්කු ප්‍රසාද අතරින් පළමුවන අතීත භවාංග චිත්තය හා ඉපදුණු වක්ෂු ප්‍රසාදය වක්ෂුද්වාරික විටීයේ අරමුණ අනුව සලකා බැලුවහොත් ඒ අරමුණට පෙර හෝ පසු නිරුද්ධ නොවී, එම අරමුණ සමග නිරුද්ධ වන බැවින් මධ්‍යමායුෂ්ක වක්ෂු ප්‍රසාදය නම් වේ. හතළිස් නවයක් වන්නා වූ ඒ ප්‍රසාද අතරින් ඉතාම ශක්තිමත් වන මධ්‍යමායුෂ්ක වක්කු ප්‍රසාදය ම වක්කු විඤ්ඤාණය විසින් නිග්‍රය කරගනු ලැබේ යැයි කියයි. “ඒ ප්‍රථම භවාංගය සමග ඉපදුණු වක්කු ප්‍රසාදය වත්පු පුරෙජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය” යැයි පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා වත්පුපුරෙජාත නිග්‍රය ප්‍රත්‍යය දැක්වීමේ දී මුල්ම අතීත භවාංගය හා සමග ඉපදුණු වක්කු වස්තුව තෝරා දැක්වූහ.

මෙහි “වක්කු ප්‍රසාදය වක්කු විඤ්ඤාණය විසින් නිග්‍රය කරගනු ලබයි” යනු එක් දෙයක් මත්තෙහි තවත් දෙයක් පවතින්නාක් මෙන් වක්කු වස්තුව මත්තෙහි වක්කු විඤ්ඤාණය පවතී යැයි වැරදි අවබෝධයක් ඇත. සත්‍ය වශයෙන් ඒ ආකාරයේ නිග්‍රය කිරීමක් නො වේ. ‘ශිෂ්‍යයා ගුරුවරයා ව නිග්‍රය කරගනියි’ යැයි කියන විට ගුරුවරයා නොමැති නම් ශිෂ්‍යයා ද නොමැත. ගුරුවරයා නිග්‍රය කොට ගෙන ශිෂ්‍යයා පවතින්නාක් මෙන් ද ‘රාජපුරුෂයා රජතුමා ව නිග්‍රය කරගනී’

යැයි කියනා විට රජතුමා නොමැති නම් රාජපුරුෂයා ද නොමැත. රජතුමා නිශ්‍රය කරමින් රාජපුරුෂයා පවතින්නාක් මෙන් වක්කු වස්තුව නොමැති වුවහොත් වක්කු විඤ්ඤාණය ද නො පවතී. වක්කු වස්තුව ම නිශ්‍රය කොට ගෙන ම වක්කු විඤ්ඤාණය පහළවීම සහ පැවතීම වන බැවින් “වක්කු ප්‍රසාදය ම වක්කු විඤ්ඤාණය විසින් නිශ්‍රය කරගනු ලබයි” යැයි කීහ. සෙසු වස්තූන් සෙසු විඤ්ඤාණයන් විසින් නිශ්‍රය කරගනියි.

මහාටිකාව - තං නිස්සයතා වස්ස න ඵකදෙසෙන අල්ලියනවසෙන ඉච්ඡිතබ්බා අරූපභාවතො, අථ ඛො ගරුරාජාදීසු සිස්සරාජපුරිසාදීනං විය තප්පට්ඨිබ්බවුත්තිකාය.

අස්ස - ඒ විඤ්ඤාණයාගේ, තංනිස්සයතා - ඒ වස්තූරූපයක් වුවහොත් නිශ්‍රය භාවය ද, අරූපභාවතො - (ද්‍රව්‍යයක් නොවන වක්කු විඤ්ඤාණය) අරූප ධර්මයක් වීම හේතුවෙන්, ඵකදෙසෙනෙව - (වක්කු වස්තුව මත්තෙහි හෝ භාත්පස නොපවතින බැවින්) ඵකදේශයකින් ම, අල්ලියනවසෙන - ඇලීම් වශයෙන්, න ඉච්ඡිතබ්බා - නොකැමති විය යුතු ය (නොගත යුතු ය). අථ ඛො - සත්‍ය වශයෙන් ම, ගරුරාජාදීසු - ගුරු රාජාදීන්හි, සිස්සරාජපුරිසාදීනං විය - ශිෂ්‍ය රාජපුරුෂාදීන් මෙන්, තප්පට්ඨිබ්බවුත්තිකාය - ඒ වස්තුව සමඟ ප්‍රතිබ්බිධ වූ පැවතුම් ඇති භාවයෙන්, ඉච්ඡිතබ්බා - කැමතිය විය යුතු ය (ගත යුතු ය).

මහාටිකාවට අනුව වක්කු විඤ්ඤාණය උපදින අවස්ථාවේදී ස්ථිති ක්ෂණයේදී පවත්නා වක්කු වස්තු 49 අතරින් කවර වස්තුවක් දැයි නොකියා වක්කු විඤ්ඤාණයාගේ නිශ්‍රය වන ස්ථානයේ නිශ්‍රය ශක්තිය පවතී. ඒ වක්කු වස්තූහු වක්කු විඤ්ඤාණයාගේ උත්පාදයට පෙර පහළ වන බැවින් පුරේජාත බව ද, ස්ථිති ක්ෂණයේදී ශක්තිමත් ලෙස පවතින බැවින් පුරේජාතඅත්ථි බව ද වේ. එබැවින් මධ්‍යමායුෂ්ක ප්‍රසාදයක් පමණක් නොගෙන “ඒ වක්කු ප්‍රසාද හතළිස්තවය ම හෝ වේවා, ඒ හතළිස්තවය අතරින් විශේෂයෙන් ලකුණු නොකරන ලද්දක් හෝ වේවා වත්ථුපුරෙජාතනිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ. වක්කු විඤ්ඤාණය නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වේ ය” යැයි නොකීමට යුක්තියක් නොමැත. එබැවින් “මන්දයුෂ්ක අමන්දයුෂ්ක වශයෙන් බෙදීම සහ මධ්‍යමායුෂ්ක වක්කු ප්‍රසාදය ම වක්කු විඤ්ඤාණය විසින්

නිග්‍රය කරගනු ලැබේ ය. නොහොත් මධ්‍යමායුෂික වක්ඛු ප්‍රසාදය ම වක්ඛු විඤ්ඤාණයට වස්තු පුරේජාන ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ” යන වාදය ඇතැම් ආචාර්යයන් වහන්සේලා නො පිළිගනිත්.

මෙහි කිව යුත්තක් ඇත. රූප පරිච්ඡේදයේ දී කී ආකාරයට කර්මජ රූප ක්ෂණයක් පාසා රූප කලාප පහළ කරයි. වක්ඛු ප්‍රසාදය පහළ වන්නා වූ ස්ථානයේ වක්ඛු ප්‍රසාද කෝටි, ප්‍රකෝටි ගණනින් ඇත. ඒවායින් ඇතැමෙක් උත්පාදයෙහි ද ඇතැමෙක් ස්ථිතියෙහි ද ඇතැමෙක් භවිතියෙහි ද පවතී. එබැවින් අතීත භවාංගය හා සමඟ ඉපදෙන වක්ඛු දශක කලාපයෝ ද බොහෝ ගණනක් ඇත. මෙසේ පැවතීම හේතුවෙන් “මධ්‍යමායුෂික වක්ඛු ප්‍රසාදය ම වක්ඛු විඤ්ඤාණය නිග්‍රය කරගනියි” යැයි පවසන ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහසෙහි “අතීත භවාංගය හා සමඟ ඉපදෙන බොහෝ වක්ඛු වස්තූන් අතරින් කවර වක්ඛු වස්තුව නිග්‍රය කරගන්නේ ද?” යන පැනය මතුවේ. ඒ සඳහා “රූපාරම්මණ ප්‍රකට වන්නා වූ එක් ප්‍රසාදයක් නිග්‍රය කරගනියි” යන පිළිතුරට “එක් ප්‍රසාදයක අරමුණ ප්‍රකට නො වේ ය” යන කරුණ අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ වීථි භාෂාටිකාවේ දක්වේ. එබැවින් “මධ්‍යමායුෂික වක්ඛු වස්තුව ම පමණක් වත්ථුපුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වේ” යැයි පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා දක්වූ කාරණය පිළිබඳව පාළියෙහි ද අටුවාවෙහි ද ථිකාවෙහි ද සාධක නොමැති බැවින් “වක්ඛු විඤ්ඤාණය උපදින අවස්ථාවේදී ස්ථිති ක්ෂණයට පැමිණි වක්ඛු වස්තූහු වත්ථුපුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ ය” යැයි දත යුතු වේ. සෝත, සාන, ජිවිතා, කාය යන වස්තූන්හි ද මෙම ක්‍රමය ම ය.

ප්‍රතිසන්ධ්‍යාදි පූර්ව පූර්ව චිත්තයන් හා උපදනා හෘදය වස්තුව
 ය - ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ උපදින හෘදය වස්තුව ප්‍රථම භවාංග සිතේ උත්පාද ක්ෂණයේ දී ස්ථිති ක්ෂණයට පැමිණ ඇත. එබැවින් එම හෘදය වස්තුව වත්ථුපුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ. ප්‍රතිසන්ධියෙන් අනතුරුව ප්‍රථම භවාංගය වත්ථුපුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වේ. මෙම ක්‍රමයෙන් (මරණාසන්න මෙහොතට පැමිණෙන තෙක්) පෙර පෙර සිත සමඟ ඉපදුණු හෘදය වස්තුව ප්‍රත්‍යය වේ. ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණ හැර සෙසු සිත් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත් යැයි අදහස් කෙරේ. වීථි භාෂාටිකාවේ දී “ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයෙන් අන්‍ය වූ අතීත භවාංග ආදී සිත් කොටස වනාහි තමාට මුලින් උපන්නා වූ චිත්තයන්

හා සහජාතව උපන් හෘදය වස්තු රූපය ඇසුරු කරයි” යන මෙම පාඨය මෙම නිග්‍රය ප්‍රත්‍යය අනුව කියන ලද්දකි. මේ සියලු ම කරුණු විශුද්ධිමාර්ගයේ මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන නිර්දේශයේ එන “පටිසන්ධිචිත්තස්ස උප්පාදක්ඛණේ උප්පන්නං ධාතප්පත්තං පුරෙජාතං වත්ථුං නිස්සාය දුතියං භවභිගං උප්පජ්ජති. තෙන සද්ධිං උප්පන්නං ධාතප්පත්තං පුරෙජාතං වත්ථුං නිස්සාය තතියං භවභිගං උප්පජ්ජති. ඉමිනා නයෙන යාවකායුකං චිත්තප්පවත්ති වෙදිතඛිබ්බා. ආසන්නමරණස්ස පන එකමෙව ධාතප්පත්තං පුරෙජාතං වත්ථුං නිස්සාය සොළසචිත්තානි උප්පජ්ජන්ති” යන පාඨයට අනුකූල වේ.

නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටින අවස්ථාවෙහි පූර්වයෙහි එක් චිත්තක්ෂණයක කාලයේ උපදනා හෘදය වස්තුව ය - නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගීසිටින අවස්ථාවේ දී මූලික ම පහළ වනුයේ අනාගාමී ඵල ජවනය හෝ අර්හත් ඵල ජවනය යි. එම ජවනයට පෙර නිරෝධ සමාපත්තිය තුළ දී සිත් පහළ නොවේ. එම ජවනය නිග්‍රය කරගන්නා හෘදය වස්තුව දැක්වීම සඳහා “පූර්ව පූර්ව සිත සමග උපදනා හෘදය වස්තුව ය” යැයි දැක්වීමට නොහැකි වීම හේතුවෙන් “නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගිටින අවස්ථාවෙහි පූර්වයෙහි එක් චිත්තක්ෂණයක කාලයේ උපදනා හෘදය වස්තුව ය” යැයි දක්වන ලදී.

මරණාසන්න කාලයෙහි ව්‍යුති චිත්තයෙන් සතළොස් වන චිත්තය සමග උපදනා හෘදය වස්තුව ය - “මරණකාලෙ පන චුති චිත්තොපරි සත්තරසමචිත්තස්ස ධීතිකාලමුපාදය කම්මජරූපානි න උප්පජ්ජන්ති - මරණකාලයෙහි වනාහි චුති සිතට මත්තෙන් දහහත්වැනි සිතහේ ස්ථිති කාලයේ පටන් කර්මජ රූපයෝ නූපදිත්” යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ රූප පරිච්ඡේදයේ දැක්විය. චුති සිත සැලකුවහොත් චුති සිතට මත්තෙන් ඇති දහහත්වැනි සිතෙහි උත්පාද ක්ෂණයෙහි අවසාන වස්තු රූප සය පහළ වේ. ඉන් අනතුරුව එම භවයෙහි අළුතින් වස්තු රූප නූපදී. එබැවින් චුති සිතෙන් දහසය වන සිතේ පටන් චුතිය දක්වා ඇති සිත්, ඒ චිත්තක්ෂණ දහහතක ආයුෂ ඇති අවසාන වස්තු රූපය නිග්‍රය කරගනියි.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි පමණක් වස්තු රූපය පවතින බැවින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ පඤ්චවෝකාර භවයෙහි පහළ වේ. “පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා අවස්ථාවෙහි

වූ” යන පාඨය වතුචෝකාර භූමියේ ද පහළ වන්නා වූ ලෝහ මූල සිත් ආදී සිත් 42 අපේක්ෂා කරයි. “පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා වූ ද” යන පාඨය පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි පමණක් පහළ වන්නා වූ වතුචෝකාර භූමියෙහි පහළ නොවන ද්වේෂ මූල සිත් ආදී සිත් 43 අපේක්ෂා කරයි. අරූප විපාක සතර පඤ්චවෝකාර භවයේ පහළ නොවන බැවින් අත්හැර ඇත.

ප්‍රත්‍යානික - වතුචෝකාර භවයේ වස්තු රූපය නිශ්‍රය කර නොගනිමින් උපදනා බැවින් වතුචෝකාර චිත්ත චෛතසික ධර්මයෝ ප්‍රත්‍යානික කොටසට ඇතුළත් වේ. “වතුචෝකාර භූමියෙහි උපදනා අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන පාඨය පඤ්චවෝකාරයේ උපදින්නා වූ ලෝහ මූලාදී සිත් ය. “වතුචෝකාරයේ උපදනා වූ” යන පාඨය වතුචෝකාර භූමියෙහි පමණක් පහළ වන අරූප විපාක සතර යි. වතුචෝකාර භූමියේ පහළ වන සිත්වලින් සත්ත්ව ප්‍රඥප්තිය අරමුණු නොකරන බැවින් චෛතසිකයන් අතරින් අප්පමඤ්ඤ චෛතසික අත්හැර ඇත. ද්වේෂ මූල සිත් වතුචෝකාරයේ පහළ නොවන බැවින් දෙස, ඉස්සා, මච්ඡරිය, කුක්කුච්ච චෛතසිකයෝ අත්හැර ඇත. විරති ක්‍රය මාර්ග ඵලසිත් වල යෙදෙන බැවින් අත්හැර නොමැත. පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි සිත් පසළොස් ද තමා සමඟ පහළ වූ හදය වස්තුව නිශ්‍රය කරගන්නා බැවින් එම නිශ්‍රය ධර්මය පුරේජාතයක් නොව සහජාතයකි. එබැවින් ප්‍රත්‍යානිකයන්හි ඇතුළත් කරනු ලැබේ.

ප්‍රශ්න

1. නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ අධිට්ඨානාකරය සහ නිස්සයාකාරය උපමා සහිතව වෙන් වෙන්ව පැහැදිලි කරන්න.
2. “සහජාත නිස්සය සහජාත ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය” යැයි පවසන විට එම ප්‍රත්‍ය ශක්තීන් සමාන වේ ද? වෙනස් වේ නම් ඒ ශක්තියෙහි වෙනස පැහැදිලි කරන්න.
3. සහජාත ප්‍රත්‍යයෙහි නාමස්කන්ධයෝ චිත්තජ රූපයන්ට, උපාද රූපයන්ට ද උපකාර කරන්නාක් මෙන් චිත්තජ රූපයෝ නාමස්කන්ධයන්ට, උපාද රූපයන්ට, මහා භූතයන්ට නැවත උපකාර වේ ද? උපකාර නොවන්නේ නම් එසේ දත හැක්කේ කවරක් පදනම් කරගෙන ද?

4. වත්පුරුපුරාණ නිෂ්පාදන ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට පෙර ඉපිද නිරුද්ධ වූ ධර්මයන් ප්‍රත්‍ය වේ ද? ප්‍රත්‍ය නොවන්නේ නම් කවර හේතුවක් නිසා ද?
5. වක්ඛු ද්වාරික විත්ත විටීයෙහි වක්ඛු විඤ්ඤාණයට වත්පුරුපුරාණ නිෂ්පාදන ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වන වස්තුව කවර ක්ෂණයකදී ඉපදුණු වස්තුවක් දැයි පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා දැක්වූ සේක් ද? උන්වහන්සේලාගේ අදහස පැහැදිලි කරන්න.
6. ඒ වාදයේ දේශ දක්වමින් මෙම ග්‍රන්ථයේ වාදය ද දක්වන්න.
7. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇති "උපදනා අවස්ථාවෙහි වූ ද, උපදනා වූ ද" යන පාඨයෙහි අදහස පැහැදිලි කරන්න.
8. සෝත ද්වාරික විටීයට අදාළව අතීත භවාංගයේ පටන් තදරම්මණය දක්වා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වන්න.
9. නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගී සිටිනා අවස්ථාව, මරණාසන්න විටී අවස්ථාව යන අවස්ථාවන් සඳහා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න පැහැදිලි දක්වන්න.

වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය

වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ස්වරූපයෝ ප්‍රත්‍යය, ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න, ප්‍රත්‍යනික වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

මරණාසන්න කාලයෙහි ව්‍යුති විත්තයෙන් සතලොස්වන විත්තය හා උපදින හෘදය වස්තු රූපය වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ.

මනෝද්වාරාවර්ජනය ය, කාමජවන් ඵකුන්තිස ය, තදාරම්මණ ඵකොළොස ය, අභිඤා දෙසිත ය, ඉස්සා, මච්ඡරිය, කුක්කච්ච ය, විචිකිච්ඡා, විරති, අප්‍රමාණය වර්ජිත වෛතසික සිවුසාළිස ය යන මොවුන් වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නා වූ ද නො ලබන අවස්ථාවෙහි වූ ද ඵකුන්අනු විත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, විත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආහාරජ රූප ය, සාතූජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාන්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුන් වත්පාරම්මණ පුරේජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනිකයෝ ය.

ප්‍රත්‍යය - "වත්පු + ආරම්මණ + පුරේජාන + නිස්සය" යැයි පද සතරකට බෙද ගත යුතු වේ. යම් ධර්මයක් 1. වස්තු රූපයක් වීම ද 2. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ ආරම්මණය වීම ද 3. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පහළ වීමට පෙර පහළ වී ස්ථිති ඝණයට පැමිණ සිටීම ද 4. නිස්සය ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය වීම ද යැයි කරුණු සතරකි. මෙම කරුණු සතරින් යුක්ත වූ ධර්මය නම් හෘදය වස්තුව යි. එබැවින් ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් සඳහා හෘදය වස්තුව උද්ධරණය කළ යුතු ය යන්න නිශ්චිත ය. එසේ වුව ද මෙහි ස්වරූපාර්ථ ගැනීමේදී මරණාසන්න හෘදය වස්තුව පමණක් උද්ධරණය කරන්නා වූ ද, මරණාසන්න හෘදය වස්තුව සහ ප්‍රකෘති හෘදය වස්තුව යන දෙක ම උද්ධරණය කරන්නා වූ ද යනුවෙන් ආචාර්යවාද දෙකකි.

ඒ අතරින් මරණාසන්න හෘදය වස්තුව පමණක් උද්ධරණය කරන පළමු ආචාර්යවාදයේ අදහස නම් - යම් හෘදය වස්තුවක් යම්

සිතක් විසින් නිෂ්පාදන කෙරේ ද, ඒ සිත ඒ හඳය වස්තුව ම අරමුණු කළ යුතුය. එසේ වුවහොත් පමණක් “හඳය වස්තුව නිෂ්පාදන ද වේ, ආරම්භණය ද වේ” යන ලක්ෂණයට ගැලපේ. මරණාසන්න අවස්ථාවේ දී මනෝද්වාරාවර්ජන ආදී සිත් වූති සිතෙන් මත්තෙහි දහහත්වැනි සිත සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව නිශ්‍රය කරගනියි. ස්වකීය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වූ හඳය වස්තුව අරමුණු කරමින් අනිත්‍යාදී වශයෙන් විදර්ශනා කරනා විට ද, හඳය වස්තුව ආස්වාද කරනා විට ද, හඳය වස්තුව පිළිකුල් කරනා විට ද, විවිකිච්ඡා, උද්ධච්ච පහළ කරන විට ද මරණාසන්න ජවනයන් ඇරඹුණහොත් ඒ මනෝද්වාරාවර්ජනාදී වීරී චිත්තයෝ අවසානයට ඉපදුණු හඳය වස්තුව ම අරමුණු කරති. මෙසේ වූ කල්හි නිශ්‍රය සහ අරමුණ යන දෙක ම වන පරමාර්ථ ධර්මය නම් මරණාසන්න හඳය වස්තුව ම ය.

මරණාසන්න නොවන ප්‍රකෘති අවස්ථාවේ දී පෙර පෙර සිත හා සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව පසු පසු සිත විසින් නිෂ්පාදන කරනු ලබයි. එම පෙර පෙර සිත සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව පසු පසු සිත මඟින් එකකට පසුව එකක් අරමුණු කළ නොහැකි ය. එසේ කළ හැකි වී නම් එක් චිත්ත වීරියක් තුළ දී අරමුණු එකිනෙකට වෙනස් වේ. මනෝද්වාරාවර්ජනයෙන් යොමු කරන ලද (ආවර්ජන) අරමුණ ද පසු පසු සිත් මඟින් නොකඩවා නොගන්නා තැනට පත් වේ. විස්තර දක්වන්නෙමි - පෙර පෙර සිත් සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව නිෂ්පාදන ද අරමුණු ද වුවහොත් භවභිගුපච්ඡේදය සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව මනෝද්වාරාවර්ජනය විසින් යොමු කරනු ලබන අතර (ආවර්ජනය කරනු ලබන අතර), ප්‍රථම ජවනය විසින් මනෝද්වාරාවර්ජනය සමඟ ඉපදුණු හඳය වස්තුව අරමුණු කරනු ලබයි. මේ ආදී වශයෙන් මනෝද්වාරාවර්ජනය යොමු කරන අරමුණු ජවනය විසින් නොගනු ලබයි. පෙර සිතෙහි අරමුණ සහ පසු සිතෙහි අරමුණ අසමාන වේ. මාර්ග වීරී සහ එල සමාපත්ති වීරී ආදී විශේෂ චිත්ත වීරීන් හැර සාමාන්‍ය චිත්ත වීරී වල මෙසේ ආවර්ජනයාගේ අරමුණ අඛණ්ඩව නොගැනීමක් නොමැත. වීරී සිත් එකිනෙකාගේ අරමුණුවල ද භේදයක් නැත. මෙසේ ප්‍රකෘති අවස්ථාවේ හඳය වස්තුවේ නිශ්‍රය සහ අරමුණ යන දෙක ම එක්වර ඇති වීමට හැකියාවක් නොමැති බැවින් පූර්වාචාරීන් වහන්සේලා මෙම වත්ථාරම්මණ පුරේජන ප්‍රත්‍යය සඳහා මරණාසන්න හඳය වස්තුව පමණක් උද්ධරණය කර දැක්වූහ.

දෙවන ආචාර්ය මතය - පටිඨානසාරදීපනී පරමත්ථදීපනී ආදියෙහි - “ප්‍රකෘති අවස්ථාවේ දී ද ඇතැම් විටක හෘදය වස්තුව නිස්සය ද අරමුණ ද වේ” යන අදහස ගැනෙයි. ඒ ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහස දක්වන්නෙමි - වර්තමාන හෘදය වස්තුව අරමුණු කරමින් විදර්ශනා හා ආස්වාදාදිය කරන විට මනෝද්වාරාවර්ජනය විසින් හෘදය වස්තුව ආවර්ජනය කරනු ලබයි. පසු පසු ජවනයෝ ද හෘදය වස්තුව ම අරමුණු කරති. කුහුඹු රැළක් පෙළට යන්නාක් මෙන් සන්නති ප්‍රඥප්ති වශයෙන් එකිනෙකට ඇති හෘදය වස්තු සන්නතියෙහි එක් එක් හෘදය වස්තුවක් වෙන් කරමින් අරමුණු කළ නොහැකි ය. මනෝද්වාරාවර්ජනයේ පටන් පසු පසු ජවනයන් විසින් සාමාන්‍ය හෘදය වස්තුව නිස්සය ද කරගනු ලබයි, අරමුණ ද කරගනු ලබයි. මෙසේ වූ විට නිස්සය ද අරමුණ ද හෘදය වස්තුව වීම හේතුවෙන් ප්‍රකෘති කාලයේ හෘදය වස්තුව ද ඇතැම් විට වත්ථාරම්මණ පුරෝජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ යැයි එම ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහස යි.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සඳහා ස්වරූපාර්ථ ගැනීමේ දී අභිඥ ඇතුළත් විය යුතු ද නැද්ද පිළිබඳව වාදයක් ඇත. “අභිඥ විටීය මරණාසන්න විටී වල නූපදියි, මරණාසන්න විටී වල නූපදී නම් අභිඥ සිත විසින් එකවර හෘදය වස්තුව නිශ්‍රය ද අරමුණ ද නොකර ගනියි” යැයි අදහසක් ඇත. එසේ වුවද මරණාසන්න අභිඥ විටී පහළ විය හැකි බව පිළිබඳ විටී භාෂා ටිකාවේ දැක්වූ අතර එය මෙම ප්‍රථම වාදයට පක්ෂ නොවේ. ‘අභිඥාව ලැබේ ය’ යන වාදයෙහි කවර අභිඥාවක් ලැබේද යන්න විමර්ශනය කළ යුතු වේ. දිබ්බවක්ඛු ආදී අභිඥ වර්තමාන රූපාරම්මණාදිය අරමුණු කිරීම හේතුවෙන් ඒ අභිඥවෝ නො ලැබේ. ඉද්ධිවිධ අභිඥ ස්වකීය කර්ම කාය අරමුණු කරයි, කර්ම කායෙහි හෘදය වස්තුව ඇතුළත් වේ. එබැවින් ඉද්ධිවිධ අභිඥාව ම පමණක් ලැබේ. ස්වකීය හෘදය වස්තුව අරමුණු කරන විට, මරණාසන්න අභිඥ විටී පහළ වෙද්දී මනෝද්වාරාවර්ජනය පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ, අභිඥ චිත්තයන්ගේ නිස්සය ද අරමුණ ද හෘදය වස්තුව වන බැවින් වත්ථාරම්මණ පුරෝජාන නිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වේ යැයි අදහස් කෙරේ. (පරමත්ථදීපනියෙහි මෙම අදහසට අනුව ප්‍රවෘත්ති අභිඥාවන් ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යැයි කියූ බව දත යුතු.)

අභිඥ සහ ප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවේදී ද මෙම ප්‍රත්‍යය ලැබේ ය යනු අදහස ඇති ආචාර්යයන් වහන්සේලාට අනුව ස්වරූපාර්ථයන් මෙසේ සංශෝධනය කරනු ලබයි.

“නිශ්‍රය ද අරමුණ ද වන අවස්ථාවේ දී වර්තමාන හෘදය වස්තුව වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වන්නා වූ ධර්මයෝ වෙත්. වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය ලැබෙන අවස්ථාවේ දී මනෝද්වාරාවර්ජන ය, කාම ජවන් එකුත්තිස ය, තදාරම්මණ එකොළොස ය, අභිඥා දෙසිත ය, ඉස්සා, මච්ඡරිය කුක්කුච්ච, විචිකිච්ඡා, චිරති, අප්‍රමාණය වර්ජිත චෛතසික සිවුසාලිස ය යන මොවුන් වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.”

චෛතසික සම්ප්‍රයෝගය දැක්වීමේ දී ස්වකීය හෘදය වස්තුව අරමුණු කරමින් ඉස්සා, මච්ඡරිය, කුක්කුච්ඡ, විචිකිච්ඡා පහළ නො වේ. හෘදය වස්තුව ව්‍යතික්‍රමණ කටයුතු වස්තුවක් ද නො වේ. සත්ත්ව ප්‍රඥප්තියක් ද නො වේ. එබැවින් චිරති අප්පමඤ්ඤවෝ ද හෘදය වස්තුව අරමුණු නො කරත්. තව ද ඉස්සා ආදී චෛතසිකයන් අත්හළ යුතුය. ප්‍රත්‍යනීකයන් සඳහා ස්වරූපාර්ථයන් විශේෂයෙන් සංශෝධනය කිරීමක් අවශ්‍ය නැත. “වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නා වූ ද නො ලබන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන්නෙහි ‘නො ලබන අවස්ථාවෙහි වූ ද’ යන වාක්‍ය බණ්ඩය මනෝද්වාරාවර්ජන ආදිය අපේක්ෂා කරමින් කියන ලද්දකි. ප්‍රත්‍යය ලබන්නා වූ අවස්ථාවේදී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන අතර ප්‍රත්‍යය නොලබන අවස්ථාවේ දී ප්‍රත්‍යනීක වේ යැයි අදහස් කෙරේ. ‘වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිස්සය ප්‍රත්‍යය නො ලබන්නා වූ’ යනු ඒකාන්තයෙන් ප්‍රත්‍යය නොලබන්නා වූ ද්විපඤ්ච විඤ්ඤණ මනෝධාතු ත්‍රිකය සහ අභිඥ හැර අර්පණා ජවනයෝ අපේක්ෂා කරමින් දැක්වූවකි. එම ධර්මයෝ ඒකාන්ත ප්‍රත්‍යනීකයෝ වෙත්.

ප්‍රශ්න

1. වත්ථාරම්මණ පුරේජාත නිස්සයට අදාළ වාද දෙකෙහි මරණාසන්න හදය වස්තුව පමණක් ගන්න ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහස පැහැදිලි කරන්න.

2. ප්‍රවෘත්ති සහ මරණාසන්න යන අවස්ථා දෙකෙහි ම ඇති හදය වස්තුව ගන්නා වාදයෙහි ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහස පැහැදිලි කරන්න.
3. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සඳහා අභිඥා ගත යුතු ය, නොගත යුතු ය යන වාද දෙක අතරින් නොගත යුතු ය යන මතය ගන්නා ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහස පැහැදිලි කරන්න.
4. ගත යුතු ය යන අදහස දරන ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහසට අනුව කවර අභිඥාවක් ඇතුළත් විය යුතු දැයි පැහැදිලි කරන්න.
5. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඉස්සා ආදී චෛතසිකයන් කවර හේතුවක් නිසි අත් හරිනු ලබන්නේ ද?

09. උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

උපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ආරම්භණපනිස්සය ප්‍රත්‍යය, අනන්තරූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය, පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය යි තෙවැදෑරුම් වේ. එයින් ආරම්භණපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රිරාශිය ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රිරාශිය මෙනි. අනන්තරූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රිරාශිය අනන්තරප්‍රත්‍යයේ ත්‍රිරාශිය මෙනි. පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය මෙසේ ය.

බලවත් චන්තා වූ පෙර පෙර එකුත් අනු චිත්තය ය, වෛතසික දෙපණස ය, රූප අටවිස්ස ය, ප්‍රත්‍යය චන්තා වූ ඇතැම් ප්‍රඥප්තීහු ය යන මොවුහු පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය.

එකුත් අනු චිත්තය ය, වෛතසික දෙපණස ය යන මොවුහු පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ ය.

චිත්තජ රූපය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය.

උපනිස්සය - “උපායාසො - බලවත් වූ වෙහෙස” යන තැන ඇති ‘උප’ ශබ්දය මෙන් මෙම උපනිස්සය යන්නෙහි ‘උප’ ශබ්දය බලවත් යන අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. “භුසො+නිස්සයො උපනිස්සයො” භුසො-බලවත් වූ, නිස්සයො-නිශ්‍රය වන්නා වූ හේතුව, උපනිස්සයො - උපනිස්සය නම් වේ. මෙම විග්‍රහයට අනුකූලව “සාමාන්‍ය නොවන, නිශ්‍රය ශක්තියට වඩා බලවත් වූ නිශ්‍රය ශක්තිය උපනිස්සය යැයි කියනු ලබයි” යනුවෙන් දකුණු වේ.

මෙම උපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය මේඝයකට (වැස්සකට) උපමා කොට ඇත. වැසි ජලය ලැබීම හේතුවෙන් වර්ධනය වන වෘක්ෂයන්ට සහ සත්ත්වයන්ට එම වැසි ජලය බලවත් නිශ්‍රයක් වන්නාක් මෙන් ආරම්භණ, අනන්තර සහ පකත ධර්මයෝ ද තමන් සමඟ අදාළ වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ බලවත් නිශ්‍රය වේ ය යැයි අදහස් කෙරේ.

නිස්සය හා උපනිස්සයේ වෙනස - මූල ප්‍රකෘති වන්නා වූ පිහිටා සිටීමට උපකාරක වන ශක්තිය උපනිශ්‍රය යි. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් පහළ වන අවස්ථාව පැමිණි විටදී වෙන්ව නොපැවැතිය හැකි හේතුව වන්නා වූ ආධාර ශක්තිය නිශ්‍රය යි. උපමාවකින් කිවහොත් - හැල්වලින් බතක් උපදනා විට හැල් වී බීජ, කුඹුර, වර්ෂාව මූල උපකාරකය වන අතර බත් පිසින සැළිය, ගින්නේ ආදිය බත පිසිනා අවස්ථාවේ දී වෙන්ව නොපැවැතිය හැකි හේතුව වන්නා වූ ආධාර ශක්තියෙන් උපකාර වන්නාක් මෙන් වක්බුවිඤ්ඤාණ විපාක සිත් පහළ වීමට මූල උපකාරක සම්බන්ධතා කාරකය උපනිශ්‍රය වන අතර, වක්ෂු වස්තුවෙහි වක්ෂු විඤ්ඤාණය උපදින අවස්ථාවේදී වෙන්ව පැවැතිය නොහැකි හේතුව වන්නා වූ ආධාර ශක්තියෙන් වක්බු වස්තුව නිශ්‍රය වේ.

ආරම්මණුපනිස්සය ප්‍රත්‍යය

සාමාන්‍ය නොවන තදින් ඇද බැඳ තබාගත හැකි තරම් ලෝභනෙය්‍ය අරමුණු, ප්‍රීති පස්සද්ධිය පහළ කරවමින් මහත් වූ ශ්‍රද්ධාවක් ජනිත කරවීමට සමත් අරමුණු, ආරම්මණික සිත්වල පහළ වීමට බලවත් කාරණයක් වීම හේතුවෙන් ආරම්මණුපනිස්සය යන නම ලැබේ. මෙහි ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ආරම්මණාධිපති සමග සර්ව සමාන ය. ආරම්මණාධිපති සහ ආරම්මණුපනිස්සයේ ප්‍රත්‍ය ශක්තීන් අතර ඇති වෙනස නම් තමා හා සම්බන්ධ වන්නා වූ ආරම්මණික චිත්තෝත්පාදය අරමුණු නොකර සිටීමට නොහැකි වන තරම් ඇදගන්නා අධිපති ශක්තිය ආරම්මණාධිපති ශක්තිය නම් වේ. ආරම්මණික චිත්තෝත්පාදය පහළ වීමට බලවත් වන්නා වූ නිශ්‍රය භාවය ආරම්මණුපනිස්සය නම් වේ. (අටුවා-ගරුකාතබ්බමත්තට්ඨේන ආරම්මණාධිපති, බලවකාරණට්ඨේන ආරම්මණුපනිස්සයොති ඵචමෙතෙසං නානත්තං වෙදිතබ්බං)

අනන්තරුපනිස්සය ප්‍රත්‍යය

අනන්තර ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ම පසු පසු සිත් පහළ වීම සඳහා බලවත් නිශ්‍රය හේතුව වන බැවින් අනන්තරුපනිස්සය යන නම ලැබේ. අනන්තර සහ අනන්තරුපනිස්සය ප්‍රත්‍ය ශක්තීන්ගේ වෙනස නම් තමාට අනතුරුව සුදුසු පරිදි චිත්තෝත්පාදයක් ජනිත

කරවීමට හැකි ශක්තිය අනන්තර ශක්තිය යි. පසු පසු සිත් ඉපදීම සඳහා බලවත් වන්නා වූ නිග්‍රය භාවය උපනිග්‍රය (අනන්තරඋපනිස්සය) ශක්තිය යි. මෙසේ වූ කල්හි පරමාර්ථ ධර්ම වශයෙන් මෙම දෙකෙහි වෙනසක් නැති වූයේ නමුදු ශක්ති විශේෂයන් පවතින බැවින් ඒ ශක්තියට අනුකූලව නාමය දක්වමින් වදාළ සේක.

පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය

“පකත+උපනිස්සය” යැයි ද, “පකති+උපනිස්සය” යැයි ද යන ක්‍රම දෙකින් පද බෙදත්. ‘පකත’ යන්නෙහි ‘ප’ ශබ්දය **භූසත්ත** - බලවත් යන අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. භූස සහ සුට්ඨ යන පද දෙකෙහි අර්ථය සමාන වේ. එබැවින් “සුට්ඨ කරියිත්ථාති පකතො” යැයි විග්‍රහ කළ යුතු වේ. සුට්ඨ - මනාව, කරියිත්ථ - කරනා ලදී, ඉති - එබැවින්, පකතො - පකත නම් වේ. ඒකාන්ත ඵල ධර්මයන් ඇති කරවීමට තරම් කරනා ලද්දේ ‘පකත - මනාව කරන ලද’ යැයි කියයි. යමක් (යම් හේතුවක්) මනාව කරන ලද්දේ වී නම් එහි ඵලය අනිවාර්යයෙන් ම ලැබේ. ස්වකීය සන්තානයෙහි පහළ කරගන්නා ලද යැයි කියන ලද **උප්පාදිතපකත** විශේෂය ද, අරමුණු කිරීම් වශයෙන් හෝ මුණගැසීම් හෝ උපහෝග ආදී වශයෙන් හෝ ඇති **උපසේවිතපකත** විශේෂය ද දෙවර්ගය ම ‘කත’ සඳහා ඇතුළත් වේ. “පකතො - මනාව කරනා ලද, උපනිස්සයො - බලවත් වූ නිග්‍රය, පකතූපනිස්සයො - පකතූපනිස්සය නම් වේ.”

තවත් ක්‍රමයකින් - “පකති + උපනිස්සය” ක්‍රමය. “පකතියායෙව - ප්‍රකෘති ස්වභාවයෙන් ම, උපනිස්සයො - බලවත් වූ නිග්‍රය, පකතූපනිස්සයො”. මෙම නය ක්‍රමයේදී ආරම්භණ සහ අනන්තර ශක්ති දෙක හා මිශ්‍ර නොවන ප්‍රකෘති ස්වභාවයෙන් ම බලවත් වන්නා වූ කාරණයෝ ‘පකති’ නම් වෙති. උදහරණයකින් කිවහොත් - මූලින් ම ශ්‍රද්ධාව පහළ වී ඒ ශ්‍රද්ධාව ම පදනම් කරගෙන පසු පසු කුසලයෝ වැඩීමක් වන අවස්ථාවකදී, පෙර ශ්‍රද්ධාවෙහි ආරම්භණ සහ අනන්තර ශක්තිය නොමැත. ප්‍රකෘතියට ම අනුකූලව පසු පසු කුසල ධර්මයන් වැඩීමට බලවත් කාරණයක් වේ. එබැවින් පටිඨාන අටුවාවේ දී “පකතියායෙව චා උපනිස්සයො පකතූපනිස්සයො, ආරම්භණානන්තරෙහි අසම්මිස්සොති අත්ථො” යැයි විස්තර කළහ.

මෙහි දී ‘ආරම්භණ අනන්තර ස්වභාවයන් සමග කොහෙන් ම මිශ්‍ර නො වූ’ යන අදහස නොගත යුතු. ආරම්භණ සහ අනන්තර ශක්තීන්ගේ මිශ්‍ර වීමක් නැත. ප්‍රකෘතියෙන් ම බලවත් වන්නා වූ කාරණයක් වේ නම්, ආරම්භණ අනන්තර ස්වභාවයන් හා මිශ්‍ර වීම ගැන කවර කතාවක් ද? යන අදහස ගත යුතු. එසේ ගැනීමෙන් “මාර්ග චේතනාව එලයට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ අවස්ථාවේ දී අනන්තරූපනිස්සය හා පකතුපනිස්සය යන දෙක ම ලැබේ” යන වචනයට අනුකූල වේ.

ප්‍රත්‍යය - “බලවත් වන්නා වූ” යන වාක්‍ය බණ්ඩය චිත්ත චෛතසික රූප ප්‍රඥප්ති යන සියල්ල සමග සම්බන්ධ කරන්න. “බලවත් වන්නා වූ” යන වාක්‍ය බණ්ඩය උපනිස්සය යන්නෙහි ‘උප’ යන උපසර්ගය සඳහා කියන ලද්දකි. එබැවින් තමාව හේතු කොට ගෙන පසු අවස්ථාවක දී චිත්ත චෛතසිකයන් පහළ කරවීමට ඇති හැකියා මාත්‍රය ‘බලවත් වන්නා වූ’ යැයි නොකිය යුතු. සාමාන්‍ය පමණට වඩා වැඩි ශක්තියක් පැවතීමෙන් ම බලවත් වේ ය යැයි කිව යුතු වේ. උද්භරණයකින් කිවහොත් - බාධා නොකළ හැකි තරම් ශක්තියක් ඇති කර්මය, බාධා කළහොත් නිෂ්ප්‍රභා කළ හැකි කර්මය යනුවෙන් කර්ම වර්ග දෙකක් ඇත. දෙවැනි වර්ගය දුර්වල කර්මයකි. එය පකතුපනිස්සය සඳහා අදාළ නොවේ. ප්‍රථම වර්ගය උපනිස්සය යන්නෙහි ‘උප’ යන්නෙන් දැක්වෙන ‘බලවත්’ යන අදහසට අනුකූල වේ.

“ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ඇතැම් ප්‍රඥප්තිහු ය” යන්නෙන් බොහෝ ප්‍රඥප්තිහු මෙම පකතුපනිස්සය සඳහා ඇතුළත් නොවේ. අසුභ ප්‍රඥප්ති, කොට්ඨාශ ප්‍රඥප්ති, කසිණ ප්‍රඥප්ති ආදිය පකතුපනිස්සය යැයි කීමක් නැත. පුද්ගල නම් වූ සත්ව ප්‍රඥප්තිය, වාසස්ථාන ආදිය “පුග්ගලො සෙනාසනං” ආදී වශයෙන් පකතුපනිස්සය යැයි කියවේ. එබැවින් “ඇතැම් ප්‍රඥප්තිහුය” වශයෙන් දැක්විය. (ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සහ ප්‍රත්‍යනීක සුගම ය)

මෙම පකතුපනිස්සය ප්‍රත්‍යය අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහය ඇසුරෙන් දක්වන්නෙමි.

“රාගාදයො පන ධම්මා සද්ධාදයො ව සුඛං දුක්ඛං පුග්ගලො හොජනං උතුසෙනාසනඤ්ච යථාරහං අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා ව

කුසලාදිධම්මානං, කම්මං විපාකානන්ති ච බ්‍රහ්මා භොති පකතුපනිස්සයො” යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ පාළිය යි. (රාගාදී ධර්මයෝ ද ශ්‍රද්ධාදීහු ද සුඛය ද දුඃඛය ද පුද්ගලයෝ ද භෝජනය ද සෘතුව ද සෙනසුන් ද සුදුසු පරිද්දෙන් ආධ්‍යාත්මික වූ ද බාහ්‍ය වූ ද කුශලාදී ධර්මයන්ට ද කර්ම විපාකයන්ට දැයි බ්‍රහ්මප්‍රකාරයෙන් ප්‍රකෘත්‍යපනිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය වේ)

- “රාගාදයො-පෙ-සෙනාසනඤ්ච” යන කර්තෘ පාළියෙන් ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් දක්වන අතර “කුසලාදිධම්මානං” යන සම්ප්‍රදන පාළියෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් දක්වේ. “කම්මං” යන කර්තෘ පාළියෙන් ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් දක්වනු ලබන අතර “විපාකානං” යන සම්ප්‍රදන පාළියෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් දැක්වේ.
- “යථාරහං අප්ඤ්ඤානඤ්ච බහිද්ධා ච” යන පාළිය කුසලාදී ධම්මානං පදය හා සම්බන්ධ කොට “රාගාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ස්වකීය සන්තානයෙහි පහළ වන කුසල ධර්ම, පර සන්තානයන්හි පහළ වන කුසලාදී ධර්මයන්ට සුදුසු පරිදි ප්‍රත්‍යය වේ” යන අදහස දතයුතු වේ. ඒ අතරින් “රාගාදයො” පාළියෙන් “රාගං උපනිස්සාය දෙසං, මොහං, දිට්ඨි, පත්ථනං උපනිස්සාය දනං දෙති සීලං සමාදියති උපොසථකම්මං කරොති ඤාණං උප්පාදෙති” ආදී පඤ්ඤාචාර පාළිය අපේක්ෂා කරයි.
- “සද්ධාදයො” පාළියෙන් “සද්ධං උපනිස්සාය -පෙ-සීලං සුතං වාගං පඤ්ඤං උපනිස්සාය මානං ජප්පෙති” ආදී පාළිය අපේක්ෂා කරයි. එබැවින් සද්ධාදයො යන්නෙහි ආදී පදයෙන් සීල සුත වාග පඤ්ඤ සහ සියලු කුසල සුවර්තයන් ගතයුතු.
- “සුඛං දුක්ඛං පුග්ගලො භොජනං උතු සෙනාසනං” යන පදයෝ පාළියෙහි පැමිණෙන ප්‍රත්‍යයෝ වෙත්. මෙම “සුඛං දුක්ඛං” ආදියෙන් නිර්වාණය හැර සෙසු අබ්‍යාකත ධර්මයන් සහ ප්‍රත්‍යයන් සදහා ලැබිය යුතු සෙසු ප්‍රඥප්තීන් ද ගැනීම අපේක්ෂා කෙරේ.

රාගාදිය හේතුවෙන් කුසලාදී ධර්මයන් පහළ වීම - මූලිකම කාමගුණයෙහි මත් වන්නා වූ රාගයක් පහළ වේ, එම රාගය

හේතුවෙන් කාමගුණයන් අනුභව කිරීම පිණිස දෙවිමිනිස් සැප ලැබීම සඳහා කුසල කර්මයන් සිදු කරනු ලබයි. එම රාගය සමනය කරගැනීමට හෝ අනවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කරගැනීමට හෝ දාන, ශීල, සමථ, විදර්ශනා සිදු කරයි. එසේ සිදු කොට ධ්‍යාන, අභිඤ්ඤා, මාර්ගඵල ලබාගනියි. එසේ සිදු කරන අවස්ථාවේ දී රාගය පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය වේ. ඉහතින් දැක්වූ කාමාවචර, මහද්ගත සහ ලෝකෝත්තර කුසලයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙත්. මුලින් ම රාගය පහළ වී ඒ රාගය හේතුවෙන් පසු පසු රාගයන් වැඩෙන අවස්ථාවක දී ඒ රාගය හේතුව වන අතර, වෛරී පුද්ගලයන් ඝාතනය කිරීම, සොරකම් කිරීම ආදිය සිදුකරන අවස්ථාවක දී මුලින් පහළ වූ රාගය පකතූපනිස්සය වේ. පසුව පහළ වන අකුසලයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ඒ රාගය හේතුවෙන් කුසලාකුසලයන්ගේ විපාක විදින අවස්ථාවේ දී ද රාගය අනවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කිරීම සඳහා මාර්ගය ඉපදවීමට උත්සාහ කොට ඵලසිත් ක්‍රියා සිත් උපදනා විට රාගය ප්‍රත්‍යය වේ. විපාක ක්‍රියා අබ්‍යාකතයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත්. ස්වකීය සන්තානයේ පහළ වූ රාගය වෙනත් පුද්ගලයෙකු විසින් පිළිකුල් කරමින් කුසලයන් සිදුකරන අවස්ථාවක දී එසේ නොමැති නම් වෙනත් කෙනෙකුගේ රාගය දැන වෙනත් පුද්ගලයෙකු විසින් රාග සිත් පහළ කරගන්නා අවස්ථාවේ දී, එසේ නොමැති නම් ඒ රාගය හේතු කොට ගෙන ඉෂ්ට අනිෂ්ට විපාක ක්‍රියා පහළ කරනා අවස්ථාවේදී ස්වකීය සන්තානයෙහි පහළ වූ රාගය බාහිර පුද්ගලයන්ගේ කුසල, අකුසල, අබ්‍යාකතයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ. මෙසේ ඇති කල්හි රාගය ස්වකීය සන්තානයෙහි ද බාහිර සන්තානයන්හි ද කුසල අකුසල අබ්‍යාකතයන්ට පකතූපනිස්සය ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. ද්වේෂාදිය ප්‍රත්‍යය වීම ද විස්තර කරගත යුතු වේ.

ශ්‍රද්ධාදිය හේතුවෙන් කුසලාදී ධර්මයන් පහළ වීම - මුලින් ම ශ්‍රද්ධාව පහළ වේ. ඒ ශ්‍රද්ධාව හේතුවෙන් දන, ශීල ආදී මාර්ගය දක්වා කුසලයන් වැඩීමට උත්සාහ කරයි. ශ්‍රද්ධාව පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය යි. දනාදී කුසලයෝ පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. එම ශ්‍රද්ධාව හේතුවෙන් දනාදිය සිදු කරන අවස්ථාවක දී, අකුසලයන් පහළ වන අවස්ථාවක දී ශ්‍රද්ධාව ප්‍රත්‍යය වේ. අකුසලයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වේ. ඒ ශ්‍රද්ධාව හේතුවෙන් කුසල අකුසලයන් පහළ වීමෙන් අනතුරුව ඊට අදළ වන විපාක ක්‍රියා ලබන අවස්ථාවේ

දී ශ්‍රද්ධාව ප්‍රත්‍යය වේ. අඛණ්ඩතා ධර්මයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත්. ස්වකීය ශ්‍රද්ධාව හේතු කරගනිමින් අත්‍යයන්ට ප්‍රකාශ කිරීම හේතුවෙන් අත්‍යයන්ගේ සන්තානයෙහි ශ්‍රද්ධාව වැඩීම, එසේ ප්‍රකාශ කිරීමේ දී ඊර්ෂ්‍යාව පහළ වීම හේතුවෙන් අකුසලයන් වැඩෙන අවස්ථාවක දී, ඉෂ්ට අනිෂ්ට විපාකයන් ලබන අවස්ථාවේ දී ස්වකීය ශ්‍රද්ධාව අත්‍යයන්ගේ කුසල අකුසල අඛණ්ඩතායන්ට පකතූපනිස්සය ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. මෙසේ ඇති කල්හි ශ්‍රද්ධාව ස්වකීය සන්තානයෙහි ද අත්‍යයන්ගේ සන්තානයෙහි ද කුසල අකුසල අඛණ්ඩතායන්ට ප්‍රත්‍යය වේ. සීල ශ්‍රැත ආදිය ප්‍රත්‍යය වීම ද විස්තර කරගත යුතු වේ.

සුඛාදිය හේතුවෙන් කුසලාදී ධර්මයන් පහළ වීම - (සුඛ දුක්ඛ සඳහා කාය විඤ්ඤාණය හා සම්ප්‍රයුක්ත වන්නා වූ කායික සුඛ වේදනාව කායික දුක්ඛ වේදනාව උද්ධරණය කළ යුතු වේ.) කායික සුඛයක් ලබන අවස්ථාවේ දී ඒ සුඛය හේතු කරගෙන ඇතැමෙක් දිගින් දිගට ම සුඛය ලැබීම සඳහා දානසීලාදී කුසලයන් සිදු කරයි. ඇතැමෙක් සුවයන් අනුභව කරමින් අකුසලයන් වැඩි දියුණු කරති. ඒ කුසලාකුසලයන් සඳහා මෙලොව දී හෝ වේවා, පරලොව දී හෝ වේවා විපාක ලැබේ. එබැවින් ස්වකීය සුඛය ස්වකීය කුසල අකුසල අඛණ්ඩතා පහළ වීමට ප්‍රත්‍යය වේ. එක් පුද්ගලයෙකු විඳින්නා වූ සුඛය දැක අසා වෙනත් පුද්ගලයෙක් කුසලාකුසලාදිය සිදු කරයි. දුක්ඛ වේදනාව විඳින අවස්ථාවක දී ඒ දුක්ඛයෙන් මිදීම සඳහා දනාදිය සිදුකරන අවස්ථාවක දී දුක්ඛය කුසලයන්ට ප්‍රත්‍යය වන අතර, දුක්ඛය නැති කරගැනීමට අකුසලයන් සිදු කරන අවස්ථාවක දී අකුසලයන්ට ද, එලයන් ගෙන දෙන අවස්ථාවේ දී අඛණ්ඩතා ධර්මයන්ට ද ප්‍රත්‍යය වේ. එක් පුද්ගලයෙක් විඳින දුක පිළිබඳ දැක අසා කුසලාදිය සිදුකරන අවස්ථාවක දී ඒ පුද්ගලයාගේ දුක්ඛය අන් පුද්ගලයාගේ කුසලාදියට ප්‍රත්‍යය වේ.

කල්‍යාණ මිත්‍රාදිය හේතුවෙන් කුසලාදී ධර්මයන් පහළ වීම - කල්‍යාණ මිත්‍රයන් නිශ්‍රය කරගනිමින් කුසලයන් සිදු කරන අවස්ථාවේ දී, රහත් වීම සඳහා විරියය කොට අර්හත් ඵලය, ක්‍රියා ධ්‍යානයන් ලබන අවස්ථාවේ දී, බුද්ධ ශාසනය නිශ්‍රය කරගනිමින් අසත්පුරුෂයන් විසින් කල්‍යාණ මිත්‍රයන් හේතුවෙන් අකුසලයන් සිදු කරන අවස්ථාවකදී,

කලාශාණ මිත්‍රයා අන්‍ය පුද්ගලයන්ගේ සන්තානයෙහි කුසල අබ්‍යාකත අකුසලයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ. අසත්පුරුෂයන් නිසා සංවේගය පහළකොට ගෙන කුසලයන් ද, විපාක ක්‍රියා අබ්‍යාකතයන් පහළ කරගැනීම ද, සත්ප්‍රාය සෘතු, භෝජන, සේනාසන ලැබීමෙන් ධර්ම මාර්ගය දියුණු කිරීමේ දී කුසල අබ්‍යාකතයන් වැඩීම ද, එම භෝජනාදිය ම ලැබීමෙන් අකුසලයන් වැඩීම ද විස්තර කරගත යුතු වේ.

“කම්මං විපාකානං - කර්ම විපාකයන්ට” යන්නෙහි ‘කම්මං - කර්ම’ සඳහා බලවත් කර්මයන් පමණක් ගත යුතු අතර, ‘විපාකානං - විපාකයන්ට’ සඳහා නාමවිපාක පමණක් ගතයුතු වේ. බලවත් වන්නා වූ කුසල අකුසල කර්ම හේතුවෙන් ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේදී විපාක විඤ්ඤාණයන් පහළ වන අවස්ථාවේදී කර්මය ප්‍රත්‍යය වේ. සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසිකයන් සහ විපාක විඤ්ඤාණය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ ය යැයි අදහස් කෙරේ.

උප්පාදිත උපසෙවිත ප්‍රත්‍යය විශේෂයෝ - දක්වනා ලද මෙම ප්‍රත්‍යයන් අතරින් රාගාදිය, ශ්‍රද්ධාදිය ස්වකීය ආධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි පහළ කරවන්නා වූ උප්පාදිත ප්‍රත්‍යය විශේෂය යි. පුද්ගල, භෝජන, සෘතු, සේනාසන ස්වකීය සන්තානයෙන් බහිද්ධ වූ මුණගැසීම් සබඳතා පවත්වා ගැනීම්, ආහාර ගැනීම්, ආවරණය ලැබීම් ආදී නිශ්‍රය කිරීමට ලබන උපසෙවිත ප්‍රත්‍යය විශේෂය යි. මෙම අදහස අපේක්ෂා කරමින් අනුරුද්ධාචාර්යයන් වහන්සේ නාමරූප පරිච්ඡේදයේදී මෙසේ වදළන -

“රාගසද්ධාදයො ධම්මා - අප්ඤ්ඤානමනුචාසිතා
සත්තසංඛාරධම්මාව - බහිද්ධොපනිසෙවිතා”

මෙහි භෝජන, සෘතු, සේනාසනයෝ රූප සංස්කාර වන අතර එයට “සංඛාරධම්ම” යැයි කීහ. අන්‍යයන්ගේ රාග ශ්‍රද්ධාදී බහිද්ධොපනිසෙවිතා සඳහා ඇති ස්වරූපාර්ථයන්හි ඇතුළත් වේ. මෙම ගාථාව සාධක කොට දක්වමින් අභිධම්මත්ථ විභාවිතියේ “යථාරහං අප්ඤ්ඤානං බහිද්ධාව” යන පාඨය රාගාදයෝ ආදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් සමග සම්බන්ධ කරගනිමින් විකල්ප නයක්‍රමයකින් විවරණය කර ඇත. එහිදී ඒ ක්‍රමය සමග ඒ අදහස ගැලපුණේ නමුදු අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ පාළියේ අදහසට නොගැලපේ.

බ්‍රහ්මා හොති පකතූපනිස්සයො - පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය විත්ත වෛතසික රූප සහ පුද්ගල සෘතු භෝජන සේනාසන දක්වා පැතිර අතිශයින් පුළුල් ව පවතී. ඒ පිළිබඳ සිතිය යුතු යමක් ඇත. එනම් - මෙතරම් පුළුල් ව පැතිර පවතින පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය විත්ත වෛතසිකයන්ට පමණක් ප්‍රත්‍යය වෙමින් රූප ධර්මයන්ට කවර හේතුවක් නිසා ප්‍රත්‍ය නොවන්නේ ද යන්න යි. උල්දිය හේතුවෙන් බීජයන් පැල වී වෘක්ෂයන් වැඩෙද්දී උල්දිය වෘක්ෂයන්ට ප්‍රත්‍යය වීම, බෙහෙත් පානය කොට පැහැපත් රූපයක් ලැබීමේ දී ද බෙහෙත් රූපයන්ට ප්‍රත්‍ය වීම වැනි අවස්ථාවල දී පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන්නේ ද? යන පැනය මතු වේ.

පිළිතුර නම් - පකතූපනිස්සය යන්නෙහි 'පකත' පදයේ අර්ථය ගැඹුරින් විමසිය යුතුය. "මනාව කරනා ලද" යන වචනයෙහි "ස්වකීය සන්නාතයෙහි පහළ කරවන ලද, නිශ්‍රය කරවා ගන්නා ලද" යන උප්පාදිත, උපසෙවිත යන අර්ථ දෙක ම ලැබේ. ඒ පහළ කරවීම සහ නිශ්‍රය කරවාගැනීම, නාම ධර්මයන් සමඟ ම අදළ වේ. රූප ධර්මයන්ට පහළ කරවාගැනීමට හෝ නිශ්‍රය කරවාගැනීමට පහළ කරවීමට නොහැකි වේ. (හුදු අවේනන අඛ්‍යාපාර ධර්මයෝ ම වේ) එබැවින් "තමා කළ විට තමා ලබයි" යැයි කියන්නාක් මෙන් යම් නාම ධර්ම සන්නතියක් රාගශුද්ධා ආදිය උපදවනා ලද්දේ ද, පුද්ගල ආදිය ද නිශ්‍රය කරවා ගන්නා ලද්දේ ද ඒ නාම ධර්ම සන්නතිය ම තමා විසින් පහළ කරවනා ලද, නිශ්‍රය කරනා ලද රාගපුද්ගලාදීන්ගේ ඵලය භුක්ති විඳීමට අවසර ලබයි. එසේ නොකරනා ලද රූප ධර්මයෝ ඒ රාගපුද්ගල ආදියෙහි ඵලයන් ලැබීමට අවකාශ නොලබයි. එබැවින් පුළුල් ව පැතිර පවතින මෙම පකතූපනිස්ස ප්‍රත්‍යය රූප ධර්මයන් සඳහා අභිධර්ම ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍යය වීමට අවකාශ නැත.

සූත්‍රාන්තික පකතූපනිස්සය - එසේ වුව ද "ඉමස්මිං - මෙම හේතුව, සති - ඇති කල්හි, ඉදං - මෙම ඵලය, හොති - පහළ වේ. ඉමස්මිං අසති ඉදං න හොති" යන සූත්‍රාන්තයේ පැමිණි පකතූපනිස්සය ශක්තියෙන් කලින් දැක්වූ රූප ධර්මයන්හි ප්‍රත්‍යය වීම දැක්වීමට අවකාශ ලැබේ. එබැවින් අභිධර්ම පකතූපනිස්සය නය, සූත්‍රාන්තික පකතූපනිස්සය නය යැයි බෙදා විත්ත වෛතසික රූප ප්‍රඥප්තිහු විත්ත වෛතසිකයකන්ට ප්‍රත්‍යය වීම දක්වන්නා වූ අභිධර්ම

නය, සූත්‍රාන්තික නය යන නය ක්‍රම දෙකක් ලැබෙන අතර, රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වීම දක්වන තැනදී සූත්‍රාන්තික නය පමණක් ලැබේ. සූත්‍රාන්තික පකතූපනිස්සය නය ක්‍රමය අතිශයෙන් ම විස්තාරිත ය.

ප්‍රශ්න

1. උපනිස්සය ශක්තිය උපමා සහිතව දක්වා, නිස්සය සහ උපනිස්සය අතර වෙනස පැහැදිලි කරන්න.
2. ආරම්භකාධිපති සහ ආරම්භකූපනිස්සය, අනන්තර සහ අනන්තරූපනිස්සය ශක්තින් අතර වෙනස පැහැදිලි කරන්න.
3. පකතූපනිස්සයෙහි “පකත+උපනිස්සය” සහ “පකති+උපනිස්සය” යන දෙකෙහි අදහස වෙන වෙන ම පැහැදිලි කරන්න.
4. ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි “බලවත් වන්නා වූ” යන පාඨය කවරක් හා සම්බන්ධ කළ යුතු ද? බලවත් කර්ම, දුර්වල කර්ම දෙක වෙන් වෙන් ව පැහැදිලි කොට මෙම ප්‍රත්‍යය සඳහා කවර කර්මයක් ගත යුතු වේ ද යැයි පැහැදිලි කරන්න.
5. “ඇතැම් ප්‍රඥප්තීහු ය” සඳහා කවර ප්‍රඥප්තීන් ගත යුතු වේ ද?
6. අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයෙහි “රාගාදයො-සද්ධාදයො” යන්නෙහි ‘ආදී’ සඳහා කවර ධර්මයන් පැමිණේ ද?
7. ස්වකීය රාගය හේතුවෙන් ස්වකීය සන්තානයෙහි කුසල, අකුසල, අබ්‍යාකතයන් පහළ වීම ද අන්‍යන්ගේ සන්තානයෙහි කුසලාදිය පහළ වීම ද පැහැදිලි කරන්න.
8. ස්වකීය ශ්‍රද්ධාව හේතුවෙන් ස්වකීය සහ අන් සන්තානයන්හි කුසලාදිය පහළ වීම ද වෙන වෙන්ව පැහැදිලි කරන්න.
9. ‘සුඛං’, ‘දුක්ඛං’ සඳහා ස්වරූපාර්ථ දක්වා, සුඛය සහ දුක්ඛය හේතුවෙන් කුසලාදිය සිදු කිරීම ද වෙන් වෙන්ව දක්වන්න.
10. කළ්‍යාණ මිත්‍රයන් හේතුවෙන් කුසලාදිය සිදු කිරීම, අසත්පුරුෂයන් හේතුවෙන් කුසලාදිය සිදු කිරීම වෙන් වෙන් ව දක්වන්න.
11. ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් “උප්පාදිත-උපසෙවිත” වශයෙන් බෙද දක්වන්න.
12. මෙම පකතූපනිස්ස ප්‍රත්‍යය කවර හෙයකින් රූප ධර්මයන්ට උපකාරක නොවේ ද? කවර නය ක්‍රමයකින් රූප ධර්මයන්ට උපකාර වේ යැයි ගත යුතු ද?

10. පුරේජාන ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

වස්තු පුරේජාන ප්‍රත්‍යය, ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය යයි පුරේජාන ප්‍රත්‍යය දෙවැදැරුම් වේ. එයින් වස්තු පුරේජාන ප්‍රත්‍යය ඉහත කී වස්තු පුරේජාන නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යය මෙනි. ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යයෙහි ත්‍රි රාශිය මෙසේ ය.

වර්තමාන නිෂ්පන්න රූප අටළොස ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය වන ධර්මයෝ ය.

ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය ලැබෙන්නා වූ ද, ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය ලැබෙන අවස්ථාවෙහි වූ ද පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපද්‍රව කාම සිත් සිවුපණසය, අභිඥාද්වය ය, අප්‍රමාණය වර්ජිත වෛතසික පණස ය යන මොවුහු ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන්නා වූ ද, ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන අවස්ථාවෙහි වූ ද ද්විපඤ්ච විඤ්ඤණ මනෝධාතු වර්ජිත සිත් සසැත්තෑව ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආහාරජ රූප ය, සෘතුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවාත්ති කර්මජ රූප ය යන මේ ධර්මයෝ ආරම්භණ පුරේජාන ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනීකයෝ ය.

පුරේජාන - “පුරෙ - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පහළ විමට පෙර, ඡායිත්ථ - පහළ විය, ඉති - එබැවින්, පුරේජානො - පුරේජාන නම් වේ.” තමාට අදළ වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට නිශ්‍රය භාවයෙන් හෝ ආරම්භණ භාවයෙන් හෝ, ප්‍රත්‍යය විම සඳහා ඒ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පහළ විමට කලින් පහළ වන්නා වූ ශක්තිය පුරේජාන ප්‍රත්‍යය නම් වේ. “ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පහළ විමට පෙර” යැයි කීව ද ඉපිද නිරුද්ධ වූ ධර්මයන් අදහස් නොකෙරේ. ඉදිරියේ දී පුරේජාන අත්ථි යැයි පැමිණෙන්නා වූ අස්ථිභාවයෙන් ස්ථිති ක්‍ෂණයේ දී විද්‍යමාන විම යි.

පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා මෙම පුරේජාන ප්‍රත්‍යය කල්පාරම්භයේ පටන් පහළ වූ හිරු සඳු දෙකට උපමා කළහ. “කල්පාරම්භයේ පහළ වූ හිරු වර්තමානය දක්වා විද්‍යමාන වේ. හිරු

සඳු පහළ වී, පසුව පහළ වන්නා වූ පුද්ගලයන්ට ආලෝකය දෙමින් උපකාරක වන්නාක් මෙන් ප්‍රත්‍යයෝග්‍යතාවයට පෙර ඉපිද, නිරුද්ධ නොවී ස්ථිති ඝෂණයේදී පවතිමින් තමාට පසුව උපදින්නා වූ වික්ත වෛතසිකයන්ට උපකාරක කරයි යනුවෙන් අදහස් කෙරේ.

වස්තුපුරේජාන ප්‍රත්‍යය

මෙම පුරේජාන දෙවර්ගය අතරින් වස්තු පුරේජාන ප්‍රත්‍යය වස්තු රූප සය ම වන අතර වස්තු පුරේජාන නිස්සය සමග සර්වාකාරයෙන් ම සමාන වේ.

ආරම්භපුරේජාන ප්‍රත්‍යය

අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ දී “පඤ්චාරම්මණානි ච පඤ්චවිඤ්ඤාණවිට්ඨා - පඤ්චාරම්මණයෝ පඤ්චවිඤ්ඤාණ විට්ඨත්වලට” යන පාඨයෙන් මෙම ආරම්භ පුරේජානය දැක්විය. අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයෙහි එන මෙම අදහසට අනුව “වර්තමාන පඤ්චාරම්මණයෝ ම ආරම්භ පුරේජාන ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ” යැයි පෙනේ. එසේ වුවද “වක්ඛං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සන්ති” ආදී පඤ්භාවාර පාළියේ අදහසට අනුව වර්තමාන වක්ඛප්‍රසාදය අරමුණු කරමින් විදර්ශනා කරන අවස්ථාවක දී ඒ වර්තමාන වක්ඛප්‍රසාදය පුරේජාන ද වේ, ආරම්භණය ද වේ යන්න නිවැරදි බැවින් ආරම්භ පුරේජාන විමට හැක. සෝත ප්‍රසාදය ආදී ප්‍රසාද රූපයන් ද භාව ජීවිතරූපයන් පිළිබඳව ද මේ ක්‍රමය ම යි. එබැවින් ත්‍රිරාශිය සඳහා ස්වරූපාර්ථ දැක්වීමේ දී පෙළ අටුවාවලට අනුකූලව දක්වන අතර අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ පාඨය පරිපූර්ණ වුවක් නො වේ. (අභිධම්මන්ථ විභාවිනී ටිකාවේ මෙම අදහස දැක්වේ - “පඤ්චාරම්මණානි පඤ්චවිඤ්ඤාණවිට්ඨා” ති ච ඉදං ආරම්මණපුරේජානනිද්දෙසෙ ආගතං සන්ධාය වුත්තං. පඤ්භාවාරෙ පන “සෙක්ඛා වා පුට්ඨජ්ජනා වා වක්ඛං අනිච්චතො දුක්ඛතො අනත්තතො විපස්සන්ති” ත්‍යාදිනා (පටිඨා. 1.1.424) අවිසෙසෙන පච්චුප්පන්නවක්ඛාදීනම්පි ගහිතත්තා ධම්මාරම්මණම්පි ආරම්මණපුරේජානං මනොවිඤ්ඤාණවිට්ඨා ලබ්භති. අත්ථතො හෙතං සිද්ධං, යං පච්චුප්පන්නධම්මාරම්මණං ගහෙත්වා මනොද්වාරිකවීථි පවත්තති, තං තස්ස ආරම්මණපුරේජානං හොතිති.)

අනිෂ්පන්න රූපයන් සැබෑ පරමාර්ථයන් නොවීමෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න යැයි ඒකාන්ත වශයෙන් දැක්වීමට නොහැකි බැවින් මෙම ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යයට ඇතුළත් නොවේ.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - “ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය ලැබෙන්නා වූ” යන වාක්‍ය බණ්ඩය ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය සහ මනෝධාතුව යන දෙක අපේක්ෂා කරමින් තබන ලද්දකි. එම ධර්මයෝ වර්තමාන පඤ්චාරම්භණයන් ඒකාන්තයෙන් අරමුණු කරමින් පඤ්චද්වාරික විචිත්ති පමණක් පහළ වන බැවින් ආරම්භණ පුරෝජන ශක්තියෙන් ඒකාන්තයෙන් ම ප්‍රත්‍යය ලබයි. “ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය ලැබෙන අවස්ථාවෙහි වූ ද” යන වාක්‍ය බණ්ඩය සෙසු කාමාවචර සිත් සහ අභිඥ අපේක්ෂා කරමින් තබන ලද්දකි. එම ධර්මයෝ වර්තමාන නිෂ්පන්න රූපයන් අරමුණු කරන අවස්ථාවේදී ආරම්භණ පුරෝජන ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය ලබයි. සෙසු අරමුණු ගන්නා විට ආරම්භණ පුරෝජන ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍ය නොලබයි.

වෛතසික සම්ප්‍රයෝගය දක්වන තැනදී නිෂ්පන්න රූපයෝ සත්ව ප්‍රඥප්ති නොවන බැවින් අප්පමඤ්ඤා වෛතසිකයන් අත්හැර ඇත. මහද්ගත ලෝකෝත්තර සිත් මෙම නිෂ්පන්න රූපයන් අරමුණු නොකරන (කසිණ ආදී ප්‍රඥප්තින් අරමුණු කරයි) බැවින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් නො වේ.

ප්‍රත්‍යනීක - “ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය නො ලබන අවස්ථාවෙහි වූ” යන වාක්‍ය බණ්ඩය, ඒකාන්තයෙන් ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය ලබන ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණ සහ මනෝධාතූ හැර සෙසු කාමාවචර සිත් අපේක්ෂා කරමින් දැක්වූවකි. “ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන්නා වූ ද” යන වාක්‍ය බණ්ඩය ඒකාන්තයෙන් ම ආරම්භණ පුරෝජන ප්‍රත්‍යය නොලබන මහද්ගත ලෝකෝත්තර සිත් අපේක්ෂා කරමින් දැක්වූවකි.

ප්‍රත්‍යය - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ -

- වර්තමාන රූපාරම්භණය අරමුණු කරමින් චක්ඛුද්වාරික විචිය පහළ වන අවස්ථාවේ දී රූපාරම්භණය ප්‍රත්‍යය වේ, චක්ඛු විඤ්ඤාණය සහ චක්ඛුද්වාරික විචි සිත් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ.

ශබ්දරම්මණාදිය අරමුණු කරමින් සෝතද්වාරික වීථි සිත් ආදිය උපදනා අවස්ථාවෙහි දී ද මෙම නය ක්‍රමය ය.

- වක්ඛු වස්තුව අරමුණු කරමින් විදර්ශනා කරනා අවස්ථාවෙහි වර්තමාන වක්ඛු වස්තුව ප්‍රත්‍යය වේ, විදර්ශනා කරන්නා වූ මනෝද්වාරික ජවන වීථිය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ.
- ස්වකීය වර්තමාන වක්ඛු වස්තුව අභිනන්දනය කරනා විට ලෝභ ජවනයන් ද, හදය වස්තුව පිළිකුල් කරනා විට ද්වේෂ ජවනයන් ද, සංශය, අලස බව ඇති වන විට විවිකිච්ඡා උද්ධව්ව සහගත ජවනයන්ට ප්‍රත්‍යය වේ. සෝත වස්තු ආදිය අරමුණු කරන විට දී ද මෙම නය ක්‍රමය ම ය.
- වර්තමාන රූපාරම්මණය අරමුණු කරමින් දිබ්බ වක්ඛු අභිඥාව, වර්තමාන ශබ්දරම්මණය අරමුණු කරමින් දිබ්බ සෝත අභිඥාව පහළ වන විටදී එම රූප ශබ්දරම්මණයෝ ප්‍රත්‍යය වේ. අභිඥා සිත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. "මාගේ කයට සිත මෙන් සීඝ්‍රයෙන් (වහා) යන්නට ලැබේවා" යන ඉද්ධිවිධ ඤාණ අධිෂ්ඨානය සිදු කරන විට කයෙහි ඇති වර්තමාන නිෂ්පන්න රූප එක එකක් ප්‍රත්‍යය වේ. ඉද්ධිවිධ අභිඥාව ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න පහළ වන ආකාරය දත යුතු වේ.

මෙම පුරේජාන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍ය නිර්දේශ පටිඨාන අටුවාව සහ මූලටිකාවන්හි විස්තරය සහ පඤ්භාවාරගණනා අනුටිකාවේ " අභිඤ්ඤාණස්ස පන කදච්ඡ සහජාතංපි ආරම්මණං හොති" යන පාළියෙන් ස්වකීය හදය වස්තුව අරමුණු කරනා අවස්ථාවේදී සහජාත හදය වස්තුව අභිඥාවට අරමුණ වන බව දැක්වේ. එසේ වුවත් එබඳු අරමුණු ඉතා කලාතුරකින් ලැබෙන බැවින් (බහුල වශයෙන් නොලැබෙන බැවින්) සහජාත ආරම්මණ ප්‍රත්‍යය යැයි වෙනම නොබෙද දැක්විය. කියන ලද සියලු කරුණු සලකමින් මෙය ගැඹුරු නුවණින් විමසිය යුතු කරුණක් වන බැවින් මෙම ග්‍රන්ථයේදී අත්හැර ඇත.

තව ද ත්‍රිරාශිය දක්වන ඇතැම් ග්‍රන්ථවල "පුරේජාන ප්‍රත්‍යය වස්තු පුරේජාන, වස්ත්වාරම්මණ පුරේජාන, ආරම්මණ පුරේජාන

වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වේ” යැයි පැමිණේ. එය “තං සබ්බංපි වත්ථුපුරෙජාතං ආරම්මණපුරෙජාතං ද්විධා ධීතං” යන අටුවා පාඨයට නොගැලපේ. නමුත් වස්ත්වාරම්මණ පුරේජාත නිස්සයේ දැක්වූ ආකාරයට හදය වස්තුව ඇතැම් අවස්ථාවක දී වස්තුව ද, ආරම්මණය ද, පුරේජාතය ද වන බැවින් ඒ ආකාරයෙන් තුනකට බෙදීම වරදක් යැයි නොකිය යුතු. දෙකකට බෙද ඇති අටුවාවේ අදහසට අනුව ඒ වස්ත්වාරම්මණ පුරේජාතය ආරම්මණ පුරේජාතයෙහි අන්තර්ගත වේ.

ප්‍රශ්න

1. පුරෙජාත ප්‍රත්‍යය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ එන “(අ) ඡවත්ථුනි පචත්තියං සත්තන්තං විඤ්ඤාණධාතුතං (ආ) පඤ්චාරම්මණානි ච පඤ්චවිඤ්ඤාණ වීථියා” යන පාළියෙහි (අ) සහ (ආ) වලින් කවර ප්‍රත්‍යයන් දැක්වේ ද?
3. ඉහත (ආ) සඳහා අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ එන පාඨය මෙම ත්‍රිරාශියෙහි එන පාඨය හා සමාන වේ ද? වෙනස් වේ නම් කවර නය ක්‍රමයෙන් ද යි දක්වන්න.
4. ආරම්මණ පුරේජාත ප්‍රත්‍යයෙහි අනිෂ්පන්න රූපයන් කවර හෙයකින් අත් හරිනු ලබන්නේ ද?
5. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි “ආරම්මණ පුරෙජාත ප්‍රත්‍යය ලැබෙන්නා වූ ද, ආරම්මණ පුරෙජාත ප්‍රත්‍යය ලැබෙන අවස්ථාවෙහි වූ ද” සඳහා සම්බන්ධ පරමාර්ථ ධර්මයන් දක්වන්න.
6. ප්‍රත්‍යනීකයන්හි “ආරම්මණ පුරේජාත ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන්නා වූ ද, ආරම්මණ පුරේජාත ප්‍රත්‍යය නොලැබෙන අවස්ථාවෙහි වූ ද” සඳහා සම්බන්ධ පරමාර්ථ ධර්මයන් දක්වන්න.
7. දිබ්බවක්ඛු අභිඥය වීථියට අදළ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වන්න.

II. පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යයේ ක්‍රී රාශිය

පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා වූ අරූප විපාක වර්ජිත ප්‍රථම භවාංගාදි පශ්චිම වූ සිත් පස් අසූව ය, චෛතසික දෙපණස ය යන මොවුහු පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය.

ප්‍රතිසන්ධ්‍යාදි පූර්ව පූර්ව සිත් හා ඉපිද රූපස්ථිතියට පැමිණි ඒකජ කාය ය, ද්විජ කාය ය, ත්‍රිජ කාය ය, චතුජ කාය ය යන මොවුහු පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ ය.

ප්‍රච්ඡාදි ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ලැබෙන සියලු එකුන්අනු චිත්ත ය, චෛතසික දෙපණස ය, පශ්චිම නාම ස්කන්ධයන් හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය, බාහිර රූපයෝ ය, ආභාරජ රූපයෝ ය, ඍතුජ රූපයෝ ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ ය, ප්‍රච්ඡාදි කර්මජ රූපයෝ ය යන මොවුහු පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය. තවත් ක්‍රමයකින් කියතහොත් මෙසේ ය. සියලු එකුන්අනු චිත්ත ය, චෛතසික දෙපණස ය, බාහිර රූපයෝ ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ ය. නිරෝධසමාපත්ති විථියෙහි අන්තිම නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ජවනය හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය, ඒ අන්තිම ජවනයෙන් පසු නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගිටීමෙහි දී ඇති වන අනාගාමී අර්හත් එල චිත්තයන් ඇති වීමට පෙර ඒ සන්තානයෙහි ඉපිද නිරුද්ධ වන ආභාරජ රූපයෝ ය, ඍතුජ රූපයෝ ය, ප්‍රච්ඡාදි කර්මජ රූපයෝ ය, ව්‍යුති චිත්තය හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය, ඍතුජ රූපයෝ ය, ආභාරජ රූපයෝ ය යන මොවුහු පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය.

පවිෂ්ඨාන පච්චයො - "පවිෂ්ඨ ජායතිති පවිෂ්ඨානො" පවිෂ්ඨා - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙන් පසුව, ජායති - පහළ වේ, ඉති - එබැවින්, පවිෂ්ඨානො - පවිෂ්ඨාන නම් වේ. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට පසුව පහළ වන්නා වූ, පෙර පවතින්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට උපකාරක ශක්තිය පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යය වේ. අවුචාවෙහි මෙම පවිෂ්ඨාන ප්‍රත්‍යය ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ගේ ආභාරාශාවට උපමා කොට ඇත. ගිජුලිහිණියන් ආහාර ගැනීමෙන් අනතුරුව කැදුල්ලෙහි සිටිනා ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ට ආහාර රැගෙන එන

පුරුද්දක් නැත. ගිජුලිහිණි පෝතකයෝ දෙමවුපියන් නැවත පැමිණියහොත් තමාට ආහාර ගෙන එති'යි අපේක්‍ෂාවෙන් සිටිත් යැයි කියනු ලබයි. මෙසේ ආහාරයෙහි අපේක්‍ෂාව නම් වූ රසතණ්ඩාවට "ආහාර ආශා චේතනාව" යැයි කියනු ලබයි. ආහාර අනුභව නොකර සිටින මෙම අවස්ථාවේ දී මෙම ආහාර ආශා චේතනාව නම් වූ අපේක්‍ෂාව ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ගේ ශරීරයට උපකාර කරන බැවින් ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ගේ ශරීරය මනාව පවතිමින් තමා ආහාර සොයන අවස්ථාවේ දී ස්ථායී භාවයෙන් පවතියි. මෙහි අදහස නම් ආහාර නොමැති වුවහොත් මරණයට පත් වේ. එසේ වුව ද ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ගේ ආහාරාශා චේතනාවගේ උපකාරය හේතුවෙන් මරණයට පත් නොවී පවතියි" යන්න යි. (මෙම ආහාරාශා චේතනාව අත් කවරක්වත් නොව පච්ඡාදන විත්ත වෛතසිකයන්හි ඇතුළත් වන්නා වූ චේතනා වෛතසිකය යි.) එබැවින් මෙය හුදෙක් ආහාරාශා චේතනාවෙන් උපමා දැක්වීමක් පමණක් නොව, උපමාවෙහි දී ද ලැබෙන පච්ඡාදන ශක්තියෙන් උපකාර වීම දක්වයි. නිවැරදිය - ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ගේ ආහාරාශා චේතනාව ස්වකීය උත්පාදයට ප්‍රථමයෙන් පහළ වී ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණි ශරීරයේ ඇති රූප සමූහයට ස්වකීය උත්පාද අවස්ථාවේ දී පච්ඡාදන ශක්තියෙන් උපකාරක වේ.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි "පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා වූ" යන වාක්‍ය බණ්ඩයෙහි අදහස නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයේ කී පරිද්දෙන් දත යුතු වේ. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙහි "ඒකජ කාය ය" ආදිය රූප පරිච්ඡේදයේ රූප ප්‍රවෘත්ති ක්‍රම විස්තරය අනුව දක්වා ඇත.

මෙම පටිඨාන ත්‍රිරාශිය දක්වන ආචාර්යයන් වහන්සේලා සහ තවත් ඇතැම් ආචාර්යයන් වහන්සේලා "ප්‍රතිසන්ධි සිතේ ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණි විට පච්ඡාදන ප්‍රත්‍යයේ උපකාරය ලැබේ ය" යන මතය දරති. ඒකජ කාය යනු ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ එකට ඉපිද ප්‍රතිසන්ධියේ ස්ථිති ක්‍ෂණයට ඇති කර්මජ රූප සමූහය යි. (එක - එක් හේතුවක් නිසා + ජ - පහළ වන = කාය - රූප සමූහය) ඒ ආචාර්යයන් වහන්සේලාගේ අදහසට අනුව ද්විජකාය යනු ප්‍රතිසන්ධි සිතේ හඬග ක්‍ෂණයේ දී ඇති රූප සමූහය යි. එම ක්‍ෂණයේ දී කර්මජ සහ සෘතුජ

රූප සමූහයන් යන හේතු දෙකක් නිසා පහළ වූ රූප දෙවර්ගය ම ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණ ඇත. ත්‍රිජකාය යනු ප්‍රතිසන්ධි සිතෙන් අනතුරුව ප්‍රථම භවාංගයේ ස්ථිති ක්‍ෂණයේ ඇති රූප සමූහය යි. එම ක්‍ෂණයේ දී කර්මජ, සෘතුජ, චිත්තජ යන වර්ග තුන ම ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණ ඇත. චතුර්කාය යනු ආහාරජ රූපයේ උත්පාදයෙන් අනතුරුව ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණ සිටින්නා වූ රූප සමූහය යි. (ආහාරජ රූප උපදනා කාලය සඳහා භාෂාටීකාවේ රූප ප්‍රවෘත්ති ක්‍රමය කොටස කියවන්න.) ඒ අවස්ථාවේ පටන් කාමභූමියේ දී නිරෝධ සමාපත්තියට සමවදින අවස්ථාව හැර සෑම අවස්ථාවකදී ම චතුර්කාය පවතියි. රූපභූමියේ දී සෑම අවස්ථාවක දී ම ත්‍රිජකාය පමණක් පවතියි. මෙසේ ත්‍රිරාශිය දක්වන්නා වූ ආචාර්යයන් වහන්සේලා රූප ප්‍රවෘත්ති ක්‍රමයට අනුව බලමින් ඒකජකාය ආදී වශයෙන් බෙද දක්වා පෙන්වූහ.

ත්‍රිරාශිය පිළිබඳ ඇති වාක්‍යයන් විමසීම - "ප්‍රතිසන්ධයාදි පූර්ව පූර්ව සිත් හා ඉපිද රූපස්ථිතියට පැමිණි" යැයි ත්‍රිරාශියේ දැක්වේ. එම වාක්‍ය බණ්ඩයට අනුව පෙර පෙර සිත් සමඟ එකට උපදනා රූපයන් පමණක් පසු පසු සිත් මගින් ප්‍රත්‍යය වේ ය යන අදහස ලැබේ. පෙර පෙර සිතේ ස්ථිති භවිතයන් සමඟ උපදනා රූපයන් ප්‍රත්‍යය ලැබේ ය යන අදහසට නො පැමිණේ. තව ද එම ත්‍රිරාශියේ ඇති වචනයට අනුව ගතහොත් පෙර පෙර සිත් සමඟ එකට උපදනා රූපයන්ට මතු දෙවන තුන්වන ආදී සෙසු සිත්වලින් (පසු සිතට පසුව උපදනා සිත්) උපකාර කළ නොහැකි වේ. උද - "අතීත භවාංගය හා එක්ව උපදනා රූපයට භවාංග වලනය විසින් පමණක් උපකාර කරන අතර භවාංගපච්ඡේද පඤ්චද්වාරාවර්ජන ආදිය විසින් උපකාර කළ නොහැකි වේ" යන අදහසට පැමිණේ. සත්‍යය වශයෙන් කිවහොත් පසු පසුව සිත් පහළ වන වාරයක් වාරයක් පාසා ශරීරයේ ඇති ඉපිද ස්ථිතියට පැමිණියා වූ කර්මජ, චිත්තජ, සෘතුජ, ආහාරජ රූපයන්ට උපකාරක වන ශක්තිය පච්ඡාජාත ශක්තිය යැයි කීම හේතුවෙන්, පෙර පෙර සිත්වල උත්පාද, ස්ථිති, භවිත සමඟ උපදනා සියලු ම රූපයන් නිරුද්ධ වීමට පෙර පසු පසු සිත් මගින් නැවත නැවතත් උපකාර කරනු ලබයි. මෙම අදහස ත්‍රිරාශියේ දී ප්‍රකට නොවනුයේ නමුදු පෙළ අටුවාවන්හි පැහැදිලිව දක්වා ඇත.

පාළිය - පච්ඡාජාතා චිත්තවෙනසිකා ධම්මා පුරෙජාතස්ස ඉමස්ස කායස්ස පච්ඡාජාතපච්චයෙන පච්චයො.

අටුවා - ඉමස්ස කායස්සාති ඉමස්ස
වතුසමුට්ඨානික තිසමුට්ඨානික භුතපාදයරූපසඛිබාතස්ස කායස්ස.

වතු සමුට්ඨානික යනු කාමභූමියේ දී පමණක් කර්ම, චිත්ත, සෘතු, ආහාර යන හේතු සතර නිසා පහළ වන්නා වූ ශරීරය යි. ඒ ත්‍රිසමුට්ඨානික යනු ආහාරජ රූප නූපදනා වූ බ්‍රහ්මයන්ගේ ශරීරය යි. මෙහි 'ශරීරය' ඒ කර්මාදී හේතූන් නිසා උපදනා වූ භූත රූප සහ උපාද රූප සමූහය යි. මෙම පෙළ සහ අටුවා පාඨයන්ට අනුව "පසු පසු උපදනා වූ සිත් පච්ඡායන ප්‍රත්‍යය වේ, පෙර ඉපිද ස්ථිති ඝෂණයට පැමිණි රූප සමූහය (පෙර සිත සමඟ හෝ වේවා, සිත් දෙක තුනක් ආදී වශයෙන් පෙර අවස්ථාවක දී ඉපිද තවමත් නිරුද්ධව නැති සියලු ම රූපයන්ට) ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය වේ" යන අදහස හොඳින් පැහැදිලි වේ. එබැවින් ඒකජ, ද්විජ, ත්‍රිජ, වතුජ ආදී යනුවෙන් ද පෙර පෙර සිත් හා ඉපිද යනුවෙන් ද බෙද දැක්වීමක් අවශ්‍ය නො වේ.

ප්‍රතිසන්ධියේ ස්ථිති ඝෂණයේ දී පච්ඡායන ප්‍රත්‍යය ලැබේ ද නො ලැබේ ද? ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ ඉපදුණු කර්මජ රූපයෝ ප්‍රතිසන්ධි සිතේ ස්ථිති ඝෂණයේ දී ප්‍රථම භවාංගයේ පච්ඡායන ශක්තියෙන් උපකාර ලබයි, උපකාර නො ලබයි යනුවෙන් ආචාර්ය මත දෙකකි. මෙම ග්‍රන්ථය 'උපකාර නො ලබයි' යන වාදයට පක්ෂ ය. 'උපකාර ලබයි' යන අදහස ගන්නා ආචාර්යයන් වහන්සේලා " ප්‍රථම භවාංගය තමාගේ උත්පාදයට පෙර ප්‍රතිසන්ධි ඝෂණයේ ස්ථිති ඝෂණයේ ඇති රූපයන්ට උපකාර වේ. උදහරණයක් ලෙස බක්කුල මහරහතන් වහන්සේ කුඩා කල ගංඉවුරේ ස්නානය කරවන විට මත්ස්‍යයෙකු විසින් ගිලින ලද අවස්ථාවේ දී ඉදිරියට ලබන්නා වූ අර්භන් ඥානයෙන් තමාගේ උත්පාදයට පෙර උපකාර කරන ලද බැවින් මරණයට පත් නොවී පවතින්නාක් මෙනි" යැයි කියති. ඒ උදහරණය මුහුකුරා නොගිය (අසාර්ථක) උදහරණයකි. බක්කුල මහරහතන් වහන්සේ මරණයට පත් නොවීම ඒ අර්භන් මාර්ග ඥානයෙහි උත්පාදයට පෙර උපකාර කළ බව සැබවි. එය ඤාණවිප්ඵාර සෘද්ධිය යි. "මතු උපදින්නා වූ ඤාණයේ ආනුභාවයෙන් හට ගන්නා වූ සෘද්ධිය යැයි අදහස් වේ. සාමාන්‍ය සිත්වල එබඳු ආනුභාවයක් නොමැත. ඒ ආනුභාවය නිවැරදි නම් (ඒ අදහස නිවැරදි නම්) කවර හෙයකින් ස්ථිති ඝෂණයේ දී උපකාර වන්නේ ද උත්පාදයේ දී උපකාර විය යුතු

නො වේ ද (ඒ ආචාර්යයන් වහන්සේලා රූප කාණ්ඩයේ දී “පච්ඡාජාතාදිපච්චයුපත්ථම්හලාභෙන උතුම්ඡානං බලවහාවො” යන අභිධම්මත්ථවිභාවීථි විකාවේ එන පාඨය සාධක පාඨයක් ලෙස දක්වති. එය සාධක නොවන ආකාරය භාෂාරීකා රූපසමුච්ඡාන කාණ්ඩයේ දී දක්වයි.

තවදුරටත් - පසු පසු සිත් තමාගේ උත්පාදයට පෙර උපකාර කරයි යන වාදය දරන ආචාර්යයන් වහන්සේලා විසින් පච්ඡාජාන ප්‍රත්‍යයෙහි දක්වන “ජාත” යන වචනය, විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය, අත්ථි ප්‍රත්‍යය, වර්තමාන සහ අතීත ප්‍රත්‍යයන් යන කොටස් පිළිබඳව සිතිය යුතුය.

‘ජාත’ ශබ්දය “උපදුණු, වර්තමානයේ පහළව පවතින” යන අර්ථ දෙක ප්‍රකාශ කරයි. “උපදින්නේය” යන අර්ථ ප්‍රකාශ නො කරයි. (‘ත’ ප්‍රත්‍යය අනාගත අර්ථය නො දක්වයි.)

විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ස්වභාවය වනාහි “සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද” යැයි සංශයක් පහළ වීමට තරම් එකට (සමීපව) පවත්නා ධර්මයන් සම්ප්‍රයුක්ත නොවන බව දැක්වීමට විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය දැක්වීම යි. ප්‍රතිසන්ධි සමග උපදින්නා වූ කර්මජරූපයෝ ප්‍රතිසන්ධි සිතෙහි ස්ථිති, හඬග ක්‍ෂණවල දී ප්‍රථම භවාංගය සමග අනික් පැත්තට තවමත් පැමිණ නොමැත². එසේ අනික් පැත්තට තවමත් නොපැමිණි බැවින් සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද නැද්ද පිළිබඳව සංශයක් නොමැත. ප්‍රථම භවාංගයේ උත්පාද ස්ථිති හඬගයන් සමග එකට ඉපදුණු රූප සියල්ල ම ප්‍රථම භවාංගය හා සමග අනික් පැත්තේ පවතී. එ අවස්ථාවේ දී පසුව උපදින්නා වූ භවාංගය පෙර පහළ වූ රූපයන්ට උපකාර කරන තැන “සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන් මිශ්‍රව පවතී ද” යන සංශය ඇති වන බැවින් තමාව හා අනික් පැත්තේ පවතිනුයේ නමුදු සම්ප්‍රයුක්ත නොවන බව ප්‍රකට කිරීම සඳහා “පච්ඡාජාත” විප්‍රයුක්ත යැයි නැවතත් වදළහ.

² ප්‍රතිසන්ධි හා සමග උපදින්නා -පෙ- අනික් පැත්තට තවමත් පැමිණ නොමැත. - යම් අවස්ථාවකදී නාම ධර්ම ගැන සළකන විටදී ඒ නාම ධර්ම සමග අනික් පැත්තේ පවතිනුයේ එම අවස්ථාවේදී විද්‍යමානව පවතින්නා වූ රූප ධර්මයන් ය. මේ පිළිබඳව තව දුරටත් විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයෙහි විස්තර කොට ඇත.

අත්වී ප්‍රත්‍යයෙහි ස්වභාවය වනාහි ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දෙකෙහි ම විද්‍යමාන වෙමින් පැවතීම යි. අනාගතයේ පහළ වන්නා වූ ධර්මයන්හි අත්වී ප්‍රත්‍යය නොමැත. ප්‍රථම භවාංගයේ ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන රූපයන්ගේ ද ස්ථිති ඝෂණයෙහි අත්වී ප්‍රත්‍යය පවතින බැවින් පච්ඡාජාත අත්වී යැයි නැවත වදළන. “පච්චුප්පන්නාව හොත්තෙන් පච්චයා දස පඤ්ච” ආදී වශයෙන් කාලය බෙද දක්වීමේ දී ද මෙම අත්වී ප්‍රත්‍යය වර්තමාන ප්‍රත්‍යයන්හි ඇතුළත් වේ. (අනාගතය සඳහා පමණක් වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයන් නැත). ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සඳහා ද උත්පාද ස්ථිති යන අවස්ථා දෙක අතරින් එක් අවස්ථාවකට පැමිණ සිටිය යුතු වේ. එබැවින් “පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය පහළ වීමට පෙර උපකාර වේ. ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ ඉපදුණු කර්මජකාය ප්‍රතිසන්ධියේ ස්ථිති ඝෂණයට පැමිණ තිබෙන විට ද ප්‍රතිසන්ධියේ ස්ථිති ඝෂණයේ දී උපදින කර්මජ ඝාතූජ කාය ප්‍රතිසන්ධියේ හඬග ඝෂණයට පැමිණ තිබෙන විට ද උපදින්නා වූ ප්‍රථම භවාංගය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයෙන් උපකාර වේ” යන අදහස මෙම ග්‍රන්ථය නො පිළිගනියි. ප්‍රතිසන්ධි සිතේ උත්පාද, ස්ථිති, හඬගයන් සමඟ උපදින තරමක් ඉපිද ස්ථිතියට පැමිණ සිටින කර්මජ ඝාතූජ කායට ප්‍රථම භවාංගය ප්‍රත්‍යය වේ. පසු පසු සිත් ද තමා උපදින උපදින අවස්ථාවේ දී ස්ථිති ඝෂණයට පැමිණ සිටින්නා වූ රූප සියල්ලට ම විශේෂයකින් තොරව ප්‍රත්‍යය වේ යන අදහස පිළිගනියි.

උපකාරය ලැබෙන ආකාරය - “කර්ම, චිත්ත, ඝාතූ, ආහාර යන තමාට අදළ වන හේතූන් නිසා පහළ වන්නා වූ රූපයන්ට පසු පසු සිත්වලින් උපකාර කිරීමේ කවර ප්‍රයෝජනයක් වේ ද” යැයි පැනයකි. පිළිතුර වනාහි - රූප සන්තතිය දීර්ඝ කාලයක් පවත්වා ගැනීමට උපකාර වීම යි. විස්තර කරන්නෙමි - තමාට අදළ වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ට ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් විසින් උපකාර කරනු ලබන විට 1. ජනක ශක්තිය 2. උපස්ථම්භක ශක්තිය 3. ජනක උපස්ථම්භක ශක්තිය වශයෙන් ශක්ති වර්ග තුන අතරින් එකකින් උපකාර කෙරේ. (මෙහි හේදය ඉදිරියේ දී කියනු ලබයි.) මෙම පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයේ උපස්ථම්භක ප්‍රත්‍යය ඇත. තමාට අදළ වන්නා වූ හේතුවෙන් ජනිත රූප ධර්මයන්ට ආධාර වීමෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. බිජයකින් පහළ වූ ගසක් නැවත නැවතත් ජලය වත් නොකළහොත් මහත්ව නොවැඩී, වැඩි කල් නොගොස් විනාශ වී යන්නා සේ ද

කර්මය මූලය කොට දෙමව්පියන්ගේ ශුක්‍රඛිම්බ හේතුවෙන් උපදින දරුවා මව්කිරි ලැබීම ආදී උපකාරයන් නොලැබීමෙන් ජීවත් වීමට නොහැකි වන්නා සේ ද කර්මය හේතුවෙන් උපදින කර්මජ රූපයෝ තමා නිරුද්ධ වන අවස්ථාවේ දී තමා හා සමාන රූප සන්තතිය පහළ වීමට උපකාර වේ. (අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ භාෂාවිකාවේ රූප ජීවිත සම්බන්ධයෙන් කියවන්න) එමෙන් උපකාර වන්නා වූ අවස්ථාවේ දී චිත්තයන් විසින් පච්ඡාජාත ශක්තියෙන් උපකාර කිරීමෙන් ම ශක්තිමත් වීම මගින් දිගින් දිගට උපකාර වේ. චිත්තජ, සෘතුජ, ආහාරජ රූප සන්තතීන්හි ප්‍රවෘත්ති ක්‍රමයේ ද සුදුසු කාලය යම්තාක් වේ ද ඒ කාලය දක්වා ශක්තිමත්ව පැවතීම පිණිස චිත්ත චෛතසිකයෝ උපාකාර වෙති. මෙසේ පසු පසු උපදනා සිත් පච්ඡාජාත ශක්තියෙන් උපකාර වීම රූප සන්තතියේ විර පැවැත්ම පිණිස යන ප්‍රයෝජනය ඇත යැයි දත යුතු වේ.

ප්‍රත්‍යය වන අයුරු - ප්‍රථම භවාංගය උපදනා අවස්ථාවේ දී ස්ථිතියට පැමිණෙන රූප සමූහයක් ඇත. ප්‍රථම භවාංගය ප්‍රත්‍යය වේ, ඒ රූප සමූහය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නය වේ. මේ ආදී ක්‍රමයෙන් චුති සිත දක්වා විස්තර කරගන්න.

ප්‍රත්‍යනීක - “චිත්ත චෛතසිකයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නවල ඇතුළත් නොවන බැවින් ප්‍රත්‍යනීකයන් ඇතිදීමේ දී ගත යුතු වේ ද, අසඤ්ඤසත්ත්වය හැර සත්ත්වයන්ගේ සන්තානයෙහි ඇති රූපයන්හි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නවල ඇතුළත් වන විට කවර හේතුවක් නිසා ප්‍රත්‍යනීකවල ඇතුළත් වන්නේ ද” යැයි සිතිය යුතු වේ. පච්ඡාජාත ශක්තිය ස්ථිති ක්‍ෂණයට පැමිණි පසු උපකාරක වේ. උත්පාදයේ දී උපකාරක නො වේ. එබැවින් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න පහළ නොවන්නා වූ උත්පාද ක්‍ෂණයේ රූප අපේක්‍ෂා කරමින් (අවිඥනක රූපයන් පමණක් නොව) සවිඥනක රූපයන් ද ප්‍රත්‍යනීකයන් සඳහා ගත යුතු වේ. ඒ සඳහා “පශ්චිම නාම ස්කන්ධයන් හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය” යැයි ඉහත ත්‍රිරාශියෙහි දක්වා ඇති ආකාරය පරිපූර්ණ වූවක් නො වේ. පසු පසුව උපදින රූප හෝ වේවා, පෙර පෙර උපදින රූප හෝ වේවා සියලු චිත්තජ, ආහාරජ, සෘතුජ, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූපයන් සහ මූලින් ම උපදින ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ උපදින ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ම ප්‍රත්‍යනීකයේ ඇතුළත් වේ. අසඤ්ඤ සත්ත්ව කර්මජ රූප සහ බාහිර කර්මජ රූප සඳහා කිවයුත්තක් නැත. එබැවින්

පව්වනියපට්ඨාන පාළියෙහි “පච්ඡාජාත පව්වනිකය අධිපති පව්වනිකය හා සමාන ය” යැයි දැක්වේ. අධිපති පව්වනිකයේ දී “කුසලං එකං බන්ධං පටිච්ච තයො බන්ධා චිත්තසමුට්ඨානඤ්ච රූපං -පෙ- පටිසන්ධික්ඛණේ විපාකාබ්‍යාකතං එකං බන්ධං පටිච්ච තයො බන්ධා කටන්තාරූපං” ආදී වශයෙන් දක්වන ලදී.

මෙම පාළිය පිළිබඳව අවධානය නොකළ ආචාර්යයන් වහන්සේලා “සියලු එකුන්අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, බාහිර රූපයෝ ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ ය. නිරෝධසමාපත්ති වීරියෙහි අන්තිම නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන ජවනය හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය, ඒ අන්තිම ජවනයෙන් පසු නිරෝධ සමාපත්තියෙන් නැගිටීමෙහි දී ඇති වන අනාගාමී අර්හත් එල චිත්තයන් ඇති වීමට පෙර ඒ සන්තානයෙහි ඉපිද නිරුද්ධ වන ආහාරජ රූපයෝ ය, සෘතුජ රූපයෝ ය, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයෝ ය, චූති චිත්තය හා උපදනා චිත්තජ රූපයෝ ය, සෘතුජ රූපයෝ ය, ආහාරජ රූපයෝ ය යන මොවුහු පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය” යැයි තවත් නය ක්‍රමයකින් දැක්වූහ. ඒ ආකාරයෙන් දක්වීමේ විශේෂ ඵලයක් නොමැත.

එය නිවැරදි කළහොත් “ප්‍රතිසන්ධි ආදී පෙර පෙර සිත්වල ඤාණත්‍රය සමඟ එකට ඉපිද රූපයාගේ ස්ථිතියට පැමිණි ඒ තිසමුට්ඨානික, වතුසමුට්ඨානික රූප සමූහය යන මෙම ධර්මයෝ පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ වෙත්. සිත් එකුන්අනුව ය, වෛතසික දෙපණස ය, සවිඥානක සන්තානයෙහි උත්පාද ඤාණයෙහි ඇති චිත්තජ රූප, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප, ආහාරජ රූප, සෘතුජ රූප, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූප, සෙසු බාහිර රූප, අසඤ්ඤසත්ත්ව කර්මජ රූපයෝ යන මෙම ධර්මයෝ පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ වෙත්” යනුවෙන් මෙසේ දැක්විය හැකිය. ප්‍රත්‍යය ධර්මයන්හි නිවැරදි කළ යුත්තක් නැත.

ජාත වර්ග තුන - සහජාතයෙහි ‘ජාත’ ශබ්දය උත්පාද, ස්ථිති, හඬග අවස්ථාවෙහි ඇති නාම රූප දෙවර්ගය දක්වයි. පුරේජාතයෙහි ‘ජාත’ ශබ්දය උත්පාද ස්ථිති අවස්ථාවේ ඇති රූප පමණක් දක්වයි. පච්ඡාජාතයෙහි ඇති ‘ජාත’ ශබ්දය උත්පාද, ස්ථිති අවස්ථාවෙහි ඇති චිත්ත වෛතසික සම්බන්ධ නාම ධර්මයන් පමණක් දක්වයි. මෙසේ

‘ජාත’ ශබ්දය, ශබ්ද වශයෙන් එකිනෙකට සමාන වූයේ නමුදු ඒ ඒ ප්‍රත්‍යය සඳහා නොයෙක් ආකාරයෙන් ස්වරූපාර්ථ ගැනීමේ හේතුව ඒ ඒ ප්‍රත්‍යයන්ගේ ස්වභාවය නුවණින් විමසා බැලූ විට ප්‍රකට වන්නේය. (ඇතැම් ගුරුවරු සහජාතයෙහි ‘ජාත’ සඳහා උත්පාද ස්ථිති අවස්ථා දෙකෙහි ඇති නාමරූපයන් පමණක් ගන්නා අතර හඬග ඤාණයේ දී නාමරූපයන් නො ගනිති. එම අදහස පිළිබඳව සහජාත ශක්තියෙහි ඇති අත්වී සඳහා හඬග ඤාණයේ දී ධර්මයන් ගන්නා ආකාරය අනුව සිතා බලන්න.)

ප්‍රශ්න

1. පච්ඡාජාත ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කොට, ආහාරාශා චේතනාව සඳහා එන ස්වරූපාර්ථ දක්වන්න.
2. ආහාරාශා චේතනාව ගිජුලිහිණි පෝතකයන්ට ප්‍රත්‍ය වන අවස්ථාවේදී ඇති ආහාරාශා චේතනාව සහ කයෙහි ඇති රූපයෝ ප්‍රත්‍යක්ෂපන්න අනාගත යන දෙක අතරින් කවර කාලයකට ඇතුළත් වේ ද?
3. ප්‍රත්‍යයන්හි “ඒකජ කාය ද්විජ කාය” යන පාඨය කවරකට අනුකූලව ප්‍රකාශ කරන ලද්දක් ද? එයට අනුව ඒකජ, ද්විජ, තිජ, චතුජ කාය වෙන් වෙන්ව පැහැදිලි කරන්න.
4. පෙර පෙර සිත් සමඟ ඉපදුණු රූපයන් පමණක් උපකාර ලබන්නේ ද? අතීත භවාංගයේ උත්පාද ස්ථිති හඬග සමඟ ඉපදුණු රූපයන්ට (භවාංග චලනයෙන් අනතුරුව) භවංගුපච්ඡේදය උපකාර නොකරයි ද?
5. “ප්‍රතිසන්ධියේ ස්ථිති ක්ෂණයෙහි රූපයෝ ප්‍රථම භවාංගයේ උත්පාදයට පෙර ප්‍රත්‍ය ලබයි” යැයි ප්‍රකාශ කිරීමේ යුක්තියක් වේ ද යන්න පැහැදිලි කරන්න.
6. තමාට අදාළ වන හේතූන් නිසා පහළ වන්නා වූ රූපයන්ට පසු පසු සිත්වලින් උපකාර කිරීමේ කවර ප්‍රයෝජනයක් වේ ද යන පැනයට අදාළ පිළිතුර විස්තර කරන්න.
7. ප්‍රතිසන්ධියට අනතුරුව ප්‍රථම භවාංගයේ උත්පාද ක්ෂණයේදී ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝක්ෂපන්න පහළ වීම පැහැදිලි කරන්න.

12. ආසේවන ප්‍රත්‍යයේ හි රාශිය

ජාතියෙන් සමාන අන්තිම ජවන, එල ජවන වර්ජන සූර්ව සූර්ව වූ ලෝකික ජවන සන්සාලිස හා වෛතසික දෙපණස ආසේවන ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය.

ප්‍රථම ජවන, එල ජවන වර්ජන පශ්චිම පශ්චිම ජවන එක්පණස හා වෛතසික දෙපණස ආසේවන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

ප්‍රථම ජවන වූ කාම ජවන එකුන්තිස ය, ආවර්ජන ද්වය ය, විපාක සිත් සතිස ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි එකුන්තිස ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූප ය යන මේ ධර්මයෝ ආසේවන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනීකයෝ ය.

ආසේවන පච්චයෝ - (ආ - නැවත නැවතත්, සෙවනං - කිරීම, පහළ කරවීම) “නැවත් නැවතත් පහළ කරවීම” යැයි දක්වන ලද බැවින් තනි ධර්ම විශේෂයක් පමණක් නැවත නැවතත් පහළ කෙරේ ය යන කාරණය ප්‍රකට වේ. එබැවින් චක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් අනතුරුව සම්පට්චින්නය, සම්පට්චින්නයෙන් අනතුරුව සන්තීරණය ආදී වශයෙන් අසමාන වූ ධර්ම විශේෂයන්ගේ පහළ කරවීම ආසේවනය නො වේ. එක් ජවන විශේෂයක් ඉපදීමෙන් අනතුරුව එම ජවන විශේෂය ම නැවත නැවතත් පහළ කරවීම ආසේවනය වේ යැයි දත යුතු වේ. වෙනත් ක්‍රමයකින් කිවහොත් තමා සමඟ සමාන භාවයෙන් පසු පරමාර්ථයන් නැවත පහළ කරවීම සඳහා තමාගේ ශක්තිය ලබාදීම, ස්වකීය ශක්තිය ගැල්වීම (සුවඳ ගල්වන්නාක් මෙන්) ආසේවනය නම් වේ.

ආසේවනයේ ප්‍රයෝජනය - මේ ආකාරයට සමාන වූ ධර්ම විශේෂයක් නැවත නැවතත් පහළ කිරීම, ස්වකීය සමාන ශක්තිය ගැල්වීම හේතුවෙන් පසු පසුව උපදින ධර්මයන් තමාට අදළ කෘත්‍යයෙහි ප්‍රගුණභාවයක් ලබන බැවින් ශක්තිමත් වීම මෙහි ප්‍රයෝජනය යි. උදහරණයක් ලෙස - ග්‍රන්ථයක් හදරන විට දී මුලින් එය අපහසු වුව ද පියවරෙන් පියවර ශක්තිමත් වූ කල්හි එය පහසු

කටයුත්තක් වේ. එම අවස්ථාවේ දී මූලින් ඉගෙන ගන්නා කොටස් පසු පසු ඉගෙන ගන්නා කොටස් පහසුවෙන් ඉගෙන ගැනීම පිණිස උපකාර වේ. එබැවින් කමාට අනතුරුව උපදන ධර්මයන් ශක්තිමත් වීම සඳහා උපකාරක වන ශක්තිය ආසේවන ශක්තිය නම් වේ යැයි දත යුතු වේ.

අටුවා - ආසෙවනටියෙන අනන්තරානං පගුණබලවභාවාය උපකාරකො ධම්මො ආසෙවනපච්චයො, ගන්ථාදීසු පූර්වාපූර්වාහියොගො විය.

මූලටීකා - කුසලාදිභාවෙන හි අත්තනා සදිසස්ස පයොගෙන කරණියස්ස පුනප්පුනං කරණං පවත්තනං ආසෙවනටියො. අත්තසදිසතාපාදනං වාසනං වා

(අටුවාවේ ‘ගන්ථාදීසු’ යන්නෙහි ගන්ථාදීසු යන පාඨය ගත් පෙර ඇදුරුවරයෝ “වස්ත්‍රයක් සුවඳ ගල්වන විට දී පෙර පෙර සුවඳ ගැල්වීම පසු පසු වඩාත් හොඳින් සුවඳ ලැබීම සඳහා උපකාරක වේ” යන අදහස දැක්වූහ. එම උපමාව අටුවාවේ නොපැමිණිය ද ගැලපේ.

ඉහත ටීකා පාඨයේ “පයොගෙන - ප්‍රයෝගයෙන්, කරණියස්ස - කරන ලද ධර්මයන්” යන වචනය ජවන් නොවන්නා වූ ධර්මයන් සහ ඵලජවනයන් නිෂේධනය කරයි. සැබවි - චේතනාහිනිරෝපණ භාවයෙන් යමක් කරන්නා මෙන් ජවනයන්ගේ පවතින ස්වභාවය විපාකයන්හි නො පවතියි. ඒවා කර්මානුකූලව මෙම භවයේ දී ඉබේ ම පහළ වන්නා වූ ධර්මයෝ වෙත්. ආචර්ජනයෝ ද චේතනාහිනිරෝපණයෙන් යමක් කරන්නා වූ ධර්මයෝ නො වෙත්. ජවනයෝ වනාහි ඒවායේ පහළ වීමට පූර්ව භාගයෙහි පහළ කරගැනීමට ද, පහළ වූ පසු බලවත් වීම සඳහා ද ප්‍රයෝගයන් සිදුකොට පහළ වන්නා වූ ධර්මයෝ ය.

ප්‍රත්‍යය - “ජාතියෙන් සමාන අන්තිම ජවන” යන්නෙහි කුසල, අකුසල, ක්‍රියා ජාති වශයෙන් ද සමාන වන්නා වූ ජවනයන්ගේ අවසාන ජවනය යි. සත්වරක් පහළ වන විට දී සත්වන ජවනය ද පස්වරක් පහළ වන විට දී පස්වන ජවනය ද ධ්‍යාන විථිවල දී අවසාන ජවනය මීට අදාළ වේ. එම ජවනයන්ට අනතුරුව පසුව එම විථියේ උපදන ජවනයක් නොමැති බැවින් එම ජවනයෝ ආසේවන

ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය නොවන බැවින් අත්හරිනු ලබන්නාහ. විස්තර කියන්නෙමි - අවුරුදු හැත්තෑවක් වයසැති මනුෂ්‍යයෝ කුඩා කල පටන් ක්‍රමානුකූලව අවුරුදු හතළිහක් පමණ කාලය දක්වා ශක්තිමත් වී ඉන් අනතුරුව ක්‍රමානුකූලව දුර්වල වී අවුරුදු හැත්තෑවේ දී පමණ අභාවයට යන්නාක් මෙන්, වෘක්ෂයන් උපරිමයට වැඩුණු පසු නැවතත් ජලය වත්කළේ ද වැඩීමක් නොමැතිව ක්‍රමානුකූලව අභාවයට යන්නාක් මෙන්, එම ප්‍රථම ජවන සතෙහි ප්‍රථම ජවනයෙහි ශක්තිය දෙවන ජවනය ලබයි, දෙවන ජවනයෙහි ශක්තිය තුන්වන ජවනය ලබන අතර සතරවන ජවනයේ දී උපරිම ශක්ති මට්ටමට පැමිණේ. ඉන් අනතුරුව සතරවන ජවනය පස්වැනි ජවනයට ශක්තිය ලබාදෙන්නේ නමුදු ක්‍රමානුකූලව ශක්තිය අඩු වී සත්වන ජවනයේ දී තවදුරටත් ජවන පහළ කිරීමේ ශක්තිය නොමැති බැවින් එතැන දී ජවන සන්නතිය නතර වේ. මෙසේ සත්වන ජවනයේ ආසෙවන ශක්තිය අවසන් වන අතර ආසෙවන ප්‍රත්‍යය භාවයෙන් (එම ශක්තිය නොමැති වීම හේතුවෙන්) අටවැනි ජවනයක් පහළ නො කරයි. මෙම ක්‍රමයට අනුව ඉහතින් කී සෙසු අවසාන ජවනයන්හි ආසෙවන ශක්තිය නොමැති බව දැන යුතු වේ. (මෙම සත්වැනි ජවනය ආසෙවන ශක්තියෙන් පසු පසු ජවන් පහළ වීම සඳහා ප්‍රත්‍ය වීමට නොහැකි වූයේ නමුදු ඇතැම් කර්මයක දී සත්වැනි ජවනයට පැමිණීමෙන් පසුව ම එය ශක්තිමත් වේ. එබැවින් ඉතා බලවත් වන්නා වූ ආනන්තරිය කර්ම ආදිය සත්වන ජවනයේ දී සිදු වේ.)

මෙම ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි ලෝකික ධර්මයන් පමණක් ඇතුළත් වේ. මාර්ග ජවනයන් මගින් එකවර ක්ලේශයන් ප්‍රභාණයට කටයුතු කරන බැවින් තමාට අනතුරුව එල ධර්මයන් පහළ කරනු පිණිස ශක්තියක් ලබාදීමට කටයුතු නො කරයි (බ්‍යාපාරයක් නො කරයි). එබැවින් මාර්ග ජවනයේ ආසෙවන ශක්තියක් නොමැත. එල ධර්මයෝ වනාහි කර්මානුකූලව ලැබෙන්නා වූ එලධර්ම මාත්‍රයක් වන අතර එය පහළ කරවන්නා වූ විශේෂ ශක්තියක් නැත. එබැවින් එල ජවන සහ සියලු විපාකයෝ ආසෙවන ප්‍රත්‍යයට ඇතුළත් නොවීම පමණක් නොව ක්‍රමානුකූලව උපදින්නා වූ එල ධර්මයන් වීම හේතුවෙන් අත්‍යයන්ගේ ශක්තියක් නොලැබීම නිසා ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්හි ද ඇතුළත් නො වේ. ආවර්ජන සිත් දෙක ද ප්‍රකට වන්නා වූ අරමුණට චිත්ත සන්නතිය යොමු කරනු විනා

එහි ශක්තිය පසු සිත්වල නොගල්වන බැවින් ආසේවන ශක්තියක් නොමැති වීමෙන් ආවර්ජනයෝ ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි ඇතුළත් නොවේ. තමාට පෙර උපදින භවාංගයේ ආසේවන ශක්තිය නොමැති බැවින් ඒවා ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්හි ඇතුළත් නොවේ.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යතීක -

- කාමජවන වාරයෙහි බොහෝ සෙයින් ජවන් සතක් උපදින ස්ථානයේ දී “ප්‍රථම ජවනය ප්‍රත්‍ය ය - දෙවන ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය, දෙවන ජවනය ප්‍රත්‍ය ය - තෙවන ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය, මේ ආදී වශයෙන් සයවන ජවනය ප්‍රත්‍ය ය - සත්වන ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය” යනුවෙන් දත යුතු වේ.
- මහද්ගන අර්පණා ජවනවාරයන්හි පරිකර්ම, උපචාර, අනුලෝම, ගෝත්‍රභූ, ධ්‍යාන ආදී අනුපිළිවෙළින් සිත් පහළ වන විට දී “පරිකර්මය ප්‍රත්‍ය ය උපචාරය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය. මේ ආදී වශයෙන් ගෝත්‍රභූ සිත ප්‍රත්‍ය ය ධ්‍යාන ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය, සමාපත්තිවල දී පෙර පෙර ධ්‍යාන සිත ප්‍රත්‍ය ය පසු පසු ධ්‍යාන සිත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය” යනුවෙන් දත යුතු වේ.
- සෝවාන් මාර්ග වීරියෙහි “ගෝත්‍රභූ සිත ප්‍රත්‍ය ය මාර්ග ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය” මතු මාර්ගවල දී “වෝදනය ප්‍රත්‍ය ය මතු මාර්ග ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ය” යැයි දත යුතු වේ.
- ගෝත්‍රභූ වෝදනයන් සහ ධ්‍යාන මාර්ගයන්හි කාමාවචර සහ මහද්ගන යැයි ද, කාමාවචර සහ ලෝකෝත්තර යැයි ද භූමි වශයෙන් හේදයක් පැවතුණේ නමුදු කුසල ජාතිය වශයෙන් එකිනෙකට සමාන බැවින් ගෝත්‍රභූ වෝදන දෙසිත ධ්‍යාන සහ මාර්ගයන්ට ආසේවන ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. පරිකර්ම උපචාර යනාදී ලෙසින් සිත් උපදනා විටදී ආරම්භක පරිකර්මය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයේ ඇතුළත් නොවේ. පරිකර්මය දෙවරක් හෝ තෙවරක් උපදින අවස්ථාවක් ද ඇත. එවිට දෙවන සහ තෙවන පරිකර්මය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් වේ. (වීරී භාෂාටිකාව බලන්න)

- අභිඥ, මරණාසන්න ආදී විචිත්ති ද ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් විචි භාෂාවකාව අනුව ගන්න. මේ අනුව අවසාන ජවනය ප්‍රත්‍යය නො වේ, ප්‍රථම ජවනය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න නො වේ. එල ජවනය ප්‍රත්‍යය ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ද නො වේ. එබැවින් අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ එන “පුරිමානි ජවනානි පච්ඡිමානං ජවනානං ආසෙවනපච්චයො” යන පාඨය යථාලාභ නයෙන් සලකා සුදුසු පරිදි පැමිණෙන අදාළ ජවනයන් පමණක් ගත යුතු වේ.

ප්‍රශ්න

1. “ආසෙවන” යන්නෙහි ‘ආ-සෙවන’ පදයන්ගේ අර්ථය පැහැදිලි කොට එම අර්ථයට අනුකූලව ආසේවන ශක්තිය ද පැහැදිලි කරන්න.
2. “අත්තසදිසකාපාදනං වාසනං වා” යන ටීකා පාඨයට අනුව උපමා සහිතව ආසේවන ශක්තිය පැහැදිලි කරන්න.
3. පෙර පෙර ජවනය පසු පසු ජවනයන්ට උපකාර වන අවස්ථාවේදී ලැබෙන ප්‍රයෝජනය කුමක් ද?
4. ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි “ජාතියෙන් සමාන අන්තිම ජවන” යන්නෙහි අදහස පැහැදිලි කරන්න.
5. අවසාන ජවනයෙහි ආසේවන ශක්තිය නොමැති වනුයේ ඇයි? පැහැදිලි කරන්න.
6. මාර්ග ජවනය, එල ජවනය, විපාක සහ ආවර්ජන ද්වය ය ආසේවන ශක්තිය නොලැබීමේ හේතුව වෙන් වෙන්ව පැහැදිලි කරන්න.
7. කාම ජවන මනෝද්වාර විචි, මාර්ග විචි සඳහා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් පැහැදිලි කරන්න.

13. කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

කර්ම ප්‍රත්‍යය සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යය, නානාක්‍ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය යි දෙවැදෑරුම් වේ. එකුන්අනු චිත්තයෙහි ඇත්තා වූ චේතනා එකුන්අනුව සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යය නම් වේ. එකුන්අනු චිත්තය ය, චේතනාවෙන් අත්‍ය වෛතසික එක්පණස ය, චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය යන මොවුහු සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. චේතනා එකුන්අනුව ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ය.

අතීත වූ එක්විසි කුශල චිත්තයෙහි හා දොළොස් අකුශල චිත්තයෙහි වූ චේතනා තෙතිස නානාක්‍ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය නම් වේ. විපාක සිත් සතිස ය, වෛතසික අටතිස ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු නානාක්‍ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය. කුසල් සිත් එක්විසිස ය, අකුසල් සිත් දොළොස් ය, ක්‍රියා සිත් විසිස ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය යන මොවුහු නානාක්‍ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ය.

සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යය - “කරණං - කිරීම, කම්මං - කර්මය යි”. කාය චේතය කාය විඤ්ජනිය ද වාක් චේතය වචි විඤ්ජනිය වන්නාක් මෙන් සිතේ චේතය ප්‍රයෝග ව්‍යාපාරය යැයි කියනු ලබයි. එය අභිධ්‍යොයාර්ථ වශයෙන් චේතනාව යි. එබැවින් චේතනාව ප්‍රයෝග ව්‍යාපාරය හේතුවෙන් ප්‍රධාන ශිෂ්‍යයා හා සමාන වේ. ඒ චේතනාවේ විශේෂ වන්නා වූ ව්‍යාපාර ශක්තිය කර්ම ප්‍රත්‍යය නම් වේ. කර්ම ප්‍රභේද දෙක අතරින් තමා හා එක්ව උපදින්නා වූ ධර්මයන්ට උපකාර වන්නා වූ චේතනාව සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යය වීම හේතුවෙන් එය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නවල ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යනිකවල ඇතුළත් වේ.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - පළමු ලෝභ මූල සිත සහ වෛතසිකයන් උපදින විට දී චේතනාව ප්‍රත්‍යය වේ. පළමු ලෝභ මූල

සිතෙහි චේතනාව හැර සෙසු වෛතසික අටලොස ද ලෝභමූල සිත හේතුවෙන් පහළ වන්නා වූ චිත්තජ රූපයෝ ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති. (මෙහි ප්‍රත්‍යය සඳහා ලැබෙන්නා වූ චේතනාව ප්‍රත්‍යනීකයකි. මෙම ක්‍රමයෙන් අර්හත් ඵලය දක්වා දත යුතු වේ.) ප්‍රතිසන්ධි කෘත්‍යය සිදු කරන මහාවිපාක ප්‍රථම සිතෙහි යෙදෙන වෛතසිකයන්හි ඇතුළත් වන චේතනාව ප්‍රත්‍යය වේ. එම සිතෙහි චේතනාව හැර සෙසු වෛතසික දෙතිස ද ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ප්‍රතිසන්ධි සිත් සියල්ල ම මේ ක්‍රමයෙන් දත යුතු වේ. අරූප භූමියෙහි උපදින අවස්ථාවල දී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි රූප ඇතුළත් නො වේ. ප්‍රත්‍යනීක සඳහා ඇති ස්වරූපාර්ථ සුගම ය.

නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය - නානා - වෙන් වූ, බණො - ක්ෂණය, නානාක්ඛණො - නානාක්ඛණ නම් වේ. නානාක්ඛණො - නානාක්ෂණයෙහි, පවත්නා - උපදින්නා වූ කර්මය, නානාක්ඛණිකං - නානාක්ඛණික නම් වේ. සහජාත කර්මයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් උපදින්නා වූ එම ක්ෂණයේ දී එකට ම පහළ වන්නාක් මෙන් මෙම නානාක්ෂණික කර්මයේ දී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ එකට ම පහළ නො වෙත්. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් උපදින ක්ෂණය පසුව ද කර්ම චේතනාව පහළ වන්නා වූ ක්ෂණය පෙර ද වේ. මෙසේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෙන් වෙන් වූ ක්ෂණයන්හි දී පහළ වන චේතනාව නානාක්ඛණික කම්ම නම් වේ. ඛිජය, ජලය ආදී හේතුන්ගේ උපකාරය ලැබීමෙන් පෘථුල වූ වෘක්ෂයක් උපදවන්නාක් මෙන්, මෙම නානාක්ෂණික චේතනාව ගති, කාල, උපධි, ප්‍රයෝග ආදී හේතු ධර්මයන්ගේ උපකාර ලදහොත් පෘථුල විපාක නාමස්කන්ධයන් ද කර්මජ රූපයන් ද පහළ කරවමින් (ස්කන්ධ සන්තති භව වෘක්ෂය පහළ වීමට) මස්තකයට පමුණුවයි. විස්තර කරන්නෙමි - පහතක් දල්වන විට දී එකවර අඳුර දුරු කිරීම ද ආලෝකය පහළ කරවීම ද යන කෘත්‍යයන් දෙක ම සිදු කරවන්නාක් මෙන් කුසල අකුසල චේතනාවෝ ද තමා සමඟ එක්ව උපදින ධර්මයන්ට සහජාත ප්‍රත්‍යය ශක්තියෙන් උපකාර වීම ද පසුව විපාකයන්ට නානාක්ෂණික කර්ම ශක්තියෙන් උපකාර වීම ද යන මෙම කෘත්‍යයන් දෙක ම එක්වර සිදු කරයි.

නිරුද්ධ වීමෙන් පසුව වුව ද ඵලයන් ගෙනදීම - "කුසලාකුසල චේතනාවෝ නිරුද්ධවීමෙන් පසු ක්ෂණ වශයෙන් එකිනෙක වෙන්

වන අතර හව බොහෝ ගණනකින් වෙන් ව ඵලයන් පහළ කරවයි” යන කාරණය සාමාන්‍ය නුවණින් සිතා බැලුවහොත් විශ්වාස කිරීමට අපහසු ය. එසේ වුව ද ලෝකයෙහි විද්‍යමාන නොවන අවස්ථාවල දී ම ඵලයන් පහළ කරවන අවස්ථා බොහෝ ගණනක් දක්නට ලැබේ. දුරදර්ශී දෙමව්පියෝ තම දරුවන්ට කුඩා කල පටන් නිරෝගී භාවයට හේතු වන ආහාර සහ බෙහෙත් වර්ග අනුභව කරවති. එම ආහාර සහ බෙහෙත් හේතුවෙන් පහළ වූ රූපයෝ දීර්ඝ කාලයක් පවතින ඒවා නො වෙත්. ඒ දරුවන් වැඩුණු පසු අන්‍යයන්ට වඩා නිරෝගී වූ රූප සන්තතියක් ලැබේ. ඊට අමතරව කුඩා කල ඉගෙන ගත් ශිල්පයන් සැමද නො පවතියි. ඇතැම් ශිල්පයන් නිවැරදිව මතකයේ නොතිබුණ ද කුඩා කල උගත් බැවින් ඒ ශිල්පයන් වැඩිහිටි වූ විට උපකාරක වෙමින් ඥානය දියුණු කරවයි. මේ ආකාරයට නොමැති වන්නා වූ නිරුද්ධයට ගොස් පසුව උපකාර වන විට දී වෙනත් පුද්ගලයෙකු එහි ඵල විඳිනුයේ නො වේ. ඒ පුද්ගලයා ම එහි ඵල විඳියි. මෙසේ නිරුද්ධ වීමෙන් අනතුරුව විපාක දීම ලෝකයෙහි ඇති බැවින් මෙම කුසල අකුසල චේතනාවන් නිරුද්ධ වීමෙන් අනතුරුව ඵලයන් ජනිත කරවීම පිළිබඳව සැක නොකළ යුතු.

කර්ම ශක්තිය - “කුසලාකුසල චේතනාවෝ නිරුද්ධවීමෙන් පසු” යැයි කියනුයේ නමුදු කිසිදු ධර්මයක් ඉතිරි නොකරමින් අනවශේෂ වශයෙන් නිරුද්ධ වූයේ නො වේ. උත්පාද, ස්ථිති, හඬග සිදු කරවමින් පරමාර්ථ ධර්ම ස්කන්ධයන් විනාශ වූයේ නමුදු කුසල අකුසල චේතනාවේ ශක්තිය ඉතිරිව පවතියි. මෙහි කුසලාකුසල සිත් පහළ වීම සහ විපාක සිත් පහළ වීම ගැන ගැඹුරින් සිතිය යුතු තැනකි. ඒ ඒ කෘත්‍යය සිදුකරන අවස්ථාවේ දී ජවන් සිත් සහ මිශ්‍රව පැවතීම හේතුවෙන් ඒවා පහළ වන්නා වූ ආකාරය ප්‍රකට නොවූයේ නමුදු විපාක සිත් තනිව ම යෙදෙන්නා වූ තදින් නින්ද ගිය අවස්ථාවේ දී එය මනාව ප්‍රකට වේ. විපාක චිත්ත සන්තතිය අතිශය සියුම් වේ. ඒ විපාකයන් සමඟ සම්ප්‍රයුක්ත චේතනාවන්ගේ ව්‍යාපාරය ද දැඩි වූවක් නො වේ. එබැවින් තදින් නින්ද ගොස් ඇති අවස්ථාවක දී ශරීරය විකාරයන් නොදක්වා නිශ්චලව පවතියි. සාමාන්‍ය කුසල අකුසල සිත් උපදින අවස්ථාවක දී ප්‍රකට නොවනුයේ නමුදු ශක්තිමත් චේතනාවන්ගෙන් සිදුකරන කුසල අකුසලයෝ හොඳින් ප්‍රකට වෙත්. ඉෂ්ටාරම්මණයක ලෝභ මූල සිත් උපදින විට, අනිෂ්ටාරම්මණයක

ද්වේෂ මූල සිත් උපදින විට, බුද්ධාදීන් කෙරෙහි ගරු කරමින් අරමුණු කරන විට, ප්‍රීති ප්‍රමෝදයෙන් යුතුව දනාදිය සිදුකරන විට මහාකුසල් සිත් පහළ වීම සිතා බලන්න. එම අවස්ථාවල දී සිත් සහ චේතනාවෝ ජව සම්පන්න වෙති. එබැවින් චේතනාව උත්පාද, ස්ථිති, හඬගයනට පැමිණ අභාවයට ගියේ නමුදු ඒ චේතනාවේ ශක්තියෙන් පරිවර්තනය වී ස්කන්ධ සන්නතියෙහි (අනුසය මෙන්) ශේෂ වේ. අනන්තර ශක්තියෙන් එක් සිතක් තව සිතකට උපකාර කරමින් දිගින් දිගට ම පවතින විට දී ඒ විත්ත සන්නතියෙහි බොහෝ චේතනාවන්ගේ ශක්තිහු බොහෝ ගණනක් ඒකාන්තව ඇතුළත් වී පවතින්.

එබැවින් කාල, ගති, උපධි, පයෝග අයහපත් අවස්ථාවල දී අකුසල චේතනාවේ ශක්තිය හේතුවෙන් අනිෂ්ට විපාක මතු වන අතර කාලාදිය යහපත් අවස්ථාවල දී කුසල චේතනාවේ ශක්තිය හේතුවෙන් ඉෂ්ට විපාක මතු වේ. ඛේජයකින් තමාට අදළ වන්නා වූ එක් ගසක් උපදවා ඉන් අනතුරුව එහි ජනයා කිරීමේ හැකියාව නැති වන්නාක් මෙන්, තමාට අදළ වන්නා වූ විපාකය දීමෙන් අනතුරුව ඒ ශක්තිය කෙළවර වේ. එබැවින් "චේතනාව නිරුද්ධ වීමේ දී ඒ පරමාර්ථ ධර්මයන් ම නිරුද්ධ වන අතර ඒ චේතනාවේ නානාක්ෂණික කර්ම ශක්තිය විනාශ නොවී දිගින් දිගට ම පවතියි. විපාක ගෙන දෙන කාලය සහ විපාක දීමට අවකාශයක් නොලබමින් අහෝසි කර්ම වන අවස්ථාවට පැමිණි විට චේතනාවන්ගේ ශක්තින් සියල්ලෙන් සියල්ල නැති වේ ය" යැයි දත යුතු ය.

අනුට්ඨා - යස්මිඤ්චි සන්තානෙ කුසලාකුසලවෙතනා උප්පජ්ජති, තත්ථ යථාබලං තාදිසං විසෙසාධානං තත්වා නිරුප්පිකති, යතො තත්ථෙව අවසෙසපච්චයසමවායෙ තස්සා ඵලභුතානි විපාකකට්ඨාරූපානි නිබ්බන්තිස්සන්ති.

හි - නිවැරදි ය, යස්මිං සන්තානෙ - යම් සන්තානයක, කුසලාකුසලවෙතනා උප්පජ්ජති - කුසලාකුසල චේතනාවෝ උපදිත් ද, යතො - යම් ශක්ති විශේෂයක් ඉපදීම හේතුවෙන්, තත්ථෙව - ඒ සන්තානයෙහි ම, අවසෙසපච්චයසමවායෙ - සෙසු කාල, ගති, උපධි, ප්‍රයෝග හේතූන් එක් වූ කල්හි, තස්සා ඵලභුතානි - ඒ චේතනාවන්ගේ ඵල වන්නා වූ, විපාකකට්ඨාරූපානි - විපාක කර්මජ රූපයෝ, නිබ්බන්තිස්සන්ති - උපදවන්නාහ. තත්ථ - ඒ සන්තානයෙහි, යථාබලං

- ශක්තිය ඇති තාක්, තාදිසං - ඒ විපාක කර්මජ රූපයන් උපදවන ස්වභාව ඇත්තා වූ, විසේසාධානං - ශක්ති විශේෂයක් උපදවීමක්, කත්වා - කොට, නිරුප්කම්බි - නිරුද්ධ වේ.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්ගේ පහළ වීම - ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්හි 'අතීත වූ' යන්නෙහි අදහස නම් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ උත්පාද අවස්ථාවේ දී ඒ නානාක්ෂණික කර්ම චේතනාව නිරුද්ධ වී ඇති බව යි. අතීත ලෝභ මූල ප්‍රථම සිතෙහි සම්ප්‍රයුක්ත වන චේතනාව නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය යි. ඒ චේතනාව හේතුවෙන් අපාය භූමියෙහි ප්‍රතිසන්ධි විපාක නාමස්කන්ධයන් ද ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයන් ද, ප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවේ දී අකුසල විපාක චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදී නාමස්කන්ධයන් ද ප්‍රවෘත්ති කාලයේ දී උපදින්නා වූ අනිෂ්ට කර්මජ රූපයන් ද නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙති. මෙම ක්‍රමයෙන් අකුසල නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වන ආකාරය ද දැන යුතු වේ.

අතීත මහාකුසල ප්‍රථම සිතෙහි ඇති චේතනාව නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය වේ. ඒ චේතනාව හේතුවෙන් කාම සුගතියේ ප්‍රතිසන්ධි විපාක නාමස්කන්ධ ද ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ද ප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවේ දී කුසල විපාක චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදී විපාක නාමස්කන්ධ ද ප්‍රවෘත්ති අවස්ථාවේ දී පහළ වන ඉෂ්ට කර්මජ රූප ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. රූප භවයෙහි ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ ද කර්මජ රූප සහ ප්‍රවෘත්ති නාමස්කන්ධ කර්මජ රූප ද ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. සඤ්ඤවිරාග භාවනා වන්නා වූ අතීත රූපාවචර පඤ්චමධ්‍යානයෙහි ඇති චේතනාව ප්‍රත්‍යය වේ. අසඤ්ඤ සත්ත්ව ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මාර්ග ජවනයේ ඇති චේතනාව ප්‍රත්‍යය වේ. එල ජවන නාමස්කන්ධය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. (මෙම මාර්ග චේතනාව එල ජවනයන්ට ප්‍රත්‍යය වන අවස්ථාවේ දී අනන්තර ශක්තිය සහ පකතූපනිස්සය ශක්තිය ද ලැබේ) ප්‍රත්‍යනීකයෝ සුගම ය.

ප්‍රශ්න

1. කර්ම ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කොට, ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත සහ චෛතසිකයන්හි සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යයට අදාළ වික්ත චෛතසිකයන් පැහැදිලි කරන්න.

2. නානාක්ෂණික කර්මයන්හි 'නානා' යනු කවර ධර්මයන්ගෙන් වෙන් වීම ද?
3. හේතු ධර්මයන් නොමැති පසු අවස්ථාවකදී එලයන් පහළ වීම පිළිබඳව පැහැදිලි කරන්න.
4. කුසල අකුසල චේතනාවෝ උත්පාද ස්ථිති හඬග සිදු කරමින් නිරෝධයට ගිය විට දී කවරක් වත් ඉතිරි නොකොට නිරුද්ධ වී දැයි සැලකිය යුතු ද? කවර ධර්මයක් ඉතිරි වේ ද?
5. ලෝභ මූල ප්‍රථම සිතෙහි ඇති චේතනාවේ එලය (ප්‍රවෘත්ති සහ ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවන් සම්බන්ධ කොට) දක්වමින් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන් ද දක්වන්න.
6. මාර්ග චේතනාව එල ජවනයන්ට ප්‍රත්‍ය වන විටදී කවර ප්‍රත්‍යයන් ලැබේ ද?

14. විපාක ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

ඔවුනොවුන්ට ද ඔවුනොවුන්ට හා චිත්තජ රූප ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයන්ට ද ප්‍රත්‍යය වන විපාක සිත් සතිස ය, චෛතසික අටතිස ය යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ විපාක ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ ය.

ඔවුනොවුන්ගෙන් ප්‍රත්‍ය ලබන විපාක සිත් සතිස ය, චෛතසික අටතිස ය යන නාමස්කන්ධයෝ ය, ඒ නාමස්කන්ධයන් විසින් සුදුසු පරිදි උපදවනු ලබන විඥාප්ති රූප වර්ජිත චිත්තජ රූපයෝ ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ය යන මොවුහු විපාක ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ ය.

කුසල් සිත් එක්විස්ස ය, අකුසල් සිත් දොළොස ය, ක්‍රියා සිත් විස්ස ය, චෛතසික දෙපණස ය යන නාමස්කන්ධයෝ ය, ඒ නාමස්කන්ධයන් විසින් සුදුසු පරිදි උපදවනු ලබන චිත්තජ රූපයෝ ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සෘතුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු විපාක ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයෝ ය.

විපාක පච්චයෝ - විපාකයෙහි ස්වභාවය කලින් දැක්වූ චේතනා සංඛ්‍යාත කර්මයේ ස්වභාවයට ප්‍රතිවිරුද්ධ ය. කුසල අකුසල ජවනයන්ට පසුව ඵලයන් ගෙනදීම සඳහා මේ මොහොතේ කාය, වාක්, චිත්ත යන ක්‍රියාවන් ඇති කරවීම සඳහා ව්‍යාපාර ඇත්තේය. විපාක සිත් වනාහි කුසල අකුසල කර්මයන්ගේ හේතුවෙන් අනුරූප ඵලයන් ඇති කරන බැවින් එබඳු ව්‍යාපාර ශක්තියක් නැත. එබැවින් කුසල අකුසල ජවනයන් පහළ වන අවස්ථාවේ දී ශාන්ත භාවයක් නොමැතිව දියුණුව කැමැති වන්නා පුද්ගලයෙකු විසින් කරනු ලබන උත්සාහයකට සමාන වේ. විපාක සිත් පහළ වන අවස්ථාව ගුරු, දෙමව්පියන්ගේ ආභාෂය නිසා ශාන්තව වැඩෙන දරුවෙකුගේ උපමාවෙන් සහ දියුණු වීමට උත්සාහ නොකරන පුද්ගලයෙකුගේ උපමාවෙන් වටහා ගත හැකිය.

මෙම විපාකය සිත්වල ශාන්ත භාවයෙන් යුතුව පවතින ආකාරය ද තද නින්දට වැටුණු කාලය පිළිබඳව සලකා බැලීමේදී ප්‍රකට වේ.

නිවැරදිය - තද නින්දට වැටුණු විට භවාංග නම් වූ විපාක සන්තතිය උපදියි. ඒ විපාක සිත් උපදින ආකාරය සිතින් දත නොහැකි තරමට ශාන්ත වේ. තද නින්දෙහි සිටින විට දී කිසිදු කාය, වාක්, චිත්ත ප්‍රයෝගයක් සිදු නො කෙරේ. පඤ්චද්වාරික සිත්වල ද ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණ, සම්පට්ච්ඡන ආදී විපාක සිත් ද ඇති වන ආකාරය නිවැරදි පරිදි ප්‍රකට කරගත හැක්කේ නො වේ. ජවනයන් ඇරඹුණු විට ම ඒ පඤ්චද්වාරික විටී ප්‍රකට වේ. මේ ආකාර ඇත්තා වූ විපාක සිත් ව්‍යාපාරයන්ගෙන් වෙන්ව ඇති බැවින් ශාන්ත වන්නා වූ ධර්මයෝ වෙත්.

එබැවින් “ශාන්ත පැවතුම් ඇති පුද්ගලයෙක් තවත් පුද්ගලයෙකුට ශාන්තව ජීවත්වීම සඳහා කටයුතු කරන්නාක් මෙන් ස්වකීය ව්‍යාපාර ප්‍රයෝගයන් විරහිත වීමෙන් ශාන්ත වෙමින් තමා හා උපදින ධර්මයන්ට ද ව්‍යාපාර ප්‍රයෝගයන්ගෙන් මුක්තව ශාන්තව පැවතීම පිණිස ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ශක්තිය විපාක ශක්තිය යැයි දත යුතු වේ”

පටිඨාන අටුවාව - නිරුස්සාහසන්තභාවෙන නිරුස්සාහසන්තභාවාය උපකාරකො විපාකධම්මො විපාකපච්චයො.

“නිරුස්සාහසන්තභාවෙන - ව්‍යාපාර නොමැති ශාන්ත භාවයෙන්, නිරුස්සාහසන්තභාවාය - ව්‍යාපාර නොමැති ශාන්ත භාවය පිණිස” යැයි අර්ථ ගත යුතු වේ. මෙහි “සන්ත” සඳහා දී ඇති ‘ශාන්ත’ යන වචනය ක්ලේශයන් නිසා උපදින දහයෙන් ශාන්ත බවට පැමිණීමක් නො වේ. ප්‍රයෝග ව්‍යාපාරයන්ගෙන් වෙන් වූණු ශාන්ත භාවයකි යැයි අවබෝධ කරවීමට “නිරුස්සාහෙන” යන විශේෂණ පදය ඇතුළත් කොට ඇත. එබැවින් ‘නිරුස්සාහ’ යනු සන්තභාවයේ විශේෂණ පදය යි. “උස්සාහ” සඳහා විරිය නොගත යුතුය. ව්‍යාපාරය ගත යුතු වේ.

අනුට්ඨා - තෙන සඋස්සහොති ච ක්‍රියාමයචිත්තුප්පාදස්ස පචත්තිආකාරො වෙදිතබ්බො. යො බ්‍යාපාරොති වුච්චති න විරියුස්සාහො.

ප්‍රත්‍යය - “ඔවුනොවුන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන” යන්නෙහි අදහස සහජාත ප්‍රත්‍යයේ දී දැක්වූ ආකාරයෙන් ගත යුතු වේ.

ප්‍රත්‍යයෝක්තපන්න - “ඒ නාමස්කන්ධයන් විසින් සුදුසු පරිදි උපදවන විඥප්ති රූප වර්ජිත” යන්නෙහි ‘සුදුසු පරිදි’ යැයි පැමිණේ. ඒ සඳහා ස්වරූපාර්ථ ගැනීමේ දී විපාක සිත් අතරින් අරූප විපාක සිත් ද ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයන් ද අරූප භවයේ දී උපදින අවස්ථාවේ දී එල සිත් සතර ද රූප පහළ නොකරවන බව සැලකිය යුතුය. එබැවින් ‘සුදුසු පරිදි’ යැයි දැක්විය. විපාක නාමස්කන්ධයන්ට (රූප පරිච්ඡේදයේ දී දැක්වූ ආකාරයට) විඥප්ති රූප පහළ කරවීමට නොහැකි බැවින් “විඥප්ති රූප වර්ජිත” යැයි දැක්විය. ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝක්තපන්නයන්ගේ පහළ වීම සහජාත ප්‍රත්‍යයේ දී දැක්වූ ක්‍රමය අනුසාරයෙන් දත යුතු වේ.

“බන්ධා” යන පදය භාවිත කිරීම - සිත් සහ චෛතසිකයන් ඔවුනොවුනට ප්‍රත්‍යය වීම දැක්වීමේ දී “එකං බන්ධං පටිච්ච තයො බන්ධා” ආදී වශයෙන් පාළියෙහි දැක්වේ. එබැවින් සිත් සහ චෛතසිකයන් ඔවුනොවුනට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ සහජාතාදී ප්‍රත්‍යයන්හි දී ප්‍රත්‍ය සහ ප්‍රත්‍යෝක්තපන්නයන් සඳහා “බන්ධා” යන වචනය වදළන. ඒ ආකාරයට චෛතසික ධර්මයන් ඔවුනොවුනට ප්‍රත්‍යය නොවන්නා වූ ප්‍රත්‍යයන්හි “බන්ධා” යන ව්‍යවහාරය නැත.

ප්‍රත්‍යනීක - “ඒ නාමස්කන්ධයන් විසින් සුදුසු පරිදි උපදවන” යන වාක්‍ය බණ්ඩය ‘චිත්තජ රූපයෝ ය’ යන්නෙහි සම්බන්ධ කරන්න. ඒ නාමස්කන්ධයන්ගෙන් සුදුසු පරිදි උපකාරය ලබන, උපදවන ලද චිත්තජ රූපයෝ ය යැයි අදහස් වේ. මෙහි චිත්තජ රූපයන්හි විඤ්ඤාත්ති රූප ද ඇතුළත් වේ. ‘සුදුසු පරිදි’ යන්නෙන් අභිඥ හැර අර්පණා ජවන් විඤ්ඤාත්ති පහළ කරවීමට නොහැකි බව දත යුතු වේ. තවද “වොට්ඨබ්බනා කාමාවචරජවනාභිඤ්ඤා පන විඤ්ඤාත්තිමිච්ඡ සමුට්ඨාපෙනි” යැයි පැමිණෙන නිසා විඤ්ඤාත්ති උපදවන්නා වූ සිත් ගැන ද අවධානය යොමු කළ යුතු වේ.

ප්‍රශ්න

1. විපාක ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. ප්‍රත්‍යයෝක්තපන්න දක්වන තැන “ඒ නාමස්කන්ධයන් විසින් සුදුසු පරිදි උපදවනු ලබන” යන්නෙහි “සුදුසු පරිදි” සහ “උපදවනු ලබන” යන පදවල අර්ථය පැහැදිලි කරන්න.

3. "විඥප්ති රූප වර්ජිත චිත්තස් රූපයෝ ය" යන පාඨයෙහි විඥප්ති රූප අත්හරිනුයේ ඇයි?
4. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ පටන් ඇතැම් ප්‍රත්‍යවල 'බන්ධා' යන වචනය භාවිතා කරන අතර 'සතර නාමස්කන්ධ' දැක්වේ. හේතු ආදී ඇතැම් ප්‍රත්‍යවල 'බන්ධා' යැයි භාවිතා නොකර සාමාන්‍ය වශයෙන් වදළ සේක. මෙම භාවිතයේදී කවර ප්‍රත්‍යයන් සඳහා බන්ධා යැයි ව්‍යවහාර කළ යුතු ද? කවර ප්‍රත්‍යයන් සඳහා බන්ධා යැයි භාවිතා නොකළ යුතු දැයි දක්වන්න.
5. මහා විපාක ප්‍රථම චිත්ත, චෛතසික, චිත්තස් රූප පහළ වන අවස්ථාවේ දී ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙන් කොට දක්වන්න.
6. ප්‍රත්‍යනීකයන්හි "සුදුසු පරිදි උපදවනු ලබන" යැයි දක්වන තැන 'සුදුසු පරිදි' යැයි ප්‍රකාශ කරනුයේ ඇයි?

15. ආහාර ප්‍රත්‍යයේ හි රාශිය

ආහාර ප්‍රත්‍යය රූපාහාර ප්‍රත්‍යය, නාමාහාර ප්‍රත්‍යය යි දෙවැදෑරුම් වේ. ස්පර්ශ වේතනා විඥාන යන නාම ධර්මයෝ තිදෙනා නාමාහාර ප්‍රත්‍ය ය.

කබලිංකාරාහාරය යි කියන ලද භෝජනාදියෙහි ඇත්තා වූ ඕෂා රූපය රූපාහාර ප්‍රත්‍ය ය.

ආහාර සමුට්ඨානික රූප රූපාහාර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

එකුන්අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, සෘතුජ රූප ය, අසංඥසත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු රූපාහාර ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ය.

තවත් ක්‍රමයකින් මෙසේ ය. ආධ්‍යාත්මික චතුසමුට්ඨානික ඕෂා රූපය, බාහිර සන්තානයෙහි බාහ්‍ය භෝජනාදියෙහි ඇති සෘතුජ ඕෂා රූපය ය යන මොවුහු රූපාහාර ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ ය.

ඒක කලාපගත වූ ද හා නානා කලාපගත වූ ද ප්‍රත්‍ය ධර්මය වන ඕෂා රූපයෙන් අන්‍ය වූ ආධ්‍යාත්මික චතුසමුට්ඨානික රූප සමූහය රූපාහාර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

එකුන්අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, බාහිර රූපය ය යන මොවුහු රූපාහාර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනිකයෝ ය.

ආහාරපච්චයෝ - සකසකපච්චයුප්පන්නෙ - ස්වකීය ස්වකීය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්, ආහරති (භූසො හරති) - මනාව ගෙනයයි, ඉති - එබැවින්, ආහාරො - ආහාර නම් වේ. හේතු ආරම්භණ ආදී ප්‍රත්‍යයෝ ද තමාට අදළ වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් ගෙනයත්. එසේ වුවද අධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි (ස්කන්ධ සන්තතියෙහි) අනිශ්චයෙන් උපකාරක වීම නිසා කබලිංකාර ආහාරය ආදී ආහාර සතර සඳහා “ආහාර” යැයි පැවසීම පිළිබඳ අභිධර්මාර්ථ භාෂා ටිකාවේ (සමුවචය කාණ්ඩයේ) දක්වන ලදී. “ආහරති - මනාව ගෙන යයි” යන තැන ‘ගෙන යයි’ යනු ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්ම සමූහය

දීර්ඝ කාලයක් අඛණ්ඩව පවත්වා ගැනීම සඳහා උපකාරක වන්නා වූ උපස්ථම්භක ශක්තිය යි. මෙම ආහාර ප්‍රත්‍යය නිවෙස් ශක්තිමත් කිරීම සඳහා ඇති රුකුල් කණුවකට උපමා කොට ඇත.

විස්තර කරන්නෙමි - “මෙම ආහාර ප්‍රත්‍යය ධර්මයන්හි උපස්ථම්භක ශක්තිය පමණක් ඇත. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් පහළ කරවීම සඳහා ජනක ශක්තියක් නැත” යැයි වැරදි අදහසක් ඇත. සත්‍ය වශයෙන් ම මෙහි ජනක ශක්තිය ද ඇත. ජනක ශක්තියෙන් උපදවන විට (සෙසු ප්‍රත්‍යයන් මෙන් හුදු උත්පාද ශක්ති මාත්‍රයක් පමණක් නොව) අඛණ්ඩව පවත්වා ගැනීම ට ද උපකාර කරනා බැවින් “උපස්ථම්භක” යැයි කීහ. විස්තර කරන්නෙමි - ආහාර ගත් විට ඒ ආහාරය හේතුවෙන් ආහාරජ රූපයන් ඉපදීම පමණක් නොව, සකල ශරීරයෙහි ම ඇත්තා වූ කර්මජ, චිත්තජ, සෘතුජ රූපයන් ද ශක්තිමත් ලෙස පවතියි. ඒ ආකාරයේ ශක්තිමත් බවක් ඇති බැවින් එම කර්මජාදී රූපයෝ ද නොනැවතී දිගට ම පවතිත්.

නාම ආහාරයෝ ද තමා හා සමඟ සහජාත ධර්මයන් උපදවත්. සමුච්චය කාණ්ඩයේදී දැක්වූ ආකාරයට නාම ධර්මයන් අඛණ්ඩව පවත්වා ගැනීමට ද උපස්ථම්භක වේ.

මූලටිකා - ජනයමානොපි හි ආහාරො අවිච්ඡේදවසෙන උපත්ථම්භයමානොයෙව ජනෙතීති උපත්ථම්භනභාවො ආහාරභාවො.

රූපාහාර ප්‍රත්‍යය

ප්‍රත්‍ය - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - “ඔජාසඛිධාතො ආහාරො ආහාරසමුට්ඨානරූපං අජ්ඣෙධාහරණකාලෙ ධානප්පත්තොව සමුට්ඨාපෙති” යැයි දැක්වූ ආකාරයට ආහාරයේ ඇති ඕජාව රූපාහාර ප්‍රත්‍යය වේ. ආහාර සමුට්ඨානික රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත්.

තවත් ක්‍රමයකින් - ප්‍රථම ක්‍රමයේ දී බහිද්ධ ආහාරය ජනක ශක්තියෙන් උපකාරක වන ආකාරය අපේක්ෂා කරමින් ස්වරූපාර්ථ දක්වන ලදී. එය කුසල ත්‍රිකයේ පටිච්ච වාරය හා සම වේ. එසේ නමුත් ආධ්‍යාත්මික ආහාරයෝ ජනක සහ උපස්ථම්භක යන ශක්ති දෙකෙන් ම උපකාරක වීම ද, බහිද්ධ ආහාරය උපස්ථම්භක ශක්තියෙන්

උපකාරක වීම ද දැක්වෙන ස්වරූපාර්ථ මෙහි ඇතුළත්ව නොමැත. විස්තර කරන්නෙමි - ශරීරයේ කර්මජ, චිත්තජ, සෘතුජ, ආහාර වශයෙන් රූප සන්නති සතරකි. ඒ සන්නතීන්හි ඇතුළත් වන ඕජාව (සෘතුජ මෙන්) ආහාර සමුච්චාන රූප කලාපයන් පහළ කරවමින් සෙසු රූප කලාපයන්ට උපස්ථම්භක වේ. බහිද්ධ ඕජාව විසින් ද ශරීරයේ ආහාර රූප ද උපදවනු ලැබේ. තමා විසින් උපදවන ආහාරජ රූපයන් හැර සෙසු ඕජාවන් විසින් උපදවන ආහාරජ රූපයන්ට ද උපස්ථම්භනය වේ. සෙසු ත්‍රිජ රූපයන්ට උපස්ථම්භනය පමණක් සිදු කරයි. පළමු ක්‍රමයේදී අප්ඤ්ඤා ඕජාව විසින් සහ අප්ඤ්ඤාබහිද්ධ ඕජා විසින් උපකාරක වීම යන ක්‍රම දෙක ඇතුළත් නො වේ. එබැවින් මෙම දෙවන නය ක්‍රමය දැක්විය. (අප්ඤ්ඤානික ඕජාව විසින් ආහාර සමුච්චාන රූප කලාප උපදවන බව විශුද්ධිමාර්ග මග්ගාමග්ගඤ්ඤාදස්සන විසුද්ධි කාණ්ඩයේ දැක්වේ.)

පට්ඨාන අටුවාව - චතුසන්නතිසමුච්චානො කබ්බිකාරාහාරො කිඤ්ඤාපි ඉමස්ස කායස්සාති අවිසෙසතො චුත්තො, විසෙසතො පනායමෙත්ථ ආහාරසමුච්චානරූපස්ස ජනකො වෙව අනුපාලකො ච හුත්වා ආහාරපච්චයෙන පච්චයො හොති, සෙසසන්නතිසමුච්චානස්ස අනුපාලකොව හුත්වා ආහාරපච්චයෙන පච්චයො හොතිති එවමෙත්ථ පච්චයුප්පන්නතොපි විඤ්ඤාබ්බො චිතිච්ඡයොති. - පච්චයනිද්දෙස

ප්‍රත්‍යය - ආධ්‍යාත්මික සන්නානයෙහි ඇති චතුසමුච්චානික ඕජාව යනු ශරීරයේ කර්ම, චිත්ත, සෘතු ආහාර යන හේතු සතර නිසා ඇති වන වෙන් වෙන් ව උපදින්නා වූ කර්ම සමුච්චාන, චිත්ත සමුච්චාන, සෘතු සමුච්චාන, ආහාර සමුච්චාන රූප කලාප සන්නතියෙහි ඇතුළත් වූ ඕජාව යි. බැහැර ඇති භෝජනාදිය සෘතුජ රූපයෝ ය. ඒ සෘතුජ රූපයන්හි ඇතුළත් වන ඕජාව 'බාහිර සන්නානයෙහි බාද්‍ය භෝජනාදියෙහි ඇති සෘතුජ ඕජා රූපය' යැයි කියනු ලැබේ.

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - "ඒක කලාපගත වූ ද නානා කලාපගත වූ ද ප්‍රත්‍යය ධර්මය වන ඕජා රූපයෙන් අන්‍ය වූ ආධ්‍යාත්මික චතුසමුච්චානික රූප" යන තැන වක්ෂු දශකයේ ඇති ඕජාව ප්‍රත්‍යය ධර්මය වන විට එය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් නොවේ. එයින් අන්‍ය වූ ඒක කලාපගත වූ (එම රූප කලාපය තුළ ඇති) රූප නවය

සහ නානා කලාපගත වූ (වෙනත් රූප කලාපයන් තුළ ඇති) කර්මජ, චිත්තජ, සාකුජ, ආහාරජ රූපයෝ (ශරීරයේ ඇති සියලු ම රූපයෝ) ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති.

(උපාදින්න ත්‍රිකය විවරණය කරන්නා වූ මූලටීකාව අධ්‍යාත්මික රූපය විසින් ප්‍රත්‍ය විමට නොකැමති වේ. ජනක ශක්තියෙන් හෝ වේවා උපස්ථම්භක ශක්තියෙන් හෝ වේවා බහිද්ධ වූ ඕජාව ම ප්‍රත්‍යය වේ යන අදහස ගනියි.)

නාමාහාර ප්‍රත්‍යය

එකුත් අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූපයෝ ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ය යන මොවුහු නාමාහාර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

බාහිර රූප ය, ආහාරජ රූප ය, සාකුජ රූපය, අසංඥසත්ත්ව කර්මජ රූපය ය, ප්‍රචායිති කර්මජ රූපය යන මොවුහු නාමාහාර ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය.

නාමාහාර ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න -

- එස්ස වෛතසිකය ප්‍රත්‍යය වන විට චේතනාව සහ විඤ්ඤණය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. එමෙන් ම චේතනාව ප්‍රත්‍යය වන විට එස්සය සහ විඤ්ඤණය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. විඤ්ඤණය ප්‍රත්‍යය වන විට එස්සය සහ චේතනාව ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ නිසා ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඒ තුන ම අත්හරිනු නොලබයි. සියලු චිත්ත වෛතසිකයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙත්.
- ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික, චිත්තජ රූප එකවර පහළ වන විට එස්සය ප්‍රත්‍යය වේ. එස්සය හැර සෙසු වෛතසික අටළොස සහ චිත්තජරූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. එමෙන් ම චේතනාව -පෙ- ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත -පෙ- විඤ්ඤණය ප්‍රත්‍යය වේ. වෛතසික එකුත්විස්ස සහ චිත්තජ රූප ප්‍රථම සිත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ.

- ප්‍රතිසන්ධි කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සිත්, චෛතසික, ප්‍රතිසන්ධි කර්මය රූප පහළ වන විට එස්සය ප්‍රත්‍යය වේ. විත්ත, චෛතසික, ප්‍රතිසන්ධි කර්මය රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ යන ආදී වශයෙන් දතයුතු වේ.

ප්‍රශ්න

1. ආහාර ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. රූපාහාර සඳහා ප්‍රථම ක්‍රමය සඳහා ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වා දෙවන ක්‍රමය දැක්වීමට හේතුව ද පැහැදිලි කරන්න.
3. චතු සමුච්ඡාදන ඔජාව යනු කවරක්ද? අධ්‍යාත්මික ඔජාව රූපයන් උපදවයි ද? නැතිනම් රූපයන්ට උපස්තම්භක වේ ද? රූප උපදවනුයේ නම් කවර රූපයන් උපදවයි ද? කවර රූපයන්ට උපස්තම්භක වේ ද?
4. දෙවන ක්‍රමයේදී බහිද්ධ ඔජාව විසින් උපදවන සහ උපස්ථම්භනය කරන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් බෙදා දක්වන්න.

16. ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ය, පුරේජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ය, රූප ජීවිතේන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍ය යැයි ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය තෙවැදෑරුම් වේ. එයින් සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය මෙසේ ය.

ජීවිතේන්ද්‍රිය වෛතසික ය, චිත්ත ය, වේදනාව ය, ශ්‍රද්ධාව ය, වීර්ය ය, ස්මෘතිය ය, ඒකාග්‍රතාව ය, ප්‍රඥාව ය, යන නාමේන්ද්‍රිය ධර්මයෝ සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය.

එකුන්අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණස ය, චිත්තජ රූපය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපය යන මොවුහු සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවාත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනීකයෝ ය.

ඉන්ද්‍රියපච්චයො - ඉන්ද්‍රිති - ඊශ්වර වේ, ඉති - එබැවින්, ඉන්ද්‍රියං - ඉන්ද්‍රිය නම් වේ. වක්ඛු ප්‍රසාද රූපය පැහැදිලිව පවතින විට වක්ඛු විඤ්ඤාණය විසින් රූපාරම්භිණ මනාව අරමුණු කරනු ලැබේ. දැකීමේ කැමැත්ත කොතරම් බලවත් වුවද වක්ෂු ප්‍රසාදය මනාව නොපැවතුණහොත් දර්ශන කෘත්‍යය දුබල වේ. එබැවින් වක්ඛු ප්‍රසාදයට දර්ශන කෘත්‍යයෙහි ඊශ්වරත්වයක් ඇත. මෙසේ වූ කල්හි තමාට අදළ වන්නා වූ කෘත්‍යයෙහි තමාගේ අභිමතය ඉටුවන පරිදි ඊශ්වරත්වයක් දක්වන්නා වූ ශක්තිය ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය නම් වේ. උදහරණයක් ලෙස අමාත්‍යවරුන්ට ස්වකීය විෂයයෙහි ඊශ්වරත්වයක් පැවතීම මෙකි. අදළ කෘත්‍යයෙහි ඊශ්වරත්වය පිළිබඳව අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ සමුවචය කාණ්ඩ භාෂා ටීකාවේ දැක්විය. අධිපති සහ ඉන්ද්‍රිය ශක්ති විශේෂය පිළිබඳව ද එහි ම අධිපති ධර්මයන් පිළිබඳව විස්තරයේ දී දක්වන ලදී.

සහජාතිකීය ප්‍රත්‍යය

තමා හා සමඟ එක්ව උපදින ධර්මයන්ට ඊශ්වරත්වයක් දක්වන්නා වූ ධර්මයෝ සහජාතිකීය නම් වේ. මේ සඳහා ලැබෙන පරමාර්ථ ධර්ම වනුයේ නාම ඉන්ද්‍රිය ධර්මයන් ය.

ප්‍රත්‍ය-ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික සහ චිත්තජ රූප උපදින විට එහි ඇතුළත් වන ජීවිතිකීය ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු සිත්, වෛතසික චිත්තජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් වේදනා ප්‍රත්‍යය -පෙ- විරිය ප්‍රත්‍යය -පෙ- ඒකග්‍රතාව ප්‍රත්‍යය -පෙ- සෙසු ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික හා චිත්තජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ශ්‍රද්ධා, සති, ප්‍රඥාවෝ ලෝභ මූල සිත සමඟ නො යෙදේ. ඒ ශ්‍රද්ධා, සති, ප්‍රඥාව යෙදෙන මහාකුසල සිත් ආදියෙහි ශ්‍රද්ධාදිය ද ප්‍රත්‍යය පැත්තේ ඇතුළත් කළ යුතුය. ප්‍රතිසන්ධි සිත උපදින අවස්ථාවේ ද ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයන් ඇතුළත් කළ යුතුය. අරූප භූමියෙහි පහළ වන විටදී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න සඳහා රූප ඇතුළත් නොවේ.

පුරේජාතිකීය ප්‍රත්‍යය

අතීත භවාංග චිත්තය හා උපදනා මධ්‍යමායුෂික පඤ්ච ප්‍රසාදයෝ පුරේජාතිකීය ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය. ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය හා සර්ව චිත්ත සාධාරණ වෛතසික සත පුරේජාතිකීය ප්‍රත්‍යයාගේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයෙන්ගෙන් අන්‍ය වූ එකුත් අසූ චිත්ත ය, වෛතසික දෙපණසය, චිත්තජ රූපය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආහාරජ රූප ය, සතුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු පුරේජාතිකීය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනික ධර්මයෝ ය.

පුරේජාතිකීය - වක්ඛුද්වාරික චිත්ත විචියෙහි වක්ඛු විඤ්ඤාණය වක්ඛු වස්තුව නිශ්‍රය කරගනියි. එම වක්ඛු වස්තුව වක්ඛු විඤ්ඤාණාදී ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ඉපදීමට පෙර උපදින බැවින් පුරේජාත ප්‍රත්‍යය ද වේ. දර්ශන කෘත්‍යයෙහිදී ඊශ්වරත්වය හේතුවෙන් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ද වේ. එබැවින් මෙහි පුරේජාත ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය ඇත. සෝත, සාන,

ජීවිතා, කාය වස්තූන් ද මෙම ක්‍රමයෙන් දතයුතු වේ. මධ්‍යාමායුෂ්කයෙහි අදහස නිශ්‍රය ප්‍රත්‍යයේ දී කී අයුරින් ගත යුතු වේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණය පහළ විමට පෙර ඉපිද ස්ථිතියට පැමිණ වක්ඛු වස්තුව ප්‍රත්‍යය වේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණය සහ සර්වචිත්ත සාධාරණ වෛතසික සත ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ක්‍රමයෙන් ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වන ආකාරය දතයුතු වේ.

රූප ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය

ජීවිතින්ද්‍රිය රූපය, රූප ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය නම් වේ. කර්මජ කලාපයන්හි ජීවිතින්ද්‍රියයෙන් අන්‍ය රූපයෝ රූප ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයේ ය. එකුන්අනු චිත්ත ය, වෛතසික දෙපනස ය, චිත්තජ රූප ය, බාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සෘතුජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ, ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයන්හි ඇත්තාවූ ජීවිතින්ද්‍රිය රූපයෝ ය යන මොහු රූප ජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනිකයෝ ය.

රූපජීවිතින්ද්‍රිය - ප්‍රචාත්ති කාලය හෝ වේවා, ප්‍රතිසන්ධි කාලය හෝ වේවා කර්මජ රූප කලාප උපදින සෑම අවස්ථාවක දී ම ජීවිත රූප පවතියි. ඒ ජීවිත රූප සියල්ල තමාගේ කලාපයේ ඇතුළත් කර්මජ රූපයන් රක්‍ෂා කරයි. රක්‍ෂා කරන්නා වූ කෘත්‍යයෙහි ඊශ්වරත්වය පවත්වයි. එබැවින් ප්‍රචාත්ති ප්‍රතිසන්ධි වශයෙන් ඇති සියලු ජීවිත රූපයන් ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. එම ජීවිත රූපය සෑම විටක දී ම ප්‍රත්‍යය විම හේතුවෙන් ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් නොවී ප්‍රත්‍යනිකයන්හි ඇතුළත් වේ. (ප්‍රත්‍යනිකයෙහි “ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ ප්‍රචාත්ති කර්මජ රූපයන්හි ඇත්තාවූ ජීවිතේන්ද්‍රිය රූපයෝ ය” යැයි දක්වෙනුයේ ඒ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ ජීවිතින්ද්‍රිය යි. ප්‍රතිසන්ධි රූප කලාපවල ඇති ජීවිතින්ද්‍රිය, ප්‍රචාත්ති රූප කලාපවල ඇති ජීවිතින්ද්‍රිය ඉන් දක්වුණි.) වක්ඛු දසක කලාපයේ ඇති ජීවිතරූපය ප්‍රත්‍යය වේ. ජීවිත රූපයෙන් අන්‍ය වූ, එම කලාපයේ ඇති කර්මජ රූප නවය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. සෝත දසකාදී කර්මජ රූප කලාප අටෙහි ද මෙම ක්‍රමයට අනුව ගත යුතු වේ.

රූපජීවිතිඥය වෙන් කොට දැක්වීමට හේතුව - රූපජීවිතිඥය තමා සමඟ උපදින කර්මජ රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වන බැවින් සහජාතිඥයෙහි ඇතුළත් වීමට සුදුසු නො වේ ද? කවර හේතුවක් නිසා වෙන් ව දක්වනා ලද්දේ ද? යනුවෙන් පැනයකි. පිළිතුර වනාහි - ජීවිත රූපය තමා සමඟ ඉපදෙන ඒක කලාපගත කර්මජ රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වූයේ නමුදු නාම ඉඤ්ඤා මෙන් උත්පාද ක්ෂණයේදී ප්‍රත්‍යය නොවේ. ඕජාව තමා සමඟ පවතින්නා වූ රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වන්නාක් මෙන් මෙම ජීවිත රූපය ද ස්ථිති ක්ෂණයට පැමිණි පසු අනුපාලක උපස්ථම්භකත්වයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. එබැවින් ජීවිත රූපය සහජාත පුරේජාත යන දෙකෙහි ම ඇතුළත් නොකොට වෙනම දක්වන ලදහ.

අභිධම්මත්ථවිභාවිනි - රූපජීවිතිඥය. වෙන්ව ඕජාවිය ධීනික්ඛණේ උපකාරකත්තා සහජාතපච්චයෙසු න ගය්හනීති විසුං වුත්තං.

භාවිඤ්ඤා දෙක ප්‍රත්‍යය නොවේ - ලිඛිත, නිමිත්ත, කුත්ත, ආකප්පයෝ භාවරූපයන්ගේ ඵලයයි. එබැවින් “ඉත්ථිඤ්ඤා සහ පුරිසිඤ්ඤා ඉඤ්ඤා ප්‍රත්‍යය වේ, ලිඛිතාදිය ඉඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ” යැයි කීමට සුදුසු නො වේ ද යැයි පැනයකි. පිළිතුර නම් - මෙම ඉඤ්ඤා ප්‍රත්‍යය අත්ථි ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුළත් වීම හේතුවෙන් ඉඤ්ඤා ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය වුවහොත් අත්ථි ප්‍රත්‍යය ද පැවතිය යුතු වේ. අත්ථි ප්‍රත්‍යය වනාහි ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දෙක ම උත්පාදයේ දී හෝ ස්ථිතියේ දී හෝ විද්‍යමාන කරවයි. භාවරූපයෝ ප්‍රතිසන්ධි ඝෂණයේදී උපදියි. ඒ ප්‍රතිසන්ධි ඝෂණයේදී ලිඛිතාදිය තවමත් පහළ වී නොමැත. මෙසේ භාවරූප පහළ වන අවස්ථාවේදී ලිඛිතාදිය තවමත් ප්‍රකටව නොමැති බැවින් අත්ථි ස්වභාවය නොපැමිණි බැවින් භාවරූපයෝ ලිඛිතාදීන්ට ඉඤ්ඤා ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය නොවේ.

වෝදනාව පිණිස - “ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න විද්‍යමාන වූ කල ම ප්‍රත්‍යය වේ” ය යන්න නිවැරදි නම් භාවදසක කලාපයේ තමා සමඟ උපදින රූප නවයට ද, ඕජාව කලාපයක විද්‍යමාන වන විට රූපයන්ට උපස්ථම්භනය වන්නාක් මෙන් කලාපයක ඇති රූපයන්ට උපස්ථම්භක වශයෙන් ප්‍රත්‍යය විය යුතු වේ ද” යැයි වෝදනාවකි.

පිළිතුර නම් තමා සමඟ උපදින රූප නවයට ද වෙනත් කලාපයක උපදුණු රූපයන්ට ද කවර ආකාරයකින්ද ඊශ්වරත්වයක් නොදක්වන බැවින් තමා හා උපදින රූපයන්ට ද, වෙනත් කලාපය තුළ ඇති රූපයන්ට ද භාවරූපය ප්‍රත්‍යය නො වේ.

මූලටීකා - යස්මා පන භාවදසකෙපි රූපානං ඉත්ථිඤ්ඤායං න ජනකං, නාපි අනුපාලකං උපත්ථම්භකං වා, න ච අඤ්ඤාකලාපරූපානං, තස්මා තං ජීවිතිඤ්ඤායං විය සකලාපරූපානං ආහාරො විය වා කලාපන්තරරූපානඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියඅත්ථිඅවිගතපච්චයොති න චුත්තං. එස නයො පුරිසිඤ්ඤායෙපි.

ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය නොමැති වුව ද ඉන්ද්‍රිය නම ලැබීම - ලිඛිගාදීන්ට ප්‍රත්‍යය නොවී, තමා හා උපදනා ධර්මයන්ට ද ප්‍රත්‍ය නොවන්නා වූ මෙම භාවරූප දෙකට කවර හේතුවක් නිසා ඉන්ද්‍රිය යන නම ලැබෙන්නේ ද? පිළිතුර නම් - භාව රූප දෙක ඉන්ද්‍රිය ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය නොවුණ ද සූත්‍රාන්තික නයෙන් පකතූපනිශ්‍රය ශක්තියෙන් ප්‍රත්‍යය වෙමින් ඊශ්වරත්වයක් පවත්වන බැවින් ඉන්ද්‍රිය යන නාමය ලැබේ. විස්තර කියන්නෙමි - ස්ත්‍රී භාවරූප පහළ වූ සන්තානයක ඒ භාව රූපයන්ගේ ශක්තියෙන් ලිඛිග, නිමිත්ත, කුත්ත, ආකප්ප ආදිය සිහිනව හා මෘදුව පවතියි. මෙසේ පුරුෂ භාව රූප පහළ වන සන්තානයක ඒ භාව රූපයන්ගේ ශක්තියෙන් ලිඛිගාදී ඵලයන් මහත්ව හා රළුව පවතියි. මෙසේ භාව රූපයන් විසින් "මගේ සන්තානයෙහි ලිඛිගාදිය මේ ආකාරයට විය යුතු වේ ය" යනුවෙන් සැලසුම් නොකළ ද සැලසුම් කරන්නාක් මෙන් පවතින බැවින් සූත්‍රාන්තික පකතූපනිශ්‍රය ශක්තියෙන් බලපවත්වන බැවින් ලිඛිගාදිය ඊශ්වරත්වයක් ඇති ඉන්ද්‍රිය ධර්මය යැයි කියනු ලබයි.

ප්‍රශ්න

1. ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය උපමාව සහිතව දක්වන්න.
2. මහාකුසල ප්‍රථම සිත, වෛතසික, චිත්තජ රූප උපදින අවස්ථාවේදී සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ දක්වන්න.
3. කාය ද්වාරික විථියෙහි පුරේජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න උපදින ආකාරය දක්වන්න.

4. වක්කු දශක කලාපයෙහි ඇති රූපජීවිතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් දක්වන්න.
5. වක්කු දශක කලාපයෙහි ජීවිත රූපය සෙසු කර්මය කලාපයන්ට ප්‍රත්‍ය වේ ද? ප්‍රත්‍ය නොවන්නේ නම් ත්‍රිරාශියෙහි එන කවර පාඨයකින් එය පැහැදිලි වේ ද?
6. රූප ජීවිතින්ද්‍රිය සහජාතින්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුළත් නොකොට වෙනම දක්වනුයේ කවර හේතුවක් නිසා ද?
7. භාව ඉන්ද්‍රිය දෙක කවර හේතුවක් නිසා ඉන්ද්‍රිය ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍ය නොවේ ද?
8. ඉන්ද්‍රිය ශක්තිය නොමැති වුවත් භාව ඉන්ද්‍රිය දෙක සඳහා ඉන්ද්‍රිය යන නම ලැබේද?

17. ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

ද්විපඤ්ච විශ්‍රාන්තයෙන් අන්‍ය වූ සිත් එකුත් අසූවෙහි ඇත්තාවූ විකක්ක විචාර පීති වේදනා ඒකග්ගතා යන ධ්‍යානාංග ධර්මයෝ ධ්‍යාන ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ ය.

ද්විපඤ්ච විශ්‍රාන්තයෙන් අන්‍යවූ සිත් එකුත් අසූවය, චෛතසික දෙපනසය, චිත්තජ රූපය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපය යන මොහු ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

ද්විපඤ්ච විශ්‍රාන්ත දසයය, සර්වචිත්ත සාධාරණ චෛතසික සතය, බාහිර රූපය, ආභාරජ රූපය, සාකුජ රූපය, අසංඤ සත්ත්ව කර්මජ රූපය, ප්‍රවාත්ති කර්මජ රූපය යන මොහු ධ්‍යාන ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යනීක ධර්මයෝ ය.

කුසානපච්චයො - කුසායති උපනිකුසායති - අරමුණ කරා එළඹ බලයි, ඉති - එහෙයින්, කුසානං - ධ්‍යාන නම් වේ. 'කුසායති' පදය 'උපනිකුසායති' පදයෙන් විවරණය කරන තැනදී 'උප' ශබ්දය සමීපයට පැමිණ, සම්බන්ධව බලන්නා වූ යන අර්ථය දක්වයි. එබැවින් රූපාවචර සිත්වල දක්වූ ආකාරයට විතර්ක, විචාර, ප්‍රීති, වේදනා යන චෛතසිකයන් තමාට අදළ වන්නා වූ කෘත්‍යය කරගැනීමට ශක්තිය ලබා දෙන බැවින් ඒකාග්‍රතාව ආරම්භණයක සමීපයට පැමිණෙන්නාක් මෙන්, සම්බන්ධ කරන්නාක් මෙන් ශාන්තව මනාව අරමුණු කිරීම "උපනිකුසාන - අරමුණ කරා එළඹ බලයි" යැයි කියනු ලැබේ. ඒ ආකාරයට එළඹ බලන්නා වූ ශක්තිය කුසාන ශක්තිය නම් වේ. මෙම උපනිකුසාන ශක්තියෙන් එළඹ බලනා විටදී ආරම්භණයන් මනාව ප්‍රකට වන බැවින් අනුචිකාවේදී "උපනිකුසායන්ති - 'උපනිකුසායන්ති' යනු, උපනිකච්ච - එළඹ, නිකුසානකුසානරමණස්ස - බලන්නා වූ අරමුණ, කුසානවක්ඛනා - ධ්‍යාන ඇසින්, බ්‍යත්තරං - විශේෂයෙන්, ඔලොකනං - බැලීම යි" යැයි විවරණය කරන ලදී.

පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා මෙම ධ්‍යාන ශක්තිය ගස් මුදුනකට හෝ කඳු මුදුනකට නැගි පුරුෂයෙකුට උපමා කළහ. ගස් මුදුනකට හෝ කඳු මුදුනකට නැගි පුරුෂයෙකුට ඒ මේ අත ඇති විශේෂ

දැ තමන්ට ම දැක ගත හැක. තමා දකින්නා වූ සියළු දේ අන්‍යයන්ට පැවසීමට ද හැක. එමෙන් ම විතර්කාදී ධ්‍යානාංගයන් තමා විසින් එළඹ බලනු ලබයි. සහජාත ධර්මයන්ට ද තමා දකින්නාක් මෙන් එළඹ බැලීම සඳහා ධ්‍යාන ශක්තියෙන් උපකාර ලැබේ. නිවැරදිය - විතර්කාදීන්ගේ උපකාරයෙන් එක් ආරම්භණයක් මත්තෙහි ඒකාග්‍රතාව උපදනා අවස්ථාවකදී සම්ප්‍රයුක්ත ධර්මයෝ ද ඒ අරමුණට එළඹ අරමුණු කරති.

ප්‍රත්‍ය - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න -

- ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික හා චිත්තජරූපයන් එක්ව උපදනා තැනකදී විතර්කය ප්‍රත්‍යය වේ. විතර්කය හැර සෙසු සිත්, වෛතසික අටළොස සහ චිත්තජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. එම ක්‍රමයෙන් විචාරය -පෙ- ප්‍රීතිය -පෙ- ප්‍රත්‍යය වේ -පෙ- ඒකාග්‍රතාව ප්‍රත්‍යය වේ -පෙ- වේදනාව ප්‍රත්‍යය වේ. වේදනාව හැර සෙසු සිත්, වෛතසික අටළොස සහ චිත්තජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ.
- ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේදී ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් වේ. මෙම ක්‍රමයට අනුව අර්භත් ඵලය දක්වා දැනගන්න.
- අරූප භූමියෙහි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි රූප ඇතුළත් නොවීම පමණක් විශේෂයි.
- ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණයන්හි ධ්‍යානාංග නොලැබීම පිළිබඳව අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ භාෂා ටීකාවේ සමූච්චය කාණ්ඩයේ දක්වා ඇත.

ප්‍රශ්න

1. ධ්‍යාන ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික, චිත්තජ රූප පහළ වන අවස්ථාවේදී ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වන්න.

18. මාර්ග ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

සහේතුක සිත් එක් සැත්තැවෙක ඇති පඤ්ඤා විතක්ක සම්මාවාචා සම්මාකම්මන්ත සම්මාආජීව විරිය සති ඒකග්ගතා දිට්ඨියන මාර්ගාංග ධර්ම නවය මාර්ග ප්‍රත්‍ය ධර්මයෝ ය.

සහේතුක සිත් එක් සැත්තැවය, චෛතසික දෙපනසය, සහේතුක චිත්තජ රූපය, සහේතුක ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපය යන මොහු මාර්ග ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

අහේතුක සිත් අටළොස ය, ඡන්ද වර්ජිත අත්‍ය සමාන චෛතසික දොළොසය, අහේතුක චිත්තජ රූපය, අහේතුක ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපය, බාහිර රූපය, ආහාරජ රූපය, සාකුජ රූපය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූපය, ප්‍රචාන්ති කර්මජ රූපය යන මොහු මාර්ග ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය.

මග්ගපච්චයෝ - 'මග්ග' ශබ්දය ගමන අර්ථය කියයි. මෙහි ගමනකට හා සමාන වන්නා වූ ප්‍රඥ ආදිය මග්ග යැයි කියනු ලැබේ. විස්තර කරන්නෙමි - මාර්ගය මගින් යහපත් හෝ අයහපත් ස්ථානයකට පමුණුවන්නාක් මෙන් මෙම ප්‍රඥ ආදී සම්මා මාර්ගාංගයන් විසින් දුගති හවයෙන් සුගති හවයටත්, අපරිශුද්ධ වන සංකිලේස පක්ෂයේ සිට පරිශුද්ධ වන චෝදන පක්ෂයටත් පමුණුවනු ලබන අතර දිට්ඨි ආදී මිච්ඡා මාර්ගාංගයන් විසින් සුගති හවයෙන් දුගති හවයටත්, චෝදන පක්ෂයේ සිට සංකිලේස පක්ෂයටත් පමුණුවනු ලබත්. මෙසේ යහපත් හෝ චේවා අයහපත් හෝ චේවා ඒ ඒ හවයන්ට පමුණුවන්නා වූ ශක්තිය මග්ග ප්‍රත්‍ය නම් වේ.

ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ලෝභ මූල පළමු සිතෙහි විරිය, ඒකග්‍රතාව, දිට්ඨිය යන මාර්ගාංග යෙදෙන අතර විතර්කය මාර්ග ප්‍රත්‍යය වේ. එම සිත, විතර්කය හැර සෙසු චෛතසික අටළොස සහ චිත්තජ රූප මාර්ග ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආදී වශයෙන් දකුණුය. මාර්ගාංග දොළොසෙහි පරමාර්ථ ධර්මයන් උද්ධරණය සහ සම්මා මාර්ගාංග, මිච්ඡා මාර්ගාංග බෙදෙන ආකාරය අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහ සමුවිවය කාණ්ඩ භාෂාවකාවේ දැක්වේ.

ප්‍රශ්න

1. මාර්ග ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. මහා කුසල ප්‍රථම සිත, වෛතසික, විත්තජ රූප පහළ වන අවස්ථාවේදී ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝග්‍යතාව දක්වන්න.

19. සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

ඔවුනොවුන්ට ප්‍රත්‍ය වන එකුන් අනූ විත්තය ය, වෛතසික දෙපනසය යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි සකල නාමධර්මයෝ සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය ධර්මයෝ ය.

ඔවුනොවුන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන එකුන් අනූ විත්තය ය, වෛතසික දෙපනසය ය යන ප්‍රවෘත්ති ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

විත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, ඛාහිර රූප ය, ආභාරජ රූප ය, සාකුජ රූප ය, අසංඥ සත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රවෘත්ති කර්මජ රූප ය යන මොවුහු සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානික ධර්මයෝ ය.

සම්ප්‍රයුක්තපච්චයො - සම්ප්‍රයුක්ත යන්නෙහි 'සං' ශබ්දයේ සම යන අර්ථය ඇත. 'ප' ශබ්දයේ ප්‍රකාර යන අර්ථය ඇත. ප්‍රකාර නම් වෛතසික කාණ්ඩයේ දක්වූ ඒකෝත්පාදදී ප්‍රකාරයෝ ය. 'සං' ශබ්දයේ සම අර්ථය, චතුර්ධර මිශ්‍රකර ඇති ආකාරය මෙන් දකුණුය. ගිතෙල්, මී පැණි, සකුරු, තෙල් යන වර්ග සතර මිශ්‍ර කොට සමවන තරම් පිසූ කල්හි මෙය ගිතෙල් රසය ය, මෙය මීපැණි රසය ය, මෙය සකුරු රසය ය, මෙය තෙල් රසය ය යැයි බෙද වෙන් කොට දැක්වීමට නොහැකි වන තරම් සම වන්නා සේ, ඒ නාමස්කන්ධයෝ සතරදෙනා ද එක්ව යෙදෙනා කල්හි මෙය විඤ්ඤාණස්කන්ධය ය, මෙය වේදනාස්කන්ධය ය යනාදී වශයෙන් බෙද ගෙන දැනගැනීමට නොහැකි තරම් සමව පවතින් යැයි ඉන් අදහස් වේ. එබැවින් "නාමස්කන්ධ සතර ඒකෝත්පාදදී ප්‍රකාරයන්ගෙන් සමව යෙදෙනා කල්හි එකිනෙකට ප්‍රතිපක්ෂ නොවී එක් ස්වභාවයක් තවත් ස්වභාවයක් අනුව ගොස් මිශ්‍ර වන්නා වූ ශක්තිය සම්ප්‍රයුක්ත ශක්තිය වේ" යැයි දකුණු. ("ඔවුනොවුන්ට ප්‍රත්‍ය වන" සහ "ඔවුනොවුන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන" යන්නෙහි අදහස සහජාත ප්‍රත්‍යයේදී කී අයුරින් ගතයුතු වේ.)

ප්‍රත්‍ය - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න - ලෝභ මූල පළමු සිත, වෛතසික යන සතර නාමස්කන්ධ පහළ වනවිටදී විඤ්ඤාණස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය

වේ. වෛතසික ස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. වේදනාස්කන්ධය ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු ස්කන්ධ තුන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. ස්කන්ධ තුනක් ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු ස්කන්ධය ප්‍රත්‍යෝත්පන්න වේ. ස්කන්ධ දෙකක් ප්‍රත්‍යය වේ. සෙසු ස්කන්ධ දෙක ප්‍රත්‍යෝත්පන්න වේ ය යන ක්‍රමයට අර්හත් ඵල සිත දක්වා දතයුතු වේ. රූප ධර්මයන්හි ඒකෝත්පාදදී ලක්ෂණ සතර සමග නොසැසඳෙන බැවින් ප්‍රත්‍යනිකයන්හි ඇතුලත් කොට ඇත.

ප්‍රශ්න

1. සම්ප්‍රයුක්ත ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. ද්වේෂ මූල ප්‍රථම සිත, වෛතසික, චිත්තජ රූප පහළ වන අවස්ථාවේදී ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දක්වන්න.

20. විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය

සහජාත විප්‍රයුක්ත ය, පුරේජාත විප්‍රයුක්ත ය, පච්ඡාජාත විප්‍රයුක්ත ය යයි විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය ත්‍රිවිධ වේ. එයින් සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ත්‍රි රාශිය මෙසේ ය.

පඤ්චවෝකාර භූමියෙහි උපදනා වූ අරූප විපාක ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණ අරහන්ත වුති වර්ජිත සිත් පන්සැත්තැව ය, වෛතසික දෙ පණස ය යන ප්‍රචාන්ති ප්‍රතිසන්ධි නාම ස්කන්ධයෝ ය. පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයන්ට ප්‍රත්‍යය වන හෘදය වස්තුව ය, ඒ හෘදය වස්තුවට ප්‍රත්‍යය වන පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය යන මොවුහු සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය වන ධර්මයෝ ය.

චිත්තජ රූප ය, ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූප ය, හෘදය වස්තුවෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ය, පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාම ස්කන්ධයන්ගෙන් ප්‍රත්‍යය ලබන හෘදය වස්තුව ය යන මොවුහු සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ ය.

ප්‍රචාන්ති කාලයට අයත් වූ සියලු එකුත් අනුචිත්තය ය, වෛතසික දෙපණස ය යන නාමස්කන්ධයෝ ය, බාහිර රූප ය, ආහාරජ රූප ය, සෘතුජ රූප ය, අසංඥසත්ත්ව කර්මජ රූප ය, ප්‍රචාන්ති කර්මජ රූප ය, අරූප ප්‍රතිසන්ධි සතර හා වෛතසික තිස ය යන මොහු සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යානිකයෝ ය.

පුරේජාත විප්‍රයුක්තය පුරේජාත ප්‍රත්‍යය මෙන් ද පච්ඡාජාත විප්‍රයුක්තය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය මෙන් ද දත යුතු ය.

විජ්ජයුක්තපච්චයෝ - මෙම විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය සම්ප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයට විරුද්ධ වශයෙන් පවතියි. ඒකෝත්පාදදී ප්‍රකාරයන්ගෙන් නොයෙදෙන ප්‍රත්‍යය සහ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් එකිනෙකට පැමිණ මිශ්‍ර නොවන්නා වූ ශක්තිය විප්‍රයුක්ත ශක්තිය යි. එසේ වුව ද එක්ව නොයෙදෙන්නා වූ ධර්මයන් විප්‍රයුක්ත යැයි නොකිය යුතු. " යත්ථ ආසඛිකා තත්ථ පටිසෙධො කාතබ්බො - යම් තැනක සැකයක් වේ නම් එහි ප්‍රතිෂේධය කළ යුතුයි" යන පරිභාෂාවට අනුව 'සම්ප්‍රයුක්ත

වේද' යැයි ආසන්නාවක් (සැකයක්) ඇති වන මට්ටමේ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝග්‍යත්වයෙන් ධර්මයන් සම්පව ඇති තැන්වල දී පමණක් ඒ ධර්මයන් සම්ප්‍රයුක්ත නොවන බව අවබෝධ කරවීමට විප්ලවයක් යැයි උද්ධරණය කොට වදළ සේක. පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා මෙම විප්ලවයක් ප්‍රත්‍යය රස සය මිශ්‍ර කොට ඇති දෙයකට උපමා කළහ. රස සය මිශ්‍ර කොට ඇති තැනක මිශ්‍ර කොට තබා ඇත්තේ නමුදු එකකට එකක් සමඟ මිශ්‍රවී නොවන්නා සේ, මෙම ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝග්‍යත්වයෙන් ධර්මයන් මිශ්‍රව සම්පයේ පවතිනුයේ නමුදු එකකට එකක් අනුකූලව මිශ්‍ර නොවන බැවින්; සම යැයි කියනු ලැබූ සම්ප්‍රයුක්ත ස්වභාවය නොමැත. විප්ලවයක් ස්වභාවය ම ඇත යැයි අදහස් කෙරේ.

සහජාත විප්ලවයක් ප්‍රත්‍යය

අරූප විපාක ද්විපඤ්ච විඤ්ඤාණය සහ රහතන් වහන්සේලාගේ වූති සිත රූප නොඋපදවන බැවින් ද, අරූප භූමියේ උපදනා සිත් රූප නොඋපදවන බැවින් ද, ඒ සිත් ප්‍රත්‍යය ධර්මයන්ගෙන් අත්හැර පඤ්චවෝකාරයේ උපදින සිත් හැත්තෑ පසක් පමණක් ගෙන ඇත. මෙම සහජාත විප්ලවයක් ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝග්‍යත්වයෙන් ධර්මයන් සහජාත ප්‍රත්‍යය තුළ ඇතුළත් වන අතර සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද යැයි සැකයක් ඇත. විස්තර කරන්නෙමි - ප්‍රතිසන්ධි කෘත්‍යය සිදු කරන්නා වූ සිත් ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේදී කර්මජ රූපයන් සමඟ පහළ වේ. ඒ ප්‍රතිසන්ධි සිත් සහ ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ප්‍රතිසන්ධියේ උත්පාද ක්ෂණයේදී එකට අනිත් පැත්තේ (ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ) පැවතීමේදී "එම ධර්මයන් එකිනෙකට සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද" යැයි සැකයක් ඇත. ප්‍රතිසන්ධි සිත නිශ්‍රය කරගන්නා වූ හදය වස්තු රූපය ද ප්‍රතිසන්ධි සිත සමඟ එකට ඉපදෙමින්, අනිත් පැත්තේ (ඒ ප්‍රතිසන්ධි සිතට ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ) පවතියි. එබැවින් ඒ සිත සහ හදය වස්තු රූපයෝ සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද යැයි සැකයක් පවතියි. සහජාතව ඉපදීමෙන් සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද යන සැකය පිණිස පවතින බැවින් විප්ලවයක් යැයි දක්වා වදළන.

මහාවිකා - සම්ප්‍රයුජ්ජමානානං හි අරූපානං රූපෙහි, රූපානඤ්ච තෙහි සියා සම්පයොගාසන්නාති තෙසං අඤ්ඤාමඤ්ඤා විප්ලවයක් වූවා.

රූප ධර්මයන් එකිනෙකට විප්‍රයුක්ත නො වේ - සහජාත ප්‍රත්‍යයේදී චිත්ත චෛතසික නාමස්කන්ධයන් එකිනෙකට ප්‍රත්‍යය වන ආකාරය දැක්විය. එම නාමස්කන්ධයන් එකිනෙකට ඒකාන්තයෙන් සම්ප්‍රයුක්ත වන අතර සහජාත විප්‍රයුක්ත නො වේ. සහජාත ප්‍රත්‍යයේදී මහාභූත සතර එකිනෙකට ද උපාද රූපයන්ට ද ප්‍රත්‍ය වන ආකාරය දැක්විය. ඒ රූපයෝ සම්ප්‍රයුක්ත සහ විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය දෙකට ම ඇතුළත් නොවීම නිසා මෙම විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයේ ඇතුළත් නො වේ. විස්තර කරන්නෙමි - ධාතුකථාවේදී “චතුති සම්පයොගො - නාම ස්කන්ධයන් සතර සමග සම්ප්‍රයුක්ත වේ, චතුති විජ්ජයොගො - නාම ස්කන්ධයන් සතර සමග විප්‍රයුක්ත වේ” යැයි සම්ප්‍රයුක්ත සහ විප්‍රයුක්ත භාවයේ ලක්ෂණය නාමස්කන්ධයන් හා සම්බන්ධ කොට දැක්විය. එබැවින් මහාභූතයෝ එකිනෙකට හෝ වේවා මහාභූතයන් සහ උපාද රූපයන්ට හෝ වේවා, අවිනිබ්භෝග රූප භාවයෙන් වෙන් නොවී එක්ව උපදිනුයේ නමුදු සම්ප්‍රයුක්ත විප්‍රයුක්ත යන ශක්ති දෙක ම නොමැති වීම හේතුවෙන් මෙම විප්‍රයුක්ත ස්වභාවය නොමැත.

මූලටීකා - රූපානං රූපෙහි සතිපි අවිනිබ්භොගෙ සම්පයොගො විය විජ්ජයොගොයෙව නත්ථිති න තෙසං විජ්ජයුත්පථිවයනා, චුත්තඤ්ඤිති - චතුති සම්පයොගො චතුති විජ්ජයොගොති - පථිවයනිද්දෙස

ප්‍රත්‍ය - ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න

- ලෝභ මූල ප්‍රථම සිත සහ චෛතසිකයන් හේතුවෙන් චිත්තජ රූප පහළ වන විට සතර නාම ස්කන්ධයෝ ප්‍රත්‍යයෝ වෙති. චිත්තජ රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති. මෙම ක්‍රමයට අනුව අරහත් ඵල සිත දක්වා දකුණු.
- ප්‍රතිසන්ධි ඤාණයේ දී මහාවිපාක ප්‍රථම චිත්ත චෛතසික නාමස්කන්ධයන් සමග ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ ප්‍රත්‍යයෝ වෙති. ප්‍රතිසන්ධි කර්මජ රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වෙති.
- ප්‍රතිසන්ධි අවස්ථාවේ දී මහාවිපාක සිත, චෛතසික යන නාමස්කන්ධයන් සහ හදය වස්තුව එක්ව උපදනා අවස්ථාවේ දී ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යය වේ. හදය වස්තුව

ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. හදය වස්තුව ප්‍රත්‍යය වේ. ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වේ. මේ ආකාරයට ගතයුතු වේ.

ප්‍රත්‍යනීක - පඤ්චවෝකාර ප්‍රතිසන්ධි නාමස්කන්ධයෝ හදය වස්තුවේ ප්‍රත්‍යය ලබනා බැවින් ප්‍රත්‍යනීකයන්හි ඇතුළත් නො වෙති. එසේ වුව ද එම හදය වස්තුව සඳහා සිත් අඩු නොකරන බැවින් “ ප්‍රවෘත්ති කාලයට අයත් වූ සියලු එකුත් අනු චිත්ත ය” යැයි ප්‍රත්‍යනීකයේ දැක්විය.

පුරේජාන විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය

“ පුරේජාන විප්‍රයුක්තය පුරේජාන ප්‍රත්‍යය මෙන් දත යුතුය” යැයි කියන ලද බැවින් පුරේජාන ප්‍රත්‍යයේ දී දක්වන ලද වස්තු පුරේජාන සහ ආරම්භණ පුරේජාන යන දෙවර්ගය හා සමාන වේ ය යැයි වැරදි අදහසකට පැමිණිය හැක. සත්‍ය වශයෙන් එම පුරේජාන දෙවර්ගය හා සමාන නො වේ. පුරේජාන නිග්‍රයේ දී දක්වන ලද වස්තු පුරේජාන නිග්‍රය සහ වස්ත්වාරම්භණ පුරේජාන විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය යන දෙවර්ගය හා සමාන ය. එබැවින් ඇතැම් ත්‍රිරාශිය දක්වන ග්‍රන්ථයන්හි ඇති “පුරේජාන විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය පුරේජාන නිග්‍රය හා සමාන ය” යන වචනය ප්‍රශස්ත ය. විස්තර කරන්නෙමි - රූපාදී අරමුණු ආරම්භණික ධර්මයන් හා සම්ප්‍රයෝග නොවන බැවින් විප්‍රයුක්ත වේ ය. එසේ වුව ද එම අරමුණු ශබ්දයෙන් බාහිර පහළ වීම හේතුවෙන් ආරම්භණික සිත් සමඟ සම්ප්‍රයුක්ත වේ ය යැයි සැකයක් ද නැත. එබැවින් විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය නොවන බැවින් ආරම්භණපුරේජානයෙහි පැමිණි රූපාදී අරමුණු ආරම්භණ පුරේජාන විප්‍රයුක්ත යැයි නොකිය යුතුය.

අටුවා - රූපායනනාදයො පන ආරම්භණධම්මා කිඤ්චාපි විප්පයුක්තධම්මා, විප්පයුක්තපච්චයා පන න භොන්ති. කිං කාරණා? සම්පයොගාසඬ්ඛාය අභාවතො.

වස්තු රූපය සහ විඤ්ඤාණ විප්‍රයුක්ත යැයි පැවසීම - වක්ඛු ආදී වස්තූන් නිග්‍රය කරගනිමින් වක්ඛු විඤ්ඤාණාදිය උපදනා බැවින් ද්‍රව්‍යමය ශරීරයක් නොමැති විඤ්ඤාණය වස්තු රූපය ඇතුළෙන් නික්මෙන්නාක් මෙන් පහළ වේ. එබැවින් “වස්තු රූපය විඤ්ඤාණය සමඟ” සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද යැයි පහළ වන සැකය දුරු කිරීමට වස්තු

රූප සහ විප්‍රයුක්ත වේ ය යැයි වදාළ සේක (ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ පුරේජාන නිග්‍රය මෙනි)

අටුවා- අරූපිනො හි බන්ධා වක්කාදීනං වත්ථුනං අබ්‍හන්තරතො නික්ඛන්තා විය උප්පජ්ජන්ති. තත්ථ ආසඛිකා හොති "කිං නු බො එතෙ එතෙහි සම්පයුත්තා, උදාහු විප්පයුත්තා"ති.

පච්ඡාජාන විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය

පසු පසුව උපදනා සිත් තමාට පෙර උපදනා ස්ථිති ක්‍ෂණයෙහි ඇති රූපයන් සමඟ විරුද්ධ පැත්තේ පැවතීමේ දී, ඒ සිත් හා රූප ධර්ම සම්ප්‍රයුක්ත වේ ද යන සැකයක් ඇති වන බැවින් විප්‍රයුක්ත වේ ය යැයි වදාළහ.

විප්‍රයුක්ත වර්ග - නොමැති වීම නම් වූ අභාව විප්‍රයුක්තය, මිශ්‍ර නොවීම නම් විසංසට්ඨ විප්‍රයුක්තය ය යැයි විප්‍රයුක්ත වර්ග දෙකකි. ඒ අතරින් විත්ත කාණ්ඩයේ "දිට්ඨිගත විප්පයුත්තං" ආදී වශයෙන් පැමිණි විප්‍රයුක්තය අභාව විප්‍රයුක්තයකි. එම සිත්වල දෘෂ්ටි චෛතසිකය නැති බව විප්‍රයුක්තය වේ යනුවෙන් අදහස් වේ. ධාතුකථා සහ පට්ඨානයේ ඇති විප්‍රයුක්තය විසංසට්ඨ විප්‍රයුක්තයයි. එකිනෙකාට අනිත් පැත්තේ (විරුද්ධ පැත්තේ) ඇති අනුකූලව යන්නා වූ සංසට්ඨ ස්වභාවය නොමැති බව විප්‍රයුක්තය වේ යැයි අදහස් වේ.

ඒ අතරින් ධාතුකථාවෙහි යුක්ත අයුක්ත යන විප්‍රයුක්ත වර්ග දෙකක් පැමිණේ. විස්තර කරන්නෙමි - සහජාන වන්නා වූ නාම සහ රූප ධර්මයන් එකට උපදනා බැවින් ඒවාට යුක්ත ස්වභාවය ඇත්තේය. එසේ වුව ද ඒකෝත්පාදදී ලක්‍ෂණ සතරෙන් සමනොවීම නිසා විප්‍රයුක්ත ම වේ. නාම ධර්මයන් සහ නිර්වාණය ද ජාති, කාල, භූමි, සන්තාන වශයෙන් වෙන්ව පවතින්නා වූ නාම ධර්මයන් ඔවුනොවන්ට ද එකට අනිත් පැත්තේ (ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ) නොලබන බැවින් අයුක්ත වේ. එම අයුක්ත ධර්ම ද විප්‍රයුක්ත යැයි කියනු ලැබේ.

පට්ඨානයෙහිදී යුක්ත වන්නා වූ (ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න එකට අනිත් පැත්තේ (ප්‍රතිවිරුද්ධ පැත්තේ) ඇත්තා වූ) නාම සහ රූප ධර්ම විප්‍රයුක්ත යැයි කියනු ලබයි. එබැවින් ධාතුකථාව සහ පට්ඨානයේ

ඇති විප්‍රයුක්තය විසංසට්ඨ විප්‍රයුක්ත බවින් සමාන වූයේ නමුදු ධාතුකථා විප්‍රයුක්තයෙහි යුක්ත, අයුක්ත යන දෙක ම දක්වන අතර පටිඨානයේ යුක්ත විප්‍රයුක්ත එක් වර්ගය පමණක් දැක්වීම හේතුවෙන් පටිඨාන විප්‍රයුක්තයට වඩා ධාතුකථාවේ ඇති විප්‍රයුක්තයේ ස්වරූපාර්ථ අධික වේ ය යැයි දතයුතු.

ප්‍රශ්න

1. විප්‍රයුක්ත ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. නාමස්කන්ධයෝ ඔවුනොවුනට සම්ප්‍රයුක්ත වෙමින් පවතින නිසා විප්‍රයුක්ත යැයි නොගන්නේ නමුදු, මහාභූත සහ උපාද්‍රූපයන් කවර හෙයකින් සහජාත විප්‍රයුක්ත යැයි ගනු නොලබන්නේ ද?
3. රූප භූමියෙහි ප්‍රතිසන්ධි ක්ෂණයෙහි විත්ත, චෛතසික සහ කර්මජ රූපයෝ සහජාත විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍ය ලබන ආකාරය පැහැදිලි කරන්න.
4. පුරේජාත විප්‍රයුක්තය කවර පුරේජාත දෙවර්ගය සමඟ සමාන වේ ද?
5. "ප්‍රථම භවාංගය නොඉපිද, ප්‍රතිසන්ධි සිතේ ස්ථිති ක්ෂණයේ ඇති රූපයෝ පච්ජාජාත ශක්තියෙන් උපකාර ලබයි" යන වාදයේ සුදුසු නුසුදුසු බව පච්ජාජාත විප්‍රයුක්තයට අනුව පැහැදිලි කරන්න.

21. අත්ථි ප්‍රත්‍යයේ හි රාශිය

සහජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය, පුරේජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය, පච්ඡාජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය, ආහාර අත්ථි ප්‍රත්‍යය, ඉන්ද්‍රිය අත්ථි ප්‍රත්‍යය යැයි අත්ථි ප්‍රත්‍යය පස්වැද්දරුම් වේ. ඒවා අතරින් සහජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය සහජාත ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය. පුරේජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය පුරේජාත දෙවර්ගය හා සමාන ය. පච්ඡාජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය. ආහාර අත්ථි ප්‍රත්‍යය රූපාහාර ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය. ඉන්ද්‍රිය අත්ථි ප්‍රත්‍යය රූපජීවිතින්ද්‍රිය හා සමාන ය.

22.- 24. නත්ථි, විගත, අවිගත ප්‍රත්‍යයන්ගේ හි රාශිය

නත්ථි ප්‍රත්‍යය හා විගත ප්‍රත්‍යය, අනන්තර ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය. අවිගත ප්‍රත්‍යය අත්ථි හා සමාන ය.

විද්‍යාමාන වෙමින් උපකාරක වන්නා වූ ශක්තිය අත්ථි ප්‍රත්‍යය නම් වේ. මෙම අත්ථි ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න දෙක ම “අත්ථි - ඇත” යන වචනයට අනුකූලව වර්තමාන අවස්ථාවේ දී විද්‍යාමාන වේ. “උත්පාදයේ දී හෝ වේවා ස්ථිති ක්‍ෂණයේ දී හෝ වේවා භවිත ක්‍ෂණයේ දී හෝ වේවා ප්‍රකට වීම ප්‍රත්‍යුත්පන්න කාලයේ දී (වර්තමානයේ දී) ප්‍රකට වීම” යැයි අදහස් කෙරේ. එබැවින් පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා “අත්ථි ප්‍රත්‍යය වෘක්‍ෂයන්ට උපකාර කරන්නා වූ පෘථුවියට” උපමා කළ සේක. “පෘථුවිය විසින් තමා විද්‍යාමාන වන්නා වූ අවස්ථාවේ දී තමා මතුපිට ඇති බීජ හේතුවෙන් හටගන්නා වූ (විද්‍යාමාන වන) වෘක්‍ෂයන්ට හරිතවත් වීමට උපකාර කරන්නාක් මෙන්, මෙම අත්ථි ප්‍රත්‍යය විද්‍යාමාන වන අවස්ථාවේ දී තමා මෙන් විද්‍යාමාන වන ධර්මයන්ට ද උපකාර වේ” යනු එහි අදහස යි.

අටුවා - පච්චුප්පන්නලක්ඛණෙන අත්ථිභාවෙන තාදිසස්සෙව ධම්මස්ස උපත්ථම්භකට්ඨෙන උපකාරකො ධම්මො අත්ථිපච්චයො.

විස්තර කරන්නෙමි - මෙම අත්ථි ප්‍රත්‍යය ජනක, උපස්ථම්භක ප්‍රත්‍යය වර්ග දෙකින් ම සුදුසු පරිදි උපකාරක වේ. එසේ වුව ද “අත්ථි - අත්ථි, ඇත” යන වචනය ගැඹුරින් සිතා බැලීමේ දී උත්පාදයෙන් අනතුරුව ස්ථිති ඝෂණයට පැමිණි පසු අත්ථි ශක්තිය ඇති බව හොඳින් ප්‍රකට වේ. “උත්පාද සහ භවිත අවස්ථාවන්හි දී විද්‍යමාන වේ ය යනුවෙන් පැවසුව ද ඉපදීම සහ බිඳීම නිසා එහි අස්තිත්වය ප්‍රකට නො වේ. ස්ථිති ඝෂණයේ දී ම ප්‍රකට වේ” යැයි අදහස් වේ. මෙසේ මෙම අත්ථි ප්‍රත්‍යයේ ජනක ශක්තියට වඩා උපස්ථම්භක ශක්තිය ප්‍රධාන වන බැවින් අටුවාවෙහි “උපස්ථම්භකථයෙන” යැයි ද මූලටීකාවේ දී “සතිපි ජනකත්වෙ උපස්ථම්භකප්පමානා” යැයි ද අනුටීකාවේ දී “යදිපි උප්පාදතො පටිධාය යාව භවිතා ලබ්භමානතා අත්ථිභාවො තථාපි තස්ස යථා උප්පාදක්ඛණතො ධීතික්ඛණෙ සාතිසයො බ්‍යාපාරො එවං පච්චුප්පන්නෙපි” යැයි දක්වන.

සහජාතත්ථි - සහජාත ප්‍රත්‍යයේ දී දැක්වූ ප්‍රත්‍ය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයෝ වර්තමාන ස්වභාව වශයෙන් විද්‍යමාන වීම හේතුවෙන් අත්ථි ස්වභාවයට ද පැමිණේ. එබැවින් “සහජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය සහජාත ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය” යැයි දැක්විය.

පුරෙජාතත්ථි - “පුරෙජාත අත්ථි ප්‍රත්‍යය පුරෙජාත දෙවර්ගය හා සමාන ය” යන තැන වත්ථුපුරෙජාත හා ආරම්භණ පුරෙජාත යැයි දෙවැදැරුම් වන පුරෙජාත සමග සමාන වේ. එය නිවැරදිය - වත්ථුපුරෙජාතයේ දී දැක්වූ වස්තු රූපයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන් පහළ වන අවස්ථාවේ දී තමා ද අත්ථි භාවයෙන් විද්‍යමාන වෙති. ආරම්භණ පුරෙජාත ධර්මයන් ද අත්ථි භාවයෙන් විද්‍යමාන වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න අරමුණකි.

ආහාරත්ථි සහ ඉන්ද්‍රිය අත්ථි - පච්ජාජාත අත්ථියේ ස්වභාවය පච්ජාජාත ප්‍රත්‍යය විස්තර කරන තැන දී දක්වන ලදී. නාමාහාර සහ සහජාතිඤ්ඤියෝ සහජාත අත්ථිවල ඇතුළත් විය. පුරෙජාතිඤ්ඤිය ද පුරෙජාත අත්ථිවල ඇතුළත් විය. එබැවින් “ආහාර අත්ථි ප්‍රත්‍යය රූපාහාර ප්‍රත්‍යය හා සමාන ය. ඉන්ද්‍රිය අත්ථි ප්‍රත්‍යය රූපජීවිතිඤ්ඤිය හා සමාන ය” යැයි දැක්විය.

නිර්වාණය අත්ථි ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය නො වේ - “නිර්වාණය පරිමාර්ථ වශයෙන් විද්‍යමාන වීම නිසා අත්ථි ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය විය

යුතු නො වේ ද” යැයි චෝදනාවකි. පරිහාරය නම් - “අත්ථි-ඇත” යන වචනය පිළිබඳ කල්පනා කළහොත් “ඇති විට ප්‍රත්‍යයක් යැයි ගත යුතු වන අතර නැති විට ප්‍රත්‍යයක් ගත යුතු නො වේ” යන අදහසට පැමිණේ. නිර්වාණය සඳහා එම දෙක ම නො ලැබේ. සැමවිට ම විද්‍යමාන වන බැවින් අත්ථි ප්‍රත්‍යයට නුසුදුසු ය. වෙනත් ක්‍රමයකින් කිවහොත් එක් ප්‍රත්‍යය ශක්තියක් පිළිබඳව ඊට ප්‍රතිවිරුද්ධ ප්‍රත්‍යය පදනම් කරමින් සිතා බැලීමේ දී වඩාත් හොඳින් ප්‍රකට වේ. අත්ථි ප්‍රත්‍යයේ ශක්තිය නත්ථි ප්‍රත්‍යයේ ශක්තියට ප්‍රතිවිරුද්ධ ය. නත්ථි ස්වභාවය යනු උත්පාද, ස්ථිති, භඩ්ග වශයෙන් විද්‍යමාන වීමෙන් අනතුරුව භඩ්ගයට පත්වී නොමැති භාවය යි. නිර්වාණයේ එබඳු ශක්ති ස්වභාවයක් නොමැති වීම නිසා නත්ථි ශක්තියේ ප්‍රතිවිරුද්ධ ශක්තිය වන අත්ථි ශක්තිය ද නැත. (මේ ක්‍රමයෙන් විගත ප්‍රත්‍යයට ප්‍රතිවිරුද්ධ වන්නා වූ අවිගත ශක්තිය නොමැති හේතුව ද දැනගන්න.)

අවිගතපච්චයො - (අත්ථි ප්‍රත්‍යයට අනතුරුව එය සමග ස්වරූපාර්ථ සමාන වන්නා වූ අවිගත ප්‍රත්‍යය විස්තර කිරීම වඩාත් පැහැදිලි ය.) අත්ථි ශබ්දය “විද්‍යමාන වන” යන අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. අවිගත ශබ්දය “තවමත් පහව නොගිය = තවමත් නිරුද්ධ නොවූ” යන අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. මෙම අවිගත ප්‍රත්‍යය මහාසමුද්‍රය මෙන් වේ යැයි පූර්වාචාර්යයන් වහන්සේලා උපමා කළහ. මහාසමුද්‍රය තමා කෙරෙහි පිහිට ඇත්තා වූ මත්ස්‍ය, කැසබු ආදීන්ට තමා පහව නොගොස් (නොවෙන්ව) නිදහසේ පිහිටා සිටීමට උපකාර කරන්නාක් මෙන්, මෙම අවිගත ප්‍රත්‍යය ද තමා පහව නොගොස් (නොවෙන්ව) තවමත් නිරුද්ධ නො වූ භාවයෙන් උපකාරක වේ ය යැයි අදහස් කෙරේ. එබැවින් පරමාර්ථ වශයෙන් විද්‍යමාන වීම් වශයෙන් උපකාරක ශක්තිය අත්ථි ප්‍රත්‍යය නම් වේ. පරමාර්ථ ස්වභාවයෙන් නොවෙන්ව තවමත් නිරුද්ධයට නොයෑම් වශයෙන් උපකාරක ශක්තිය අවිගත ශක්තිය නම් වේ. ගැඹුරින් සිතා බලද්දී අවිගත ශක්තිය නිරුද්ධයට ආසන්නව ඇති, භඩ්ගයෙන් අනතුරුව කෙළවරට පත්වීමට පෙර අවස්ථාවේ දී ඉතා ශක්තිමත් වේ ය යැයි ප්‍රකට වේ. උත්පාද, ස්ථිති අවස්ථාවේ දී අවිගත ශක්තිය නැත යැයි නොකිය යුතු.

මූලටීකා - අත්ථිත්‍යාස සසභාවතො උපකාරකතා අත්ථිපච්චයතා, සභාවාවිගමෙන නිරොධස්ස අප්පත්තියා උපකාරකතා

අවිගතපච්චයනාති පච්චයනාවටිසෙසො ධම්මාවිසෙසෙපි
වෙදිතබ්බො.

අත්ථිභාවය (ස සභාවකාය) - පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ විද්‍යමාන
භාවයෙන්, උපකාරකතා - උපකාරක භාවය, අත්ථිපච්චයනා - අත්ථි
ප්‍රත්‍ය භාවය (අත්ථි ශක්තිය) නම් වේ. සභාවාවිගමනෙන - ස්වභාවය
පහව නොගිය භාවයෙන් (නොවෙන්ව), නිරොධස්ස අප්පත්තියා -
නිරෝධයට නොපැමිණි භාවයෙන්, උපකාරකතා - උපකාරක භාවය,
අවිගතපච්චයනා - අවිගත ප්‍රත්‍යය නම් වේ. ඉති - මෙසේ,
ධම්මාවිසෙසෙපි - පරමාර්ථ ධර්මයන්ගේ විශේෂයක් (වෙනසක්)
නොමැති වූයේ නමුදු, පච්චයනාවටිසෙසො - ප්‍රත්‍ය ශක්තියේ විශේෂය
(වෙනස), වෙදිතබ්බො - දත යුතු වේ.

නත්ථිපච්චයො, විගතපච්චයො - නත්ථි ශබ්දය “නැත” යන
අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. විගත ශබ්දය “පහව ගිය = නිරුද්ධ වූ” යන
අර්ථය ප්‍රකාශ කරයි. එබැවින් නිව් ගිය පහත අන්ධකාරය ඇති කිරීම
සඳහා අවකාශය ලබා දෙන්නාක් මෙන්, තමන්ගේ නොමැති
භාවයෙන් පසුව උපදනා ධර්මයන් පහළ වීමට උපකාර කරන්නා වූ
ශක්තිය නත්ථි ප්‍රත්‍යය නම් වේ. සුර්යාලෝකය ඉවත්ව ගොස්
චන්ද්‍රාලෝකය පහළ වීමට උපකාර වන්නාක් මෙන් ස්වකීය වෙන්ව
යෑම පසු පසු ධර්මයන්ට අවකාශ ලබාදෙන්නා වූ උපකාරක ශක්තිය
විගත ප්‍රත්‍යය නම් වේ. නත්ථියේ ස්වභාවය වනාහි නිරුද්ධයට
අනතුරුව නොමැති වීම යි. විගතයේ ස්වභාවය නිරුද්ධයෙන් වෙන්ව
යෑමයි. (නිරුද්ධයෙන් පසුව පැවතීම හෝ නොපැවතීම විගත
ශක්තියේ කටයුත්තක් නොව නත්ථියේ කටයුත්තකි.)

අභාවමත්තෙන උපකාරකතා ඕකාසදානං නත්ථිපච්චයනා,
සභාවාවිගමෙන අප්පත්තමානානං සභාවවිගමෙන උපකාරකතා
විගතපච්චයනා, නත්ථිතා ච නිරොධානන්තරසුඤ්ඤා, විගතතා
නිරොධප්පත්තතා, අයමෙතෙසං විසෙසො.

අභාවමත්තෙන - අභාව මාත්‍රයෙන්, උපකාරකතා - උපකාර
භාවය, ඕකාසදානං - පසුව පහළ වන ධර්මයන්ට අවකාශ දීම,
නත්ථිපච්චයනා - නත්ථි ප්‍රත්‍යය භාවය යි. සභාවාවිගමනෙන -
ස්වභාවය පහව නොගිය භාවයෙන් (නොවෙන්ව), අප්පත්තමානානං
- ඉපදීමට අවකාශ නොලබන පසුව පහළ වන ධර්මයන්ට,

සභාවවිගමෙන - පරමාර්ථ ධර්මයන් වෙන්ව යෑමෙන්, උපකාරකතා - උපකාරක භාවය, විගතපච්චයතා - විගත ප්‍රත්‍යය භාවය යි.

ඇතැමෙක් "තත්වී සහ විගත ද, අත්වී සහ අවිගත ද දේශනා විලාස, පුද්ගලාධ්‍යාය වශයෙන් සමාන ස්වරූපාර්ථ ඇතුළත් කරමින් දේශනා කරන ලදී" යැයි කියති. එම ගුරුවරු මේ ප්‍රත්‍ය ධර්මයන්ගේ ශක්තීන් සමාන බැව් සලකා ඇත. සත්‍ය වශයෙන් තත්වී ශක්තිය සහ විගත ශක්තිය ද අත්වී ශක්තිය සහ අවිගත ශක්තිය ද වෙනස් වේ.

ආරාධනාව - පරමාර්ථ ධර්මයන්හි "එස්සයෙහි පැහැසීම, වේදනාවේ අරමුණු රස අනුභව කිරීම" ආදිය වචනයෙන් කීමක් නොව නිවැරදිව ඥානයෙන් දැනගැනීම දුෂ්කර වූවකි. එම ධර්මයන්ගේ ශක්තීන් වෙන් කොට ඒකාන්තයෙන් ම දැනගැනීමට අතිදුෂ්කර වූවකි. එසේ වුව ද ක්ලේශයන්ගෙන් විශේෂයෙන් මිදී සර්වාකාරයෙන් සුපිරිසිදු වූ චිත්ත ධාතුවේ නිධන් වූ සර්වඥතා ඥානයෙන් සියල්ලෙන් සියල්ල දකිමින් සුවිසි ප්‍රත්‍ය ශක්ති විශේෂය අප භාග්‍යවතුන් වහන්සේ වදළ සේක යැයි ශ්‍රද්ධා ගෞරවය පෙරටු කොට ග්‍රන්ථයන් නැවත නැවතත් බැලිය යුතු. ප්‍රඥාවන්තයන්ගෙන් නැවත නැවතත් විමසිය යුතු. ගැඹුරු වන්නා වූ ශක්ති විශේෂයන් දැකිය හැකි තරමට නොකඩවා උත්සාහ කටයුතු.

මූලටීකා - ධම්මානඤ්ඤි සත්තිවිසෙසං සබ්බං යාථාවතො අභිසම්බුද්ධිකිත්වා තථාගතෙන චතුච්ඡතිපච්චයවිසෙසා චුත්තාති භගවති සද්ධාය "එවංවිසෙසා එතෙ ධම්මා"ති සුතමයඤ්ඤාණං උප්පාදෙත්වා චිත්තාභාවනාමයෙහි තදභිසමයාය යොගො කාතබ්බො.

ප්‍රශ්න

1. අත්වී ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
2. අවිගත ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
3. අත්වී ශක්තිය සහ අවිගත ශක්තියේ වෙනස මූල ටීකාවට අනුව පැහැදිලි කරන්න.

4. පුරේජාන අත්ථිය කවර පුරේජාන දෙවර්ගය සමඟ සමාන වේ ද? ආරම්භණ පුරේජානයන්ගේ අත්ථි ස්වභාවය පැහැදිලි කරන්න.
5. නාමාභාර, සහජාතින්ද්‍රිය, පුරේජාතින්ද්‍රිය යන ප්‍රත්‍යයන්හි අත්ථි ස්වභාවය පවතියි ද? පවතියි නම් කවර අත්ථියෙහි ඇතුළත් වේ ද?
6. නිර්වාණය විද්‍යමාන ධර්මයක් වුවත් කවර හේතුව නිසා අත්ථි, අවිගත ප්‍රත්‍යයන්හි ඇතුළත් නොවේ ද?
7. නත්ථි ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
8. විගත ශක්තිය උපමා සහිතව පැහැදිලි කරන්න.
9. නත්ථියේ ස්වභාවය කවර අවස්ථාවේදී ප්‍රකට වන්නේ ද? විගතයේ ස්වභාවය කවර අවස්ථාවේදී ප්‍රකට වන්නේ ද?

25. ශ්‍රී රාශියෙහි ස්වරූප බෙදීම

පච්චප්පන්නාව භොන්තෙත්ථ, පච්චයා දසපඤ්ච ව
අතීතා එව පඤ්චෙකො, තෙ කාලෙ ද්වෙපි නිස්සිතො
තයො තිකාලිකා වෙව, විමුත්තාපි ව කාලතො

එත්ථ - මෙම ප්‍රත්‍යයන් අතරින්; දසපඤ්ච ව - පසළොස්ක
වන්නා වූ; පච්චයා - ප්‍රත්‍යයෝ; පච්චුපන්නාව - වර්තමාන කාලික ම;
භොන්ති - වෙත්. පඤ්ච - ප්‍රත්‍යයේ පසක්; අතීතා එව - අතීත කාලික
ම ය. එකො - එක් ප්‍රත්‍යයක්; ද්වෙපි තෙ කාලෙ - පැවසූ ඒ වර්තමාන
අතීත කාල දෙකෙහි; නිස්සිතො - නිශ්‍රිත වේ. තයො -
ප්‍රත්‍ය තුනක්; තිකාලිකාවෙව - ත්‍රෛකාලික වේ. කාලතො -
කාලයන්ගෙන්; විමුත්තාපිව - විමුක්ත ද වේ.

වර්තමාන කාලික ප්‍රත්‍යයෝ පසළොස් - හෙතු, සහජාත,
අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය, පුරේජාත, පච්ජාජාත, විපාක, ආහාර, ඉන්ද්‍රිය,
ඤාන, මග්ග, සම්පයුත්ත, විප්පයුත්ත, අත්ථි, අවිගත යන ප්‍රත්‍යයෝ
ය. හේතු ප්‍රත්‍යයේදී හේතු ධර්මයෝ උත්පාද, ස්ථිති, භවිත වශයෙන්
විද්‍යමාන වෙමින් ප්‍රත්‍යුත්පන්න අවස්ථාවේදී විද්‍යමාන වෙමින් හේතු
ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ. නිරුද්ධ වූ අතීතයට ගිය අවස්ථාවේ ද, නූපත්
අනාගත අවස්ථාවේ ද හේතු ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය නො වේ යැයි අදහස්
වේ. මෙම ක්‍රමයෙන් සහජාතාදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් ද දහයුතු වේ.

අතීත කාලික ප්‍රත්‍යයෝ පස - අනන්තර, සමන්තර, ආසෙවන,
නත්ථි, විගත ප්‍රත්‍යයෝ ය. අනන්තර ප්‍රත්‍යයෙහි දී පෙර පෙර
නාමස්කන්ධයන් නිරුද්ධ වී අතීත භාවයට ගිය පසු පසු
ධර්මයන්ගේ උත්පාදයට උපකාරක වේ. වර්තමාන අවස්ථාවේදී
පවතිමින් උපකාරක නොවේ. අනාගතය සම්බන්ධයෙන් කිව යුත්තක්
නැත. සමනන්තරාදී ප්‍රත්‍යයන් ද මෙම ක්‍රමය ම ය. (මෙම වර්තමාන
ප්‍රත්‍යය අතීත ප්‍රත්‍යය ආදී බෙදීමේදී ප්‍රත්‍යය ධර්මයන් පමණක්
බෙදනු ලැබේ. ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ධර්මයන්ගේ බෙදීමක් නැත.)

වර්තමාන සහ අතීත වන්නා වූ ප්‍රත්‍යය - කර්ම ප්‍රත්‍යය යි. කර්ම
ප්‍රත්‍යය දෙවර්ගය අතරින් සහජාත කර්ම ප්‍රත්‍යය උත්පාද, ස්ථිති, භවිත
විද්‍යාමාන වන්නා වූ වර්තමාන කාලයේදී උපකාරක වන අතර,

නානාක්ෂණික කර්මය නිරුද්ධ වී අතීතයට ගිය පසු උපකාරක වේ ය යැයි අදහස් කෙරේ.

ත්‍රෛකාලික කාල විමුක්ත වන්නා වූ ප්‍රත්‍යයෝ - ආරම්භණ, අධිපති, උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෝ ය. රූපාරම්භණය වර්තමාන කාලයේදී ද ආරම්භණ ප්‍රත්‍යයෙන් ප්‍රත්‍යය වේ, අතීත අනාගත කාලයන්හි ද ප්‍රත්‍යය වේ. මෙසේ රූපාරම්භණය ත්‍රෛකාලික ය. ශබ්දාරම්භණයෙහි ද මෙම ක්‍රමය ය. ධර්මාරම්භණයන්හි ඇතුළත් වන නිර්වාණය සහ ප්‍රඥප්තීහු කාල විමුක්ත වන්නා වූ අරමුණු වේ. අධිපති සහ උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයන් පිළිබඳ විමසීමේදී උපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෙහි ද පුද්ගල, සේනාසන ආදී ප්‍රඥප්තීහු කාල විමුක්ත ධර්මයන් ඇතුළත් වේ.

මේ සුවිසි ප්‍රත්‍යයන් කාල වශයෙන් බෙදීමයි.

ප්‍රත්‍ය ගණ

සහජාත ගණය - ප්‍රත්‍ය පසළොස්

හෙතු, සහජාතාධිපති, සහජාත, අඤ්ඤාමඤ්ඤා, සහජාතනිස්සය, සහජාතකම්ම, විපාක, නාමාභාර, සහජාතින්ද්‍රිය, ක්‍රියා, මග්ග, සම්පයුත්ත, සහජාතවිප්පයුත්ත, සහජාතත්ථි, සහජාතඅවිගත

ආරම්භණ ගණය - ප්‍රත්‍ය අට

ආරම්භණ, ආරම්භණාධිපති, වත්ථාරම්භණපුරෙජාතනිස්සය, ආරම්භණපනිස්සය, ආරම්භණපුරෙජාත, වත්ථාරම්භණපුරෙජාතවිප්පයුත්ත, ආරම්භණපුරෙජාතඅත්ථි, ආරම්භණපුරෙජාතඅවිගත

අනන්තර ගණය - ප්‍රත්‍ය සත

අනන්තර, සමනන්තර, අනන්තරූපනිස්සය, ආසෙවන, පකතුපනිස්සය නානාක්ෂණික කර්ම ඒකදේශ, නත්ථි, විගත

එලයන්ට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ මාර්ග චේතනාව පකතුපනිස්සය නානාක්ෂණික කර්ම ඒකදේශයක් යැයි කියනා ලදී. එම චේතනාව පසු පසු චිත්ත වෛකසිකයන්ට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ බලවත් වන පූර්ව චිත්තෝත්පාදයේ ඇතුළත් වන බැවින් පකතුපනිස්සය ඒකදේශයක්

වේ. චේතනාවක් වන බැවින් නානාක්ෂණික කර්ම ඒකදේශයක් ද වේ. අනන්තරයෙහි උපදින ඵලයට ප්‍රත්‍ය වන බැවින් අනන්තර ගණයෙහි ද ඇතුළත් වේ.

වස්තු පුරේජාත ගණය - ප්‍රත්‍ය සය

වත්ථුපුරේජාතනිස්සය, වත්ථුපුරේජාත, වත්ථුපුරේජාතින්ද්‍රිය, වත්ථුපුරේජාතවිප්පයුත්ත, වත්ථුපුරේජාතත්ථී, වත්ථුපුරේජාතඅවිගත

පශ්චාජාත ගණය - ප්‍රත්‍ය සතර

පච්ජාජාත, පච්ජාජාතවිප්පයුත්ත, පච්ජාජාතඅත්ථී, පච්ජාජාතඅවිගත

ආහාර ගණය - ප්‍රත්‍ය තුන

රූපාහාර, රූපාහාරත්ථී, රූපාහාරඅවිගත

රූපජීවිතින්ද්‍රිය ගණය - ප්‍රත්‍ය තුන

රූපජීවිතින්ද්‍රිය, රූපජීවිතින්ද්‍රියත්ථී, රූපජීවිතින්ද්‍රියඅවිගත

පකතුපනිස්සය ගණය - ප්‍රත්‍ය දෙක

1. පසු පසු සිත් සහ චෛතසිකයන්ට ප්‍රත්‍යය වන බලවත් වන පූර්ව චිත්තෝත්පාදය, රූප, ප්‍රඥප්ති යන ශුද්ධ පකතුපනිස්සය,
2. විපාක නාමස්කන්ධයන්ට ප්‍රත්‍ය වන බලවත් කර්ම යන මිශ්‍රක පකතුපනිස්සය නානාක්ෂණික කර්ම

මෙහි (1) "රාගාදයෝ පන -පෙ- කුසලාදිධම්මානං" වලට අනුකූල වේ. (2) "කම්මං විපාකානං" වලට අනුකූල වේ. බලවත් කර්මය සඳහා ස්වරූපාර්ථ ගැනීමේදී අනන්තර ගණයේ ඇතුළත් වන මාර්ග චේතනාව අත්හරින්න.

නානාක්ෂණික ගණය - ප්‍රත්‍ය එක

කාමාවචර විපාකයන්ට ප්‍රත්‍ය වන්නා වූ දුඛබල කර්ම, කර්මජ රූපයන්ට ප්‍රත්‍ය වන්නා වූ බලව දුර්වල කර්ම.

කාමාවචර විපාකයන්ට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ බලවත් කර්මයෝ පකතූපනිස්සයෙහි ඇතුලත් විය. මහද්ගත ලෝකෝත්තර කර්ම යන චේතනාවන්වල දුර්වල කර්මයන් නොමැත. සැමවිටම බලවත් වන අතර පකතූපනිස්සය සහ අනන්තර කර්ම ගණයන්හි වෙන් වෙන්ව ඇතුලත් වේ. පකතූපනිස්සය ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි කර්මජ රූපයන් ඇතුලත් නොවන බැවින් ඒ රූපයන්ට ප්‍රත්‍යය වන්නා වූ (ඒ රූප උපදවන්නා වූ) බලවත් හෝ දුර්වල කර්ම නානාක්ෂණික කර්ම වේ.

අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ පැමිණි වර්ග සතරකට බෙදීම

“ආරම්ම-ණුපනිස්ස කම්මත්ථිපච්චයෙසු සබ්බෙපි පච්චයා සමොධානං ගච්ඡන්ති” යන අභිධර්මාර්ථ සංග්‍රහයේ පැමිණෙන වාක්‍යයට අනුව සියලු ප්‍රත්‍යයන් ආරම්මණ, උපනිස්සය, කර්ම, අත්ථි යන මෙම ප්‍රත්‍ය සතරෙහි ඇතුලත් වේ. සහජාත ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් පසළොස් සහජාත අත්ථිවල ඇතුලත් වේ. ආරම්මණ ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් අට ආරම්මණ ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුලත් වේ. අනන්තර ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් සත අනන්තරූපනිස්සයෙහි ඇතුලත් වේ. චන්ද්‍රපුරේජාත ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් සය පච්ඡාජාතත්ථි ප්‍රත්‍යයෙහි ඇතුලත් වේ. ආහාර ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් තුන ආහාරත්ථිවල ඇතුලත් වේ. රූපජීවිතින්ද්‍රිය ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් තුන රූපජීවිතින්ද්‍රිත්ථිවල ඇතුලත් වේ. පකතූපනිස්සය ගණයේ ප්‍රත්‍යයන් දෙක පකතූපනිස්සයෙහි ඇතුලත් වේ. නානාක්ෂණික කර්ම ප්‍රත්‍යය කර්ම ප්‍රත්‍යයේ ඇතුලත් වේ. මෙසේ අනු කොටස් සමග සූචිසි ප්‍රත්‍යයන් සංක්ෂේපව කොට දැක්වූ කල්හි ආරම්මණ, උපනිස්සය, කර්ම, අත්ථි යන ප්‍රත්‍යයන් සුදුසු පරිදි ඇතුලත් වේ.

ජනක උපස්ථම්භක වශයෙන් බෙදීම

උපත්පාදය සඳහා පමණක් උපකාර කරන්නා වූ ස්ථිති ක්ෂණයේදී චිර කාලයක් පැවතීම සඳහා උපකාර නොකරන්නා වූ ප්‍රත්‍ය ජනක ප්‍රත්‍යයක් නම් වේ. ඒ ජනක ප්‍රත්‍යයන් නම් - අනන්තර, සමනන්තර, අනන්තරූපනිස්සය, පකතූපනිස්සය යන උපනිශ්‍රය ඒකදේශය, නානාක්ෂණික කර්ම යන කර්ම ඒකදේශය, නත්ථි සහ විගත ප්‍රත්‍යයෝ ය. (පකතූපනිස්සය වනාහි අනතුරුව උපදින ඵලයට ප්‍රත්‍යය වන බලවත් වන්නා වූ මාර්ග චිත්තෝත්පාදය යි.

නානාක්ෂණික කර්ම ඒකදේශයක් යැයි ද කියන ලද්දේ මෙම චේතනා සඳහා ය) මෙම ප්‍රත්‍ය සත අනන්තරයෙහි උපදින ධර්මය පහළ වීම සඳහා ජනක ශක්තියෙන් උපකාර වේ. ස්ථිති ක්ෂණයේ දී චිර කාලයක් පැවතීම සඳහා උපකාර නොවේ. මේ අටුවාවේ අදහසයි. (මූලටීකාවේ "ජනක ශක්තිය ප්‍රධාන කොට ජනක ප්‍රත්‍යයක් යැයි කියයි. ස්ථිති ක්ෂණයේදී දිගු කලක් පැවතීම සඳහා උපකාර කරන උපස්ථම්භක ශක්තිය ද ඇත" යැයි අදහස් කරයි.)

ස්වකීය ශක්තියෙන් පහළ වීම සඳහා උපකාර නොවන, අදළ හේතු ධර්මයන් නිසා පහළ වූ එල ධර්මයන් ස්ථිති ක්ෂණයේ දී ද භවිතක්ෂණයේ දී ද දිගු කලක් පැවතීම සඳහා උපකාර වන ප්‍රත්‍ය උපස්ථම්භක ප්‍රත්‍යය නම් වේ. ඒ ප්‍රත්‍යය නම් පච්ඡාජාත ප්‍රත්‍යය යි. සෙසු හේතු ආදී ප්‍රත්‍ය අටළොසෙහි පහළ කරවන්නා වූ ජනක ශක්තිය ද, චිර කාලයක් පවත්වන්නා වූ උපස්ථම්භක ශක්තිය ද ඇත. එබැවින් ජනකොපත්ථම්භක ප්‍රත්‍ය යැයි කියනු ලැබේ. (මෙම ප්‍රත්‍ය අටළොස ජනක ප්‍රත්‍ය දැක්වීමේදී ජනක ප්‍රත්‍ය අතරින් දැක්වූ උපනිස්සය ඒක දේශය, කර්ම ඒකදේශය හැර සෙසු උපනිස්සය සියල්ල ම, කර්ම සියල්ලම ඇතුළත් වේ)

ජනකා සත්තධා භෞත්ති - එකොටු උපත්ථම්භකො
සෙසාවිධාරස විඤ්ඤෙය්‍යා - ජනකා චූපත්ථම්භකා

යුගල වශයෙන් බෙදීම

යුගලය අර්ථ යුගල, ශබ්ද යුගල, කාල ප්‍රතිපක්ෂ යුගල, ස්වභාව වශයෙන් ප්‍රතිපක්ෂ වීමෙන් අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රතිපක්ෂ යුගල, හේතුඑල යුගල වශයෙන් පස් වැදැරුම් වේ. ඒ අතරින් අනන්තර සමනන්තර අතරක් නැති යන අර්ථයෙන් සමාන වන අර්ථ යුගලය යි. නිස්සය සහ උපනිස්සය ශබ්ද වශයෙන් සමාන වන ශබ්ද යුගලය යි. (උපනිස්සය යන්නෙහි 'උප' ශබ්දය ජෝතක මාත්‍රයක් වනුයේ 'විශේෂ' යැයි නො කිව යුතු)

පුරේජාතය පෙර පහළ වී උපකාර කරයි, පච්ඡාතය පසුව පහළ වී උපකාර කරයි. එබැවින් ඒ ප්‍රත්‍යයන් දෙක කාල වශයෙන් ප්‍රතිපක්ෂ වන කාල ප්‍රතිපක්ෂ යුගලය යි. සම්ප්‍රයුක්ත සහ විප්‍රයුක්ත, අත්ථි සහ නත්ථි, විගත සහ අවිගත ප්‍රත්‍යයන් ස්වභාව වශයෙන් ප්‍රතිපක්ෂ වන

අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රතිපක්ෂ යුගල යි. සම්ප්‍රයුක්තය තමා හා යෙදෙමින් උපකාර කරන අතර විප්‍රයුක්තය නොයෙදෙමින් උපකාර කරයි. අත්ථිය ඇති අවස්ථාවේදී උපකාර කරන අතර නත්ථිය නැති අවස්ථාවේදී උපකාර කරයි. විගතය පහව ගිය පසු ම උපකාර කරන අතර අවිගතය පහව නොයමින් උපකාර කරයි. මෙම අදහසට අනුව ඒවා ඔවුනොවුන්ට ප්‍රතිපක්ෂ වේ. හේතුඵල යුගලය වනාහි කර්ම සහ විපාක ප්‍රත්‍යයෝ ය. (මෙහි කර්ම සදහා නානාක්ෂණික කර්ම ගනු ලැබේ.)

යුගාති යුගලා අත්ථ-සද්දසාරික්ඛතාය ව
කාලඤ්ඤෙඤ්ඤපටිපක්ඛා - හෙතුඵළෙන පඤ්චධා

යුගාති - යුගා යනු; යුගලා - යුගලයෝ ය. අත්ථසද්දසාරික්ඛතාය ව - අත්ථ ශබ්ද සමාන වශයෙන්; කාලඤ්ඤෙඤ්ඤපටිපක්ඛා - කාල ප්‍රතිපක්ෂ, අන්‍යෝන්‍ය ප්‍රතිපක්ෂ වශයෙන්; හෙතුඵළෙන - හේතු ඵල වශයෙන්; පඤ්චධා - පස් වැදෑරුම් වේ.

හව වශයෙන් බෙදීම

පඤ්චවෝකාර හවයෙහි ප්‍රත්‍ය විසිහතර ම ලැබේ. වතුචෝකාර හවයෙහි පුරේජාත, පච්ජාජාත, විප්‍රයුක්ත හැර සෙසු ප්‍රත්‍ය විසිඑක ලැබේ. පුරේජාතය රූප ප්‍රත්‍යයකි. වතුචෝකාර හවයෙහි රූප හා සම්බන්ධ වෙමින් උපදින ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න නාම ධර්මයන් නොමැත. පච්ජාජාත ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න වනාහි රූප ධර්ම වන අතර විශේෂයෙන් කිව යුත්තක් නොමැත. විප්‍රයුක්ත ප්‍රත්‍යය ද මේ ආකාර වන අතර වතුචෝකාර භූමියෙහි නොලැබෙන බව වටහා ගන්න. ඒකාචෝකාර භූමියෙහි සහජාත, අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය, නානාක්ෂණික කර්ම, රූපජීවිතින්ද්‍රිය, අත්ථී, අවිගත යන ප්‍රත්‍ය සත ලැබේ. බහිද්ධ සාතුජ රූපයන්හි සහජාත, අඤ්ඤමඤ්ඤ, නිස්සය, අත්ථී, අවිගත යන මෙම ප්‍රත්‍ය පස ලැබේ. (ගස්වැල්, කඳු පර්වතයන්හි ඇති ශුද්ධාෂ්ටක කලාපයන්හි ඇති මහා භූත ඔවුනොවුන්ට ද උපාද්‍ය රූපයන්ට ද උපකාර වන ආකාරය සලකන්න)

ඇතැම් ගුරුවරු "ලැබේ" යන වචනයෙහි (ඉහත ඇති ප්‍රත්‍ය පස ලැබේ යන තැන්වල ඇති) 'උපකාරය ලබයි, උපකාර ලබන ප්‍රත්‍යයෝත්පන්න ඇත' යන අදහස නොගෙන "ප්‍රත්‍ය

ධර්මයන් ලැබේ, ප්‍රත්‍ය ධර්මයන් ඇත” යන අදහස ගෙන ඒකවෝකාර හවයෙහි “ආරම්මණ, ආරම්මණාධිපති, සහජාත, අඤ්ඤාමඤ්ඤා, නිස්සය, උපනිස්සය, රූපජීවිතින්ද්‍රිය, රූපජීවිතින්ද්‍රියත්ථී, රූපජීවිතින්ද්‍රිය අවිගත” වශයෙන් ප්‍රත්‍යය නවයක් ගෙන “ඒකවෝකාරයේ නවයකි, චතුරෝකාරයේ එක් විස්සකි” යැයි පවසත්. ඒ ක්‍රමයට අනුව ආරම්මණ පුරේජාත ප්‍රත්‍යය ද ලැබේ. බහිද්ධ රූපයන්හි ද මේ සියලු ප්‍රත්‍යයන් ලැබේ. එබැවින් එම වාදය අටුවාව සමඟ සමාන නොවුනත් එම ක්‍රමයට අනුව සුදුසු වේ.

සර්ව-සර්වස්ථානික වශයෙන් බේදීම

සබ්බෙසං - සියලු සඬ්ඛත නාම රූප ධර්මයන්ගේ; ධානිකා - ස්ථානය වන ප්‍රත්‍යයෝ; සබ්බට්ඨානිකා - සබ්බට්ඨානික නම් වේ (සර්වස්ථානික). කවර සඬ්ඛත නාම රූප ධර්මයක් වුවත් යම් ප්‍රත්‍යයක් සමඟ වෙන් වී පහළ විය නොහැකි නම් ඒ ප්‍රත්‍යය සර්වස්ථානික ප්‍රත්‍යයක් යැයි කියනු ලැබේ. ඒ ප්‍රත්‍යයන් වනාහි සහජාත, නිස්සය, අත්ථී, අවිගත යන ප්‍රත්‍ය සතර යි. නිවැරදි ය. සියළු නාම රූප ධර්මයෝ සහජාත ප්‍රත්‍යය සමඟ වෙන් වී පහළ විය නොහැක. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත්. එබැවින් සහජාත ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යනික නොමැත. නිස්සය, අත්ථී, අවිගත ප්‍රත්‍යයන්හි ද සහජාතනිස්සය, සහජාතඅත්ථී, සහජාතඅවිගත සදහා නාම රූප සඬ්ඛතයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුලත් වේ. මෙම ප්‍රත්‍ය සතර හැර සෙසු ප්‍රත්‍ය විස්ස සියලු සඬ්ඛත නාම රූප සඬ්ඛතයන්ගේ හේතුව නොවේ. තමාට අදළ වන ඇතැම් නාම රූප ධර්මයන්ගේ හේතුව වීම නිසි අසර්වස්ථානික (අසබ්බට්ඨානික) ප්‍රත්‍යයෝ ය.

සබ්බට්ඨානිකා චතුරෝ - සෙසා අසබ්බට්ඨානිකා

සබ්බෙසං - සියලු සඬ්ඛත නාම රූප ධර්මයන්ගේ ධානිකා - ස්ථානය වන ප්‍රත්‍යයෝ සබ්බට්ඨානිකා - සබ්බට්ඨානික නම් වේ (සර්වස්ථානික). කවර සඬ්ඛත නාම රූප ධර්මයක් වුවත් යම් ප්‍රත්‍යයක් සමඟ වෙන් වී පහළ විය නොහැකි නම් ඒ ප්‍රත්‍යය සර්වස්ථානික ප්‍රත්‍යයක් යැයි කියනු ලැබේ. ඒ ප්‍රත්‍යයන් වනාහි සහජාත” නිස්සය” අත්ථී” විගත යන ප්‍රත්‍ය සතර යි. නිවැරදි ය. සියළු

නාම රූප ධර්මයෝ සහජාත ප්‍රත්‍යය සමඟ වෙන් වී පහළ විය නොහැක. සහජාත ප්‍රත්‍යයේ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයෝ වෙත්. එබැවින් සහජාත ප්‍රත්‍යයෙහි ප්‍රත්‍යනීක නොමැත. නිස්සය” අත්ථී” අවිගත ප්‍රත්‍යයන්හි ද සහජාතනිස්සය” සහජාතඅත්ථී” සහජාතඅවිගත සඳහා නාම රූප සංඛ්‍යාතයෝ ප්‍රත්‍යයෝත්පන්නයන්හි ඇතුළත් වේ. මෙම ප්‍රත්‍ය සතර හැර සෙසු ප්‍රත්‍ය විස්ස සියලු සංඛ්‍යාත නාම රූප සංඛ්‍යාතයන්ගේ හේතුව නොවේ. තමාට අදාළ වන ඇතැම් නාම රූප ධර්මයන්ගේ හේතුව වීම නිසි අසර්වස්ථානික (අසබ්බට්ඨානික) ප්‍රත්‍යයෝ ය.

පටිඨාන ත්‍රි රාශිය නිමි.

අතිපූජ්‍ය, නාඋයනේ අරියධම්මාභිධාන මහාස්වාමින්ද්‍රයන් වහන්සේ විසින්, බුරුම බසින් පළමු කොටස සිංහලට පරිවර්තනය කරන ලද, 'පට්ඨාන ත්‍රි රාශිය' ග්‍රන්ථයේ දෙවන කොටස, සිංහලට නගන ලද, කඩුවෙල අතුලඤ්ඡා ස්ථවිරපාදයන් වහන්සේ, ඒ සඳහා ප්‍රමාණවත් අභිධම් ඥානයක් ද බුරුම භාෂා හැකියාවක් ද සහිත පඬිවරයෙකි.

කොළඹ විශ්ව විද්‍යාලයේ ව්‍යාපාර පරිපාලනය පිළිබඳ උපාධිය ද ලබා පැවිදි බිමට පත් උන්වහන්සේ ත්‍රිපිටකය පිළිබඳ සිය ප්‍රාමාණික ඥානය ප්‍රකට කරමින් ත්‍රිපිටකාචාර්ය උපාධිය ද ලබා ඇත.

මැල්සිරිපුර, දිද්දෙනිය, රණගිරිලෙන සේනාසනස්ථ ත්‍රිපිටක ධම් අධ්‍යයන පීඨයෙහි කට්ඨකාචාර්යවරයෙකු වශයෙන් ශාසනෝද්දීප්තියෙහි ලා කළ සේවාව ද, උන්වහන්සේ සතු ආභිධම්මික කුලලතාව ද අගය කළ ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ මහානිකාය උන්වහන්සේ වෙත "අභිධම්මඤ්ඤයනාභිධප් සාසන ජෝතික" යන ගෞරව සම්මානය ද පිරිනමා ඇත.

දැනට ද මියන්මාරයෙහි අභිධම්ම අධ්‍යයන - අධ්‍යාපන කාර්යයන්හි නිරතව සිටින උන්වහන්සේ නූතන භික්ෂු සමාජයට මහත් ආදර්ශයෙකි. ශාසන චිරස්ථිතියෙහි කැපවූ, ධම් විනයධර භික්ෂුවරයෙකුගේ උක්ත ධර්ම ශාස්ත්‍රීය මෙහෙවර අගය කරමින්, ධර්මාචර්‍යෝධය පිණිස ද එම උදර ව්‍යායාමය උපනිශ්‍රය වේවා'යි ආශීර්වාද කරමි.

මහාචාර්ය, අත්තංගනේ රතනපාල නාහිමි
අධිකරණ නායක
ශ්‍රී ලංකා රාමඤ්ඤ මහානිකාය

Mahaviharaya Buddhist Publications
Sri Kawantissa Mahaviharaya
Nelumgala, Bambaragaswewa, Sri Lanka. 21212
Web: www.mahaviharaya.lk Email: mbp@mahaviharaya.lk